

Kirttan-Ghosha Bitarka Aru Samadhan

(A Collection of Critical Essays on the Holy Kirttan-Ghosha)

Uploaded by
the Literature Branch of
Srimanta Sankaradeva Sangha

কীৰ্ত্তন-ঘোষা বিতৰ্ক আৰু সমাধান

(পৰিত্ৰ কীৰ্ত্তন-ঘোষাৰ দুটিমান পদক লৈ সৃষ্টি কৰা
বিতৰ্ক নিৰাসনৰ বাবে ৰচিত গৱেষণামূলক নিবন্ধৰ সংকলন)

শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱ সঙ্ঘৰ
সাহিত্য শাখা সমিতিৰ দ্বাৰা উপলব্ধ

কীৰ্ত্তন-ঘোষা বিতৰ্ক আৰু সমাধান

সম্পাদনা
জীৱকান্ত নাথ
ড° জগত চন্দ্ৰ কলিতা

শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে সঙ্ঘ
মূল কাৰ্যালয় : হলধৰ ভূঞা পথ, কলংপাৰ, নগাঁও
৫৬৪ শঙ্কৰাব্দ : ২০১৩ খ্ৰীষ্টাব্দ

KIRTAN-GHOSA BITARKA ARU SAMADHAN : An anthology of articles, edited by Jibakanta Nath and Dr. Jagat Chandra Kalita jointly aimed at removing some misconceptions and misinterpretations about a few verses of Kirtan-Ghosa and published by Hariprasad Hazarika, General Secretary, for and on behalf of Srimanta Sankaradeva Sangha.

Head Office : Kalongpar, Nagaon, Assam.

1st. Published : February, 2013.

Price Rs. 100.00

(C) শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে সঙ্ঘ

প্ৰকাশক :

শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে সঙ্ঘৰ হৈ -

হৰিপ্ৰসাদ হাজৰিকা, প্ৰধান সম্পাদক

শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে সঙ্ঘ, মূল কাৰ্যালয় : কলংপাৰ, নগাঁও (অসম)

প্ৰথম প্ৰকাশ :

মাঘ, ৫৬৪ শঙ্কৰাব্দ

ফেব্ৰুৱাৰী, ২০১৩ খ্ৰীষ্টাব্দ

ছপা সংখ্যা :

১০০০ (এহেজাৰ)

মূল্য :

১০০.০০ (এশ টকা)

অক্ষৰ বিন্যাস/অঙ্ক সজ্জা :

বমেন মেধি

শঙ্কৰী সংস্কৃতি কেন্দ্ৰ

ৰূপনগৰ, গুৱাহাটী-৩২

মুদ্ৰণ :

মাতৃ অফছেট প্ৰেছ

হেদায়েৎপুৰ, গুৱাহাটী - ৩

পদাধিকাৰৰ একাষাৰ—

কীৰ্ত্তন-ঘোষা বিতৰ্ক

এইবাৰ পুনৰ বিতৰ্ক কীৰ্ত্তন-ঘোষাৰ সম্পৰ্কত। এই বিতৰ্কৰ গুৰি ধৰিছে বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজে। সমাজৰ হৈ সচিব প্ৰধান চাঞ্চুমা খুংগুৰ বিচমুতিয়াৰী (কোকৰাঝাৰ সমষ্টিৰ সাংসদ)য়ে ২০১২ চনৰ ১৫ জুন তাৰিখৰ পৰা ১৮ জুন তাৰিখলৈকে অনুষ্ঠিত কৰা দ্বিতীয় আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় কৰ্মশালা আৰু আলোচনা-চক্ৰত প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ কৰিলে কীৰ্ত্তনপুথিৰ চতুৰ্বিংশতি অৱতাৰত সন্নিৱিষ্ট দুটি পদত বোলে অসমৰ ভূমিপুত্ৰসকলৰ বিৰুদ্ধে অৱমাননাকাৰী কথা লিখা হৈছে। পদ দুটি হ'ল—

“কলিৰ শেষত হৈবা কঙ্কি অৱতাৰ।

কাটি মাৰি শ্লেচ্ছক কৰিবা বৃন্দামাৰ।।

সৱাকো বধিবা বৌদ্ধগণ যত আছে।

কলিৰ শেষত সত্য প্ৰৱৰ্ত্তাইবা পাছে।।” ১/১৪

তেওঁলোকৰ ব্যাখ্যা ‘শ্লেচ্ছ’ মানে মেচ, কছাৰী আৰু বড়োসকলক কাটি মাৰি বৃন্দামাৰ কৰিবলৈ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে আহ্বান জনাইছে। ইয়াত বোলে ৰাজনৈতিক আৰু ধৰ্মীয় উদ্দেশ্য নিহিত হৈ আছে। লগতে এই কথাও সদৰি কৰে যে বৌদ্ধসকলকো শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে হত্যা কৰিবলৈ নিৰ্দেশ দিছে।

শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱ, শঙ্কৰদেৱৰ দ্বাৰা প্ৰচাৰিত মহাপুৰুষীয়া ধৰ্ম, মহাপুৰুষীয়া সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ বিৰুদ্ধে এনে বিঘোদগাৰ প্ৰকৃততে কোনো নতুন কথা নহয়। মহাপুৰুষ গুৰু শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ জীৱন্ত কালতো তাৰাই শুদ্ধ, সত্য, একশৰণ ধৰ্ম প্ৰচাৰ-প্ৰসাৰ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত বহু সময়ত ৰজাঘৰে প্ৰজাঘৰে বাধাৰ সন্মুখীন হৈছিল আৰু হৈ আহিছে। বিশেষকৈ ব্ৰাহ্মণ্যবাদী পুৰোহিত শ্ৰেণীৰ স্বাৰ্থ অক্ষুণ্ণ ৰক্ষাৰ স্বাৰ্থতেই, আনকি ৰজাঘৰীয়া পীড়নৰ সন্মুখীন হ'বলগাত পৰিছিল। এয়া আছিল বুৰঞ্জীৰ সত্য। গুৰুজনাৰ বৈকুণ্ঠ প্ৰয়াণৰ পিছতো একশৰণৰ বিৰুদ্ধে ভিন্ন ৰূপত ষড়যন্ত্ৰৰ জাল পেলাই আহিছে।

বিচমুতিয়াৰীৰ দৰে একোজন ৰাজনৈতিক নেতাৰ কীৰ্ত্তন শাস্ত্ৰৰ

বিৰুদ্ধে তৰা এই জালখনত যে ৰাজনৈতিক আৰু ধৰ্মীয় ষড়যন্ত্ৰ নাই, তাক অস্বীকাৰ কৰাৰ উপায় নাই। হৃদয়ৰ পৰিৱৰ্ত্তনৰ যোগে মানুহক ঈশ্বৰ বিশ্বাসী কৰাব খোজা গুৰু শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ বিৰুদ্ধে জাল আৰু জোৰ-জুলুমৰ অভিযোগ অনা কথা যে অত্যন্ত হাস্যকৰ, তাক নক'লেও হ'ব। খালৰ কচু ছিঙি নিজৰ গাত ঘাঁহি লোৱা চৰিত্ৰৰ লোকসকলৰ দৰে ব্যৱহাৰ দৰাচলতে একোগৰাকী বিশিষ্ট ব্যক্তিৰ বাবে অশোভনীয়। ‘শ্লেচ্ছ’ৰ প্ৰাসঙ্গিক শব্দাৰ্থৰ বিচাৰ নকৰি অনাহুকভাৱে ভূমিপুত্ৰ বড়ো, মেচ, কছাৰীসকলক ইয়াৰ আওতালৈ অনাটো দুৰ্ভাগ্যজনক। মহাপুৰুষ গুৰু শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ দৰ্শনেই হ'ল—

“সমস্ত ভূততে ব্যাপি আছো মই হৰি।

সবাকো মানিবা তুমি বিষু বুদ্ধি কৰি।।”

আনকি এই দৰ্শনে মানুহৰ কথা বাদেই, ইতৰ প্ৰাণীকো সামৰি লৈছে। এই কথা বিচাৰ-বিশ্লেষণ কৰিব নুখুজি বিতৰ্ক সৃষ্টি কৰিব বিচৰা বিচমুতিয়াৰীৰ মনত হয়তো ধৰ্মীয় বিতৰাগ নতুবা ৰাজনৈতিক চাতুৰিয়ে দেখেদেখকৈ ক্ৰিয়া কৰিব পাৰে— এই কথাও অস্বীকাৰ কৰাৰ উপায় নাই।

খ্ৰীষ্টীয় পঞ্চদশ শতিকাত উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ কামৰূপ, কমতা আৰু বেহাৰ— এই তিনি ৰাজ্যত মানৱতাৰ মহামন্ত্ৰেৰে সকলোকে সমত্বভাৱেৰে সামৰি লৈ প্ৰেম, মৈত্ৰী, ভাতৃত্বৰ বান্ধোনেৰে গঢ়ি যোৱা বৰ অসমৰ বিশাল হৃদয়খন পিছৰ কালছোৱাত থানবান হৈ যোৱাৰ বুৰঞ্জীত নিশ্চয় খ্ৰীষ্টান ধৰ্মৰ আগ্ৰাসনী হাতোৰাৰ আচোঁৰৰ লগতে সাম্ৰাজ্যবাদী বিদেশী পুঁজিপতি গোষ্ঠীৰ ষড়যন্ত্ৰই ক্ৰিয়া কৰি আছে। এই কথা বিচমুতিয়াৰীৰ দৰে সমাজ সচেতন ব্যক্তিসকলে এৰাৰ চিন্তা কৰাটো উচিত বুলি আমি বিবেচনা কৰো।

এই প্ৰতিবাদী গ্ৰন্থভাগত সন্নিৱিষ্ট বিশিষ্ট পণ্ডিত, গৱেষক, সমাজতাত্ত্বিক, ইতিহাসবিদ, চিন্তাশীল লেখকৰ লেখাসমূহে নিশ্চিতভাৱে বিচমুতিয়াৰীৰ দৰে ব্যক্তিসকলৰ মনৰ মাজত উদয় হোৱা দুঃশ্চিন্তাসমূহৰ নিৰসন কৰিবলৈ সমৰ্থ হ'ব।

ৰজনীকান্ত দত্ত

পদাধিকাৰ, শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ সঙ্ঘ

প্ৰকাশকৰ একেযাৰ

২০১২ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ১৯ জুন দিনটোৰ কোনো এক ক্ষণত অসম আৰু অসমীয়া জাতিৰ প্ৰতি এক দুৰ্ভাগ্যজনক মন্তব্যৰে বিশ্ব বড়ো-ইতিহাস-সমাজৰ হৈ এগৰাকী সাংসদৰ দৰে দায়িত্বশীল ব্যক্তিয়ে সংবাদ মেলত অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ কীৰ্ত্তিস্তম্ভ স্বৰূপ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ বিৰচিত কীৰ্ত্তন পুথিখনৰ সন্দৰ্ভত এক অদ্ভুত, অযুক্তিকৰ, বিবেকহীন মন্তব্যৰে সমাজত বিতৰ্কৰ সৃষ্টি কৰে। এই কাৰ্যৰ নেপথ্যৰ ব্যক্তিগৰাকী আছিল বিশ্ব বড়ো-ইতিহাস-সমাজৰ কাৰ্যকৰী সভাপতি জনকলাল বসুমতাৰী। অসমৰ জাতীয় ইতিহাস, বিশেষকৈ জাতীয় জীৱনৰ কাণ্ডাৰী পুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ সামগ্ৰিক অৱদান সম্পৰ্কে অৱগত নোহোৱাকৈ এইগৰাকী অৱতাৰী মহাপুৰুষৰ লেখনিত আসোঁৱাহ দেখুৱাবলৈ দুঃসাহস কৰা উক্ত দুয়োগৰাকী ব্যক্তি আচলতে অসমৰ আকাশত ধূমকেতু স্বৰূপ। এই পৰিস্থিতিৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত বাতৰি-কাকত, অন্যান্য সংবাদ মাধ্যম, সভা-সমিতি আদিৰ উপৰিও শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ সঙ্ঘৰ মঞ্চতো বিষয়টো গুৰুত্বসহকাৰে আলোচনা কৰা হয়। শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ সঙ্ঘই সৰ্বসম্মতিক্ৰমে দৃঢ়-মতত উপনীত হৈ দুয়োজন ব্যক্তিক গৰিহণা দিয়েই ক্ষান্ত নাথাকি পৰৱৰ্তী কালত এই সন্দৰ্ভত বিদ্বৎ মহলক সন্মিলিত কৰি গুৱাহাটী জিলা পুথিভঁড়ালত ২৮-১০-২০১২ তাৰিখে এখন দিনজোৰা আলোচনা-চক্ৰৰ আয়োজন কৰে। বাতৰি-কাকত বা সংবাদ মাধ্যমৰ বিতৰ্ক তেতিয়ালৈ স্তিমিত হৈছিল যদিও শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ সঙ্ঘই এই বিতৰ্কৰ স্থায়ী অৱসান ঘটাই মানুহৰ মনত গঢ়ি উঠা দ্বিধা-সংকোচ নাইকিয়া কৰি বিতৰ্কিত ব্যক্তিসকলৰ অভিসন্ধি ফাদিল কৰিবলৈ স্থায়ীভাৱে পৰিকল্পনা গ্ৰহণ কৰিলে। সঙ্ঘৰ মূল-কাৰ্যনিৰ্বাহক সভাত এই অভাজনে দাঙি ধৰা এটি প্ৰস্তাৱমৰ্মে সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰা হয় যে, বাতৰি-কাকত অথবা অন্যান্য সংবাদ মাধ্যমৰ সমালোচনা মানুহৰ মনত স্থায়ী ৰূপত তথ্যসমৃদ্ধ হৈ নাথাকিব। এখন সমালোচনামূলক গ্ৰন্থ প্ৰণয়ন কৰিলে বৰ্তমান সময়ৰ প্ৰয়োজন পূৰণৰ উপৰিও ভৱিষ্যত প্ৰজন্মৰ বাবে এক ইতিহাসৰ দলিল হিচাপে চিৰস্থায়ী হৈ থাকিব। এই উদ্দেশ্যে আলোচনা চক্ৰত দাখিল

কৰা সন্মানীয় গৱেষক সকলৰ ৰচনাসমূহ আৰু প্ৰয়োজন অনুসাৰে অন্যান্য লেখক-পণ্ডিতৰ তথ্যসমৃদ্ধ প্ৰবন্ধৰ সংকলিত গ্ৰন্থ এখনি প্ৰকাশ কৰাৰ দায়িত্ব শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ সঙ্ঘৰ সাহিত্য শাখা সমিতিক অৰ্পণ কৰা হয়। সাহিত্য শাখাৰ সভাপতি আৰু সম্পাদক যথাক্ৰমে শ্ৰীযুত জীৱকান্ত নাথ আৰু ড° জগত চন্দ্ৰ কলিতা বাপদয়ে গ্ৰন্থখনি সম্পাদনা কৰি দিয়া বাবে দুয়োগৰাকীলৈ কৃতজ্ঞতা আৰু শলাগ জ্ঞাপন কৰিলো। গ্ৰন্থখনত সৰ্বমুঠ ১৬ (ষোল্ল)টা প্ৰবন্ধ ছপা হৈছে। প্ৰবন্ধসমূহে ভালেখিনি ঐতিহাসিক তথ্য উদ্ঘাটন কৰিছে। প্ৰাচীন সাহিত্য ভঁৰালৰ পৰা সংগৃহীত সেই তথ্যৰ জৰিয়তে কীৰ্ত্তন-ঘোষা বিতৰ্কৰ সমাধান কৰাত যিখিনি সৰল মতামত উপস্থাপন হৈছে, তাৰ দ্বাৰা পাঠক সমাজ উপকৃত হ'ব আৰু অভিযোগকাৰীসকলৰ সন্দেহ নিৰসন হ'ব। যুক্তিবাদী অপব্যাক্যকাৰীসকল ইয়াৰ দ্বাৰাই নিৰস্ত হোৱাটো নিশ্চিত।

গ্ৰন্থখনিত সন্নিবিষ্ট কৰা প্ৰথম প্ৰবন্ধটি অধ্যাপক কৈলাস দাসৰ। এই প্ৰবন্ধটি যথেষ্ট দীঘলকৈ লিখা হৈছে আৰু সকলো দিশ সামৰি বিষয়বস্তু প্ৰকাশ পাইছে। বস্তুতঃ এইটি প্ৰবন্ধৰ সাৰমৰ্মৰ দ্বাৰাই সকলো পক্ষৰ সন্দেহ ভঞ্জন হ'ব পাৰে। বাকীসমূহ লেখকৰ লেখনিৰ দ্বাৰা আৰু অধিক সৰল যুক্তি আৰু নতুন নতুন সমল পোহৰলৈ আহিছে। আমি আশা কৰিছো, এই গ্ৰন্থখনিয়ে এক ঐতিহাসিক প্ৰয়োজন পূৰণ কৰিছে।

গ্ৰন্থখনি সম্পাদনাৰ ক্ষেত্ৰত সাহিত্য শাখা সমিতিয়ে আগবঢ়োৱা সেৱাৰ লগতে গ্ৰন্থখনি প্ৰকাশৰ ক্ষেত্ৰত গৃহীত মূল কাৰ্যনিৰ্বাহক সমিতিৰ সিদ্ধান্তৰ বাবে শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ সঙ্ঘৰ সন্মানীয় পদাধিকাৰ বাপ প্ৰমুখ্যে সমূহ সদস্য-সদস্যলৈ কৃতজ্ঞতা আৰু শলাগ জ্ঞাপন কৰিলো। শ্ৰদ্ধাভাজন প্ৰবন্ধকাৰসকললৈ তেখেতসকলৰ মানসিক আৰু বৌদ্ধিক পৰিশ্ৰমৰ বাবে কৃতজ্ঞতা জনালো। গ্ৰন্থখনি যথাসময়ত ছপা-বন্ধা কৰি উলিওৱাৰ বাবে মাতৃ অফছেট প্ৰেছৰ স্বত্বাধিকাৰ শ্ৰীকমলাকান্ত বৰাক ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিলো।

সেৱাৰে—

নগাঁও মূল-কাৰ্যালয়

২৮-০১-২০১৩

হৰিপ্ৰসাদ হাজৰিকা

প্ৰধান সম্পাদক

শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ সঙ্ঘ

সম্পাদকদ্বয়ৰ দুআষাৰ

মহাপুৰুষ মাধৱদেৱৰ নাম-ঘোষাৰ এজোকো ঘোষা হ'ল—

“অধমে কেৱলে দোষ লয় মধ্যমে গুণ

দোষ লৱে কৰিয়া বিচাৰ।

উত্তমে কেৱলে গুণ লয় উত্তমোত্তমে

অল্পগুণ কৰয় বিস্তাৰ।” ১২০।।

অধম, মধ্যম, উত্তম আৰু উত্তমোত্তম— এই চাৰি শ্ৰেণীৰ মানুহৰ ভিতৰত মধ্যম শ্ৰেণীটোৱে গুণ-দোষ, ভাল-বেয়া, সাঁচা-মিছা আদি দুয়োটা দিশ বিশ্লেষণ কৰি চায়। সন্ধ্যা মুনিচুনি বেলিকা জৰীডালকে মানুহে সাপ বুলি ভয় খোৱাৰ দৰে জনপ্ৰতিনিধি চাঞ্চুমা খুংগুৰ বিচমুতিয়াৰীৰো একে দৰাই হ'ল। মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ দৰ্শন, ধৰ্মতত্ত্ব, মতাদৰ্শ আদি মহান ভাৰতীয় ঐতিহ্যৰ পৰা প্ৰৱাহিত হৈ আহিছে। বেজবৰুৱাই ক'বৰ দৰে ‘ওপৰ চকুৱা’সকলে তত্ত্বৰ ভিতৰলৈ প্ৰৱেশ নকৰি ছাঁটোকে বাঘটো দেখে আৰু চালে-বেৰে কোবাই তত্ত্ব বিকৃত কৰে।

বিচমুতিয়াৰী ডাঙৰীয়াই ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দৰ প্ৰকৃত অৰ্থ বুজি নোপোৱাৰ বাবেই নে ষড়যন্ত্ৰৰ মনোবৃত্তিৰে ‘শ্লেচ্ছ’ক ‘মেচ’ কৰিলে— সেয়া ধৰা টান। বুজি নোপোৱাৰ বাবে হোৱা হ'লে নিশ্চয় সাংসদগৰাকীয়ে অসমৰ বাইজৰ ওচৰত ক্ষমা বিচাৰিলেহেঁতেন। বিভিন্ন বাতৰি কাকতত বিদ্বান সমাজে ‘শ্লেচ্ছ’ৰ অৰ্থ যে ‘মেচ’ নহয়, সেই কথা ইতিমধ্যে প্ৰতিপন্ন কৰিছে। তথাপিহে সাংসদগৰাকী নাৱৰ টিঙৰ পৰা নানামিল।

বিচমুতিয়াৰী ডাঙৰীয়াই অসমৰ বৰ্ণাঢ্য সমাজ জীৱনৰ চিৰযুগমীয়া ঐক্য-সম্প্ৰীতিক ভেঙুচালি কৰি ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দটিৰ অৰ্থ সংকোচ কৰি ‘মেচ’ কৰাৰ বাবেই অসম তথা উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ এটি বৃহৎ জাতীয় অনুষ্ঠান শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱ সঙ্ঘইও মাত নামাতি থাকিব নোৱাৰিলে। মূলৰ আহ্বান অনুসৰি সাহিত্য শাখা সমিতিয়ে ইয়াৰ প্ৰতিবাদকল্পে ২৮/১০/২০১২ তাৰিখে গুৱাহাটী জিলা পুথিভঁৰালত এখন বিদ্যায়তনিক আলোচনা-চক্ৰ অনুষ্ঠিত কৰিবলগা হৈছিল। আলোচনা-চক্ৰখনিত অসম সাহিত্য সভা, অসম সত্ৰ মহাসভা, নেপালী সাহিত্য পৰিষদ আদি কেইবাটিও জাতীয় সংগঠনৰ কাণ্ডাৰীসকলে সহযোগ কৰি বিচমুতিয়াৰী ডাঙৰীয়াৰ বিতৰ্কিত মত খণ্ডন কৰিছিল। তদুপৰি অসমৰ কেইবাগৰাকীও বিশিষ্ট পণ্ডিতে গৱেষণা পত্ৰ পাঠ কৰি সাংসদগৰাকীৰ মতৰ বিৰোধিতা কৰিছিল। ড° প্ৰমোদ চন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য, ড°

ৰমেশ পাঠক, ড° জিতেন দাস, কনক চন্দ্ৰ শৰ্মা, অধ্যাপক বিশ্বেশ্বৰ হাজৰিকা প্ৰমুখ্যে ভালেকেইগৰাকী গুণী-জ্ঞানী ব্যক্তিয়ে সাংসদগৰাকীৰ ধাৰণা ভুল বুলি আলোচনা-চক্ৰত নিজৰ মত ব্যক্ত কৰিছিল।

সাহিত্য শাখা সমিতিৰ সিদ্ধান্ত মৰ্মে আলোচনা-চক্ৰত পঠিত কেইবাখনিও গৱেষণা পত্ৰ এই গ্ৰন্থত সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে। অৱশ্যে আলোচনা-চক্ৰত উপস্থিত থকা দুগৰাকীমান সমল ব্যক্তিৰ ভাষণৰ প্ৰতিলিপি আমাৰ হাতত আহি নপৰাৰ বাবে গ্ৰন্থখনিত প্ৰকাশ কৰিব পৰা নহ'ল। তাৰ বাবে তেখেতলোকৰ ওচৰত আমি কৰাৰোৰে ক্ষমা বিচাৰিছোঁ। গ্ৰন্থখনিত প্ৰকাশ কৰিবৰ বাবে যিসকল বিশিষ্ট লেখকে আমালৈ প্ৰবন্ধ প্ৰেৰণ কৰি সহায়-সহযোগ কৰিলে, তাৰ বাবে তেখেতলোকৰ ওচৰত আমি কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ। গ্ৰন্থখনি প্ৰকাশ আৰু সম্পাদনাৰ ক্ষেত্ৰত শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱ সঙ্ঘৰ মাননীয় পদাধিকাৰ শ্ৰীযুত ৰজনীকান্ত দত্তবাপ আৰু প্ৰধান সম্পাদক শ্ৰীযুত হৰিপ্ৰসাদ হাজৰিকাবাপে সততে দিহা-পৰামৰ্শ দি উপকৃত কৰাৰ বাবে দুয়োজনলৈ আমাৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা আৰু সেৱা নিৰেদিলো। সাহিত্য শাখা সমিতি আৰু সাহিত্য গৱেষণা পৰিষদৰ মাননীয় সদস্য-সদস্যসকলে আমাক গ্ৰন্থখনিৰ সম্পাদনাৰ ক্ষেত্ৰত সহায়-সহযোগ কৰাৰ বাবে তেখেতলোকৰ ওচৰত আমি কৃতজ্ঞ হৈ ৰ'লো। গ্ৰন্থখনিৰ প্ৰোফ চোৱাৰ কামত আংশিকভাৱে সহায়-সহযোগ আগবঢ়ালে সঙ্ঘৰ ট্ৰাষ্ট সমিতিৰ মাননীয় সভাপতি ডাঃ পুনিৰাম পাতৰ বাপ আৰু দিল্লী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ স্নাতকোত্তৰ শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰ শ্ৰীমান ৰাজবল্লভ নাথে। দুয়োলৈকে আমাৰ সেৱা আৰু শলাগ যাচিলোঁ। সত্যসন্ধা প্ৰেছৰ কৰ্মচাৰী শ্ৰীমান ৰমেন মেধিয়ে গ্ৰন্থখনিৰ অঙ্কসজ্জা কৰি দিয়াৰ বাবে তেওঁলৈ ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিলোঁ। অৱশেষত সময়মতে ছপা-বন্ধা কৰি পাঠকৰ হাতত পৰাকৈ গ্ৰন্থখনি উলিয়াই দিয়াৰ বাবে মাতৃ অফছেট প্ৰেছৰ স্বত্বাধিকাৰী শ্ৰীযুত কমলাকান্ত বৰা বাপ আৰু কৰ্মচাৰীবৃন্দলৈ আমাৰ কৃতজ্ঞতা জনালো।

গ্ৰন্থখনি সম্পাদনা কৰোঁতে অনেক ভুল-ভ্ৰুটি থাকি যোৱাটো স্বাভাৱিক। সেয়েহে তাৰবাবে সকলোৰে ওচৰত ক্ষমাপ্ৰাৰ্থী হৈ ৰ'লোঁ।

পুনৰবাৰ : ‘কীৰ্তন-ঘোষা বিতৰ্ক আৰু সমাধান’ শীৰ্ষক গ্ৰন্থখনিয়ে সাংসদগৰাকীৰ চকু মেল খোৱাব বুলি আমাৰ দৃঢ় বিশ্বাস। মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ ৰচনাত সাম্প্ৰদায়িকতাৰ গোন্ধ পোৱা বিচমুতিয়াৰী ডাঙৰীয়াই গুৰুজনৰ ধৰ্ম-দৰ্শন সম্পৰ্কে অধ্যয়ন কৰা উচিত বুলি আমি বিবেচনা কৰোঁ।

সেৱাৰে—

জীৱকান্ত নাথ

জগত চন্দ্ৰ কলিতা

সম্পাদকদ্বয়

সূচী

জয় গুৰু শঙ্কৰ

- প্ৰসঙ্গ : বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজৰ কীৰ্ত্তন-ঘোষাৰ বিৰুদ্ধে
অভিযোগ আৰু নিষিদ্ধকৰণৰ দাবী : কৈলাস দাস ১
- কীৰ্ত্তন-ঘোষা বিতৰ্ক আৰু সমাধান : ড°ৰমেশ পাঠক ৪৪
- শ্লেচ্ছ শব্দটোৰ ডেৰ হাজাৰ বছৰীয়া বিৰতন
: ড° জিতেন দাস ৫১
- 'শ্লেচ্ছ' শব্দৰ অৰ্থৰ অনুসন্ধান আৰু ভ্ৰান্ত ব্যাখ্যা
: কনক চন্দ্ৰ শৰ্মা ৫৭
- কীৰ্ত্তন-ঘোষা বিতৰ্ক : এটি ষড়যন্ত্ৰ : হেমভাই ৬২
- বুদ্ধ আৰু কঙ্কি অৱতাৰৰ তাৎপৰ্য : নাৰায়ণ চন্দ্ৰ গোস্বামী ৬৬
- কীৰ্ত্তন-ঘোষা পুথিত শ্লেচ্ছ আৰু বৌদ্ধ ধৰ্মৰ প্ৰসংগ
এক বিদ্যায়তনিক আলোচনা : হেমচন্দ্ৰ শইকীয়া ৭৫
- বৌধ আৰু শ্লেচ্ছ প্ৰসংগত : লীলাকান্ত মহন্ত ৮৭
- কীৰ্ত্তন-ঘোষা নিষিদ্ধকৰণ : অসমৰ সমাজ জীৱনৰ
প্ৰতি এক সাংঘাতিক আঘাত : ভীমকান্ত কোঁৱৰ ৯৩
- অন্য এক কুচক্ৰৰ শঙ্কৰদেৱনিগ্ৰহ : ড° জগত চন্দ্ৰ কলিতা ৯৬
- বংগীয় শ্লেচ্ছ কথা : ড° প্ৰশান্ত চক্ৰৱৰ্তী ১১৮
- কীৰ্ত্তন-ঘোষা, নাম-ঘোষা নিষিদ্ধকৰণ! এক মৰসাহ
: গোলাপ বৰবৰা ১২৩
- শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ কীৰ্ত্তন-ঘোষাৰ বাদানুবাদ সম্পৰ্কে
: ছবিলাল উপাধ্যায় ১২৮
- জনপ্ৰতিনিধিৰ অহমিকা আৰু আৱেগপ্ৰৱণ অসমীয়া
: পদ্মেশ্বৰ কাটনী ১৩৩
- কীৰ্ত্তন-ঘোষা বিতৰ্ক আৰু সমাধান
: টীকাৰাম উপাধ্যায়, 'নিৰ্ভীক' ১৩৮
- কীৰ্ত্তন-ঘোষাত 'শ্লেচ্ছ' প্ৰসঙ্গ আৰু সমাধান
: জীৱকান্ত নাথ ১৪৬

প্ৰসঙ্গ : বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজৰ

কীৰ্ত্তন-ঘোষাৰ

বিৰুদ্ধে অভিযোগ আৰু নিষিদ্ধকৰণৰ দাবী

কৈলাস দাস

বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজৰ ঘোষণা :

অসমৰ বাতৰি কাকতসমূহত^১ প্ৰকাশ পোৱা মতে, বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজে^২ কোকৰাঝাৰত ১৫ ৰ পৰা ১৮ জুন ২০১২লৈ বড়ো ইতিহাস সন্দৰ্ভত দ্বিতীয় আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় কৰ্মশালা আৰু আলোচনা-চক্ৰ অনুষ্ঠিত কৰে। তাত ‘সমাজে’ মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱৰ দ্বাৰা ৰচিত ‘কীৰ্ত্তনঘোষা আৰু নামঘোষা’ পুথিখনৰ^৩ নিষিদ্ধকৰণ সম্পৰ্কে এক গুৰুতৰ প্ৰস্তাৱ সৰ্বসন্মতিক্ৰমে গ্ৰহণ কৰে। এই প্ৰস্তাৱমৰ্মে ‘সমাজে’ ১৯ জুন ২০১২ তাৰিখে কোকৰাঝাৰত এখন সংবাদ-মেল পাতে আৰু তাত ‘সমাজ’ৰ কাৰ্যকৰী সভাপতি জনকলাল বসুমতাৰী আৰু সচিবপ্ৰধান ছাঞ্চুমা খুংগুৰ বিছমুতিয়াৰীয়ে ‘কীৰ্ত্তনঘোষা আৰু নামঘোষা’ পুথিখনৰ প্ৰচলন শীঘ্ৰে নিষিদ্ধ কৰিবলৈ ৰাজ্য চৰকাৰ আৰু বিটিচি [Bodoland Territorial Council] চৰকাৰৰ ওচৰত দাবী উত্থাপন কৰে। কাৰণ, পুথিখনত অসমৰ ভূমিপুত্ৰসকলৰ প্ৰতি তীব্ৰ অৱমাননাকাৰী নিম্নোক্ত ‘শ্লোক’ (আচলতে ‘পদ’) টি সন্নিৱিষ্ট হৈ আছে—

কলিৰ শেষত হৈবা কল্লি অৱতাৰ।

কাটি-মাৰি স্নেহচক কৰিবা বৃন্দমাৰ।।

সৱাকো বধিবা বৌদ্ধগণ যত আছে।

কলিৰ শেষত সত্য প্ৰৱৰ্ত্তাইবা পাছে।। —কীৰ্ত্তন-ঘোষা : ১/১৪)

উক্ত সংবাদ-মেলত বিছমুতিয়াৰীয়ে পুথিখনৰ বিৰুদ্ধে তীব্ৰ বিবোধগাৰ কৰি কয়— (i) “অসমৰ ভূমিপুত্ৰ বড়ো, মেচ, কছাৰীসকলক বিভিন্নপ্ৰকাৰে নিঃশেষ কৰাৰ ৰাজনৈতিক ধৰ্মীয় চক্ৰান্ত যে চলিছিল, সেয়া

উক্ত বিতৰ্কিত শ্লোকৰ পৰাই স্পষ্ট হৈছে আৰু সেয়ে হয়তো পূৰ্বতে বহু হাজাৰ লাখ ভূমিপুত্ৰ বড়ো-মেচ-কছাৰীয়ে ধৰ্মান্তৰ হৈ নিজৰ অস্তিত্ব হেৰুৱাবলগীয়া হৈছিল।” (ii) কীৰ্ত্তন ঘোষাত স্নেহ আৰু বৌদ্ধসকলক য’তে পায় ত’তে হত্যা কৰাৰ নিৰ্দেশ থকাত আৰু শঙ্কৰদেৱৰ দৰে ‘পণ্ডিতে’ তেনেদৰে লেখাত বিছমুতিয়াৰীয়ে আশ্চৰ্য প্ৰকাশ কৰি কথাতো দুৰ্ভাগ্যজনক বুলি কয়। (iii) বিষয়টো অতি স্পৰ্শকাতৰ বুলি মন্তব্য কৰি বিছমুতিয়াৰীয়ে গ্ৰন্থখনৰ নিষিদ্ধকৰণত অসমৰ বুদ্ধিজীৱী আৰু চিন্তাবিদসকলক সহায়ৰ হাত আগবঢ়াবলৈ আহ্বান জনায়। (iv) গ্ৰন্থখনৰ প্ৰকাশক খগেন্দ্ৰনাথ দত্তবৰুৱা (লয়াৰ্ছ বুক ষ্টল, গুৱাহাটী)ৰ বিৰুদ্ধেও আইনী ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰাৰ দাবী উত্থাপন কৰে বিছমুতিয়াৰীয়ে।

(আমাৰ অসম, ২০জুন ২০১২)

ৰাজ্য-জোৰা তীব্ৰ প্ৰতিবাদৰ অভিঘাত :

বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজৰ সচিবপ্ৰধান ছাঞ্চুমা খুংগুৰ বিছমুতিয়াৰীৰ ঘোষণাৰ পাছতেই সদৌ অসম জুৰি তীব্ৰ প্ৰতিবাদৰ দাৱানল জ্বলি উঠে। বিভিন্ন ব্যক্তি আৰু সংগঠনে বিভিন্ন প্ৰকাৰে কীৰ্ত্তনঘোষাৰ নিষিদ্ধকৰণৰ দাবীৰ বিৰুদ্ধে তীব্ৰ প্ৰতিবাদ জনায়। সেই সময়ৰ বাতৰি-কাকতসমূহত ইয়াৰ সাক্ষ্য ওপচ খাই আছে। কেইটামান নিৰ্বাচিত নিদৰ্শন দাঙি ধৰা হ’ল—

১। ড° নগেন শইকীয়া : কীৰ্ত্তন-নামঘোষা সম্পৰ্কত এয়া সম্পূৰ্ণ অপব্যাখ্যা বুলি ভাবোঁ। অসমৰ পঞ্চদশ-ষোড়শ শতিকাৰ সামাজিক-সাংস্কৃতিক ইতিহাস নজনাকৈ আৰু শঙ্কৰদেৱৰ ৰচনাৰ নিহিত অৰ্থ নজনাকৈ কৰা ই এক বিভ্ৰান্তিকৰ ব্যাখ্যা মাত্ৰ। শঙ্কৰদেৱৰ সময়ত অসমত বৌদ্ধ তাতকীয়াসকলৰ অৰ্থাৎ সহজীয়া তান্ত্ৰিক এচামৰ প্ৰভাৱে ভ্ৰষ্টাচাৰ সৃষ্টি কৰিছিল। শঙ্কৰদেৱে কলিৰ শেষত কল্লি অৱতাৰে তেনে স্নেহ অৰ্থাৎ অধৰ্মীসকলক বিনাশ কৰি সত্যযুগ প্ৰৱৰ্ত্তন কৰিব বুলিহে লিখিছিল। তেওঁ কাকো মাৰিবলৈ বা কাটিবলৈ আহ্বান জনোৱা নাছিল। স্নেহ শব্দটো অধৰ্মী, অনাচাৰী অৰ্থতহে ব্যৱহাৰ হৈছিল। যিগৰাকী মহাপুৰুষে ‘কিৰাত কছাৰী খাচি গাৰো মিৰি যৱন কংক গোৱাল অসম মলুক ৰজক তুৰুক কুৱাচ স্নেহ চণ্ডাল’— এই সকলোকে ভক্তিৰে সমান কৰাৰ যত্ন কৰিছিল, সেইগৰাকী মহাপুৰুষক এনেভাৱে অভিযুক্ত কৰাটো এটা ডাঙৰ অপৰাধ বুলি মই ভাবোঁ। আশা কৰোঁ— সংশ্লিষ্টসকলে বিষয়টো ভালকৈ বুজি

পাবলৈ যত্ন কৰিব আৰু আমাৰ সামাজিক জীৱনৰ সম্প্ৰীতি ৰক্ষা কৰিব।

(আমাৰ অসম : ২১-৬-২০১১)

২। ড° পীতাম্বৰ দেৱগোস্বামী : কীৰ্ত্তন-নামঘোষা অসমৰ জাতীয় জীৱনৰ অমূল্য সম্পদ। কীৰ্ত্তন-নামঘোষা অবিহনে জাতীয় জীৱনৰ পৰিচয়েই আধৰুৱা হৈ ৰ'ব। কীৰ্ত্তন-নামঘোষাৰ যি ব্যাখ্যা আগবঢ়াইছে, এয়া ভুল বুজাবুজিৰ বাবে হৈছে। কীৰ্ত্তনঘোষাৰ 'কলিৰ শেষত হৈবা কল্কি অৱতাৰ। কাটি মাৰি স্নেহক কৰিবা বৃন্দামাৰ।।' শ্লোকটিত প্ৰয়োগ কৰা স্নেহ শব্দটোৱে কোনো জাতি-জনগোষ্ঠীক বুজোৱা নাই। 'কুকুৰ শৃগাল গৰ্দভৰো আত্মাৰাম' বুলি জীৱকুলৰ প্ৰতি চেনেহ-শ্ৰদ্ধা প্ৰকাশ কৰা মহাপুৰুষজনাই মানুহৰ প্ৰতি এনে বিদ্বেষভাৱ কেতিয়াও পোষণ কৰিব নোৱাৰে। স্নেহ শব্দৰ অৰ্থ হ'ল অধৰ্মী, অনাচাৰী। যিকোনো ধৰ্ম, কোনো নীতিত বিশ্বাস নকৰে তেনেজনকহে এই শব্দৰে বুজোৱা হৈছে। এই বিষয়ক লৈ আমাৰ মাজত ভুল বুজাবুজিৰ সৃষ্টি হোৱাটো অনুচিত। এনে কথা ভবাটোৱেই অত্যন্ত পৰিতাপৰ বিষয়।

(আমাৰ অসম : ২১-৬-২০১২)

৩। হৰেকৃষ্ণ ডেকা : কীৰ্ত্তনত বড়োবিৰোধী মন্তব্য থকাৰ অভিযোগ তুলি সাংসদ ছাঞ্চুমা খুংগুৰ বিছমুতিয়াৰীয়ে কীৰ্ত্তন আৰু নামঘোষা নিষিদ্ধকৰণৰ দাবী তুলিছে। কীৰ্ত্তনৰ 'চতুৰ্বিংশতি অৱতাৰ' অধ্যায়ৰ চাৰি শাৰী প্ৰসংগ টানি আনিছে। ছাঞ্চুমাই মন্তব্য কৰিছে যে তাত থকা 'স্নেহ' শব্দটোৱে অসমৰ মেছ কছাৰীক বুজাইছে। এয়া কোনো ৰাজনৈতিক উদ্দেশ্য প্ৰণোদিত অপব্যাখ্যা যেন বোধ হয়। সংস্কৃতত স্নেহ শব্দৰ বহু অৰ্থ আছে। আৰম্ভণিতে এই শব্দই সংস্কৃত ভাষা নোকোৱা লোকক বুজাইছিল। কিন্তু সময়ৰ লগে লগে তাৰ অৰ্থ সলনি হৈছে। স্নেহ শব্দৰ আন অৰ্থসমূহ 'পাপী', 'দুষ্টলোক' আদি। ই কোনো এটা নিৰ্দিষ্ট জনগোষ্ঠীক নুবুজায়। বৌদ্ধগণ শব্দয়ো বড়োসকলক নুবুজায়। ই খুব সম্ভৱতঃ বৌদ্ধসকলক বুজায়। ঐতিহাসিকভাৱে বৈদিক ধৰ্মীয় চিন্তা-কৰ্ম আৰু বৌদ্ধসকলৰ ভগৱানবিহীন নীতি (কৰ্মৰ) মাজত সংঘাত দেখা যায়। কিন্তু সামাজিক ক্ষেত্ৰত তেনে কোনো সংঘাত নাই বুলিবই পাৰি। (ফেচবুকত কৰা মন্তব্য)

(আমাৰ অসম : ২১-৬-২০১২)

৪। হাফিজ ৰচিদ আহমেদ চৌধুৰী : কীৰ্ত্তন-নামঘোষা নিষিদ্ধকৰণ সন্দৰ্ভত সাংসদ ছাঞ্চুমা খুংগুৰ বিছমুতিয়াৰীয়ে কৰা মন্তব্যক দুৰ্ভাগ্যজনক

আখ্যা দিছে হাফিজ ৰচিদ আহমেদ চৌধুৰীয়ে। বিছমুতিয়াৰীৰ দৰে দীৰ্ঘসময় ধৰি সাংসদ হৈ থকা এজন ব্যক্তিৰ মুখত এনে বাক্য শোভা নাপায়। তেওঁৰ এই বক্তব্য অত্যন্ত সংকীৰ্ণ মনৰ আৰু ই সাম্প্ৰদায়িক সম্প্ৰীতিত আঘাত কৰিব পাৰে। শঙ্কৰদেৱৰ ধৰ্মীয় সহিষ্ণুতা তথা সাম্প্ৰদায়িক সম্প্ৰীতিৰ কথাহে আছে। এনে ক্ষেত্ৰত মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ ৰচনাৰ অপব্যাখ্যা কৰাটো অনুচিত।

(আমাৰ অসম : ২১-৬-২০১২)

৫। বড়ো সাহিত্য সভা : মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱৰ দ্বাৰা ৰচিত 'কীৰ্ত্তনঘোষা' আৰু 'নামঘোষা'ৰ প্ৰচলন নিষিদ্ধ কৰিবলৈ বড়ো ইতিহাস সমাজৰ কাৰ্যকৰী সভাপতি জনকলাল বসুমতাৰী আৰু সচিবপ্ৰধান তথা সাংসদ ছাঞ্চুমা খুংগুৰ বিছমুতিয়াৰীয়ে জনোৱা আহ্বানৰ বিৰোধিতা কৰিছে বড়ো সাহিত্য সভাৰ সভাপতি ড° কামেশ্বৰ ব্ৰহ্মই। 'কীৰ্ত্তনঘোষা' আৰু 'নামঘোষা' সন্দৰ্ভত সাংসদগৰাকীয়ে কৰা মন্তব্যক ব্যক্তিগত আখ্যা দি বড়ো সাহিত্য সভাৰ সভাপতিগৰাকীয়ে স্পষ্ট কৰি দিয়ে যে এয়া সমগ্ৰ বড়ো সমাজৰ মন্তব্য নহয়। এনে অবিবেচক মন্তব্যই আন জনগোষ্ঠীৰ সৈতে বড়ো সমাজৰ সাতামপুৰুষীয়া সম্পৰ্কত আউল লগাব পাৰে বুলি আশংকা প্ৰকাশ কৰি ড° ব্ৰহ্মই কয় যে যদিহে কোনোবা গৱেষকে গৱেষণা কৰি পাইছে যে মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱ, মাধৱদেৱ বিৰচিত 'কীৰ্ত্তন-ঘোষা', 'নামঘোষা'ত বড়ো সমাজৰ প্ৰতি কৰা বিদ্বেষমূলক মন্তব্য আছে, তেন্তে সেয়া সংশ্লিষ্ট পক্ষৰ লগত আলোচনা কৰি বুজাবুজিৰে সমাধান কৰাটোহে জৰুৰী। কিন্তু এনে নকৰি হঠাৎ ধৰ্মীয় অনুভূতিত আঘাত কৰিব পৰা মন্তব্য কৰি 'কীৰ্ত্তনঘোষা', 'নামঘোষা' বন্ধ কৰিব লাগে বুলি ৰাজ্য চৰকাৰ বা বিটিচি প্ৰশাসনৰ ওচৰত দাবী জনোৱাটো সমীচীন হোৱা নাই। এনে কাণ্ডই বিটিচি অঞ্চলৰ সাম্প্ৰদায়িক সম্প্ৰীতিত পোনপটীয়াকৈ প্ৰভাৱ পেলাব পাৰে বুলি বড়ো সাহিত্য সভাই আশংকা প্ৰকাশ কৰে। প্ৰয়োজন সাপেক্ষে কীৰ্ত্তনঘোষাৰ সংশ্লিষ্ট আপত্তিজনক বক্তব্যখিনি শুধৰণিৰ বাবে দাবী জনাব পাৰে বুলি মন্তব্য কৰি ড° ব্ৰহ্মই কয় যে সাংসদ ছাঞ্চুমাক তেওঁ বক্তব্য উঠাই ল'বলৈ দাবী নকৰে। বৰঞ্চ অনুৰোধহে জনাব সঁচাকৈয়ে এনে মন্তব্য কৰাটো উচিত আছিলনে এবাৰ চিন্তা কৰিবলৈ।

(ষ্টাফ ৰিপ'ৰ্টাৰ, আমাৰ অসম : ২১-৬-২০১২)

৬। চন্দন ব্ৰহ্ম (মন্ত্ৰী) : ৰাজ্য চৰকাৰৰ পৰিবহন মন্ত্ৰী চন্দন ব্ৰহ্মই

চাঞ্চুম্ৰাৰ মন্তব্যক ব্যক্তিগত আখ্যা দি কয়— স্লেচ্ছ শব্দৰ যোগেদি শঙ্কৰদেৱে বড়ো সমাজক নহয়, ধৰ্ম নমনা অধৰ্মী লোককহে বুজাইছে।

(ষ্টাফ ৰিপ'ৰ্টাৰ, আমাৰ অসম : ২১-৬-২০১২)

৭। হাথামা মহিলাৰী : 'সমাজ'ৰ সচিবপ্ৰধান তথা সাংসদ বিছমুতিয়াৰীৰ ঘোষণাৰ পাছত, ৰাজ্যজুৰি হোৱা প্ৰতিবাদৰ প্ৰভাৱত বি.টি.এ.ডি. [Bodo Territorial Administrative Districts] অঞ্চলত বড়ো-অবড়োৰ মাজত বিৰোধ সৃষ্টি হ'ব বুলি আশঙ্কা কৰি, বি.পি.এফ.ৰ সভাপতি তথা বি.টি.চি.ৰ মুখ্য কাৰ্যবাহী বিষয়া হাথামা মহিলাৰীয়ে ২১-৬-২০১২ তাৰিখে চিৰাং জিলাৰ সদৰ কাজল গাঁৱত এখন শান্তিসভা অনুষ্ঠিত কৰে। সেই সভাত ছাঞ্চুম্ৰাৰ প্ৰতি ক্ৰোধাধিত হৈ মহিলাৰীয়ে কয়— “সাংসদ ছাঞ্চুম্ৰাই কেতিয়াবা খ্ৰীষ্টানৰ বাইবেলখন নিষিদ্ধ কৰিব লাগে, আনকি কেতিয়াবা মুছলমানৰ ধৰ্মগ্ৰন্থ কোৰাণখন সংশোধন কৰিব লাগে বুলি আগলৈ মন্তব্য কৰিব পাৰে, যিটো বি.পি.এফ.ৰ নেতাৰ বাবে দুৰ্ভাগ্যজনক।” মহিলাৰীয়ে ছাঞ্চুম্ৰাক তেওঁৰ ঘোষণাৰ বাবে ৰাজহুৱাভাৱে ক্ষমা খুজিবলৈ এক প্ৰকাৰ নিৰ্দেশ জাৰি কৰে, অন্যথা দলৰ অনুশাসন মতে শাস্তিৰ সন্মুখীন হোৱাৰ ইঙ্গিত দিয়ে। সভাত উপস্থিত থকা ছাঞ্চুম্ৰাই কোনো প্ৰতিক্ৰিয়া প্ৰকাশ নকৰে।

(আমাৰ অসম : ২২-৬-২০১২)

বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজৰ স্থিতিৰ সলনি :

ৰাজ্যজুৰি হোৱা তীব্ৰ সামাজিক তথা বৌদ্ধিক প্ৰতিবাদৰ অভিঘাতত বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজে কীৰ্ত্তনঘোষাৰ নিষিদ্ধকৰণ-সম্পৰ্কীয় স্থিতি সলাবলগীয়াত পৰে। 'সমাজ'ৰ সভাপতি হীৰাচৰণ নাৰ্জাৰী আৰু কাৰ্যকৰী সভাপতি জনকলাল বসুমতাৰীয়ে সংবাদমেল-যোগে জনায় (২২-৬-২০১২) যে “কীৰ্ত্তনঘোষা আৰু নামঘোষাৰ দৰে পৰিত্ৰ গ্ৰন্থৰ নিষিদ্ধকৰণ নহয়, সেই গ্ৰন্থত থকা সংশ্লিষ্ট শ্লোকসমূহৰহে (স্তৱক-১৩, ১৪) নিষিদ্ধকৰণ নাইবা সংশোধনিৰ বাবে বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজে দাবী তুলিছে।”

(আমাৰ অসম : ২৩-৬-২০১২)

বাতৰি কাকতত প্ৰসাৰিত কীৰ্ত্তনঘোষা-বিতৰ্ক :

বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজে নিজৰ স্থিতি সলনি কৰাৰ পিছতো জুলাই মাহলৈকে বাতৰি-কাকতৰ পাতত কীৰ্ত্তন-বিতৰ্ক চলি থাকে। 'সমাজ'ৰ সচিবপ্ৰধান ছাঞ্চুম্ৰা খুংগুৰ বিছমুতিয়াৰী মৌন হৈ পৰে। কিন্তু কাৰ্যকৰী

সভাপতি জনকলাল বসুমতাৰীয়ে শঙ্কৰ লক্ষৰ সম্পাদিত 'নিয়মীয়া বাৰ্তা', কাকতত মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱ আৰু কীৰ্ত্তনঘোষাৰ বিৰুদ্ধে বিভ্ৰান্তকাৰী বিতৰ্ক চলাই যায়। এই সন্দৰ্ভত প্ৰকাশ পোৱা তেওঁৰ দুটি প্ৰবন্ধ হ'ল—

(ক) মহাপুৰুষৰ মহান বাণী সত্য প্ৰৱৰ্ত্তবনে?

(নিয়মীয়া বাৰ্তা : ২৭-৬-১২)

(খ) কীৰ্ত্তনঘোষা আৰু নামঘোষা বিতৰ্কৰ সমাধান বিচাৰি।

(নিয়মীয়া বাৰ্তা : ১৩-৭-১২)

আনহাতে অসমৰ সচেতন লেখক বুদ্ধিজীৱীসকলে কীৰ্ত্তনঘোষা বিতৰ্কত অংশগ্ৰহণ কৰি বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজৰ উদ্দেশ্য-প্ৰণোদিত বিকৃত ব্যাখ্যাৰ বিৰোধিতা কৰে আৰু কীৰ্ত্তনঘোষাৰ অভিজুক্ত স্তৱক দুটাৰ (১৩ আৰু ১৪ নং) অভিপ্ৰেত তাৎপৰ্য দাঙি ধৰে। লেখক-বুদ্ধিজীৱীসকলৰ প্ৰবন্ধসমূহৰ নিৰ্বাচিত পঞ্জী পৰিশিষ্টত দিয়া হৈছে।

বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজে কীৰ্ত্তন-ঘোষাৰ বিৰুদ্ধে তোলা অভিযোগসমূহ :

বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজে কীৰ্ত্তনঘোষা সম্পৰ্কে সংবাদ-মেলত কৰা ঘোষণা (আমাৰ অসম : ২০-৬-১২) আৰু 'সমাজ'ৰ কাৰ্যকৰী সভাপতি জনকলাল বসুমতাৰীৰ কীৰ্ত্তন-ঘোষা সম্পৰ্কীয় দুটি লেখাত (নিয়মীয়া বাৰ্তা : ২৭-৬-১২, ১৩-৭-১২) 'সমাজে' কীৰ্ত্তনঘোষা তথা মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ বিৰুদ্ধে তোলা গুৰুতৰ অভিযোগসমূহ প্ৰকাশ পাইছে। অভিযোগসমূহৰ বিচাৰ-বিমৰ্শৰ সুবিধাৰ্থে সিৰোৰ শৃঙ্খলিতভাৱে সজেৱা হওঁক।

১ (ক) ছা.খু. বিছমুতিয়াৰী— কীৰ্ত্তনঘোষাত শঙ্কৰদেৱৰ দৰে 'পণ্ডিতে' স্লেচ্ছ আৰু বৌদ্ধসকলক য'তে পায় ত'তে হত্যা কৰিবলৈ নিৰ্দেশ দিয়াটো আশ্চৰ্যজনক আৰু দুৰ্ভাগ্যজনক।

(আমাৰ অসম : ২০-৬-১২)

১ (খ) জ. বসুমতাৰী — “স্লেচ্ছসকলক কাটি-মাৰি বৃন্দামাৰ কৰিলেই, বামাচাৰী প্ৰমত্ত দুৰাচাৰ হোৱা আধা-আধি বৌদ্ধগণক বধিলেই সত্য প্ৰৱৰ্ত্তন নহয়। বৰঞ্চ হিংসাহে বাঢ়িব। এনেকুৱা কৰাৰ অধিকাৰৰ এতিয়ালৈকে প্ৰচলিত আইন নাই।”

(নি. বাৰ্তা : ২৭-৬-২০১২)

১ (গ) জ. বসুমতাৰী — “অজ্ঞানী-অধৰ্মীক শিক্ষাহে দিব লাগে।

মাৰি-কাটি বৃন্দামাৰ কৰিলে কেনেকৈ হ'ব?”

(নি. বাৰ্তা : ২৭-৬-২০১২)

২। জ. বসুমতাৰী — “বুদ্ধক বেদপথ ছনকাৰী বুলি হিন্দুসকলে অভিহিত কৰা দেখা যায়।... গতিকে ‘বৌদ্ধগণ’ বোলাটো ভগৱান বুদ্ধৰ অনুসৰণকাৰীসকলকেই স্পষ্টকৈ বুজাইছে। (নি. বাৰ্তা : ২৭-৬-২০১২)

৩। (ক) জ. বসুমতাৰী — কীৰ্ত্তনঘোষাত (পদ : ১/১৩) ‘প্ৰমত্ত লোক’ (মদ-মাংস প্ৰিয়), ‘পাষণ্ড আচাৰ’ (কু-আচাৰ)ত মজি থকা লোকসকল অসমত বড়োসকলেই হয়।

(নি. বাৰ্তা : ২৭-৬-২০১২)

৩। (খ) জ. বসুমতাৰী — “বহু পণ্ডিতৰ মতে [K.L. Barua, Dr. T.C. Sarma, Dr. S. K. Chatterjee, etc.] প্ৰাচীন কামৰূপেই স্নেহ দেশ আছিল আৰু ইয়াত ৰাজত্ব কৰা আৰু বসতি কৰাসকলেই মেচ বা বড়ো অৰ্থাৎ বড়োমূলৰ মানুহসকল আছিল। মহাপুৰুষৰ গ্ৰন্থৰ স্নেহ শব্দটোৱে যিয়েই নুবুজাওক, ‘স্নেহ’ বুলি ক'লে বিশেষ জনগোষ্ঠী মেছসকলকে বুজাইছিল অসমৰ ক্ষেত্ৰত।”

(নি. বাৰ্তা : ২৭-৬-২০১২)

“Mech, Bodo, Kachari are identical, same and one”. [Gait, A, History of Assam] ইয়াক ড° বাণীকান্ত কাকতি [Assamese : Its Formation And Development] আৰু হেম বৰুৱায়ো [The Red River and the Blue Hill] সমৰ্থন কৰি গৈছে। এই সম্পৰ্কে চাৰি ডজনমান উদ্ধৃতি দিব পাৰোঁ। ঠাইৰ অভাৱত সম্ভৱ নহয়।”

(নি. বাৰ্তা : ১৩-৭-২০১২)

৪(ক) ছা. খুং. বিছমুতিয়াৰী — “অসমৰ ভূমিপুত্ৰ বড়ো, মেচ, কছাৰীসকলক বিভিন্নপ্ৰকাৰে নিঃশেষ কৰাৰ ৰাজনৈতিক ধৰ্মীয় চক্ৰান্ত যে চলিছিল, সেয়া উক্ত বিতৰ্কিত শ্লোকৰ (কীৰ্ত্তন : ১/১৪) পৰাই স্পষ্ট হৈছে আৰু সেয়ে হয়তো পূৰ্বতে বহু হাজাৰ লাখ ভূমিপুত্ৰ বড়ো-মেচ-কছাৰীয়ে ধৰ্মান্তৰ হৈ নিজৰ অস্তিত্ব হেৰুৱাবলগীয়া হৈছিল।”

(আমাৰ অসম : ২০-৬-২০১২)

৪(খ) জ. বসুমতাৰী — “মহাপুৰুষৰ ধৰ্মীয় গ্ৰন্থত বিশেষ ধৰ্মীয় বা অধৰ্মীয় জনগোষ্ঠীক নিঃশেষ কৰিবলৈ ভগৱানে কল্লি অৱতাৰ ল'ব বুলি কৈ মানসিক আৰু শাৰীৰিক ভীতি প্ৰদৰ্শন কৰা হৈছে।... গতিকে

পৱিত্ৰ ধৰ্মগ্ৰন্থত বিশেষ জনগোষ্ঠীৰ প্ৰতি ঘৃণা ভাৱ থকা, ইহঁতৰ নিৰ্মূল হোৱাৰ কামনা কৰা বাণী থকাটো অবাঞ্ছনীয়। ই বৰ্তমান যুগত আইনবিৰোধী।”

(নি. বাৰ্তা : ২৭-৬-২০১২)

৪(গ) জ. বসুমতাৰী — “গোঁহাই কমল আলিৰ উত্তৰ পাৰে কছাৰী অধ্যুষিত অঞ্চলত শঙ্কৰদেৱৰ নাম-ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ নিষেধাজ্ঞা কৰাতহে যেনিবা কছাৰীসকলৰ নিজৰ ধৰ্ম কিঞ্চিৎ ৰক্ষা পৰিল।”

(নি. বাৰ্তা : ১৩-৭-২০১২)

৪(ঘ) জ. বসুমতাৰী — “সকলো ধৰ্ম বা সংস্কৃতিৰ সম-মৰ্যাদা আৰু সম-অধিকাৰৰ দিনত ছলে-বলে ধৰ্মান্তৰ কৰাৰ প্ৰয়াস বে-আইনী (Conversion of religion by force and fraud is illegal)।”

(নি. বাৰ্তা : ১৩-৭-২০১২)

৫। জ. বসুমতাৰী — শঙ্কৰদেৱে সংস্কৃত আধাৰগ্ৰন্থৰ পৰা অনুবাদ কৰোঁতে, “ন্যস্তস্বাৰ্থ পূৰণৰ অৰ্থে বিকৃত ৰূপত অনুবাদ কৰিছে।” বসুমতাৰীয়ে দুটা নিদৰ্শন দাঙি ধৰিছেঃ

(ক) ততঃ কলৌ সম্প্ৰবৃত্তে সন্মোহায় সুৰদ্বিষাম্।

বুদ্ধো নাম্মাজনসুতঃ কীকটেযু ভৱিষ্যতি।।

(মূল ভাগৱত : ১-৩-২৪)

নিন্দসি যজ্ঞৱিধেৰহহ শ্ৰুতিজাতং

সদয়হৃদয়দৰ্শিত পশুঘাতম্।

(গীতগোবিন্দম্ : ১ম সৰ্গ, গীত-৯)

“শঙ্কৰদেৱে এই দুয়োখন শাস্ত্ৰৰ পৰা ফালৰি কাটি উদ্দেশ্যপ্ৰণোদিতভাৱে বামানয় শাস্ত্ৰ আৰু পাষণ্ড আচাৰ প্ৰৱৰ্তকৰূপে আৰ্য অষ্টাঙ্গিক মাৰ্গৰ উদ্ভাৱক কৰুণামূৰ্তি ভগৱান বুদ্ধক আচামীৰ কাঠগড়াত থিয় কৰাইছে :

বুদ্ধ অৱতাৰে বেদপথ কৰি ছন্ন।

বামানয় শাস্ত্ৰে মুহি আছা অজ্ঞজন।।

নিচিন্তে চৰণ নাম নলৱে তোমাৰ।

সদায় উন্নত লোক পাষণ্ড আচাৰ।।

(কীৰ্ত্তনঘোষা : ১/১৩)

(খ) কিৰাতত্ৰনাম্পুলিন্দপুঙ্কসা আভীৰকঙ্কা যৱনাঃ খসাদয়ঃ।

যেন্যে চ পাপা যদপাশ্ৰয়াশ্ৰয়াঃ শুদ্ধয়ন্তি তস্মৈ প্ৰভৱিষ্ণুৰে নমঃ

(মূল ভাগৱত : ২/৪/১৮)

কিৰাত কছাৰী খাচি গাৰো মিৰি

যৰন কঙ্ক গোৱাল।

আসম মলুক বজক তুৰুক

কুৰাচ ম্লেচ্ছ চাণ্ডাল।।

আনো পাপী নৰ কৃষ্ণ সেরকৰ

সঙ্গত পৱিত্ৰ হয়।

ভকতি লভিয়া সংসাৰ তৰিয়া

বৈকুণ্ঠে সুখে চলয়।।(ভাগৱত : ২/৫৩খ, ৫৪ক)

(i) “এই অনুবাদ দেখেদেখকৈ সাম্প্ৰদায়িকতা দোষদুষ্ট।” কিয়নো ইয়াত মূলত নথকাকৈয়ে কছাৰী, আহোম, ম্লেচ্ছ, মেচ-কোচ আদি “জাতিক ‘অপৱিত্ৰ’ (পাপী নৰ) আখ্যা দি নিজকে কাল্পনিক উচ্চ ভূঞা বংশৰ বুলি জাহিৰ কৰি শঙ্কৰদেৱে নিজৰ অসংস্কৃত মনৰ পৰিচয় দিয়া নাছিলনে? ভাৰতীয় বৰ্ণাশ্ৰম ব্যৱস্থাত শাসক গোষ্ঠী (ক্ষত্ৰিয়)ৰ স্থান চাৰি জাতিৰ উপৰত।”

(ii) “ভাগৱতত উল্লিখিত (২/৪/১৮) এই জাতিসমূহ হিমালয় অঞ্চল, অন্ধ, মধ্য এছিয়া, বিহাৰ আৰু পশ্চিম ভাৰতৰ আৰ্য-ভিন্ন জনজাতি; সেই জাতিসমূহক অসমত সংস্থাপন কৰিবৰ উদ্দেশ্যে শঙ্কৰদেৱে কু-অভিসন্ধিৰ আশ্ৰয় লৈ (উক্ত) অনুবাদ কৰিছে।”

(iii) “প্ৰাচীন প্ৰাগজ্যোতিষ, আহোম, কোচ-মেছ আৰু কছাৰী ৰাজ্যত ৰাজপাট খোৱা মঙ্গোলীয় (কিৰাত) জনগোষ্ঠীৰ সভ্যতা ধ্বংস কৰি আৰ্য হিন্দু সভ্যতাৰ জয়-জয়কাৰ ঘোষণা কৰাৰ স্বার্থতে শঙ্কৰদেৱে এনে জালিয়াতি (অনুবাদৰ যোগে) আশ্ৰয় লোৱা অসৎ উদ্দেশ্য জলজলপটপটকৈ ওলাই পৰে।”

(নি. বাৰ্তা : ১৩-৭-২০১২)

৬। জ. বসুমতাৰী — “ধৰ্মোত্তৰ মাটিদানৰ বাদেও নৰনাৰায়ণ ৰজাই শঙ্কৰদেৱক গোমোস্তাৰ চাকৰি দিয়ে” আৰু ‘আশ্ৰয়’ দিয়ে। অথচ শঙ্কৰদেৱে কোচসকলকে ‘অপৱিত্ৰ’ আখ্যা দিয়ে। “যাৰ যহত শাখা—সেন্দূৰ, তাকে পাতে ভোকোৰা এন্দুৰ!”

(নি. বাৰ্তা : ১৩-৭-২০১২)

অভিযোগসমূহৰ বিচাৰপূৰ্বক নিৰসন :

১(ক) নং অভিযোগ :

কীৰ্ত্তনঘোষাৰ অভিযুক্ত স্তৱকটো হ’ল—

কলিৰ শেষত হৈবা কঙ্কি অৱতাৰ।

কাটি-মাৰি ম্লেচ্ছক কৰিবা বৃন্দামাৰ।।

সৱাকো বধিবা বৌদ্ধগণ যত আছে।

কলিৰ শেষত সত্য প্ৰৱৰ্তাইবা পাছে।। (১/১৪)

ইয়াত শঙ্কৰদেৱে কলিকালৰ শেষত অৰ্থাৎ শাস্ত্ৰমতে^৪ প্ৰায় ৪ লাখ ২৭ হাজাৰ বছৰ পাছত হ’বলগীয়া কঙ্কি অৱতাৰক প্ৰাৰ্থনা জনাইছে—সেই দূৰ ভৱিষ্যতৰ ম্লেচ্ছ আৰু বৌদ্ধসকলক বিনাশ কৰিবলৈ। ইয়াত শঙ্কৰদেৱে কোনো মানুহকে নিৰ্দেশ দি যোৱা নাই— ম্লেচ্ছ আৰু বৌদ্ধসকলক বধ কৰিবলৈ। বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজৰ হৈ সচিব প্ৰধান ছাধুমা খুংগুৰ বিছমুতিয়াৰীয়ে শঙ্কৰদেৱ-মাধৱদেৱৰ দৰে মহাপুৰুষক অসম ভূমিত পোন-প্ৰথমবাৰৰ বাবে ‘পণ্ডিত’ আখ্যা দিছে আৰু তেখেতসকলে নকৰা এটি গৰ্হিত কৰ্ম কৰা বুলি দুৰ্যোৰ অভিযোগ তুলিছে। ইয়াতকৈ আশ্চৰ্যজনক আৰু দুৰ্ভাগ্যজনক কথা কি হ’ব পাৰে?

আৰু এটি কথা। ‘সমাজে’ মাধৱদেৱক অযথা কীৰ্ত্তন-ঘোষা বিতৰ্কলৈ আজুৰি আনিছে, কিয়নো নামঘোষাৰ কোনো পাঠ কীৰ্ত্তনঘোষা-বিতৰ্কত প্ৰৱেশ কৰা নাই।

১(খ) নং অভিযোগ :

গীতা-ভাগৱতত থকা অৱতাৰ-তত্ত্বৰ দ্বাৰা এই অভিযোগটো সহজে নিৰসন কৰিব পাৰি। জনকলাল বসুমতাৰীয়ে এই অৱতাৰ-তত্ত্বটো নজনাৰ ভাও ধৰি অভিযোগটো উত্থাপন কৰিছে। তেওঁৰ উদ্দেশ্য সত্যাত্মনয়ন নহয়, শঙ্কৰদেৱক যেনেতেনে প্ৰকাৰে আঘাত কৰা।

গীতাত কৃষ্ণদেৱে অৰ্জুনক কৈছে—

য়দা যদা হি ধৰ্মস্য গ্লানিৰ্ভৱতি ভাৰত।

অভ্যুত্থানমধৰ্মস্য তদাত্মানং সৃজ্যাম্যহম্।।

পৰিত্ৰাণায় সাধুনাং বিনাশায় চ দুষ্কৃতাম্।

ধৰ্মসংস্থাপনাৰ্থায় সম্ভৱামি যুগে যুগে।। (গীতা : ৪/৭,৮)

অৰ্থ— হে ভাৰতবৰ্ষীয় (অৰ্জুন)! যেতিয়াই ধৰ্মৰ গ্লানি আৰু অধৰ্মৰ উত্থান হয়, তেতিয়াই মই নিজকে প্ৰকাশ কৰো। সাধুসকলৰ পৰিত্ৰাণ,

দুষ্কৃতিকাৰীসকলৰ বিনাশ আৰু ধৰ্মৰ সংস্থাপনৰ বাবে মই যুগে যুগে অৱতাৰ ধাৰণ কৰোঁ। শ্ৰীমদ্ভাগৱততো একেধৰণৰ শ্লোক আছে (৮/২৪/৫, ৫৬)।

পিচে অৱতাৰসমূহে দুষ্কৃতিকাৰীসকলক বিনাশ কৰি ধৰ্ম সংস্থাপন কৰাৰ অধিকাৰক লৈ কোনেও আইনগত প্ৰশ্ন উত্থাপন কৰা নাই আৰু তেনে অধিকাৰ আজিলৈকে প্ৰচলিত আইনত নাই বুলিও কোৱা নাই।

জনকলাল বসুমতাৰীয়ে পাহৰি গৈছে (ইচ্ছাকৃতভাৱে) যে কীৰ্ত্তনঘোষাখন প্ৰায় ৫০০ বছৰ আগতে ৰচিত এখন ধৰ্মপুথি, যাৰ আধাৰগ্ৰন্থ হ'ল গীতা-ভাগৱত। অৱতাৰ কল্পিয়ে শ্লেচ্ছ আৰু বৌদ্ধগণক নিধন কৰা কথাটো গীতাৰ অৱতাৰ-তত্ত্বতে বান্ধ খাই আছে। গতিকে ইয়াত মানৱ সমাজত প্ৰচলিত আইনৰ সন্মতি-অসন্মতিৰ কথাটো নাই। হিংসা-প্ৰতিহিংসাৰ কথাও নাই।

১(গ) নং অভিযোগ :

শঙ্কৰদেৱে কাকো কাটি-মাৰি বৃন্দামাৰ কৰাৰ নিৰ্দেশ দিয়া নাছিল বুলি ১(ক) নং অভিযোগৰ প্ৰসঙ্গত কোৱা হৈছে। চৰিতপুথিসমূহে বা আন কোনো উৎসই আলোচ্য অভিযোগক সমৰ্থন নকৰে। সৰ্বভাৰতীয় ভক্তি আন্দোলনৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য আছিল যুগ যুগ ধৰি ব্ৰাহ্মণ্যধৰ্মৰ দ্বাৰা সামাজিক-আধ্যাত্মিকভাৱে শোষিত-বঞ্চিত বিপুল শূদ্ৰ আৰু অতিশূদ্ৰ সকলক উদ্ধাৰ কৰা। নিৰ্বিশেষ মানুহক— জ্ঞানী-অজ্ঞানী, ধাৰ্মিক-অধৰ্মী— বন্দনাৰ স্থানলৈ উত্তোলন কৰাৰ মতাদৰ্শ ভক্তি-আন্দোলনে দাঙি ধৰিছিল। সেয়ে শঙ্কৰদেৱে লেখিছিল:

সমস্ত ভূততে ব্যাপি আছোঁ মই হৰি।

সৱাকো মানিবা তুমি বিষুও-বুদ্ধি কৰি।।

ব্ৰাহ্মণৰ-চাণ্ডালৰ নিবিচাৰি কুল।

দাতাত চোৰত যেন দৃষ্টি একতুল।।

.....

বিশেষত মনুষ্যগণত যিটো নৰে।

বিষুবুদ্ধিভাৱে সৰ্বদায়ে মান্য কৰে।।

ঈৰিষা অসূয়া তিবন্ধাৰ অহঙ্কাৰ।

সৱে নষ্ট হোৱৈ তাৰক্ষণে তাৰ।।

(কীৰ্ত্তনঘোষা, শ্ৰীকৃষ্ণৰ বৈ.প্ৰ., ৪ৰ্থ কীৰ্ত্তন)

মানৱতাবাদৰ এই চিৰন্তন বাণী উচ্চাৰণ কৰা শঙ্কৰদেৱে কোনো

অজ্ঞানী-অধৰ্মীক কাটি-মাৰি বৃন্দামাৰ কৰাৰ নিৰ্দেশ দিব পাৰেনে? এটা কথা, ভৱিষ্যতৰ অৱতাৰ কল্পিয়ে বধ কৰিবলগীয়াসকলৰ তালিকাত অধৰ্মীসকলহে আছে, অজ্ঞানীসকল নাই।

শঙ্কৰদেৱ-মাধৱদেৱে এমুঠি কায়স্থৰ বাবে, দুমুঠি উচ্চ বৰ্ণৰ আৰ্যৰ বাবে অসম-কামৰূপ-বেহাৰত ভক্তিধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিছিলনে? সৰল-সহজ-হোজা-নিৰক্ষৰ জনসাধাৰণৰ মঙ্গলৰ হকে তেখেতসকলে জীৱনপাত কৰিছিল। ভক্তিধৰ্মৰ যোগেদি তেওঁলোকক সামাজিক আৰু আধ্যাত্মিক অধিকাৰ দিব খুজিছিল। সেইকাৰণে নামঘৰৰ দৰে ধৰ্মীয়-সামাজিক অনুষ্ঠানৰ জন্ম দিছিল। নৱধা ভক্তিৰ ভিতৰত শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তনত প্ৰাধান্য দিছিল, যাতে এজনে পঢ়িলে নিৰক্ষৰ হাজাৰজনে শ্ৰৱণ কৰি জ্ঞানী হ'ব পাৰে। গুৰুজনাৰ সেৱকসকলৰ প্ৰায়ভাগেই নিৰক্ষৰ আছিল, কিন্তু কোনো অজ্ঞানী হৈ ৰোৱা নাছিল। নামঘৰবোৰ আছিল বিদ্যালয়, ন্যায়ালয়।

বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজে যাক 'অজ্ঞানী' বুলিছে, সেই সকলৰ প্ৰতি শঙ্কৰদেৱ-মাধৱদেৱৰ মনোভাৱ জানিবলৈ গুৰু-চৰিত-কথাৰ পাত মেলোহঁক (ছেদ : ৫০৮-৫০১০) :

এদিন শ্ৰীৰাম আতাই বৰকোচ এঘৰত ভিক্ষা মাগিবলৈ গৈছিল। গৃহস্থই দলি-ফৰ্মুটি মাৰি পঠিয়ালে। মাধৱদেৱে শ্ৰীৰাম আতাক ক'লে— কাইলৈও যাবা, দলি-ফৰ্মুটি যি মাৰে লৈ আহিবা। শ্ৰীৰাম আতা গ'ল। গৃহস্থই মাৰি পঠিওৱা টেঁকী-থোৰা এটা লৈ আহিল। মাধৱদেৱে থোৰাটো ধুই-পখালি ফালি থকা ঘৰৰ দুৱাৰত এচলাকৈ লগালে। পিছদিনা শ্ৰীৰাম আতা আকৌ গ'ল। মাৰি পঠিওৱা মাটিৰ চপৰা এটা লৈ আহিল। মাধৱদেৱৰ আঞ্জামতে, চপৰাটো গোবৰে সৈতে গুৰি কৰি থলে ঠাই মচিবলৈ। আকৌ পিচদিনা শ্ৰীৰাম আতা যোৱাত, গৃহস্থৰ মন অলপ কুমলিল। খুদকণ দিলে। গুৰি কৰাই মাধৱদেৱে সকলোকে দিলে।

তাৰ পিচদিনা শ্ৰীৰাম আতা যোৱাত, গৃহস্থই বহিব দি সুধিলে— ক'ৰ পৰানো আহা নিতে? শ্ৰীৰামে ক'লে— মহাপুৰুষৰ ঠাইৰ পৰা। গৃহস্থ— ব'লাছোন, মহাপুৰুষ কেনে চাওঁগৈ। শ্ৰীৰাম আতাই লৈ গৈ মাধৱদেৱক ক'লে— এৱেঁ বৰকোচ। মাধৱদেৱে বৰকোচক গা-পা ধোৱাৰ ব্যৱস্থা কৰাই দুধ-চিৰা-কল-গুৰেৰে অভ্যাদয়কৈ খুৱালে। তেতিয়া বুঢ়া কোচজনে ক'লে— 'হামিও কাইলৈ হৰণ লমহি।' পিচদিনা তেওঁ শ্ৰৱণ ল'লে পুত্ৰ-বোৱাৰী-নাতি সমে।

এই ঘটনাৰ পাছত, শ্ৰীৰাম আতাই মাধৱদেৱক প্ৰশ্ন কৰিছে—
‘হৰিবিমুখীয়া সংসাৰীৰ বাবে ইমান পুৰুষাৰ্থ কিয় কৰিব লাগে?’ গুৰুজনে
উত্তৰ দিলে— “বোলে এ শ্ৰীৰাম, অনাদি পুৰুষে সৃষ্টিকৈ জীৱৰ বাজকৈ
প্ৰকৃতিৰ হাতে হাতে দিলে, মহামায়াৰ বায়ুৱে পাই সংসাৰ চক্ৰত পৰি
ভাৰতবৰ্ষত সিঁচৰতি হ’ল তিনিও ৰাজ্যত। দুৰ্বাসনা-দুঃসঙ্গত পৰি পাপমন
ধৰি আছে, ধুই লব লাগে চিনৰ জীৱ, আত দোষ নাই। আজুৰি অনাত
গুণহে, আভুৱা জীৱ ভূ-হৰাই আছে পৰি।”

এইষাৰ সোণ-সেৰীয়া কথাতে সাধাৰণভাৱে ত্ৰিতাপগ্ৰস্ত জীৱৰ
প্ৰতি আৰু বিশেষভাৱে জনগোষ্ঠীয় লোকৰ প্ৰতি শঙ্কৰদেৱ-মাধৱদেৱৰ
মহাকাৰুণিক দৃষ্টিভঙ্গি আৰু কৰ্তব্যবোধ প্ৰকাশ পাইছে।

এতিয়া আহোঁ ‘অধৰ্মী’ৰ শিক্ষালৈ। শঙ্কৰদেৱে অধৰ্মীসকলক
অৱতাৰসমূহৰ হাতত নিহত হ’বলৈ এৰি দিয়া নাছিল। তেখেতে অধৰ্মীসকলক
সংস্কাৰ কৰি মূল সুতিলৈ আনিবলৈ অহোপুৰুষাৰ্থ কৰিছিল। এগৰাকী
সমাজ-বিজ্ঞানী হিচাপে এই ক্ষেত্ৰত তেখেতে দুটা উপায় অৱলম্বন কৰিছিল।
প্ৰস্তুত প্ৰসঙ্গত তেখেতে প্ৰয়োগ কৰা এটা উপায় আছিল শ্লেচ্ছ আৰু
বৌদ্ধগণক কঙ্কিৰ ধাৰাল তৰোৱালৰ ভয় দেখুওৱা। আনটো উপায় আছিল
শ্লেচ্ছসকলক আত্মপ্ৰত্যয় দান কৰাঃ

কুকুৰক খায় হেন শ্লেচ্ছগণে।

সিও শুদ্ধ হোৱে হৰি কীৰ্ত্তনে।।

(কীৰ্ত্তন-ঘোষা, পাৰ্বণমৰ্দন : ১১৭)

শ্লেচ্ছসকলৰ বাবে ব্ৰাহ্মণ্য ধৰ্মৰ দুৱাৰ বন্ধ আছিল; কিন্তু শঙ্কৰদেৱৰ
ভক্তিধৰ্মৰ দুৱাৰ দুফালকৈ খোলা আছিল।

২ নং অভিযোগ (সিদ্ধান্ত) :

অভিযোগটোৰ তাৎপৰ্য হ’ল— বেদপথৰ অনুগামী হিন্দুসকলৰ
বাবে বেদপথ ছনকাৰী (ধ্বংসকাৰী) বুদ্ধদেৱ আৰু তেওঁৰ অনুগামী
বৌদ্ধসকল শত্ৰু। কীৰ্ত্তনঘোষাত শঙ্কৰদেৱে বৌদ্ধগণক বধ কৰিবলৈ কঙ্কিক
প্ৰাৰ্থনা জনাইছে। গতিকে কীৰ্ত্তনঘোষাৰ ‘বৌদ্ধগণে’ ভগৱান বুদ্ধৰ
অনুসৰণকাৰীসকলকেই স্পষ্টভাৱে বুজাইছে।

অভিযোগটোত কীৰ্ত্তনঘোষাৰ ‘বেদপথ কৰি ছন্ন’ৰ তাৎপৰ্য ভুলকৈ
গ্ৰহণ কৰা হৈছে আৰু ‘বৌদ্ধগণ’ৰ চিনাক্তকৰণ ভুলকৈ কৰা হৈছে।

(ক) “বেদপথ কৰি ছন্ন’ৰ প্ৰাসঙ্গিক তাৎপৰ্য :

শঙ্কৰদেৱৰ বচনাৱলীত বুদ্ধ-অৱতাৰৰ বৰ্ণনা আছেঃ

- * বুদ্ধ অৱতাৰে বেদপথ কৰি ছন্ন।
বামানয় শাস্ত্ৰে মুহি আছা অজ্জজন।।
নিচিন্তে চৰণ নাম নলৱে তোমাৰ।
সদায় প্ৰমত্ত লোক পাৰ্শ্ব আচাৰ।। (কীৰ্ত্তনঘোষা : ১/১৩)
- * দেৱক দিবক দুখ দৈত্যে যজ্ঞ কৰি।
তাক মোহিৱন্ত হৰি বুদ্ধ ৰূপ ধৰি।।(ভাগৱত—২/১৬৬ক)
- * আত অনন্তৰে হৈব বুদ্ধ অৱতাৰ।
অনেক পাৰ্শ্ব শাস্ত্ৰ কৰিব প্ৰচাৰ।।
বেদ পথ ধৰি যজ্ঞ কৰিব অসুৰ।
বাদে বিমোহিয়া কৰিবন্ত যজ্ঞ দূৰ।।

(ভাগৱত : ১১ (নি.ন.সি.সং.)/৩১৬)

সংস্কৃত ভাগৱতত বুদ্ধ অৱতাৰ সম্পৰ্কে আছে—

- * ততঃ কলৌ সম্প্ৰবৃত্তে সন্মোহায় সুৰদ্বিষাম্।
বুদ্ধো নান্নাজনসুতঃ কীকটেযু ভৱিষ্যতি।।

(মূল ভাগৱত : ১/৩/২৪)

অৰ্থ— কৃষ্ণাৱতাৰ পাছত, কলিৰ প্ৰাৰম্ভত মগধদেশ (বিহাৰ)ৰ
গয়াত দেৱতা-দেৱী দৈত্যসকলক মোহিত কৰিবলৈ অজন (পাঠান্তৰ :
জিন)ৰ পুত্ৰ বুদ্ধ নামে তোমাৰ অৱতাৰ হ’ব।

- * দেৱদ্বিষাং নিগমবত্ননি নিষ্ঠিতানাং
পূৰ্ণিৰ্ময়েন ৰিহিতাভিৰদৃশ্যতৃৰ্ভিঃ।
লোকান্ ঘ্নতাং মতিবিমোহমতিপ্ৰলোভং
ৱেষং ৰিধায় বহু ভাষ্যত ঔপধৰ্ম্যম্।।

(মূল ভাগৱত—২/৭/৩৭)

অৰ্থ— দেৱতাসকলৰ শত্ৰু দৈত্যসকলে বেদমাৰ্গত বৰ্তি, বেদোক্ত
সাধনৰ সহায়ত ময়দানৰে সজা অদৃশ্যগতিৰ নগৰত থাকি মানুহক নাশ
কৰিব। তেতিয়া ভগৱানে দৈত্যসকলৰ মতি বিমোহিত আৰু প্ৰলোভিত
কৰিব পৰা বৈশাখৰণ কৰি (বুদ্ধৰূপে) বহু পাৰ্শ্বধৰ্মৰ উপদেশ দিব।

- * ৱাদৈৰ্বিমোহয়তি যজ্ঞকৃতোহতদৰ্হান্

(মূল ভাগৱত—১১/৪/২২ গ)

অৰ্থ— ভগৱানে বুদ্ধৰূপ ধৰি যজ্ঞত অধিকাৰ নথকা দৈত্যসকলে

যজ্ঞ কৰা দেখি তেওঁলোকক নানা বাদেৰে বিমোহিত কৰিব।

অগ্নিপুৰাণত আছে—

* পুৰা দেৱাসুৰে যুদ্ধে দৈতৈত্ৱেৰ্দ্ৰোঃ পৰাজিতাঃ।
বক্ষ বক্ষতি শৰণং বদন্তো জগুৰীশ্বৰম্।
মায়ামোহশ্বৰুপোহসৌ শুদ্ধোদন সুতোহ্ভৱৎ।।
মোহয়ামাস দৈত্যাংস্তান্ ত্যজিতান্ বেদধৰ্মকম্।
তে চ বৌদ্ধা বভূবুৰ্হি তেভ্যোহন্যে বেদবৰ্জিতাঃ ।।

(১৬/১-৩)

অৰ্থ— পুৰাণ কালত দেৱাসুৰৰ যুদ্ধত দেৱতাসকল পৰাজিত হৈছিল। তেওঁলোকে ভগৱানৰ চৰণত শৰণাপন্ন হৈ ‘বক্ষা কৰা বক্ষা কৰা’ বুলি প্ৰাৰ্থনা জনায়। তেতিয়া মায়ামোহশ্বৰুপ ভগৱানে শুদ্ধোদনৰ পুত্ৰৰূপে অৱতীৰ্ণ হৈ অসুৰসকলক বেদধৰ্ম একৰূবলৈ মোহিত কৰিলে। সিহঁতৰ বেদবৰ্জিতসকল বৌদ্ধত পৰিণত হ’ল।

গৰুড় পুৰাণত ভাগৱত পুৰাণত থকাৰ দৰে আছে :

* ততঃ কলেস্ত সন্ধ্যান্তে সন্মোহায় সুৰদ্বিয়াম্।
বুদ্ধোনাঙ্গা জিনসুতঃ কীকটেযু ভৱিষ্যতি।। (১/৩২)
এই শ্লোকটো ভাগৱতৰ পূৰ্ব-উদ্ধৃত শ্লোক (১/৩/২৪) টোৰ দৰে একে অৰ্থযুক্ত, কেৱল বুদ্ধক ইয়াত জিনৰ পুত্ৰ বোলা হৈছে।

আমাৰ বক্তব্য পৰিষ্কাৰ কৰিবৰ বাবে আৰু অধিক উদ্ধৃতিৰ প্ৰয়োজন নাই। শঙ্কৰদেৱৰ পদখিনি যে সংস্কৃত ভাগৱত পুৰাণ-আধাৰিত, সহজেই বুজিব পাৰি। আকৌ ভাগৱত, অগ্নি আৰু গৰুড়পুৰাণৰ উদ্ধৃত শ্লোক কেইটাৰ মাজত যে সামঞ্জস্য আছে, তাকো সহজে বুজিব পাৰি। গতিকে আমি বুদ্ধ অৱতাৰ সম্পৰ্কে শঙ্কৰদেৱৰ পদ আৰু উক্ত পুৰাণকেইখনৰ উদ্ধৃত শ্লোক সমূহৰ সামঞ্জস্যপূৰ্ণ কথাখিনি এনেদৰে জুকিয়াব পাৰো।

১। কলিযুগৰ আৰম্ভণি ছোৱাত দেৱতাৰ শত্ৰুঃ ঈশ্বৰবিমুখ দৈত্যসকলে বেদত অধিকাৰ নথকা সত্ত্বেও বেদমাৰ্গক আঁকোৱালি লৈ যজ্ঞাদি বৈদিক কৰ্ম কৰিব আৰু তাৰ বলতে লোকক, বিশেষকৈ দেৱতাসকলক, নাশ কৰিব।

২। দেৱতাসকলৰ দুখ-দুৰ্দশা দেখি ভগৱানে কলিযুগৰ আৰম্ভণিছোৱাতে কীকটদেশ (মধ্যদেশ/বিহাৰ)ত অজন/জিন/শুদ্ধোদনৰ পুত্ৰ বুদ্ধৰূপে অৱতাৰ গ্ৰহণ কৰিব। ভগৱানে পৱিত্ৰ বেদপত্ৰ ছন্দ কৰিব

অৰ্থাৎ অসুৰসকলে যাতে বেদৰ সাধনমাৰ্গ (যজ্ঞাদি সম্পাদন)ৰ অপব্যৱহাৰ কৰিব নোৱাৰে, তাৰ বাবে বেদপথ ঢাকি সুৰক্ষিত কৰিব আৰু বেদবিৰুদ্ধ বামানয় বা পাষণ্ড শাস্ত্ৰ ৰচনা কৰি তাৰ মতবাদেৰে ক্ষুদ্ৰ অসুৰসকলক মোহিত কৰিব।

বুদ্ধদেৱে প্ৰকৃততে তথাকথিত বামানয় বা পাষণ্ড শাস্ত্ৰ ৰচনা কৰি পূৰ্বপ্ৰচলিত জীৱহিংসাপৰ বৈদিক ধৰ্মৰ বিৰোধিতা কৰিছিল। এই ঐতিহাসিক সত্যৰ প্ৰকাশ দেখা যায় জয়দেৱৰ (১২শ শতিকা) ‘গীত-গোবিন্দ’ কাব্যত—

* নিন্দসি যজ্ঞৱিধেৰহহ শ্ৰুতিজাতং
সদয়হৃদয়দৰ্শিত পশুঘাতম্।।

কেশৱ ধৃতবুদ্ধশৰীৰ।

জয় জগদীশ হৰে।। (প্ৰথম সৰ্গ, গীত—১/৯)

অৰ্থ— কি আচৰিত! হে কেশৱ! পশুসকলৰ প্ৰতি দয়া-পৰবশ হৈ, তুমি বুদ্ধৰূপে অৱতাৰ ধৰিলা আৰু পশু-বলিৰ নিৰ্দেশ থকা বৈদিক যজ্ঞবিধিক নিন্দা কৰিলা। হে জগদীশ! তোমাৰ জয় হওঁক।

বুদ্ধ-অৱতাৰ সম্পৰ্কে দুটা মত :

ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা স্পষ্ট হৈছে যে বুদ্ধ অৱতাৰৰ সম্পৰ্কত দুটা মত প্ৰচলিত হৈ আহিছে। এটা ইতিহাসসন্মত শুদ্ধ মত— যিটো জয়দেৱ আদি কবিয়ে প্ৰকাশ কৰিছে। আনটো মত কৈতৱ অৰ্থাৎ ছন্দ-চাতুৰিযুক্ত। ওপৰত উল্লেখ কৰা পুৰাণকাৰসকলে এই মত প্ৰকাশ কৰিছে। বেদবিৰোধী বুদ্ধদেৱক বেদ-বক্ষক সজোৱাটো আছিল দ্বিতীয় মতটো। এই মতৰদ্বাৰা বৈদিক যাগ-যজ্ঞমূলক ধৰ্মৰ কাণ্ডাৰীসকলে বুদ্ধদেৱক দশাৱতাৰ নৱম অৱতাৰ হিচাপে ঘোষণা কৰি বেদ-বিৰোধী বৌদ্ধধৰ্মক গ্ৰাস কৰিব খুজিছিল আৰু সফলো হৈছিল।

কীৰ্ত্তন-ঘোষাৰ ‘বুদ্ধ অৱতাৰে বেদপথ কৰি ছন্দ’ কথাষাৰত উক্ত কৈতৱ মতটোৰ প্ৰকাশ ঘটিছে। সংস্কৃত ব্যাকৰণমতে, $\sqrt{\text{ছদ}+\text{স্ত}}=\text{ছন্দ}$ । ছন্দ মানে ‘ঢকা হৈছে’ (covered)। বস্তু এটা দুটা কাৰণত ঢকা হয়। এটা হ’ল— বস্তুটোক বিনাশ কৰা; আনটো হ’ল— বস্তুটোক সুৰক্ষা দিয়া। কীৰ্ত্তন-ঘোষাত এই দ্বিতীয় অৰ্থতহে ‘ছন্দ’ শব্দটো ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। বুদ্ধদেৱে বেদৰ যাগ-যজ্ঞমূলক কৰ্মমাৰ্গৰ অপপ্ৰয়োগত ৰত অসুৰসকলক নানা মায়াময় মতবাদেৰে মোহিত কৰি তাৰ পৰা বিৰত কৰিছিল। এইদৰে তেওঁ বেদপথ বক্ষা কৰিছিল। এই কৈতৱ ব্যাখ্যাৰ দ্বাৰা বেদবিৰোধী বুদ্ধদেৱক

বেদৰক্ষক সাজি দশাৰতাৰত স্থান দিয়া হৈছিল।

এই প্ৰসঙ্গত দুজন পণ্ডিত ব্যক্তিয়ে আগবঢ়োৱা ব্যাখ্যা বিচাৰ-যোগ্য। ড° মহেশ্বৰ নেওগে লেখিছে, "In his [Sankaradeva's] Kirtana-ghosa [v-13] he writes that God incarnated as the Buddha only to destroy the way of the Vedas and confound the people with the left-hand scriptures."^৬ অৰ্থ— শঙ্কৰদেৱে কীৰ্ত্তনঘোষাত লেখিছে যে ঈশ্বৰে কেৱল বেদপথ নাশ কৰিবলৈ আৰু বামানয় শাস্ত্ৰৰে লোকসকলক মোহিত কৰিবলৈ বুদ্ধৰূপে অৱতাৰ ধাৰণ কৰিছিল। নাৰায়ণ চন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে লেখিছে, “বেদপস্থ ছন্ন কৰাৰ অৰ্থ বেদবিহিত পশু-হিংসাদি যাগযজ্ঞ নিষেধ কৰা।”^৭ দুয়োজন পণ্ডিতৰ এই ব্যাখ্যা ঐতিহাসিকভাৱে শুদ্ধ, কিন্তু ভাগৱত বা কীৰ্ত্তনৰ পাঠ (text)ৰ প্ৰসঙ্গত শুদ্ধ নহয়। শুদ্ধ হোৱা হ’লে, বুদ্ধদেৱে দশাৰতাৰত আসন নাপালেহেঁতেন।

(খ) বৌদ্ধগণৰ প্ৰাসঙ্গিক পৰিচয় :

‘সৱাকো বধিবা বৌদ্ধগণ যত আছে’ বুলি শঙ্কৰদেৱে বুদ্ধদেৱৰ প্ৰকৃত অনুগামীসকলক কঙ্কিয়ে বধ কৰিব বুলি নিশ্চয়কৈ কোৱা নাই। কোৱা হ’লে, শঙ্কৰদেৱ-মাধৱদেৱে বুদ্ধদেৱক সাগ্ৰহে অৱতাৰৰ আসন নিদিলেহেঁতেন। তেন্তে এই বৌদ্ধগণনো কোন?

বুদ্ধদেৱে (৫৬০-৪৮০ খ্ৰী.পূ.) প্ৰৱৰ্ত্তন কৰা বৌদ্ধধৰ্ম পিচলৈ নানা ভাগত বিভক্ত হৈ পৰে। খ্ৰী.পূ. চতুৰ্থ শতিকাত ই হীনযান আৰু মহাযান নামে দুটি পন্থাত বিভক্ত হয়। হীনযানপন্থীসকল সংৰক্ষণশীল, আনহাতে মহাযানপন্থীসকল উদাৰ। সময়ত মহাযান-পন্থাৰ দেশে-বিদেশে বিপুল বিস্তাৰ ঘটে।

তৃতীয় শতিকাত মহাযানৰ এক তান্ত্ৰিক ৰূপ ব্ৰজযানৰ উদ্ভৱ হয়। তিনি শতিকামান গোপনে চলাৰ পাচত, ৭ম শতিকাৰ মাজভাগৰ পৰা ৮৪ জন সিদ্ধাচাৰ্যৰ শিকনি আৰু গীতৰ যোগেদি ব্ৰজযানে প্ৰকাশ লাভ কৰে আৰু জনপ্ৰিয় হৈ উঠে। ব্ৰজযানে নেপাল, তিব্বত, চীন আদি দেশলৈ গতি কৰে। অজস্ৰ গ্ৰন্থ ৰচিত হয়। পিচলৈ ব্ৰজযানৰ পৰা অনেক ক্ষুদ্ৰ যান সৃষ্টি হয়— সহজযান, কালচক্ৰযান, মন্ত্ৰযান, ইত্যাদি।

পণ্ডিতসকলৰ মতে, ব্ৰজযান হিন্দু অদ্বৈতদৰ্শন, যাদুবিদ্যা আৰু

শৃঙ্গাৰতত্ত্বৰ এক অদ্ভুত মিশ্ৰণ। ইয়াত বৌদ্ধ ধৰ্ম-দৰ্শন নাই বুলিলেই হয়। ব্ৰজযানৰ মূলকথা আছিল— সাধকৰ মন বা বোধিচিত্ত বা বিজ্ঞান (consciousness) শূন্য নৈৰাত্মা দেৱী (supreme reality)ৰ আঁকোৱালত আবদ্ধ হলেই সাধকে মহাসুখ (great bliss) লাভ কৰে। কিন্তু পিচলৈ নৰনাৰীৰ নিৰ্বিচাৰ যৌন-মিলনকে সাধকৰ নৈৰাত্মা দেৱীৰে হোৱা মিলন হিচাপে গ্ৰহণ কৰা হ’ল। এনেকৈয়ে ব্ৰজযানী পন্থাত যৌন ব্যভিচাৰে প্ৰাধান্য লাভিলে।

কামৰূপৰ ৰজা ভাস্কৰ বৰ্মনৰ আমন্ত্ৰণক্ৰমে নালন্দা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা চীনৰ মহাযানী বৌদ্ধ পৰিব্ৰাজক হিৰেনচাং (Hiuentasang) ৬৪২-৬৪৩ খ্ৰী.ত কামৰূপলৈ আহে। হিৰেনচাঙে লেখি থৈ গৈছে, “কামৰূপবাসীয়ে বিভিন্ন দেৱতাক পূজা কৰিছিল। তেওঁলোক বৌদ্ধধৰ্মত বিশ্বাসী নাছিল। সেয়ে দেশখনত কোনো বৌদ্ধ মঠ নিৰ্মিত হোৱা নাছিল আৰু কোনো কোনো বৌদ্ধ থাকিলেও, তেওঁলোকে গোপনে ধৰ্ম আচৰণ কৰিছিল। ভাস্কৰ বৰ্মন বৌদ্ধ নহলেও, তেওঁ সিদ্ধ শ্ৰমণসকলক সন্মান কৰিছিল।”^৮ হিৰেনচাঙৰ প্ৰত্যাগমনৰ পাছত প্ৰাচীন অসমত ব্ৰজযানী বৌদ্ধ ধৰ্মৰ প্ৰসাৰ ঘটিছিল। এই কাৰণেই ড° নগেন শইকীয়াই মন্তব্য কৰিছে, “প্ৰাচীন অসমত বৌদ্ধ ধৰ্মৰ হীনযান বা মহাযান কোনোটো পন্থাৰে প্ৰচলন নাছিল। প্ৰচলন আছিল বৌদ্ধ ধৰ্মৰ নামত গঢ় লৈ উঠা ব্ৰজযান বা সহজযানৰ।”^৯

ভাস্কৰবৰ্মনৰ সময়ৰ আগৰপৰাই কামৰূপত বৌদ্ধধৰ্মৰ ক্ষীণ প্ৰৱেশৰ কিছু তথ্য পোৱা যায়। কলহৰ ৰাজ-তৰঙ্গিনী (১২শ শতিকা) মতে, পঞ্চম শতিকাৰ কাশ্মিৰী ৰজা মেঘবাহনৰ কামৰূপী ৰাণী অমৃতপ্ৰভাই পিতৃ কামৰূপেশ্বৰৰ (সম্ভৱতঃ বলবৰ্মন-১) ৰাজদৰবাৰৰ পৰা স্তনপা নামে এগৰাকী বৌদ্ধ ভিক্ষুক লগত লৈ গৈছিল। কিন্তু ভাস্কৰ বৰ্মনৰ দিনলৈকে কামৰূপত ব্ৰাহ্মণধৰ্মৰ প্ৰাধান্য আছিল (ডুবি শাসন, স্তৱক-১৬)। আৰু অন্যান্য কাৰণতো স্তনপাক বলবৰ্মনৰ গুৰু বুলিব নোৱাৰি। অৰ্থাৎ বলবৰ্মনে বৌদ্ধ ধৰ্ম গ্ৰহণ কৰা বুলি ক’ব নোৱাৰি। দ্বিতীয়তে তিব্বতৰ বুৰঞ্জী লেখক লামা তাৰানাথে তেওঁৰ “ভাৰতত বৌদ্ধধৰ্মৰ বুৰঞ্জী”ত (১৬০৮ খ্ৰী.) লেখিছে যে আৰ্য ষিতিক (খ্ৰী.পূ. তৃতীয় শতিকাৰ মাজভাগ) নামে এজন বৌদ্ধ গুৰুৱে কামৰূপত বৌদ্ধ ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিছিল আৰু অশ্বভৰ (প্ৰায় ৬০০

শ্ৰী.) নামে এজন গুৰুৱে মহাযান পন্থ প্ৰচাৰ কৰিছিল। কিন্তু তাৰানাথৰ তথ্যখিনি হিৰেনচাণ্ডৰ অজ্ঞাতে ৰোৱাটো ভাবিবলগীয়া। গতিকে ভাস্কৰবৰ্মনৰ আগত কামৰূপত বৌদ্ধধৰ্মৰ চলতি থকাটো তথ্যসন্মত নহয় বুলি ক'ব পাৰি।

প্ৰাচীন অসমত বজ্ৰযানী তান্ত্ৰিক বৌদ্ধধৰ্মৰ প্ৰাদুৰ্ভাৱৰ সাক্ষ্য হিচাপে দুটা কথা লৈ আঙুলিয়াব পাৰি : এটা হৈছে তান্ত্ৰিক বৌদ্ধধৰ্মৰ একাধিক পীঠ প্ৰাচীন কামৰূপত অৱস্থিত আৰু আনটো হৈছে কেইজনমান বিখ্যাত সিদ্ধাচাৰ্য প্ৰাচীন কামৰূপৰ লগত জৰিত। 'সাধনমালা' নামৰ তান্ত্ৰিক বৌদ্ধ গ্ৰন্থখনৰ মতে বজ্ৰযানীসকলৰ চাৰিখন পীঠ আছে— কামৰূপ-কামাখ্যা, শ্ৰীহট্ট/সিৰিহট্ট, পূৰ্ণগিৰি আৰু ওড্ডীয়ান / ওডীয়ান / ওড্যান / ওড্ৰাণ। কামৰূপ-কামাখ্যা আৰু শ্ৰীহট্ট প্ৰাচীন কামৰূপৰ ভিতৰত পৰে। উড্ডীয়ান আৰু পূৰ্ণগিৰিৰ অৱস্থান সম্পৰ্কে পণ্ডিতসকলৰ মতদ্বৈধ আছে, কিন্তু বহুতৰ মতে এই পীঠ দুখনো প্ৰাচীন কামৰূপৰ সন্নিধানতে অৱস্থিত। শাক্তগ্ৰন্থ কালিকাপুৰাণেও চাৰিখন পীঠৰ উল্লেখ কৰিছে— ওড্ৰপীঠ, জালশৈল, পূৰ্ণপীঠ আৰু কামৰূপ। দেখা যায় বজ্ৰযান আৰু হিন্দুতন্ত্ৰৰ অবিসম্বাদিত কেন্দ্ৰ আছিল কামৰূপ-কামাখ্যা।

কামৰূপৰ লগত জন্মসূত্ৰে বা কৰ্মসূত্ৰে জড়িত সিদ্ধাচাৰ্যসকল আছিল— সবহ/সবহপা/সবভদ্ৰ/ৰাছল ভদ্ৰ; সবহৰ শিষ্য নাগাৰ্জুন, ৰত্নপাল; নাগাৰ্জুনৰ শিষ্য সৱৰিপা; সৱৰিপাৰ শিষ্য লুইপা/মীননাথ; লুইপাৰ শিষ্য দৰিকপা আদি। ৰত্নপাল আছিল কামৰূপী পালবংশৰ ৰজা। দৰিকপা আছিল ৰজা ইন্দ্ৰপাল। আকৌ ইন্দ্ৰপালৰ পুত্ৰ গোপালেও বজ্ৰযানী ধৰ্ম গ্ৰহণ কৰা বুলি তাৰানাথৰ বুৰঞ্জীখনৰ জাৰ্মান অনুবাদত উল্লেখ কৰা হৈছে। গতিকে পালবংশৰ ৰাজত্বকালত (৯৯৩-১১৩৮ খ্ৰী.) ৰজাসকলে বজ্ৰযানক পৃষ্ঠপোষকতা দান কৰিছিল। আনকি ৰত্নপাল আদিয়ে বজ্ৰযানতন্ত্ৰত পাৰদৰ্শিতাও লাভ কৰিছিল।^৯

শঙ্কৰদেৱৰ দিনত বজ্ৰযানী বৌদ্ধসকলক 'বৌধ' বা 'বৌধমতীয়া টাটকীয়া' বোলা হৈছিল। শঙ্কৰদেৱৰ চৰিতত সেই সময়ৰ বৌধৰ উল্লেখ আছে: "সেই গ্ৰামে (বেলগুৰি ধুঁৱাহটা) দুটা বৌধমতীয়া টাটকীয়া আছিল। এটা হয় ব্যাধি, এটা হয় বৈদ্য। জাৰে ফুকে সজ হয়। বস্ত্ৰ, টকা, ধান, উপাধি দিয়ে, যায়। এইমতে প্ৰৱৰ্ত্তি আছে। গুৰু শুনি পাষণ্ড মৰ্দনৰ কীৰ্ত্তন

কৰি দিলে। ভকতে গাই ফুৰে। শুনি ৰ'ব নোৱাৰি গ'ল গুচি দাঁতিলৈ।"^{১০} (গুৰু-চৰিত-কথা, ছেদ-৮৮) গুৰু-চৰিত-কথাত (ছেদ-৩৬৯) আছে, চিলাৰায়ে খহটা নামে এক বৌদ্ধ সন্ন্যাসীক গুৰুজনাৰ দৰেই একেশ্বৰবাদী বুলি ভাৰি আশ্ৰয় দি ৰাখিছিল। গুৰুজনে এই কথাটো ৰজা নৰনাৰায়ণৰ পৰা জানি, খহটাক প্ৰশ্ন সুধি আচল স্বৰূপটো উদ্ঘাটন কৰে। তেতিয়া দেৱানে খহটাক খেদি পঠিয়ায়।

ৰমানন্দ দ্বিজৰ বংশীগোপালদেৱৰ চৰিত্ৰত আছে, বংশীগোপালদেৱে উজনিত নামধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰোঁতে ত'ৰ বৌধসকলে বাধা দিছিল। সেই বৌধসকলৰ অন্ন-যোনিৰ বিচাৰ নাছিল; দেখাত ভকত হলেও, ভিতৰে তেওঁলোক পাষণ্ড আছিল।

মহাপুৰুষ মাধৱদেৱে বজ্ৰযানীসকলক লক্ষ্য কৰি ৰচনা কৰিছিল:

অন্ন যোনি কিছো নকৰে বিচাৰ

জাতি কুল ভৈল ভ্ৰষ্ট।

বৈষ্ণৱৰ বেশ ধৰিয়া ফুৰয়

বেদ পন্থ কৰি নষ্ট।। (নামঘোষা-২৯৫)

ৰামসৰস্বতীৰ ব্যাসাশ্ৰম পুথিত কলিযুগত ব্ৰাহ্মণসকলৰ অধঃপতনৰ প্ৰসঙ্গত বজ্ৰযানী তান্ত্ৰিক বৌদ্ধসকলৰ উল্লেখ আছে :

মহা পাপমতি হৈব লোক দুৰাচাৰ।

বিপ্ৰসৱে বৌদ্ধশাস্ত্ৰ কৰিবে প্ৰচাৰ।।

কৰিবে জীৱিকা সিটো টাটক আচৰি।

অধৰ্মক ধৰ্ম কৰিবেক উচ্চ কৰি।।

ইয়াত বৌদ্ধশাস্ত্ৰ মানে বজ্ৰযানী শাস্ত্ৰ আৰু টাটক মানে যাদুবিদ্যা (sorcery)।

প্ৰাচীন কামৰূপৰ ধৰ্মীয় অৱস্থা সম্পৰ্কে প্ৰাচ্যবিদ্যাৰ্গৰ নগেন্দ্ৰনাথ বসুৱে লিখিছে— "At that time most of the people of Kamrupa followed the religion of the 'mleccha', sadacara and brahmacarya being unknown to them."^{১০} অৰ্থ— সেই সময়ত কামৰূপৰ সবহভাগ মানুহে ম্লেচ্ছৰ ধৰ্ম পালন কৰিছিল, সদাচাৰ আৰু ব্ৰহ্মাচৰ্য আছিল অজ্ঞাত।

শঙ্কৰদেৱৰ সময়ৰ ধৰ্মীয় অৱস্থা সম্পৰ্কে ড° মুকুণ্ড মাধৱ শৰ্মাই

মন্তব্য কৰিছে, "There was only an occult debased Buddhism and not the noble faith propagated by the compassionate Buddha... With the propagation of the new Vaisnavism, the debased buddhism lost its ground."^{১১} অৰ্থ— তেতিয়া আছিল মাত্ৰ এক বহুসংখ্যক বিপৰ্য্যস্ত বৌদ্ধ ধৰ্ম; কাৰুণিক বুদ্ধদেৱে প্ৰচাৰ কৰা মহান ধৰ্মটি নাছিল। ...নৱ-বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ প্ৰচাৰৰ লগে লগে, সেই বিপৰ্য্যস্ত বৌদ্ধ ধৰ্মই খোপনি হেৰুৱাইছিল।

ড° মহেশ্বৰ নেওগৰ মতে, “শঙ্কৰদেৱৰ সময়ত নিশ্চয় বামাচাৰীসকলৰ প্ৰাদুৰ্ভাৱ বেছি হৈছিল আৰু সেইসকলকহে মহাপুৰুষে বৌদ্ধ বুলি চিনাক্ত কৰিছে।”^{১২}

ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা সিদ্ধান্ত কৰিব পাৰি যে শঙ্কৰদেৱে তেখেতৰ সমসাময়িক বজ্ৰযানৰ অনুগামী তান্ত্ৰিক বামাচাৰী বৌদ্ধসকলকহে কীৰ্ত্তনঘোষাত ‘বৌদ্ধগণ’ আখ্যা দিছে। এই বৌদ্ধগণকো কঙ্কিৰ খাৰাল তৰোৱালৰ ভয় দেখুৱাই সংস্কাৰ কৰিব খুজিছে গুৰুজনে। গতিকে কীৰ্ত্তনঘোষাৰ ‘বৌদ্ধগণ’ বুদ্ধদেৱৰ প্ৰকৃত অনুগামীসকল নহয়।

৩(ক) নং অভিযোগ :

“কীৰ্ত্তনঘোষাৰ সদায় প্ৰমত্ত লোক পাষণ্ড আচাৰ” কথাৰ বুদ্ধ-অৱতাৰৰ লগত যুক্ত হৈ আছে। বুদ্ধদেৱে মোহিত কৰাসকলক শঙ্কৰদেৱে ভাগৱতত দৈত্য আৰু অসুৰ বুলিছে আৰু কীৰ্ত্তনঘোষাত অঞ্জ বুলিছে। অঞ্জসকল সদায় প্ৰমত্ত আৰু পাষণ্ড আচাৰযুক্ত। পিছে জনকলাল বসুমতাৰীয়ে সেই প্ৰমত্ত আৰু পাষণ্ড আচাৰযুক্ত লোকসকল বড়োসকলেই বুলি কৈ, এনে এটা ইঙ্গিত দিব খুজিছে যেন শঙ্কৰদেৱে অসমৰ বড়োসকলক শাৰীৰিক-মানসিকভাৱে নিধন কৰিবলৈহে কীৰ্ত্তনঘোষাত বুদ্ধ আৰু কঙ্কি অৱতাৰৰ পদ সন্নিবিষ্ট কৰিছিল! বড়োসকলৰ সম্পৰ্কত বসুমতাৰীৰ এই টোলেমীয় (Ptolemaic) দৃষ্টি^{১৩} তেওঁৰ ৰুদ্ধ মনৰ পৰিচায়ক আৰু বড়োসকলৰ উদগতিৰ ক্ষেত্ৰত বাধাকাৰক।

৩(খ) নং অভিযোগ :

জনকলাল বসুমতাৰীয়ে মন্তব্য কৰিছে, “মহাপুৰুষৰ গ্ৰন্থৰ শ্লেচ্ছ শব্দটোৱে যিয়েই নুবুজাওক, ‘শ্লেচ্ছ’ বুলি কলে বিশেষ জনগোষ্ঠী মেচসকলকে বুজাইছিল অসমৰ ক্ষেত্ৰত।” আকৌ তেওঁৰ মতেই,

মেচ=কোচ=বড়ো। (৩(গ) নং অভিযোগ)। কথাখিনি বিচাৰ কৰি চোৱা যাওঁক।

কীৰ্ত্তনঘোষা-বিতৰ্কৰ মূল বিন্দু হ’ল কীৰ্ত্তনঘোষাৰ ‘চতুৰ্বিংশতি অৱতাৰ বৰ্ণন’ খণ্ডটোৰ ১৪ নং স্তৱকত থকা ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দটো। এনেস্থলত জনকলাল বসুমতাৰীয়ে ‘মহাপুৰুষৰ গ্ৰন্থৰ শ্লেচ্ছ শব্দটোৱে যিয়েই নুবুজাওক’ বুলি কীৰ্ত্তনঘোষা-বিতৰ্ক চলাই গ’লে, তাৰ কিবা অৰ্থ থাকিবনে? আনহাতে কীৰ্ত্তনঘোষা-বিতৰ্কৰ প্ৰসঙ্গতে বসুমতাৰীয়ে এঠাইত কৈছে, “আমি যুক্তিৰে বিতৰ্কিত বিষয়টোৰ সমাধান বিচাৰিবলৈ গৈ নানা পণ্ডিতৰ পৰম্পৰবিৰোধী মতবাদলৈ নগৈ মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ নিজৰ স্বৰচিত শ্ৰীমদ্ভাগৱত আৰু কীৰ্ত্তনত সন্নিবিষ্ট পদ কেইটাতে আমি উত্তৰ পাব পাৰো।”^{১৪} সংশ্লিষ্ট পাঠ (text)ক এঠাইত উপেক্ষা কৰা আৰু আন এঠাইত গুৰুত্ব দিয়াটো সুস্থ বিতৰ্কৰ লক্ষণ নহয়।

সংস্কৃত ভাগৱতৰ ১ম, ২য়, ১১শ আৰু ১২শ স্কন্ধত কঙ্কি অৱতাৰৰ বৰ্ণনা আছে :

* অথাসৌ যুগসন্ধ্যায়াং দস্যুপ্ৰায়েষু ৰাজসু।

জনিতা বিষুৎশসো নান্না কঙ্কিৰ্জগৎপতিঃ।।

(মূল ভাগৱত : ১/৩/২৫)

অৰ্থ— ইয়াৰ (বুদ্ধাৱতাৰৰ) বহু পাছত, কলিযুগৰ অন্তিম সময়ত ৰজাসকল যেতিয়া দস্যুপ্ৰায় হৈ পৰিব, তেতিয়া জগৎপতি ভগৱানে বিষুৎশ নামৰ ব্ৰাহ্মণৰ ঘৰত কঙ্কিৰূপে অৱতীৰ্ণ হ’ব।

* যৰ্হালিয়েৰপি সতাং ন হৰেঃ কথাঃ স্যুঃ

পাখণ্ডিনো দ্বিজজনা বৃষলা নৃদেৱাঃ।

স্বাহা স্বধা ৰযড়িতি স্ম গিৰো ন যত্ৰ

শাস্তা ভৱিযতি কলেৰ্ভগৱান্ যুগান্তে।।

(মূল ভাগৱত, ২/৭/৩৮)

অৰ্থ— কলিযুগৰ অন্তত যেতিয়া সন্তৰ ঘৰতো হৰিকথাৰ চৰ্চা নহ’ব, ব্ৰাহ্মণ ক্ষত্ৰিয় বৈশ্য পাষণ্ড হ’ব আৰু শূদ্ৰ ৰ’জা হ’ব, আনকি ক’তো দেৱতাৰ যজ্ঞ আৰু পিতৃৰ শ্ৰাদ্ধৰ কথাও পতা শুনা নাযাব, তেতিয়া ভগৱানে কলিযুগৰ শাসনকৰ্ত্তা কঙ্কিৰূপে অৱতীৰ্ণ হ’ব।

- * শূদ্রান্ কলৌ ক্ষিত্তিভূজো ন্যহনিষ্যদন্তে।।
(মূল ভাগৱত, ১১/৪/২২)
অৰ্থ— কলিযুগৰ অন্তত ভগৱানে কঙ্কি অৱতাৰ লৈ শূদ্ৰ ৰজাসকলক বধ কৰিব।
- * তুল্যকালো ইমে ৰাজন্ ম্লেচ্ছপ্ৰায়শ্চ ভূভূতঃ।
এতেহধৰ্মানৃতপৰা : ফল্লুদাতীৰমন্যৰঃ।।(মূল ভাগৱত, ১২/১/৪০)
অৰ্থ— ৰাজন (পৰীক্ষিত)! এই ৰজাসকল একেধৰণে ম্লেচ্ছপ্ৰায় হ'ব। এওঁলোক অধৰ্ম আৰু অন্তৰ সেৱক হ'ব। এওঁলোকে কম পৰিমাণে দান কৰিব। সৰু সৰু কথাতে ভীষণভাৱে জ্বলি উঠিব।
- * অসংস্কৃতা : ক্ৰিয়াহীনা ৰজসা তমসাহহবৃত্তাঃ
প্ৰজাস্তে ভক্ষয়িষ্যন্তি ম্লেচ্ছা ৰাজন্যৰূপিণঃ।।
(মূল ভাগৱত, ১২/১/৪২)
এই ৰজাসকল সংস্কাৰহীন, কৰ্ত্তব্যবিমুখ, ৰজঃ-তমঃ গুণেৰে আবৃত। এওঁলোক ৰজাৰ বেষধাৰী ম্লেচ্ছ। এওঁলোকে প্ৰজাসকলৰ তেজ শোষণ কৰিব।।
- * শম্ভলগ্ৰামমুখ্যস্য ব্ৰাহ্মণস্য মহাত্মনঃ।
ভৱনে বিশ্বেষশসঃ কঙ্কিঃ প্ৰাদুৰ্ভৱিষ্যতি।।
অশ্বমাশুগমাৰুহ্য দেৱদত্তং জগৎপতিঃ।
অসিনাসাধুদমনমষ্টৈশ্বৰ্যগুণাশ্চিতঃ।।
বিচৰন্নাশুনা ক্ষেণ্যাং হয়েনাপ্ৰতিমদ্যুতিঃ।
নৃপলিঙ্গচ্ছদো দস্যুন্ কৌটিশো নিহনিষ্যতি।।
(মূল ভাগৱত, ১২/২/১৮-২০)
অৰ্থ— শম্ভল গ্ৰামৰ প্ৰধান ব্ৰাহ্মণ মহাত্মা বিশ্বেষশৰ ঘৰত কঙ্কি অৱতাৰ হ'ব। অষ্ট-ঐশ্বৰ্য-গুণযুক্ত ভগৱান কঙ্কিয়ে দেৱদত্ত নামৰ দ্ৰুতবেগী অশ্বত উঠি তৰোৱালেৰে অসাধুসকলক দমন কৰিব। অতুলনীয় দ্যুতিযুক্ত কঙ্কিয়ে সেই দ্ৰুতবেগী ঘোঁৰাত উঠি পৃথিৱীত বিচাৰি বিচাৰি ৰাজচিহ্নধাৰী কোটি-কোটি দস্যুক বধ কৰিব।
শঙ্কৰদেৱে সংস্কৃত ভাগৱতৰ আধাৰতে কঙ্কিৰ অৱতাৰ বৰ্ণনা কৰিছে ভাগৱতত :
- * বৈষণ্ণৰ পাশত নুহিবে হৰিকথা।
হৈবেক ব্ৰাহ্মণসৱ পাষণ্ড সৰ্বথা।। ১৬৬খ

- হৈৰে শূদ্ৰসৱ ৰাজা সমস্ত প্ৰজাৰ।
শ্ৰাদ্ধ হোম বেদমন্ত্ৰ গুচিবে আচাৰ।।
তেৱে কলিযুগ অন্তে প্ৰভু ভগৱন্ত।
কঙ্কিৰূপে ধৰি জগতকে শিখাইবন্ত।। ১৬৭
দেৱদত্ত যোটকত চৰিয়া মুৰাৰি।
অধৰ্মীক কাটিবন্ত বিচাৰি বিচাৰি।। ১৬৮ক —ভাগৱত
- * বেদবিধি বিমুখ হৈবেক দিনে দিনে।
নহৈব ধৰ্মত মতি অধৰ্মত বিনে।।
ম্লেচ্ছসৱ হৈব পৃথিৱীৰ অধিকাৰ।
নকৰিব সুখ দুখ বিচাৰ প্ৰজাৰ।। ৩১৯
লোভ মোহে আকুল নচাইবে গুণ দোষ।
সদায়ে কৰিব মাত্ৰ ধনত আক্ৰোশ।।
হৈব দুষ্ট মন্ত্ৰী তাৰ ধৰিব বচন।
ধনৰ নিমিত্তে যেন খাইবে প্ৰজাগণ। ৩২০
এৰিবে আচাৰ বেদপথ হৈবে লোপ।
হেন দেখি ঈশ্বৰৰ হৈব মহা কোপ।।
কলিৰ শেষত কঙ্কি ৰূপে অৱতৰি।
দুৰ্জন ৰাজাক মানে বিনাশিবে হৰি।। ৩২১
ঘোঁৰাত চড়িয়া তীক্ষ্ণতৰ খাণ্ডা ধৰি।
কাটি ছিঙি পাষণ্ডক পেহুইব সংহৰি।।
আশ্বাসিব আনিয়া ভকত যত আছে।
কলিৰ অন্তত সত্য প্ৰৱৰ্ত্তাইব পাছে।। ৩২২ — ভাগৱত
- * আতি অনাচাৰী ব্যভিচাৰী অকুলীন।
মহাম্লেচ্ছসৱে ধৰিবেক ৰাজচিহ্ন।। ১৬খ
অনেক পাষণ্ড আসি ব্যাপিবেক দেশ।
লৈবে লোকে পাষণ্ডজনৰ উপদেশ।। ৪০খ
মেলেছৰ' চৰিত্ৰ হৈবেক যত ৰাজা।
মিছা হিংসা চোৰবৃত্তি কৰিবেক প্ৰজা।
পাষণ্ড আগমে কৰিবেক বেদ লোপ।

হেন দেখি ঈশ্বৰ হৈবে মহা কোপ।।
 গতপ্ৰায় ভৈল যবে কলি দুৰাচাৰ।
 ভগৱন্ত হৈবন্ত আপুনি অৱতাৰ।। ৪৬
 কৰি কৰ্ম ঘোৰ যত খটচোৰ
 লোকত ৰাজা বোলোৱে।
 কোটি অসংখ্যাত কাটিবন্ত তাক
 তীখাল খাণ্ডাৰ যাৱে।।
 মহা ম্লেচ্ছসৱে ৰাজা বোলাইবেক
 ধৰাই শ্বেত ছত্ৰ দণ্ড।
 নিঃসন্ততি কৰি কোপে কঙ্কি হৰি
 কৰিবন্ত খণ্ড খণ্ড।। ৫৬
 যত দুষ্ট ৰণ্ড যতেক পাষণ্ড
 লোকক কৰে কুধণ্ড।
 বিচাৰি বিচাৰি কাটিবা মূৰাৰি
 নঠেবা তাহাৰ সঞ্চ।।
 শিষ্যক আশ্বাসি দুষ্টক বিনাশি
 খণ্ডিবা প্ৰজাৰ দুখ।
 পৰম নিৰ্ভয় ভকতক দিয়া
 ম্লেহত হৈবা সমুখ।।^{১৫৭}

—ভাগৱত

উক্ত শ্লোক আৰু পদসমূহৰ সাৰকথা জুকিয়ালে পাওঁ—

১। কলিযুগৰ শেষত অৰ্থাৎ প্ৰায় ৪ লাখ ২৭ হাজাৰ বছৰ পাছত শঙ্কল
 গ্ৰামৰ মহাত্মা বিষ্ণুশৰ্মা ব্ৰাহ্মণৰ পুত্ৰৰূপে ভগৱানে কঙ্কি অৱতাৰ ধাৰণ
 কৰিব।

২। সংস্কৃত ভাগৱত মতে, কঙ্কিয়ে নিধন কৰিবলগীয়াসকল—

(i) দস্যুপ্ৰায় ৰজা; শূদ্ৰ ৰজা; ম্লেচ্ছপ্ৰায় ৰজা— যি অধৰ্মী, মিথ্যাবাদী,
 কৃপণ, খণ্ডাল; ৰজাৰূপী ম্লেচ্ছ— যি সংস্কাৰহীন, কৰ্তব্যহীন, ৰজা-তমো-
 গুণযুক্ত আৰু প্ৰজা-শোষণকাৰী; ৰাজ বৈশ্যধাৰী দস্যু।

(ii) অসাধু; ঈশ্বৰবিমুখ পাষণ্ডত পৰিণত হোৱা ব্ৰাহ্মণ-ক্ষত্ৰিয়-
 বৈশ্য।

৩। শঙ্কৰদেৱৰ পদমতে কঙ্কিয়ে বধ কৰিবলগীয়াসকলঃ

(i) শূদ্ৰ ৰজা; ম্লেচ্ছ ৰজা— যি ধনলোভী, প্ৰজা শোষণকাৰী; দুৰ্জন
 ৰজা; দুৰ্ভৰ্মত লিপ্ত ৰজা;

(ii) ঈশ্বৰ-বিমুখ পাষণ্ডত পৰিণত হোৱা ব্ৰাহ্মণ; অধৰ্মী; পাষণ্ড,
 দুষ্ট, ৰণ্ড;

(iii) (ভাগৱত-আধাৰিত কীৰ্ত্তনৰ পদমতে) ম্লেচ্ছ আৰু বৌধ।
 ভাগৱতত (মূল আৰু অনূদিত) বৌধগণৰ কথা নাই।

৪। কঙ্কিয়ে ৰক্ষা কৰিবলগীয়াসকল— ভকত, দুৰ্দশাগ্ৰস্ত প্ৰজা।

‘ম্লেচ্ছ’ শব্দৰ প্ৰাসঙ্গিক অৰ্থ :

অন্ততঃ ১২শ শতিকাৰ কবি জয়দেৱৰ দিনত, কঙ্কিয়ে যিসকলক
 বধ কৰিব সেইসকলক ‘ম্লেচ্ছ’ শব্দেৰে সূচিত কৰা হৈছিল। মূল ভাগৱতৰ
 উপৰিউক্ত শ্লোকসমূহ এই সূচনাৰ অনুকূল আছিল। সেয়ে জয়দেৱৰ গীত-
 গোবিন্দত কঙ্কি-অৱতাৰ প্ৰসঙ্গত আমি পাওঁ—

* ম্লেচ্ছ নিৰহনিধনকলয়সি কৰৱালং

ধূমকেতুমিৰ কিমপি কৰালম্।

কেশৱ! ধৃতকঙ্কিশৰীৰ! জয় জগদীশ হৰে! (১ম সৰ্গ, গীত-১০)
 অৰ্থ— হে কেশৱ! কঙ্কি অৱতাৰ ধৰি তুমি ধূমকেতুৰ দৰে ভয়াৱহ তৰোৱাল
 ধাৰণ কৰি ম্লেচ্ছসমস্তক নিধন কৰিবা। হে জগদীশ, হে হৰি! তোমাৰ জয়
 হওঁক। (নিৰহ=সমস্তি, সমূহ)

* বেদানুদ্বৰতে ... ম্লেচ্ছান্মুচ্ছয়তে দশাকৃতিকৃতে

কৃষণয় তুভাং নমঃ।।

(গীত গোবিন্দ : ১ম সৰ্গ, শ্লোক-৫)

অৰ্থ— (মৎস্যৰূপে) বেদ উদ্বাৰ কৰোতা... (কঙ্কিৰূপে)

ম্লেচ্ছসকলক পৰাভূত কৰোতা— এইদৰে দশ আকৃতি ধাৰণ কৰা,
 হে কৃষণ!, তোমাক নমস্কাৰ)

জয়দেৱৰ ‘ম্লেচ্ছ’ শব্দকে শঙ্কৰদেৱে (১৫শ শতিকাত) কীৰ্ত্তন-
 ঘোষাত ব্যৱহাৰ কৰিছেঃ

কলিৰ শেষত হৈবা কঙ্কি অৱতাৰ।

কাটি-মাৰি ম্লেচ্ছক কৰিবা বৃন্দামাৰ।। (১/১৪ক)

বঙ্গৰ কাশীৰাম দাসৰ মহাভাৰতত আছে :

“নমঃ কঙ্কি ম্লেচ্ছবিনাশয়”। (পৃঃ ৭১১)

ভাগৱতৰ বহল অৱকাশত কঙ্কিয়ে বধ কৰিবলগীয়াসকলক বুজাবলৈ বিভিন্ন শব্দ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল। কিন্তু গীতগোবিন্দ বা কীৰ্ত্তনযোষাৰ ক্ষুদ্ৰ অৱকাশক শুজাকৈ মাত্ৰ ‘ম্লেচ্ছ’ শব্দটো নিৰ্বাচন কৰা হৈছিল সেই সময়ৰ সন্মতি অনুসাৰে। গতিকে শব্দটোৰ ব্যৱহাৰ আছিল যথোচিত। আমি উদ্ধৃত কৰা মূল আৰু অনুদিত ভাগৱতৰ শ্লোক আৰু পদসমূহৰ পৰা ‘ম্লেচ্ছ’ শব্দৰ অৰ্থ পাব পাৰি। ম্লেচ্ছ মানে— দস্যু, অধৰ্মী, সংস্কাৰহীন, মিথ্যাচাৰী, কৃপণ (ফল্লুদা), খঙাল (তীব্ৰমন্যৰঃ), শোষক, অসাধু, পায়ণ্ড ইত্যাদি। শঙ্কৰদেৱে বৌধগণকো ম্লেচ্ছৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰিছে। ‘ম্লেচ্ছ’ শব্দৰ এই প্ৰাসঙ্গিক অৰ্থখিনি নিশ্চিত কৰিবলৈ আমি শব্দটোৰ সাধাৰণ অৰ্থসমূহ বিচাৰ কৰিব লাগিব।

A Sanskrit-English Dictionary by M. M. Williams :

ম্লেচ্ছ :

(i) a foreigner, barbarian, non-aryan, man of an outcaste race, any person who does not speak Sanskrit and does not conform to the usual Hindu institutions. ±. Br. etc.

(ii) a wicked or bad man, sinner.

ম্লেচ্ছজাতি :

(i) a man belonging to the Melacchas, a barbarian, savage, mountaineer (as a Kirata, ±abara or Pulinda) — M. Bh.

ম্লেচ্ছদেশ :

a foreign or barbarous country— Hariv.

The Student's Sanskrit-English Dictionary by V.S.

Apte :

ম্লেচ্ছ :

(i) A barbarian, a non-Aryan (one not speaking the Sanskrit language or not conforming to Hindu or Aryan institutions), a foreigner in general.

(ii) An outcast, a very low man,

গোমাংসখাদকো যস্ত বিৰুদ্ধং বহু ভাষতে।

সৰ্বাচাৰাবিহীনশ্চ ম্লেচ্ছ ইত্যভিধীয়তে।।

—Baudhayana

(iii) A sinner, wicked person

ম্লেচ্ছজাতি :

a savage or barbarian race, a mountaineer, barbarian

ম্লেচ্ছদেশ :

same as above.

বঙ্গীয় শব্দকোষ, হৰিচৰণ বন্দোপাধ্যায়, সাহিত্য অকাদেমি,

২০০৪ :

ম্লেচ্ছ :

১। অব্যক্তভাষী অৰ্থাৎ যি সংস্কৃত নকয়;

অনাৰ্যজাতি, বৈদেশিক জাতি।

২। কিৰাতাদি চঙালভেদ-অমৰকোষ টীকা;

সগৰৰাজে যি ক্ষত্ৰিয়গণক মূৰ খুৰাই বোদাচাৰ-বহিষ্কৃত কৰিছিল,

সেই শক-যৱন-পাৰদ-পহুৱাদি (দ্র. হৰিবংশ ১৪/১৫-১৯; তু. মনু ১০/৪৫; মনু ৭/১৪৯, ১২/৪৩)।

৩। গোমাংসভক্ষকো যস্ত বিৰুদ্ধং বহু ভাষতে।

সৰ্বাচাৰাবিহীনশ্চ ম্লেচ্ছ ইত্যভিধীয়তে।। (বৌধায়ন প্ৰায়শ্চিত্ত)

৪। স্বধৰ্মাচাৰণহীন নিৰ্দয় পৰপীড়ক উগ্র সতত-

হিংসাসীল, যথেষ্টচাৰী জন। (শুভ্ৰনীতিসৰঃ ১/৪৪)

৫। বাপীকূপতড়াগসৰোবৰ^৭ আৰু সাধাৰণ ভোগ-

উপবনৰ নিঃশঙ্কভাৱে ৰোধক ব্ৰাহ্মণ। (অত্ৰি সংহিতা : ৩৭৩)

৬। বেদবাহ্য দুৰাচাৰ জন; ‘পাপৰক্ত, পামৰভেদ’ (মেদিনী)

৭। যথাসূত অনুৰ পুত্ৰগণ।

(সূতাঃ) অনোস্তু ম্লেচ্ছজাতয়ঃ। (মহাভাৰত : ১/৮৫/৩৪)

৮। (বাংলাত) মুছলমান।

ম্লেচ্ছজাতি ম্লেচ্ছসেৱী কৰি ম্লেচ্ছকৰ্ম।

(চৈতন্য চৰিতামৃত—৭৫)

ম্লেচ্ছজাতি :

পুলিন্দা নাহলা নিষ্ট্যা : শবৰা বৰুটা ভটাঃ।

মালা ভিল্লা কিৰাতশ্চ সৰেইপি ম্লেচ্ছজাতয়ঃ।।

(১২শ শতিকাৰ হেমচন্দ্ৰৰ ‘অভিধান চিন্তামণি’)

অৰ্থ— পুলিন্দ, নাহল, নিষ্ট, শবৰ, বৰুটা, ভট, মাল, ভিল্লা আৰু

কিৰাতসকল— এই সকলো ম্লেচ্ছজাতিৰ।

ম্লেচ্ছদেশ :

চাতুৰ্বৰ্ণ্যব্যৱস্থাবহিত স্থান; শিষ্টাচাৰবহিত ভাৰতবৰ্ষৰ অন্ত্যদেশ।
(অমৰকোষ টীকা)

চাতুৰ্বৰ্ণ্যব্যৱস্থানাং যস্মিন্ দেশে ন বিদ্যতে।

ম্লেচ্ছদেশঃ স বিজ্ঞেয় আৰ্য্যবৰ্ত্তন্তঃ পৰম্।।

(বিষ্ণু স্মৃতি—৮৪/৪, মনু—২/২৩)

চলন্ত অভিধান, ড° মহেশ্বৰ নেওগ, অসম চৰকাৰ :

ম্লেচ্ছ : মেলেছ, কদাচৰী লোক— a heretic, a person not observing social norms.

A Comprehensive History of Assam, Dr. S.L. Baruah, 1985, p=687

ম্লেচ্ছ : a term applied by the Aryans' to the non-Aryans meaning, originally, one who did not speak the Aryan language and did not observe the Vedic rituals, that is, a foreigner but later, impure, barbarous and sullied.

অৰ্থ— শব্দটো আৰ্যসকলে অনা-আৰ্যসকলৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰয়োগ কৰিছিল। প্ৰাৰম্ভতে ই আৰ্যভাষা নোকোৱা আৰু বৈদিক আচাৰ পালন নকৰাজনক অৰ্থাৎ বিদেশীজনক বুজাইছিল; কিন্তু পাছলৈ ই অপবিত্ৰ, বৰ্বৰ আৰু কলঙ্কিতজনক বুজাবলৈ ধৰে।

উপৰিউক্ত অভিধান আদিত দিয়ামতে 'ম্লেচ্ছ' শব্দৰ সাধাৰণ অৰ্থ হ'ল—

(i) অনা-আৰ্য যি সংস্কৃত ভাষা নকয় আৰু হিন্দু বা আৰ্য আচাৰ মতে নচলে।

(ii) বিদেশী।

(iii) দুষ্ট, পাপী, বৰ্বৰ, হিংসাপৰ, উৎপীড়ক, অখাদ্য-খাদক (আৰ্যৰ দৃষ্টিত), আচাৰহীন, দুৰাচাৰ, সামাজিক নীতি-নিয়ম ভঙ্গকাৰী, পাষণ্ড।

মূল আৰু অনূদিত ভাগৱতৰ মতে, কলিযুগৰ অন্তত দ্বিজসকল পাষণ্ড বা ম্লেচ্ছত পৰিণত হ'ব (মূল ভাঃ ২/৭/৩৮; অনূদিত ভাঃ ২/১৬৬) দ্বিজসকল আৰ্য আৰু আৰ্য্যবৰ্ত্তৰে বাসিন্দা। গতিকে ওপৰত দিয়া (i) নং আৰু (ii) নং অৰ্থ কল্কি-অৱতাৰ প্ৰসঙ্গত থকা 'ম্লেচ্ছ' শব্দত প্ৰয়োগ

নহ'ব। মূল ভাগৱতৰ ১২শ স্কন্ধৰ ১ম আৰু ২য় অধ্যায়ত আৰু অনূদিত ভাগৱত ১২শ স্কন্ধৰ ৫৭ নং পদলৈকে কলিৰ শেষ কালছোৱাৰ যি বৰ্ণনা দিয়া হৈছে, সেইমতে 'ম্লেচ্ছ' শব্দৰ প্ৰাসঙ্গিক অৰ্থ হয় ওপৰত দিয়া (iii) নং অৰ্থখিনি। এই অৰ্থখিনিৰ লগত ইতিমধ্যে দি অহা 'ম্লেচ্ছ' শব্দৰ প্ৰাসঙ্গিক অৰ্থৰ (পৃঃ ৩৮) সুন্দৰ মিল আছে।

ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা কীৰ্ত্তনঘোষা আৰু ভাগৱতত (মূল আৰু অনূদিত) ব্যৱহৃত ম্লেচ্ছ শব্দ সম্পৰ্কে এনে মতত উপনীত হ'ব পাৰি :

(i) আৰ্য অনা-আৰ্য সকলোৱে স্বভাৱ-চৰিত্ৰগত দোষত ম্লেচ্ছ হ'ব পাৰে। গোষ্ঠীগতভাৱে ম্লেচ্ছ হোৱাতকৈ ব্যক্তিগতভাৱে ম্লেচ্ছ হোৱাটো অধিক সম্ভৱপৰ। (সংস্কৃত ভাগৱতঃ ২/৭/৩৮, ১২/১/৪০, ৪২)

(ii) ম্লেচ্ছসকল পৃথিৱীৰ কোনো নিৰ্দিষ্ট অঞ্চলত থূপ খাই নেথাকিব, সমগ্ৰ পৃথিৱীতে সিঁচৰতি হৈ থাকিব।

(সংস্কৃত ভাগৱত : ১২/২/২০; অনূদিত ভাগৱত-১১ (নিৰ্দেশসং)/৩১৯, ২/১৬৮ক)

(iii) 'ম্লেচ্ছ' শব্দৰ প্ৰাসঙ্গিক অৰ্থ হ'ল— দুষ্ট, দস্যু, অসাধু, পাপী, অধৰ্মী, পাষণ্ড, বৰ্বৰ, হিংসাপৰ, খঙাল, উৎপীড়ক, শোষণক, সংস্কাৰহীন, দুৰাচাৰ, সামাজিক নীতি-নিয়ম ভঙ্গকাৰী, অখাদ্যখাদক...

গতিকে প্ৰাচীন কামৰূপ ৰাজ্য বড়ো-অধ্যুষিত ম্লেচ্ছদেশ (ম্লেচ্ছ=অনা-আৰ্য) হ'লেও, জনকলাল বসুমতাৰীয়ে দাবী কৰা মতে ম্লেচ্ছ=মেচ=বড়ো=কছাৰী হ'লেও, কীৰ্ত্তনঘোষাত ম্লেচ্ছ শব্দই অসমৰ এমুঠি মেচ-বড়ো-কছাৰীক বুজোৱা নাই। বিশাল ভাৰতবৰ্ষ তথা পৃথিৱীজুৰি ইয়াৰ প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰ বিস্তৃত। সৰ্বভাৰতীয় মনীষাই আৰু সৰ্বভাৰতীয় ঐতিহ্যৰ অধিকাৰী শঙ্কৰদেৱে অসমৰ এটি বিশেষ জনগোষ্ঠীৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি কল্কি অৱতাৰৰ ধাৰণা কৰিছিলনে? ১২শ শতিকাৰ বঙ্গীয় কবি জয়দেৱে অসমৰ মেচ-বড়ো-কছাৰীসকলক ম্লেচ্ছ বুলি থিৰাং কৰি, তেওঁলোকক কল্কিয়ে ধাৰাল তৰোৱালেৰে নিধন কৰিব বুলি শ্লোক ৰচনা কৰিছিলনে?

৪ (ক, খ) নং অভিযোগ :

বিহুমতিয়াৰীয়ে অভিযোগ কৰিছে যে কীৰ্ত্তনঘোষাৰ বিতৰ্কিত 'শ্লোক' (স্তৱক : ১/১৪)ত স্পষ্টভাৱে ধৰা পৰিছে যে অসমৰ ভূমিপুত্ৰসকলক নিঃশেষ কৰাৰ ৰাজনৈতিক ধৰ্মীয় চক্ৰান্ত চলিছিল।

বসুমতাৰীৰ মতে এই চক্ৰান্ত আছিল কঙ্কিৰ তৰোৱালেৰে ভূমিপুত্ৰসকলক মানসিক আৰু শাৰীৰিকভাৱে ভীতি প্ৰদৰ্শন কৰি তেওঁলোকক নিঃশেষ কৰা। দুয়োজনাৰ মতে নিঃশেষ কৰাৰ অৰ্থ হ'ল ভূমিপুত্ৰ সকলৰ স্বকীয় অস্তিত্ব হৰণ কৰি নামধৰ্মলৈ ধৰ্মান্তৰিত কৰা।

এতিয়া, ৩নং অভিযোগৰ প্ৰসঙ্গত ব্যাখ্যা কৰি অহা মতে, কীৰ্ত্তনঘোষাৰ শ্লেচ্ছ শব্দই অসমৰ কোনো জনগোষ্ঠীকে নুবুজায়। এনেস্থলত সংশ্লিষ্ট স্তৱকটোত ভূমিপুত্ৰসকলৰ বিৰুদ্ধে কিবা চক্ৰান্ত থকাটো অবাস্তৱ আৰু মনে সজা।

শঙ্কৰদেৱে বল আৰু ছল-চক্ৰান্ত কৰি ধৰ্মান্তৰ কৰা নিজৰ ক'তো নাই। তেখেতৰ ভূমাস্পৰ্শী ব্যক্তিত্ব, অগাধ পাণ্ডিত্য, নামধৰ্মৰ উদাৰতা-সৰলতা আৰু নামধৰ্মৰ লগত ওতপ্ৰোতভাৱে জৰিত এক বিশাল সংস্কৃতিয়ে নিৰ্বিশেষ জনসাধাৰণৰ পৰা ৰাজ-ৰাজোৱানলৈকে লোকসকলক আকৰ্ষণ কৰিছিল। অৱশ্যে একশ্ৰেণী ব্ৰাহ্মণ-পুৰোহিতে নিজৰ জীৱিকা আৰু সন্মান ৰক্ষাৰ কাৰণে ৰজাঘৰত শঙ্কৰদেৱৰ বিৰুদ্ধে খল দিছিল। শঙ্কৰদেৱৰ বিশাল ব্যক্তিত্ব আৰু পাণ্ডিত্যৰ প্ৰভাৱতে শান্ত মাধৱদেৱ তাৰাৰ চৰণত বিক্ৰয় গৈছিল। শঙ্কৰদেৱৰ বৰগীতৰ সূত্ৰ ধৰিয়ে ভৱানন্দ সাউদ নাৰায়ণ দাস হৈছিল আৰু কোচ ৰাজ্যৰ চিলাৰায় দেৱানে মুখ্য পত্নী ভূৱনেশ্বৰীৰ কণ্ঠত বৰগীত শুনি দ্ৰৱীভূত হৈ শঙ্কৰদেৱৰ মাহাত্ম্য উপলব্ধি কৰিছিল আৰু ব্ৰাহ্মণৰ অভিযোগৰ সূত্ৰতেই কোচৰজা পণ্ডিত নৰনাৰায়ণ আৰু শঙ্কৰদেৱৰ মিলন হৈছিল কোচৰাজ্যৰ ৰাজদৰবাৰত। শঙ্কৰদেৱৰ ভূমাস্পৰ্শী ব্যক্তিত্ব, পাণ্ডিত্য, গীত-কবিত্ব গুণ আদিয়ে ৰজাক এনেদৰে মোহিত কৰিছিল যে তেওঁ নামধৰ্ম গ্ৰহণ কৰিবৰ বাবে সাজু হৈছিল। কিন্তু শঙ্কৰদেৱে ৰজা নৰনাৰায়ণক শৰণ দিয়াৰ পূৰ্বেই বৈকুণ্ঠগমন কৰিছিল। ইয়াৰ অৰ্থ এইটোৱে যে দূৰদৰ্শী গুৰুজনে নামধৰ্মক ৰাজধৰ্ম কৰি ৰাজনৈতিক ধামখুমীয়াৰ বলি কৰিব খোজা নাছিল, তেখেতে জনসাধাৰণৰ হৃদয়-ৰাজ্যত সেই ধৰ্মবস্তু থাপনা কৰি চিৰস্থায়ী কৰিব খুজিছিল।

শঙ্কৰদেৱে ভীতি প্ৰদৰ্শন কৰি (কঙ্কিৰ কাৰ্যকলাপেৰে) অধৰ্মীসকলক সৎ পথলৈ অনাৰ কৌশলটোৰ কথা ইতিমধ্যে ১(গ) নং অভিযোগৰ প্ৰসঙ্গত কৈ অহা হৈছে। আকৌ ছল প্ৰয়োগ কৰি ভূমিপুত্ৰসকলক 'অপৱিত্ৰ' আখ্যা দিয়া কথাটো পৰৱৰ্তী স্থানত আলচ কৰা হ'ব।

৪(গ) নং অভিযোগ :

বসুমতাৰীৰ অভিযোগ : “গোঁহাই কমল আলিৰ উত্তৰপাৰে কছাৰী অধ্যুষিত অঞ্চলত শঙ্কৰদেৱৰ নামধৰ্ম প্ৰচাৰৰ নিষেধাজ্ঞা কৰাতহে যেনিবা কছাৰীসকলৰ নিজৰ ধৰ্ম কিঞ্চিৎ ৰক্ষা পৰিল।’ এই অভিযোগৰ অন্তঃসাৰশূন্যতা দৰং ৰাজবংশাৱলীৰ পাত মোকলালেই ওলাই পৰিবঃ

শপত খুৱাই ৰাজা বুলিলা বচন।

শুনিয়ে সমস্তে মোৰ বাক্য নিবন্ধন।।

গোঁহাইকমল আলি মध्ये সীমা কৰি।

উত্তৰৰ ফালে আছে যতেক কছাৰী।। —৩৩৬

সেহি ফালে দেৱালয় আছে যত যত।

কোচে মেচে পূজিৱেক মোহোৰ বাক্যত।।

দক্ষিণৰ ফালে পূজা ব্ৰাহ্মণ কৰিব।

এহি নিবন্ধনে সৰে ধৰ্ম প্ৰৱৰ্ত্তিব।। —৩৩৭

(সূৰ্যখড়ি দৈৱজ্ঞৰ দৰঙ্গ ৰাজবংশাৱলী, বিশ্বনাৰায়ণ শাস্ত্ৰী, ভৱপ্ৰসাদ চলিহা সম্পাদিত, ২০০২)

স্তৱকদুটাৰ প্ৰাসঙ্গিক অৰ্থ হ'ল, শিৱপূজাৰ পদ্ধতি সম্পৰ্কে বিতৰ্ক সৃষ্টি হোৱাত, ৰজা নৰনাৰায়ণে এটা ঘোষণা দিয়ে যে গোঁহাইকমল আলিৰ উত্তৰফালে থকা মন্দিৰবোৰ মেচ-কছাৰীসকলৰ জনজাতীয় পদ্ধতিমতে আৰু দক্ষিণফালে থকা মন্দিৰবোৰত ব্ৰাহ্মণ্য পদ্ধতিমতে শিৱপূজা চলিব।

এতিয়া প্ৰশ্ন হ'ল— ইয়াত শঙ্কৰদেৱৰ প্ৰসঙ্গ আহিল কেনেকৈ? প্ৰসঙ্গটো আছিল শিৱপূজাৰ পদ্ধতিৰহে! এনে উদ্দেশ্যপ্ৰণোদিত জালিয়াতিৰে শঙ্কৰদেৱক কলুষিত কৰিব খোজা জৈছে!!

আকৌ নৰনাৰায়ণৰ পৃষ্ঠপোষকতাত থকা শঙ্কৰদেৱে এনে এটা পৰিস্থিতিৰ সৃষ্টি কৰিছিলনে যে ৰজাই শঙ্কৰদেৱৰ ধৰ্মপ্ৰচাৰত নিষেধাজ্ঞা জাৰি কৰিবলগীয়া হৈছিল? চৰিতপুথিকে ধৰি বিভিন্ন উৎসই এই কথা ঘূণাক্ষৰেও সমৰ্থন কৰেনে?

৪(ঘ) নং অভিযোগ :

ভাৰত চৰকাৰৰ অৱসৰপ্ৰাপ্ত ৰাজহ বিষয়া জনকলাল বসুমতাৰীয়ে আমাক উক্ত শঙ্কৰদেৱ-প্ৰসঙ্গত জনাইছে যে সকলো ধৰ্ম সংস্কৃতিৰ সমমৰ্যাদা আৰু সমঅধিকাৰৰ দিনত ছলে-বলে ধৰ্মান্তৰ কৰাৰ প্ৰয়াস বে-আইনী। (Conversion of religion by force and fraud is illegal) তেওঁ যদি

এই উক্তিৰে শঙ্কৰদেৱক দোষী কৰিব খুজিছে, তেন্তে সি অৱান্তৰ আৰু কালবিৰোধী দুয়োটাই হ'ব। বসুমতাৰী আৰু বিছমুতিয়াৰী ডাঙৰীয়া দুগৰাকীয়ে বেয়া নেপালে সুধিব খোজো:

বৰ্তমান কালত খ্ৰীষ্টান মিছনেৰীসকলে একাংশ বড়ো লোকক খ্ৰীষ্টানলৈ ধৰ্মান্তৰিত কৰিছে। এই ধৰ্মান্তৰকৰণ আইনসম্পত্তনে? এই ধৰ্মান্তৰকৰণে বড়োসকলৰ স্বকীয় অস্তিত্ব— ধৰ্মবিশ্বাস, আচাৰ, আচৰণ— বজাই ৰাখিছেনে? দুয়োজনা ডাঙৰীয়া এই সম্পৰ্কে বহুসংজ্ঞকভাৱে মৌন অথচ শঙ্কৰদেৱৰ অপপ্ৰচাৰত উদ্দেশ্যপ্ৰণোদিতভাৱে সোচাৰ।

৫ নং অভিযোগ : নিদৰ্শন (ক) :

জনকলাল বসুমতাৰীয়ে পাণ্ডিত্যপূৰ্ণ তুলনামূলক অধ্যয়ন চলাই সিদ্ধান্ত দিছে যে শঙ্কৰদেৱে সংস্কৃত আধাৰগ্ৰন্থৰ পৰা অনুবাদ কৰোঁতে, “ন্যস্তস্বার্থ পূৰণৰ অৰ্থে বিকৃত ৰূপত অনুবাদ কৰিছে।” নিদৰ্শন (ক)ত তেওঁ বুদ্ধ অৱতাৰৰ বৰ্ণনাৰ প্ৰসঙ্গত শঙ্কৰদেৱৰ বিৰুদ্ধে দুৰ্য্যোৰ অভিযোগ তুলিছে। এই অভিযোগ সম্পৰ্কে আমি ক'বলগীয়া কথাখিনি ২নং অভিযোগৰ প্ৰসঙ্গত কোৱা কথাখিনিত (পৃঃ ১৭-২২) সম্পূৰ্ণৰূপে আছে। তথাপি অলপ স্পষ্টীকৰণ দৰকাৰ হ'ব।

২ নং অভিযোগৰ প্ৰসঙ্গত বুদ্ধাৱতাৰ সম্পৰ্কে উদ্ধৃত সংস্কৃত ভাগৱতৰ শ্লোকসমূহ আৰু শঙ্কৰদেৱৰ পদসমূহৰ তুলনামূলক অধ্যয়নে দেখুৱায় যে শঙ্কৰদেৱে মূলৰ পৰা অকণো ফালৰি কটা নাই। বসুমতাৰীয়ে ভাগৱতৰ এটা মাত্ৰ শ্লোক আৰু কীৰ্ত্তনৰ এটা স্তৱকৰ তুলনামূলক অধ্যয়ন চলাই প্ৰমাদত পৰিছে। এই প্ৰমাদৰ এক গুৰুত্বপূৰ্ণ কাৰণ হ'ল, কীৰ্ত্তনঘোষাৰ উদ্ধৃত স্তৱকটোৰ তাৎপৰ্য অনুধাৱনত বসুমতাৰীৰ অসমৰ্থতা। আমি “বেদপথ কৰি ছন্ন”ৰ প্ৰকৃত অৰ্থ ২নং অভিযোগৰ প্ৰসঙ্গত দিছোঁ (পৃঃ ২১, ২২)। ‘বামানয় শাস্ত্ৰ’ আৰু ‘পাষণ্ড আচাৰ’ শঙ্কৰদেৱৰ উদ্ভাৱন নহয়। ২নং অভিযোগৰ প্ৰসঙ্গত (পৃঃ ১৮) উদ্ধৃত ভাগৱতৰ এটি শ্লোকত (২/৭/৩৭) ‘ঔপধৰ্ম্যম্’ শব্দটো আছে। শ্ৰীধৰ স্বামীৰ টীকামতে, ইয়াৰ অৰ্থ হ'ল ‘পাষণ্ডধৰ্মম্’। পাষণ্ড আচাৰযুক্ত দেৱদেৱী দৈত্যসকলক পাষণ্ডধৰ্মৰ যিবোৰ উপদেশ বুদ্ধদেৱে দিছিল, সেইবোৰৰ সমষ্টিয়ে হ'ল বামানয় শাস্ত্ৰ। শঙ্কৰদেৱে বুদ্ধদেৱক আচাৰীৰ কাঠগড়াত থিয় কৰোৱা নাই, বৰং বেদপথৰ ৰক্ষক বুলি অৱতাৰৰ আসন দিছে।

শঙ্কৰদেৱে জয়দেৱৰ গীতগোবিন্দ অধ্যয়ন কৰাৰ প্ৰমাণ আছে।

কিন্তু গীতগোবিন্দ তেখেতৰ মতাদৰ্শৰ আধাৰগ্ৰন্থ নহয়। গতিকে বুদ্ধ অৱতাৰৰ ক্ষেত্ৰত শঙ্কৰদেৱে জয়দেৱৰ পৰা ফালৰি কটা-নকটা কথাটো অৱান্তৰ।

৫নং অভিযোগ : নিদৰ্শন (খ) :

(i) সংশ্লিষ্ট অনুবাদত শঙ্কৰদেৱে অসমৰ কছাৰী আহোম মেচ, কোচ আদি জাতিক অপৰিত্ৰ বা পাপী আখ্যা দিয়া নাই। শ্লোকৰ ‘য়েহন্যে চা পাপা’ আৰু পদৰ ‘আনো পাপী নৰে’ উক্ত জাতি-গোষ্ঠীৰ বাদে আন তথাকথিত পাপী সকলকহে নিৰ্দেশ কৰিছে। এনে স্থলত শঙ্কৰদেৱে কিৰাত-কছাৰী আদি জাতি-গোষ্ঠীক অপৰিত্ৰ আখ্যা দিয়া আৰু নিজকে উচ্চ ভূঞা বংশৰ বুলি জাহিৰ কৰা কথাটো ভিত্তিহীন। ভাৰতীয় বৰ্ণাশ্ৰম ব্যৱস্থাত ব্ৰাহ্মণসকলহে শীৰ্ষত আছে, ক্ষত্ৰিয়সকল নহয়। এই কথাটো জনকলাল বসুমতাৰীয়ে নজনা বুলি ভাবিব পাৰিনে? বসুমতাৰীৰ উদ্দেশ্য হ'ল ভূঞা বংশক শ্ৰেষ্ঠতম বৰ্ণত অন্তৰ্ভুক্ত কৰি, শঙ্কৰদেৱৰ বংশ-গৌৰৱ ‘জাহিৰ’ কৰা ‘অসংস্কৃত মন’ আৱিষ্কাৰ কৰা! দুটা-এটা ব্যতিক্ৰম বাদ দি, শঙ্কৰদেৱে জীৱনৰ আগছোৱাত ‘কায়স্থ শঙ্কৰ’ বুলি ভণিতা পেলালেও, পিচ জীৱনত কায়স্থ উপাধি এৰি কেৱল ‘শঙ্কৰ’ বা ‘কৃষ্ণৰ কিঙ্কৰ’ বুলি ভণিতা পেলাইছিল। তেখেতে এমুঠি উচ্চ বৰ্ণৰ লোকৰ মাজত নামধৰ্ম বিলোৱাত ব্যস্ত নাছিল, তাহানিৰ অসম-কামৰূপ বেহাৰৰ তথাকথিত নিম্ন জাতিৰ লোকসকলৰ মাজত ধৰ্মবস্ত্ৰ বিলাবলৈ জীৱনপাত কৰিছিল। চৰিতপুথিসমূহত ইয়াৰ সাক্ষ্য ওপচ খাই আছে।

(ii) ভাগৱতৰ শ্লোকটো (২/৪/১৮) অনুবাদ কৰোঁতে শঙ্কৰদেৱে তাত থকা অসমৰ কোনো জনগোষ্ঠীকে বাদ দিয়া নাই, বৰং তাত নথকা অসমৰ জনগোষ্ঠীসমূহৰ নাম অনুবাদত অন্তৰ্ভুক্তহে কৰিছে। আনহাতে তেখেতে শ্লোকটোত থকা কিন্তু অসমত নথকা জনগোষ্ঠীসমূহৰ নাম অনুবাদত ৰখা নাই। এনেস্থলত “হিমালয় অঞ্চল, অন্ধ্ৰ, মধ্য এছিয়া, বিহাৰ আৰু পশ্চিম ভাৰতৰ আৰ্য-ভিন্ন জনজাতি” সমূহক অসমত স্থাপন কৰি অসমৰ জনগোষ্ঠীসমূহক উৎখাত কৰাৰ বাবে ‘শঙ্কৰদেৱে কু-অভিসন্ধিৰ আশ্ৰয়’ লোৱাৰ অভিযোগটো কেনেকৈ আহিল? এই সাধাৰণ যুক্তিৰমো জনকলাল বসুমতাৰীৰ বুদ্ধিগ্ৰাহ্য হোৱা নাই। ইয়াৰ কাৰণ হ'ল, শঙ্কৰদেৱ-বিদ্বেষে তেওঁক বুদ্ধিভ্ৰষ্ট কৰিছে।

ভাগৱতৰ উক্ত শ্লোকটোৰ অনুবাদৰ অন্তৰালত শঙ্কৰদেৱৰ এক

মহৎ অভিপ্ৰায় আছিল। সেয়া হ'ল সেই সময়ৰ অনা-আৰ্য জাতি-গোষ্ঠীসমূহক কৃষ-সংস্কৃতিৰে একগোট কৰি বৃহত্তৰ এখন সমাজ গঠন কৰা— যিখন সমাজ পিচলৈ অসমীয়া নামেৰে খ্যাত হ'ল। এই কাৰণে তেখেতে অনুবাদত অসমৰ জনগোষ্ঠীসমূহক স্থান দি আত্ম-প্ৰত্যয় দান কৰিলে আৰু কৃষ-সংস্কৃতিৰে একগোট হ'বলৈ প্ৰেৰণা দিলে। পাৰস্পৰিক সংঘৰ্ষত জৰ্জৰিত জনগোষ্ঠীসমূহৰ মাজত ঐক্য-সম্প্ৰীতি স্থাপন কৰিবলৈ অহোপুৰুষাৰ্থ কৰাটোৱে 'কু-অভিসন্ধিৰ আশ্ৰয়' লোৱাটোক বুজায় নেকি?

(iii) অভিযোগটোৰ সন্দৰ্ভত প্ৰাগ্ঐতিহাসিক কালৰে পৰা শঙ্কৰদেৱৰ দিনলৈকে অসমত সক্ৰিয় হৈ থকা আৰ্যীকৰণ বা সংস্কৃতায়ন (Sanskritisation) প্ৰক্ৰিয়াৰ স্বৰূপ জনাটো অপৰিহাৰ্য। বিষয়টো ব্যাপক। সেয়ে তাৰ এটি ৰূপৰেখাকে দাঙি ধৰিব খোজা হৈছে।

প্ৰাচীন কালত অসম প্ৰাগজ্যোতিষ বুলি আৰু পিচলৈ কামৰূপ বুলি জ্ঞাত আছিল। ৰামায়ণ, মহাভাৰত, হৰিবংশ, বিষ্ণুপুৰাণ আদিত প্ৰাগজ্যোতিষৰ কথা আছে। প্ৰাগজ্যোতিষৰ কিৰাত গোষ্ঠীৰ ৰজা ভগদত্তই কিৰাত-চীনীয়া বিৰাট বাহিনীৰে মহাভাৰতৰ যুদ্ধত কৌৰৱৰ পক্ষে যুঁজ দিছিল। কালিদাসৰ ৰঘুবংশ কাব্যত (৪০০ খ্ৰী.) ৰজা ৰঘুৰ দিগ্বিজয় প্ৰসঙ্গত প্ৰাগজ্যোতিষ-কামৰূপৰ উল্লেখ আছে। সমুদ্ৰগুপ্তৰ এলাহাবাদ স্তম্ভ-লেখত (আনুমানিক ৩৫০ খ্ৰী.) কামৰূপৰ প্ৰথম উল্লেখ পোৱা যায়।

আৰ্যীকৰণ বা সংস্কৃতায়ন সম্পৰ্কত ড° সুনীতি কুমাৰ চেটাৰ্জীয়ে এষাৰ মৌলিক কথা কৈছে, "The progressive Sanskritisation of the various pre-Aryan or non-Aryan peoples in their culture, their outlook and their ways of life, forms the keynote of India through the ages. And in the course of this Sanskritisation, the affected peoples also brought their own spiritual and material milieus to bear upon the Sanskrit and Sanskritic culture which they were adopting and thus helped to modify and to enrich it in their own circles".^{১৮} অৰ্থ— বিভিন্ন প্ৰাক-আৰ্য বা অনা-আৰ্য লোক-সমষ্টিৰ সংস্কৃতি, দৃষ্টি-ভঙ্গী আৰু জীৱন-শৈলীত ঘটা প্ৰগামী সংস্কৃতায়নেই যুগে যুগে ভাৰতবৰ্ষৰ মূল অভিপ্ৰায় বা প্ৰৱণতাক গঢ় দি আহিছে আৰু এই সংস্কৃতায়নৰ পৰিক্ৰমাত প্ৰভাৱিত লোকসমষ্টিয়ে তেওঁলোকৰ নিজা আধ্যাত্মিক আৰু বস্তুগত জগতখনৰ দ্বাৰা তেওঁলোকে গ্ৰহণ কৰা সংস্কৃত আৰু সংস্কৃতীয় সংস্কৃতি প্ৰভাৱিত

হ'বলৈ এৰি দিছিল। এইদৰে তেওঁলোকে নিজৰ বৃত্তৰ ভিতৰত সংস্কৃত ভাষা আৰু সংস্কৃতিক কিছু সলনি কৰি সমৃদ্ধও কৰিছিল।

আৰ্যীকৰণৰ উক্ত ক্ৰিয়া-প্ৰতিক্ৰিয়া প্ৰাগজ্যোতিষ-কামৰূপতো চলিছিল ভাৰতীয় ইতিহাসৰ মূল প্ৰৱণতা অনুসাৰেই। প্ৰাগজ্যোতিষৰ আদিম অধিবাসীসকল আছিল অষ্ট্ৰিক-নিষাদ আৰু কিৰাত-মঙ্গোলীয়সকল। ড° সুনীতি কুমাৰ চেটাৰ্জীৰ মতে, প্ৰাচীন অসমত আৰ্যীকৰণ আৰম্ভ হৈছিল খ্ৰী.পূ. প্ৰথম সহস্ৰাব্দৰ দ্বিতীয়াৰ্ধত বা আনকি প্ৰথমার্ধতে।^{১৯}

প্ৰাচীন অসমত আৰ্যীকৰণৰ প্ৰথম পৰ্ব আৰম্ভ হয় বোধহয় বৰাহ-বিষ্ণু আৰু ভূমিদেৱীৰ সন্তান নৰকৰ দ্বাৰা। নৰকে পালক-পিতৃ বিদেহ-ৰাজ জনকৰ ৰাজ্যৰ পৰা আহি প্ৰাচীন অসমৰ কিৰাত-ৰজা ঘটকাসুৰক পৰাস্ত কৰে আৰু কিৰাতসকলৰ ঠাইত দ্বিজসকলক সংস্থাপন কৰে। নৰক দেৱতাসমূহত হোৱা বাবে প্ৰাচীন অসমৰ অনা-আৰ্য অথচ আৰ্যীকৃত হ'ব খোজা ৰজাসকলে নিজকে নৰকৰ বংশধৰ বুলি দাবী কৰিছিল।^{২০}

আৰ্যীকৃত ৰজা ভাস্কৰবৰ্মনে (৭ম শতিকা) হিন্দু ধৰ্ম-সংস্কৃতি এনেধৰণে আঁকোৱালি লৈছিল যে হিৰেনচাণ্ডে তেওঁৰ টোকাৰ ভাস্কৰবৰ্মনক ব্ৰাহ্মণ বুলিয়ে লেখি থৈ গ'ল। নিধানপুৰ শাসনত উল্লেখ থকামতে, ভাস্কৰবৰ্মনে বৰ্ণাশ্ৰম ধৰ্ম শৃঙ্খলিত কৰিছিল আৰু আৰ্যধৰ্মৰ আলোকেৰে কলিযুগৰ সঞ্চিত আন্ধাৰ দূৰ কৰিছিল। শালস্তম্ভবংশৰ কিৰাত ৰজাসকলে (৬৫৫-৯৯০ খ্ৰী.) অনাআৰ্য-অধ্যুষিত অঞ্চলবোৰত ব্ৰাহ্মণক ভূ-দান দি আৰ্যীকৰণত সহায় কৰিছিল। তেওঁলোকৰ দিনত তান্ত্ৰিকতায়ো গা কৰি উঠিছিল। পালবংশৰ অনা-আৰ্য ৰজাসকলেও অনা-আৰ্য-অধ্যুষিত অঞ্চলবোৰত ব্ৰাহ্মণক ভূ-দান দি আৰ্যীকৰণত সহায় কৰিছিল। তেওঁলোকে বজ্ৰযান-পশুকো পৃষ্ঠপোষকতা দান কৰিছিল।^{২১}

খ্ৰীষ্টীয় দশম শতিকাত পূৰ্বমাগধী অপভ্ৰংশৰ পৰা অসমীয়া ভাষাৰ জন্ম হৈছিল। 'অসমীয়া' শব্দ 'আহোম' শব্দৰ পৰা উদ্ভূত আৰু ১৮শ শতিকাৰ আগভাগৰ সৃষ্টি। প্ৰাকশঙ্কৰ যুগত অসমীয়া ভাষাক পৃষ্ঠপোষকতা দান কৰা ৰজাসকল আছিল বড়োমূলীয়। অনা-আৰ্য-অধ্যুষিত মধ্যযুগীয় অসমত আৰ্যমূলীয় অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰচলনক আৰ্যীকৰণৰ ক্ষেত্ৰত এক বৃহৎ খোজ বুলিব পাৰি। অৱশ্যে এই কাৰ্য প্ৰধানভাৱে অনা-আৰ্যসকলৰ প্ৰয়োজনতে সাধিত হৈছিল। কাৰণ তেওঁলোক সংখ্যাগৰিষ্ঠ হ'লেও, নিজ নিজ ভাষাৰে জনগোষ্ঠীসমূহ বিচ্ছিন্নভাৱে থকা বাবে এটা সংযোগী ভাষাৰ

প্ৰয়োজন হৈছিল আৰু অসমীয়া ভাষাই তাক পূৰণ কৰিছিল।

এতিয়া বড়োমূলীয় বজাসকলৰ বিদ্যানুৰাগিতা, অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰতি যোগোৱা পৃষ্ঠপোষকতা আৰু আৰ্য ধৰ্ম-সংস্কৃতিৰ প্ৰতি অনুৰাগৰ দুটামান নিদৰ্শন দাঙি ধৰিব খুজিছোঁ। বৰাহী কছাৰী বজা মহামাণিক্যৰ পৃষ্ঠপোষকতাত মাধৱ কন্দলিয়ে ১৪শ শতিকাত বাল্মিকী-ৰামায়ণ অসমীয়ালৈ ভাঙিছিল। বজা দুৰ্লভনাৰায়ণৰ (১৪শ শতিকাৰ ১ম ভাগ) পৃষ্ঠপোষকতাত হেম সৰস্বতীয়ে 'প্ৰহ্লাদ-চৰিত', হৰিবৰ বিপ্ৰই 'ব্ৰহ্মাহনৰ যুদ্ধ', কবিৰত্ন সৰস্বতীয়ে 'জয়দ্ৰথ বধ' কাব্য ৰচনা কৰিছিল। দুৰ্লভনাৰায়ণে আৰ্য-সংস্কৃতি প্ৰচাৰৰ বাবে ছঘৰ ব্ৰাহ্মণ আৰু ছঘৰ কায়স্থ গৌড়ৰ পৰা আনি কামৰূপ-কমতাত বহুৱাইছিল। কোচৰজা বিশ্বসিংহই (১৫১৫-১৫৪০ খ্ৰী.) পুত্ৰ মল্লদেৱ (নৰনাৰায়ণ) আৰু শুল্কধ্বজ (চিলাৰায়)ক সংস্কৃত শিক্ষাৰ কেন্দ্ৰ বাৰাণসীৰ ব্ৰহ্মানন্দ সন্ন্যাসীৰ অধীনত পঢ়ুৱাইছিল। বজা নৰনাৰায়ণৰ (১৫৪০-১৫৮১ খ্ৰী.) পৃষ্ঠপোষকতাত পুৰুষোত্তম ভট্টাচাৰ্যই 'সংস্কৃত বহুমালা ব্যাকৰণ' ৰচনা আৰু ৰামসৰস্বতীয়ে 'মহাভাৰত' অনুবাদ কৰিছিল। বজাই গোঁহাই কমল আলিৰ দক্ষিণ পাৰৰ শিৱমন্দিৰবোৰত শিৱপূজাৰ ব্ৰাহ্মণ্য বিধি চলিব বুলি আজ্ঞা দিছিল। শঙ্কৰদেৱক আশ্ৰয় দিয়াৰ উপৰি, বজাই গুৰুজনৰ ধৰ্ম গ্ৰহণ কৰিবলৈও আন্তৰিক ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰিছিল। চিলাৰায় দেৱানে গুৰুজনাৰ ধৰ্ম-সংস্কৃতিক পৃষ্ঠপোষকতা দান কৰাৰ উপৰি গুৰুজনাৰ ধৰ্মও গ্ৰহণ কৰিছিল।

মঙ্গোলীয় গোষ্ঠীৰ আহোম বজা চুহুংমুঙৰ (১৪৯৭-১৫৩৯ খ্ৰী.) দিনতে আৰ্যীকৰণৰ দৃঢ় পদক্ষেপ পেলোৱা হয়। আহোম বজাসকলৰ ভিতৰত চুহুংমুঙে প্ৰথমে হিন্দু উপাধি 'স্বৰ্গনাৰায়ণ' গ্ৰহণ কৰে। তেওঁ আহোম বৰ্ষ-গণনাৰ সলনি শকাব্দ প্ৰৱৰ্ত্তন কৰে। তেওঁৰ দিনতে অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰথম বুৰঞ্জী 'শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণ মহাৰাজৰ জন্মকথা' ৰচিত হয়। ইয়াত আহোম সকলক আৰ্যদেৱতা ইন্দ্ৰৰ বংশধৰ বুলি কোৱা হৈছে। এইদৰে আহোম শাসনকৰ্ত্তাসকলে আৰ্যীকৰণ প্ৰক্ৰিয়া আগুৱাই নিয়ে।^{২২}

দেখা গ'ল, প্ৰাগ্‌ঐতিহাসিক যুগৰ পৰা শঙ্কৰদেৱৰ দিনলৈকে প্ৰাচীন অসমৰ আৰ্যীকৰণৰ অগ্ৰদূত আছিল বৰ্ণাশ্ৰম নীতি কঠোৰভাৱে মানি চলা ব্ৰাহ্মণসকল আৰু পৃষ্ঠপোষক আছিল আৰ্যীকৃত অনা-আৰ্য বজাসকল। ব্ৰাহ্মণসকলে সমাজত সন্মানৰ শীৰ্ষস্থান লাভ কৰিছিল। বজাঘৰীয়া উচ্চ পদৱী তেওঁলোকে পাইছিল। অনা-আৰ্য-অধ্যুষিত অঞ্চলত

বজাই নিষ্কৰ ভূমি দান দি ব্ৰাহ্মণসকলক বহুৱাইছিল। ব্ৰাহ্মণসকলে অনা-আৰ্যসকলক কৃষি আৰু পশু-পালনৰ জ্ঞান দি তেওঁলোকৰ হতুৱাই সেই ভূমিত খেতি-বাতি কৰোৱাই ফচল বঢ়াইছিল। সেই সুযোগতে ব্ৰাহ্মণসকলে বজাৰ প্ৰতি প্ৰজাৰ শ্ৰদ্ধা বঢ়াই বজাৰ প্ৰিয়পাত্ৰ হৈছিল। ব্ৰাহ্মণসকলে অনা-আৰ্য স্থানবাচক আৰু দেৱতাবাচক নামবোৰ সংস্কৃতীয়া কৰি লৈছিল। এইদৰে প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ, কামৰূপ, ব্ৰহ্মপুত্ৰ, কামাখ্যা, মনসা আদি নামবোৰ সৃষ্টি হৈছিল। ব্ৰাহ্মণসকলে অনা-আৰ্য দেৱতাসমূহক হিন্দু দেৱতামণ্ডলীত স্থান দি সৈঁতু-বন্ধনৰ কাম কৰিছিল। কিন্তু অনা-আৰ্য লোকৰ সংখ্যা অধিক হোৱা বাবে, ব্ৰাহ্মণসকলে লোকসকলৰ বৃত্তি আৰু খাদ্যাভাস আৰু বৰ্ণাশ্ৰম ধৰ্মৰ নীতি-নিয়মৰ ক্ষেত্ৰত ভালেখিনি আপোচ কৰিবলগীয়া হৈছিল। অৰ্থাৎ প্ৰাচীন অসমৰ আৰ্যসংস্কৃতিত অনা-আৰ্য উপাদান বাৰুকৈয়ে সোমাইছিল আৰু সেইবোৰ চিৰদিনৰ বাবে বৈ গ'ল।^{২৩}

জনকলাল বসুমতাৰীয়ে অভিযোগ তুলিছে যে শঙ্কৰদেৱৰ অসং অভিপ্ৰায় আছিল কিৰাত-মঙ্গোলীয় জনগোষ্ঠীৰ সভ্যতা ধ্বংস কৰি আৰ্য হিন্দু সভ্যতা স্থাপন কৰা আৰু সেয়ে সংশ্লিষ্ট অনুবাদৰ (ভাঃ ২/৫৩খ, ৫৪ক) যোগেদি উক্ত অসং অভিপ্ৰায় প্ৰকাশ কৰিছে। অভিযোগটোৰ সুৰটো আসুৰিক আৰু সাৰবত্তা ইতিহাস-বিৰুদ্ধ। প্ৰথম কথা, দুটা ভিন্ন সভ্যতা-সংস্কৃতি সংস্পৰ্শলৈ আহিলে, এটাৰ ধ্বংসপত আনটো বৰ্ত্তি নাথাকে। দুয়োটাৰে মাজত আদান-প্ৰদান ঘটে। আদান-প্ৰদানৰ পৰিমাণ নিৰ্ভৰ কৰে সংশ্লিষ্ট সভ্যতাৰ উন্নতি আৰু সংস্কৃতিৰ সমৃদ্ধিৰ মাত্ৰাৰ ওপৰত। ভাৰতবৰ্ষত আৰু অসমতো আৰ্য আৰু অনা-আৰ্য সভ্যতা-সংস্কৃতিৰ সংস্পৰ্শৰ ফলত আৰ্যীকৰণ ঘটিছে। এই প্ৰক্ৰিয়াত অনা-আৰ্য সভ্যতা-সংস্কৃতি নিঃশেষ হৈ যোৱা নাই, বৰং তাৰ অলেখ উপাদান আৰ্য সভ্যতা-সংস্কৃতিত সোমাই তাক সমৃদ্ধ কৰিছে। দ্বিতীয় কথা, প্ৰাচীন অসমত আৰ্যীকৰণৰ অগ্ৰদূত আছিল আৰ্য সভ্যতা-সংস্কৃতিৰ ধাৰক ব্ৰাহ্মণসকল আৰু পৃষ্ঠপোষক আছিল আৰ্যীকৃত অনা-আৰ্য বজাসকল। জনকলাল বসুমতাৰীৰ চণ্ডত ক'বলৈ হ'লে মঙ্গোলীয় জনগোষ্ঠীৰ সভ্যতা ধ্বংস কৰিছিল মঙ্গোলীয় বজাসকলে আৰু তেওঁলোকেই ব্ৰাহ্মণ-পণ্ডিতসকলৰ দ্বাৰা নানা শিলালিপি, তাম্ৰ-শাসন আদিৰ যোগেদি আৰ্য সভ্যতাৰ জয়-জয়কাৰ ঘোষণা কৰাইছিল। তৃতীয় কথা, শঙ্কৰদেৱ অসমৰ অনা-আৰ্য সভ্যতা ধ্বংসকাৰী কোনো কালাপাহাৰ নাছিল অথবা আৰ্য সভ্যতা বিস্তাৰ কৰা কোনো নায়কো নাছিল। অনা-

আৰ্য-অধ্যুষিত অথচ আৰ্যীকৃত এখন সমাজত তেখেতে ভক্তিধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিছিল। পটভূমিত আছিল সৰ্বভাৰতীয় ভক্তি-আন্দোলন যিয়ে বিশাল শূদ্ৰসাধাৰণক ব্ৰাহ্মণ্যধৰ্মৰ শাসন-শোষণৰ পৰা মুক্ত কৰি আধ্যাত্মিক আৰু সামাজিক মুক্তি দিব খুজিছিল। শঙ্কৰদেৱৰ প্ৰথম উদ্দেশ্য আছিল অসমত একশৰণ হৰিনাম ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰা। এই ধৰ্ম বৰ্ণাশ্ৰমভিত্তিক ব্ৰাহ্মণ্যধৰ্মৰ পৰিপন্থী। তেখেতৰ দ্বিতীয় উদ্দেশ্য আছিল সমাজ-সংস্কাৰ। শঙ্কৰদেৱৰ সময়ত বজ্জয়ানকে আদি কৰি নানা তাত্ত্বিক আচাৰ-অনুষ্ঠানে সমাজ-জীৱন ছাটি পেলাইছিল। এইবোৰক কোনো প্ৰাচীন পৰিত্ৰ ধৰ্মৰ বিকৃতিয়ে বোলক বা প্ৰজনন-উৎসৱৰ অৱশেষে বোলক, এইবোৰে যে সমাজ-জীৱন কলুষিত আৰু সম্ভ্ৰাসিত কৰিছিল, সি খাটাং। শদিয়াৰ তাম্ৰেশ্বৰী, কামাখ্যা আদি মন্দিৰত নৰবলি পৰ্যন্ত হৈছিল। তাত্ত্বিক অনুষ্ঠানবোৰত যৌন-ব্যভিচাৰ ঘটিছিল। ‘ভোগী’সকলে নিৰ্বিচাৰ যৌন-সম্ভোগৰ প্ৰাধিকাৰ পাইছিল। এই প্ৰদূষিত সমাজখনক সংস্কাৰ কৰিব খুজিছিল মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱে। এক হৃদয়নিৰ্ভৰ নিষ্কাম অহিংস ধৰ্মৰ প্ৰৱৰ্ত্তনেৰে আৰু এই ধৰ্মৰ লগত সম্পৰ্কিত এক বিপুল সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ মাধ্যমেৰে শঙ্কৰদেৱে সমসাময়িক সমাজখনৰ সংস্কাৰ সাধন কৰি এখন নতুন সমাজ আৰু এটি নতুন জাতিৰ জন্ম দি থৈ গ’ল।

জনকলাল বসুমতাৰীয়ে প্ৰাচীন অসমৰ আৰ্যীকৰণৰ ইতিহাস নজনাকৈ যদি ‘বিশ্ব বড়ো ইতিহাস’ ৰচিবলৈ গছে, তেন্তে সি দুৰ্ভাগ্যৰ কথা আৰু যদি তেওঁ জানিও নজনাব ভাও জুৰিছে, তেন্তে তেওঁ এক ‘অসং উদ্দেশ্য’ৰে অসমীয়া জাতি-সত্তাত আঘাত হানিছে— সংশ্লিষ্ট অভিযোগৰ যোগেদি।

৬ নং অভিযোগ : শঙ্কৰদেৱে আহোম ৰাজ্যৰ পৰা কোচৰাজ্যলৈ যাত্ৰা কৰাৰ বহুতো কাৰণৰ ভিতৰত এটা আছিল ৰজা নৰনাৰায়ণৰ কাব্যপ্ৰীতি আৰু পাণ্ডিত্য। এনেজন গুণী ৰজাৰ পৰা শঙ্কৰদেৱে পৃষ্ঠপোষকতা বা সহানুভূতি পাম বুলি আশা কৰিছিল।^{২৪} ব্ৰাহ্মণসকলৰ লগনিত এগৰাকী অভিযুক্ত হিচাপে নৰনাৰায়ণৰ ৰাজসভাত উপস্থিত হোৱা শঙ্কৰদেৱে তোটয়-বৰগীতৰ উপৰি দুটি ৰাজভটিমাৰে ৰজাক সম্ভাষণ জনাইছিল। জীৱনৰ শেহৰ বছৰকেইটা নৰনাৰায়ণ-চিলাৰায়ৰ সান্নিধ্যত বেহাৰতে বেছিকৈ কটাইছিল গুৰুজনে। ৰজাৰ পৰা মাটি, ‘চাকৰি’ আদি বিচৰা নাছিল গুৰুজনে। ৰজাই কিবা উপহাৰ দিলেও, সেইবোৰ আনক দিহে স্বস্তি পাইছিল তেখেতে।

ইচ্ছাকৃতভাৱেই শঙ্কৰদেৱে নশ্বৰ দেহ ত্যাগ কৰিছিল কোচৰাজ্যৰ ৰাজধানীতে। অক্ষীয়া নাটৰ প্ৰযোজক চিলাৰায়ৰ নাম গুৰুজনে শ্ৰদ্ধাসহকাৰে নাটৰ পাঠতে উল্লেখ কৰি গৈছে।

এনে অৱস্থাত শঙ্কৰদেৱৰ বিৰুদ্ধে কোচসকলৰ প্ৰতি কৃতঘ্নতা (“যাৰ যহত শাখা-সেন্দূৰ, তাকে পাতে ভোকোৰা এন্দুৰ”)ৰ অভিযোগ তুলিব পাৰিনে? অথবা শঙ্কৰদেৱে কোচসকলক ‘অপৰিত্ৰ’ আখ্যা দিয়া বুলি ক’ব পাৰিনে? এনে আখ্যা যে শঙ্কৰদেৱে দিয়া নাই, সেই কথা ৫ নং অভিযোগৰ প্ৰসঙ্গত কৈ অহা হৈছে।

বসুমতাৰীৰ অভিযোগ নিৰাধাৰ আৰু মূঢ়তাজনিত।

কীৰ্ত্তন-বিতৰ্ক : অভিযোগকাৰীৰ সমাধানৰ বিচাৰ :

জনকলাল বসুমতাৰীয়ে তেওঁৰ এটি প্ৰবন্ধত কীৰ্ত্তন-বিতৰ্কৰ সমাধান-সূত্ৰ দাঙি ধৰিছে। তেওঁৰ মতে, বহুত্ববাদী সমাজত শান্তি-সম্প্ৰীতি আৰু সকলোৱে সমঅধিকাৰ আৰু সমমৰ্যাদা ৰক্ষা কৰিবলৈ কীৰ্ত্তনঘোষাৰ “উদ্দেশ্য-প্ৰণোদিত ঘৃণাৰ বীজস্বৰূপ পদকেইটা মুচি পেলাব পাৰিলেই বিতৰ্ক সমাধান হ’ব।” ৰামায়ণ-মহাভাৰত-মনুস্মৃতিত থকা বৰ্ণ-লিঙ্গ-বৈষম্যমূলক কথাবোৰ আঁতৰাই ভাৰতীয় সংবিধানত সমতামূলক ধাৰাসমূহ সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে। “তেনেক্ষেত্ৰত কীৰ্ত্তনৰ আপত্তিকৰ পদকেইটা মুচি কীৰ্ত্তনৰ সংস্কাৰ কৰাত কি আপত্তি হ’ব পাৰে?”^{২৫}

এতিয়া বসুমতাৰীৰ সমাধান-সূত্ৰটি বিচাৰ কৰা হওঁক। বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজৰ দুগৰাকী পদাধিকাৰীয়ে কীৰ্ত্তনঘোষাৰ দুটি স্তৰকৰ সন্দৰ্ভত শঙ্কৰদেৱৰ বিৰুদ্ধে তোলা দুৰ্য্যোৰ অভিযোগসমূহ চালি-জাৰি চাই সিবোৰ অমূলক আৰু অবাস্তৱ বুলি প্ৰস্তুত প্ৰবন্ধত দেখুওৱা হৈছে। উদ্দেশ্যপ্ৰণোদিত ঘৃণাৰ বীজ শঙ্কৰদেৱৰ পদকেইটাত নাই, অভিযোগকাৰী সকলৰ মনতহে আছে।

দ্বিতীয়তে, বৰ্ণ-লিঙ্গ-বৈষম্যমূলক শ্লোক থকা ৰামায়ণ-মহাভাৰত-মনুস্মৃতিক নিষিদ্ধ কৰিব লাগে বুলি অথবা সেই শ্লোকবোৰ মচি পেলাব লাগে বুলি কোনোৱে ভাৰত চৰকাৰক দাবী জনোৱা নাই। ভাৰত চৰকাৰেও সংশ্লিষ্ট গ্ৰন্থবোৰ নিষিদ্ধ কৰা নাই বা সংশ্লিষ্ট শ্লোকবোৰ মচাৰ ব্যৱস্থা কৰা নাই। ভাৰত চৰকাৰে কেৱল ভাৰতীয় সংবিধানত বৰ্ণ-লিঙ্গ-সমতামূলক কেতবোৰ ধাৰা সন্নিবিষ্ট কৰিছে। এনেস্থলত কীৰ্ত্তনঘোষাত আপত্তিজনক (?) পদ থকা বুলি, সেই পদসমূহ মচি পেলাবলৈ দাবী কৰাৰ যুক্তি ক’ত?

শেষ কথা, কীৰ্ত্তনঘোষাৰ সংশ্লিষ্ট স্তৱকদুটাৰ সন্দৰ্ভত বিতৰ্কৰ কোনো অৱকাশ নাই। সেয়ে বিতৰ্কৰ সমাধান-সূত্ৰও অৱাস্তৱ।

উপসংহাৰ :

১২শ শতিকাৰ বংগীয় কবি জয়দেৱৰ বিখ্যাত ‘গীত-গোৱিন্দম’ কাব্যত দশাৱতাৰ বৰ্ণনা দিয়া আছে। কঙ্কি অৱতাৰ সম্পৰ্কে আছে:

* ম্লেচ্ছনিৱহনিধনে কলয়সি কৰৱালং

ধুমকেতুমিৰ কিমপি কৰালম্।

কেশৱ! ধৃতকঙ্কিশৰীৰ! জয় জগদীশ হৰে!

(১ম সৰ্গ, অষ্টপদী-১০)

অৰ্থ— ২৬ পৃষ্ঠা দিয়া হৈছে।

জয়দেৱৰ তিনিশ শতিকাৰ পিছৰ মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱে লিখিছে—

কলিৰ শেষত হৈবা কঙ্কি অৱতাৰ।

কাটি মাৰি ম্লেচ্ছক কৰিবা বৃন্দামাৰ।। (কীৰ্ত্তনঘোষা : ১/১৪)

দেখা গ’ল, জয়দেৱ আৰু শঙ্কৰদেৱৰ মাজত কঙ্কিৰ কাৰ্যকলাপ সম্পৰ্কে কোনো মতভেদ নাই; আনকি দুয়োজনাই ‘ম্লেচ্ছ’ শব্দটোও প্ৰয়োগ কৰিছে।

এই পূৰ্ণ সাদৃশ্য থকাৰ বাবেই, অভিযোগকাৰী জনকলাল বসুমতাৰীয়ে জয়দেৱৰ উক্ত শ্লোকটোৰ উদ্ধৃতি দিয়া নাই, অথচ তেওঁ উক্ত শ্লোকটোৰ ঠিক আগৰ শ্লোকটো (১/৯) উদ্ধৃত কৰি বিতৰ্ক চলাই গৈছে। উক্ত শ্লোকটো উদ্ধৃত কৰিলেই, জনকলাল বসুমতাৰী আৰু তেওঁৰ সতীৰ্থসকলে শঙ্কৰদেৱৰ বিৰুদ্ধে তৰা অভিযোগসমূহ শঙ্কৰদেৱৰ তিনিশ বছৰ আগৰ জয়দেৱৰ বিৰুদ্ধে তৰিৱ লাগিলহেঁতেন। তেতিয়া মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ বিৰুদ্ধে ৰচনা কৰা ৰাজনৈতিক আৰু ধৰ্মীয় কুচক্ৰান্তৰো মুদা মৰিলহেঁতেন!!

এতিয়া জয়দেৱৰ শ্লোকটোৰ আধাৰত বিশ্ববড়ো ইতিহাস সমাজৰ বুদ্ধিজীৱীসকলক সুধিব খোজোঁ :

(i) জয়দেৱে ‘ম্লেচ্ছ’ শব্দৰে অসমৰ মেচ-বড়ো-কছাৰীসকলক বুজাইছিলনেকি?

(ii) জয়দেৱে কঙ্কিৰ ধাৰাল তৰোৱালৰ ভয় দেখুৱাই আজিৰ মেচ-বড়ো-কছাৰীসকলক তেওঁ প্ৰৱৰ্ত্তন কৰা কিবা ধৰ্মলৈ নিব খুজিছিলনেকি?

(iii) জয়দেৱে ম্লেচ্ছ-নিধনৰ আহ্বান দি মেচ-বড়ো-কছাৰী-নিধনৰ কিবা ৰাজনৈতিক-ধৰ্মীয় চক্ৰান্ত ৰচনা কৰিছিলনেকি?

আশা কৰো, প্ৰশ্নসমূহৰ উত্তৰ বিশ্ববড়ো ইতিহাস সমাজে দিব। ■■

- ১। ‘আমাৰ অসম’ত প্ৰকাশিত বাতৰিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰা হৈছে।
- ২। ‘বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজ’ক সংক্ষেপে ‘সমাজ’ বুলিও লেখা হ’ব। ‘সমাজ’ৰ সভাপতি— হীৰাচৰণ নাৰ্জাৰী, কাৰ্যকৰী সভাপতি— জনকলাল বসুমতাৰী, ভাৰতীয় ৰাজহ সেৱাৰ অৱসৰপ্ৰাপ্ত বিষয়া আৰু সচিব প্ৰধান— ছাঞ্চুমা খুংগুৰ বিছমুতিয়াৰী, কোকৰাঝাৰ সমষ্টিৰ সাংসদ।
- ৩। দৰাচলতে পুথিখন শঙ্কৰদেৱৰ কীৰ্ত্তনঘোষা।
- ৪। শাস্ত্ৰমতে কলিকালৰ আৰম্ভণি ২৮-১২-৩১০১ খ্ৰী.পূ.।
কলিৰ অৱধি = ১২০০ দৈৱবছৰ = ১২০০ x ৩৬০ মনুষ্য বছৰ = ৪,৩২,০০০ বছৰ।
ইতিমধ্যে কলিকালৰ প্ৰায় ৫ হাজাৰ বছৰ পাৰ হ’ল।
- ৫। Dr. M. Neog, Sankaradeva And His Times, 1st ed., 1965, p-88
- ৬। নাৰায়ণ চন্দ্ৰ গোস্বামী, বুদ্ধ আৰু কঙ্কি অৱতাৰৰ তাৎপৰ্য (প্ৰবন্ধ), অগ্ৰদূত, ২৪-৬-১২
- ৭। Quoted in The Comprehensive History of Assam, Vol. I, edited by H.K. Barpujari, 2007, p-333
- ৮। ড° নগেন শইকীয়া, বিভাস্তিকৰ ব্যাখ্যা (প্ৰবন্ধ), আমাৰ অসম, ২৪-৬-১২
- ৯। Dr. S. L. Barua, A Comprehensive History of Assam, 3rd ed., 2005, p-160
- ১০। Nagendra Nath Basu, The Social History of Kamrup, Vol. II, 1st ed., p-57
- ১১। The Comprehensive History of Assam, Vol. III, edited by H. K. Barpujari, 2007, P. 241-242.
- ১২। ড° মহেশ্বৰ নেওগ, অসমৰ ধৰ্মৰ বুৰঞ্জী : আন্ধাৰ আৰু পোহৰ, ১৯৮৮
- ১৩। গ্ৰীক জ্যোতিৰ্বিদ টোলেমিয়ে (দ্বিতীয় শতিকা) বিশ্বজগতক পৃথিৱীকেন্দ্ৰিক বুলি কৈছিল।
- ১৪। জনকলাল বসুমতাৰী, কীৰ্ত্তনঘোষা আৰু নামঘোষা বিতৰ্কৰ সমাধান বিচাৰি, নিয়মীয়া বাৰ্তা : ১৩-৭-২০১২
- ১৫। পা. মছলৰ
- ১৬। পা. বিমুখ
- ১৭। বাপী=জলাশয়, কুপ=কুঁৱা, তড়াগ=পুখুৰী
- ১৮। Dr. S. K. Chatterjee, Kirata-Jana-Kriti, p-5
- ১৯। Dr. S. K. Chatterjee, The Place of Assam In the History and Civilisation of India, Gauhati University, 3rd Print, 1991.

- ২০। Dr. S.L. Baruah, A Comprehensive History of Assam, 1985, p-78, 79.
২১। Dr. S.L. Baruah, A Comprehensive History of Assam, 1985, p-106, 121, 128, 137.
২২। Dr. S.L. Baruah, A Comprehensive History of Assam, 1985, p-227
২৩। Dr. S.L. Baruah, A Comprehensive History of Assam, 1985, p-152, 153, 144
২৪। মহেশ্বৰ নেওগৰ ৰচনাৱলী, প্ৰথম খণ্ড, ১৯৮৬, পৃঃ ৭৪
২৫। জনকলাল বসুমতাৰী, 'কীৰ্তনঘোষা আৰু নামঘোষা বিতৰ্কৰ সমাধান বিচাৰি', নিয়মীয়া বাৰ্তা, ১৩/৭/১২

পৰিশিষ্ট :

কীৰ্তনঘোষা-বিতৰ্কত অংশগ্ৰহণ কৰা বিশিষ্ট লেখকসকলৰ নিৰ্বাচিত প্ৰবন্ধৰ তালিকা :

- ১। হেমভাই, এয়া সমাজত ভাঙোন সৃষ্টিৰ ষড়যন্ত্ৰ মাথোঁ, আমাৰ অসম, ২৩/৬/১২
২। লীলাকান্ত মহন্ত (অসম সত্ৰ মহাসভাৰ সভাপতি), শ্লেচ্ছ-বৌধ প্ৰসঙ্গত সত্ৰ মহাসভা, আমাৰ অসম, ২৩/৬/১২
৩। ড° নগেন শইকীয়া, বিভ্ৰান্তিকৰ ব্যাখ্যা, আমাৰ অসম, ২৪/৬/১২
৪। ড° ৰমেশ পাঠক, 'শ্লেচ্ছ'ৰ অৰ্থসন্ধান, আমাৰ অসম, ২৪/৬/১২
৫। শ্ৰীনাৰায়ণ চন্দ্ৰ গোস্বামী, বুদ্ধ আৰু কল্কি অৱতাৰৰ তাৎপৰ্য, অগ্ৰদূত, ২৪/৬/১২
৬। শ্ৰীহীৰেন গগৈ, বুদ্ধক কিয় বিষ্ণুৰ অৱতাৰ কৰা হ'ল?, অগ্ৰদূত, ২৬/৬/১২
৭। ডঃ প্ৰশান্ত চক্ৰৱৰ্তী, বংগীয় শ্লেচ্ছ কথা, আমাৰ অসম, ২৮/৬/১২
৮। শ্ৰীকনক চন্দ্ৰ শৰ্মা, (ক)'শ্লেচ্ছ' শব্দৰ অৰ্থৰ অনুসন্ধান আৰু ভ্ৰান্ত ব্যাখ্যা, আমাৰ অসম, ২৯/৬/১২
(খ) 'শ্লেচ্ছ' শব্দৰ অৰ্থৰ ব্যাপকতা আৰু শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ প্ৰয়োগ, অগ্ৰদূত, ২৯/৬/১২
৯। শ্ৰীহেমচন্দ্ৰ শইকীয়া, কীৰ্তন পুথিত শ্লেচ্ছ আৰু বৌদ্ধ ধৰ্মৰ প্ৰসঙ্গ : এক বিদ্যায়তনিক আলোচনা, নিয়মীয়া বাৰ্তা, ২৯, ৩০/৬/১২, ৩/৭/১২
১০। ডঃ জিতেন দাস, (ক) 'শ্লেচ্ছ' কীৰ্তনৰ সময়লৈ শব্দটোৰ ডেৰ হাজাৰ বছৰীয়া বিৱৰ্তন, আমাৰ অসম, ৪/৭/১২
(খ) 'শ্লেচ্ছ' : কৌটিল্য আৰু কীৰ্তন কালীন অৰ্থ, অগ্ৰদূত, ১১/৭/১২

কীৰ্তন-ঘোষা বিতৰ্ক আৰু সমাধান

ড° ৰমেশ পাঠক

'শ্লেচ্ছ' শব্দৰ তাৎপৰ্য :

মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ কীৰ্তনৰ 'চতুৰ্বিংশতি অৱতাৰ বৰ্ণন'ৰ দ্বিতীয় কীৰ্তনত আছে—

“কলিৰ শেষত হৈবা কল্কি অৱতাৰ।

কাটি মাৰি শ্লেচ্ছক কৰিবা বৃন্দামাৰ।।”

ইয়াৰ আধাৰত 'বিশ্ববৰো ইতিহাস সমাজে' ক'ব বিচাৰিছে যে 'শ্লেচ্ছ' মানে 'মেচ' অৰ্থাৎ বৰোসকল; গতিকে এই মন্তব্য বৰো জাতিৰ প্ৰতি অপমানজনক আৰু সেইবাবে ইয়াক নিষিদ্ধ কৰিব লাগে। অসমৰ থলুৱা বৰো জনগোষ্ঠীৰ এই দাবীৰ প্ৰতি সমৰ্থন নাই যদিও অসমৰ বৌদ্ধিকমহলে প্ৰসংগটো গুৰুত্ব সহকাৰে লৈ বিদ্যায়তনিক দৃষ্টিৰে সদুত্তৰ দিব লাগে। নহ'লে ফিৰিঙতিৰ পৰা খাণ্ডবদাহ হ'ব পাৰে। কিয়নো মানৱ সমাজৰ আবেগ অনুভূতিক সহজে বিপথে পৰিচালিত কৰি সুবিধাবাদী ব্যক্তি, দল বা অনুষ্ঠান-প্ৰতিষ্ঠানে নিজ স্বার্থ পূৰণৰ সহজ পন্থা হ'ল ভাষিক বা ধৰ্মীয় অনুভূতি জাগ্ৰত কৰা। কাৰণ এনে ধ্যান-ধাৰণা ৰক্তবীজ। এবাৰ ৰোপন হ'লে ই নমৰে, বৰং বিস্তাৰিতহে হয়। সেইবাবে কলিতে বিনাশ কৰা উচিত।

অভিধানমতে শ্লেচ্ছ শব্দৰ অৰ্থ :

শ্লেচ্ছ শব্দটো সংস্কৃত— √ শ্লেচ্ছ + অ (অচ) - ক, বৈদিক। ইয়াৰ অৰ্থ হ'ল—

(১) অৰাজকভাষী অৰ্থাৎ যি সংস্কৃতত কথা নকয়, অনাৰ্য জাতি, বৈদেশিক জাতি।

(২) কিৰাতাদি চাণ্ডালভেদ (অমৰ-কোষ টীকা); সগৰৰাজে যিসকল ক্ষত্ৰিয়ক মূৰ খুৰাই বেদাচাৰ-বহিষ্কৃত কৰিছিল; শক, যবন, পহলব আদি। (হৰিবংশ, মনুসংহিতা)

(৩) গো মাংস ভক্ষক, বিৰুদ্ধভাষী, সৰ্বাচাৰহীন অন্ত্যজাতি (বৌধায়ন)

(৪) বেদবাহ্য দুৰাচাৰ - “নমঃ কল্কি শ্লেচ্ছা বিনাশায়।।” মহাভাৰত।

(৫) যযাতিসূত অনুৰ পুত্ৰগণ - 'অনোন্ত শ্লেচ্ছজাতয়'। মহাভাৰত

(৬) অসংস্কৃত কথন, অপভাষণ

অসমৰ বৈষ্ণৱ সাহিত্যৰ নিষংগত পণ্ডিত তথা অসম চৰকাৰৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত চলন্ত অভিধানত ড^ম মহেশ্বৰ নেওগে শ্লেচ্ছ শব্দৰ অৰ্থ কি দিছে চাওক - “মেল্লেখ, কদাচাৰী লোক a heretic, a person not observing social norms.”

হেমকোষৰ মতে “সংস্কৃত ভাষা নোকোৱা আৰু হিন্দু শাস্ত্ৰমতে নচলা মানুহ, a barbarian, a foreigner, anyone not speaking the sanskrit and not conforming to the established usages of the Hindus (Houghton).

ড^ম বাণীকান্ত কাকতিয়ে “জাতীয় চৈতন্য” প্ৰবন্ধত লিখিছে - “ভাষাৰ বান্ধেই সমাজ আৰু ৰাষ্ট্ৰৰ বান্ধ। ইতিহাসৰ গুৰিৰ পৰাই এইটো ৰীতি চলি অহা যেন লাগে। পুৰণি গ্ৰীক সভ্যতাৰ ‘বৰ্বৰ’ আৰু পুৰণি হিন্দু সভ্যতাৰ ‘শ্লেচ্ছ’ দুয়োটা শব্দ ভাষাৰাচক। যিবোৰে সভ্য গ্ৰীক আৰু হিন্দুসকলে বুজিব নোৱাৰা ভাষাৰে কথা কৈছিল সেইবোৰকে ‘বৰ্বৰ’, শ্লেচ্ছ আদি শব্দৰে নিৰ্দেশ কৰা হৈছিল। দুয়োটা শব্দৰে ধাতুগত অৰ্থ ‘অব্যক্ত ভাষণে।”

পুৰাণ, ভাগৱতত শ্লেচ্ছ শব্দ :

‘শ্লেচ্ছ’ শব্দৰ আভিধানিক অৰ্থ দিওঁতে সগৰৰাজে যিসকল ক্ষত্ৰিয়ক চুলি খুৰাই বেদাচাৰ বহিষ্কৃত কৰিছিল, সেইসকল লোক বুলি আমি কৈ আহিছোঁ। কাল যবনৰ জন্ম কাহিনীমতে শ্লেচ্ছ ৰজা অপুত্ৰক আছিল বাবে ৰজাই গাৰ্গ ঋষিক অনুৰোধ কৰে যাতে ৰাণীক এটি সন্তান দিয়ে আৰু ঋষিয়ে ৰজাৰ অনুৰোধ ৰক্ষা কৰে—

“শ্লেচ্ছ ৰাজা অপুত্ৰক যবনৰ পতি।

তাক লাগ পাই পাছে কৰিল ভকতি।।

মোহোৰ ভাৰ্যাত ঋষি পুত্ৰ উপাৰ্জিয়ে।

পুত্ৰৱন্ত কৰি মোক নৰকে তাৰিয়ে।।” ২১০।। (মধ্য ধশম)

মন কৰিব, কালযবন শ্লেচ্ছ যদিও তেওঁ গাৰ্গ ঋষিৰ সন্তান।

নৱম স্কন্ধ ভাগৱতৰ অষ্টাবিংশ অধ্যায়ত বিশ্বামিত্ৰৰ বংশ বিৱৰণত আছে, নিজৰ পুতেকে আজ্ঞা পালন নকৰা বাবে খঙতে বিশ্বামিত্ৰই পুতেকসকলক অভিশাপ দিয়ে এনেদৰে—

“শ্ৰেষ্ঠ পুত্ৰগণে তান বাক্য নকৰিলা।

সবে শ্লেচ্ছ হও বুলি ঋষি শাপ দিলা।।

তেতিক্ষণে শ্লেচ্ছ ভৈলা পিতৃৰ শাপত।।” ৯৮০ - ৮১

এইখিনিতে এটা আকৰ্ষণীয় কথাৰ প্ৰতি আপোনালোকৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিব খুজিছোঁ। জৰাসন্ধৰ তিনি কোটি সৈন্যক অনন্ত কন্দলিয়ে শ্লেচ্ছ বুলি কৈছে—

“যবন সংহৰি হৰি গৈলা মথুৰাক।

বলভদ্ৰসমে তাৰ বধিলা সেনাক।।

তিনি কোটি শ্লেচ্ছ বধিলন্ত একে তিলে।

যবনৰ ধন যত পাইলন্ত সকলে।।” ৩১৮।।

—মধ্য দশম, ত্ৰয়োদশ অধ্যায়।

এই একেখিনি কথাকে ‘কীৰ্ত্তন’ত শঙ্কৰদেৱে ‘যবন’ বুলিহে কৈছে—

“পাছে দুনাই আসিয়া মাধৱ মথুৰাক।

মাৰিলন্ত তিনি কোটি যবন সেনাক।।”

তেনেহ’লে, শ্লেচ্ছ আৰু যবন একে ?

কালিকা পুৰাণৰ মতে - কামৰূপত স্নান, দান, দেৱতা পূজা কৰি সকলো লোকেই স্বৰ্গলৈ যাবলৈ ধৰাত যম ৰজাই বিষুণ্ড, ব্ৰহ্মাৰে সৈতে শিৱৰ ওচৰলৈ গ’ল। বিষুণ্ডে শিৱক ক’লে যে কামৰূপত সকলোৱে অমৰত্ব লাভ কৰে বা গণত্ব লাভ কৰে। গতিকে যমৰ অধিকাৰ ৰক্ষাৰ্থে শিৱই কিবা প্ৰতিবিধান কৰিব লাগে। শিৱে গণসকলক লৈ কামৰূপলৈ আহিল। দেৱী উগ্ৰতাৰা আৰু গণসকলক আদেশ দিলে যিমান মানুহ আছে সকলোকে আঁতৰাবলৈ। তেওঁলোকে চতুৰ্বৰ্ণ দ্বিজাতি আদি সকলোকে খেদিলে। সেই সময়ত বিশিষ্ট মুনি সন্ধ্যাচলত তপস্যা কৰি আছিল। উগ্ৰতাৰা দেৱীয়ে তেওঁকো আঁতৰাবলৈ গণসকলক আদেশ কৰাত মুনিয়ে অভিশাপ দিলে—

“যস্মাদহং ধৃতো বামে ত্ৰয়োৎসাৰয়িতুং মুনিঃ।

তস্মাত্ত্বং বাম্যভাৱেন পূজ্যা ভৱ সমন্টিকা।।

ভ্ৰমন্তি শ্লেচ্ছৱং যস্মাদ্ গণানাং মন্দবুদ্ধয়ঃ।

ভৱন্ত শ্লেচ্ছস্তস্মাৎ বৈ ভৱন্তঃ কামৰূপকে।।

মহাদেৱোহপি যস্মান্নাং নিঃ সাৰয়িতুমুদাতঃ।

তপোধনং মুনিং দাস্তুং শ্লেচ্ছৱং বেদপাৰগম।।”

অৰ্থাৎ - “হে বামা, যিহেতু তুমি মোক বিতাৰিত কৰিব খুজিছা, এতিয়াৰ পৰা তুমি বামাচাৰেৰে পূজা ল’বা। গণসকলে শ্লেচ্ছৰ দৰে ঘূৰি ফুৰিছে। সিহঁতো শ্লেচ্ছ হওক। স্বয়ং মহাদেৱ মোক খেদাবলৈ উৎসুক, তেওঁ শ্লেচ্ছৰ পূজ্য হৈ ভস্ম আৰু হাড় ধাৰণ কৰক। এই কামৰূপ শ্লেচ্ছৰ দ্বাৰা গুপ্ত থাকক - “এতত্ত্ব

কামৰূপায়াং শ্লেচ্ছৈগুপ্তং মদন্তৰং ।”

বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজৰ অভিযোগ :

বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজৰ মতে কলিৰ শেষত কল্কি অৱতাৰ হৈ “কাটি মাৰি শ্লেচ্ছক কৰিব বৃন্দামাৰ” বুলি শঙ্কৰদেৱে কীৰ্ত্তনত বৰ্ণনা কৰা কথাটো বড়োজাতি বিৰোধী। সমাজৰ সচিব প্ৰধান তথা সাংসদ ছাঞ্চুমা খুংগুৰ বিছমুতিয়াৰীয়ে সংবাদ মাধ্যমত এনেদৰে অভিযোগ কৰিছে - “অসমৰ ভূমিপুত্ৰ বড়ো, মেচ, কছাৰীসকলক বিভিন্ন প্ৰকাৰে নিঃশেষ কৰাৰ ৰাজনৈতিক, ধৰ্মীয় চক্ৰান্ত যি চলিছিল, সেয়া উক্ত বিতৰ্কিত শ্লোকৰ পৰাই স্পষ্ট হৈছে।” বিছ মুতিয়াৰীৰ মতে ‘শ্লেচ্ছ’ মানে মেচ আৰু সেয়ে বড়ো জাতিক কাটি মাৰি বৃন্দামাৰ কৰিবলৈ শঙ্কৰদেৱে কল্কিক কৈছে, গতিকে ‘কীৰ্ত্তন’ নিষিদ্ধ হ’ব লাগে।

সাময়িকভাৱে তেওঁলোকৰ যুক্তি মানি ল’লেও এটা প্ৰশ্ন ৰৈ যাব - মেচসকল বড়ো, এই কথাত সন্দেহ নাই। কিন্তু মেচ মানেই বড়ো নহয়। মেচসকল বৃহৎ বড়ো সম্প্ৰদায়ৰ এটা ঠালহে। বিছমুতিয়াৰীয়েও বড়ো, মেচ কছাৰী বুলি কৈছে। হেমকোষৰ মতে ‘গোৱালপাৰা জিলাত (অবিভক্ত) বাস কৰা এজাতি কছাৰী। A branch of Bodo Tribe বাকী বড়োসকলক বাদ দি কেৱল মেচ সকলকহে বৃন্দামাৰ কৰিবলৈ ক’লে কিয় ?

শ্লেচ্ছ সংস্কৃত শব্দ। সগৰ ৰজা, জৰাসন্ধ, বিশ্বামিত্ৰৰ ঠাইত গৈ মেচ শ্লেচ্ছ হ’ব নেৰাৰে। আনহাতে আৰ্য অসমীয়া ভাষাতো শ্লেচ্ছৰ পৰা ‘মেলৈচ’ হৈছে। বিছমুতিয়াৰী ডাঙৰীয়া, আপুনি বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজৰ সচিব প্ৰধান। অসমীয়া জাতিৰ বুকুৰ কলিজা, হিয়াৰ আমঠুস্বৰূপ ‘কীৰ্ত্তন’- ‘নামঘোষা’ৰ অপব্যাক্যৰে বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতিটো থানবান নকৰিব। ইতিহাস ৰচিবলৈ ঐতিহাসিক বুদ্ধিমত্তাৰ প্ৰয়োজন। তথ্য আৰু যুক্তি নোহোৱা মন্তব্যৰে ৰাজনৈতিক পাশা খেল খেলিব পাৰি, ইতিহাস লিখিব নোৱাৰি। John Beams ৰ A Comparative Grammar of the Modern Aryan Languages বোলা গ্ৰন্থখনত এযাৰ সুন্দৰ কথা আছে - “Verbal resemblance is, unless supported by other arguments, the most unsafe of all grounds on which to base an induction in philology.”

শব্দৰ আভিধানিক অৰ্থ বহুতো থাকিব পাৰে। তাৰ লগতে থাকে আলংকাৰিক অৰ্থ। অনেক ক্ষেত্ৰত যুগ, সমাজ আৰু পৰিবেশ অনুসৰি অৰ্থৰ পৰিৱৰ্ত্তন ঘটে। অসমীয়া ভাষাত ধুবন্ধৰ, হাৰামজাদা শব্দৰ মূল অৰ্থ নাই। আনহাতে

শব্দ এটা কি অৰ্থত ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে সেয়া নিৰ্ভৰ কৰে প্ৰয়োগ কৰ্তাৰ আদৰ্শ আৰু ৰুচি-অভিৰুচিৰ ওপৰত। শ্লেচ্ছ শব্দৰো বহুত অৰ্থ আছে, শঙ্কৰদেৱৰ আদৰ্শ আৰু সাধনাক আধাৰ হিচাপে ল’ব লাগিব।

আমি সকলোৱে জানো, মহাপুৰুষজনাই সাত জাত মাৰি একেখন পাত কৰাৰ চেষ্টা কৰিছিল। তাৰাৰ ধৰ্ম জাতিভেদ, সম্প্ৰদায়ভেদৰ উৰ্ধত। কীৰ্ত্তন পুথিতে একাধিকবাৰ এই ধাৰণা প্ৰকাশ কৰা হৈছে। হিন্দু ধৰ্মত কুকুৰৰ মাংস ভক্ষণ কৰাটো শ্লেচ্ছৰ কৰ্ম, গতিকে তেওঁলোক গৰ্হিত। শঙ্কৰদেৱে কি কয় চাওক—

“কুকুৰ খায় হেন শ্লেচ্ছগণে।

সিও শুদ্ধ হোৱে হৰি কীৰ্ত্তনে।।”

হিন্দু ধৰ্মত চণ্ডালসকলক কি দৃষ্টিৰে চায়, সেই কথা সকলোৱে জানে। কিন্তু মহাপুৰুষজনাই মতে—

“সিটো চাণ্ডালকো গৰিষ্ঠ মানি।

যাৰ জিহ্বাগ্ৰে সৰে হৰি বাণী।।

চাণ্ডালো হৰিনাম লৱে মাত্ৰ।

কৰিবো উচিত যজ্ঞৰ পাত্ৰ।।”

—পাষণ্ড-মৰ্দন

এনেহেন মহাপুৰুষ এজনাই অসমৰ আন মানুহবোৰ বাদ দি আনকি বড়ো-কছাৰীকো বাদ দি মেচসকলকহে বাছি ল’লে কিয় ? সঁচা কথা, আৰ্যসকল খাদ্যাখাদ্য বিষয়ত অত্যন্ত সচেতন আছিল আৰু গৰু, কুকুৰ আদিৰ মাংস ভক্ষণকাৰীক অনুন্নত বুলি হীন চকুৰে চাইছিল। সেই আৰ্যৰে প্ৰতিনিধি শঙ্কৰদেৱৰ মতে বেদাচাৰ বহিৰ্ভূত কুকুৰ মাংস খোৱা শ্লেচ্ছগণো শুদ্ধ হয় বুলি ঘোষণা কৰা শঙ্কৰদেৱক গোষ্ঠী বিৰোধী, যড়যন্ত্ৰকাৰী বোলা উচিতনে ? ওপৰত উদ্ধৃত পদ দুফাকিয়ে কি বুজায় ? শ্লেচ্ছ শব্দ জন্মগত নহয়, বংশগতও নহয় - আচাৰগতহে। মন কৰিব - “সিও শুদ্ধ হৱে” অৰ্থাৎ শ্লেচ্ছ হৈ নাথাকে।

হিন্দু সমাজৰ পৰম্পৰাত জাত-পাতৰ ব্যাপক প্ৰভাৱ আৰু খাদ্য-অখাদ্যৰ বিচাৰো গভীৰ। ৰামানন্দ দ্বিজৰ “গুৰু চৰিত”ত এনে এটা সুন্দৰ কাহিনী আছে। কণ্ঠভূষণ নামে এজন বামুণৰ ল’ৰাই (বাম বাম গুৰুৰ জোঁৱায়ক) কাশীলৈ বেদান্ত পঢ়িবলৈ গৈছিল। তাত তেওঁক মাছ খোৱা কামৰূপী বিপ্ৰ বুলি লগৰ ছাত্ৰসকলে ঘৃণা কৰিছিল -

“অনেক পঢ়ুৱা সেই থানত থাকয়।
কণ্ঠ ভূষণক তাৰা সৰে নোছোৱয়।।
কামৰূপী বিপ্ৰ এন্তে মৎস্যক ভুঞ্জয়।
এহি বুলি ছুইলে স্নান তেখনে কৰয়।।”

বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজৰ দ্বিতীয় অভিযোগ :

এইবাৰ আহোঁ বিছমুতিয়াৰীৰ দ্বিতীয়টো অভিযোগলৈ। কীৰ্ত্তন-ঘোষাৰ এই পদফাঁকিতো তেখেতে দোষ দেখা পাইছে -

“সবাকো বধিবা বৌদ্ধগণ যত আছে।
কলিৰ শেষত সত্য প্ৰবৰ্ত্তাইবা পাছে।।”

মোৰ ধাৰণা, সাঁচিপাতৰ পাঠ উদ্ধাৰৰ সামান্য বিভ্ৰান্তিৰ বাবেই এনে হৈছে। শব্দটো হ’ব লাগে ‘বৌধগণ’ (যদিও বৌধ শব্দটোৰ উৎপত্তি বৌদ্ধ শব্দৰ পৰাই হৈছে)। চলন্ত অভিধানৰ মতে বৌদ্ধ শব্দৰ অৰ্থ ‘বামাচাৰী তান্ত্ৰিক’। উদ্ধৃত কথাফাঁকিৰ চাৰি শাৰী ওপৰত আছে -

“বুদ্ধ অৱতাৰে বেদ পছ কৰি ছন্ন।
বামানয় শাস্ত্ৰে মুহি আছা সৰ্বজন।।”

গতিকে বামাণয় শাস্ত্ৰ কাক বোলে জনা ভাল। বামাণয় হ’ল— ‘বেদৰ আৰু চলিত মতৰ বিৰুদ্ধে; বামাচাৰ।’ বামাচাৰ শব্দৰ অৰ্থ হ’ল - “উচিত আচাৰৰ বিপৰীত আচাৰ; তান্ত্ৰিক সাধনাৰ পদ্ধতি বিশেষ; ফটিকা আদি নিষিদ্ধ বস্তু তন্ত্ৰ পদ্ধতিমতে কৰা ব্যৱহাৰ।” গতিকে বৌধ শব্দৰ অৰ্থ হ’ব - “বেদৰ আৰু চলিত মতৰ বিৰুদ্ধে গৈ ফটিকা আদি নিষিদ্ধ বস্তু সেৱন কৰা তান্ত্ৰিক লোক।”

শঙ্কৰদেৱৰ জন্ম আৰু কৰ্ম ‘কালিকা-পুৰাণ’ আৰু ‘যোগিনীতন্ত্ৰ’ৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত অসমত। ‘কালিকা-পুৰাণ’ত কি কি বস্তু বলিৰ বাবে উপযুক্ত তাৰ এখন বিস্তৃত তালিকা আছে—

“পক্ষিণঃ কচ্ছপা গ্ৰাহা মৎস্য নৱবিধা মৃগাঃ।
মহিষো গোধিকা গাবশ্ছগো ৰুৰুশ্চ শূকৰাঃ।।
খড়গশ্চ কৃষ্ণসাবশ্চ গোধিকা শৰভো হৰিঃ।
শাৰ্দূলশ্চ নৰশ্চৈব স্বগাত্ৰ ৰুধিৰং তথা।।”

(সকলো প্ৰকাৰৰ চৰাই, কাছ, গ্ৰাহ (ঘঁৰিয়াল, কুস্তীৰ), মাছ, ন-বিধ মৃগ, ম’হ, গুইসাপ, ছাগলী, ৰুৰু নামৰ পছ, গাহৰি, গঁড়, কৃষ্ণসাব পছ, বাঘ, সিংহ, শৰভ (আঠখন ভৰিযুক্ত মহামৃগ), মানুহ, নিজৰ গাৰ তেজ - সকলোবোৰেই বলিৰ

উপযোগী।)

বলি তিনি প্ৰকাৰৰ - বলি (ছাগলী আদি), মহাবলি (শৰভ আদি) আৰু অতিবলি (নৰ)। নৰ বলিৰ বিধান শদিয়াৰ তাম্ৰেশ্বৰী মন্দিৰ, কামাখ্যা আৰু নগা, খাচি, জয়ন্তীয়া আৰু ত্ৰিপুৰীসকলৰ আছিল।

এহাতে ধৰ্মৰ নামত শবসাধন, মুণ্ডসাধন আদি তান্ত্ৰিক প্ৰক্ৰিয়া; আনহাতে কুলাচাৰী, মন্ত্ৰাচাৰীসকলৰ মদ-মাংস আৰু স্ত্ৰীৰ লগত সাধন ভোজন। কুলাচাৰীসকলে মদ, মাছ, মাংস, ভূচৰ, খেচৰ, জলচৰ সকলোকে খাব; বেশ্যাপৰায়ণ হ’ব; নিজ মাতৃৰ বাহিৰে সকলো স্ত্ৰীৰ লগতে সংগম কৰিব—

“মাতৃযোনিং পৰিত্যজ্য মৈথুনং সৰ্বযোনিষু।
ক্ষত যোনিস্তুড়িতব্য অক্ষতাং নৈৱ তাড়য়েত।।

ভজ কালীং কুলাচাৰভাৱ বেশ্যাপৰায়ণঃ।

বেশ্যামধ্যগতং বীৰ কদা পশ্যামি সাধকম্।।”

অসমত নৱ-বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ সময়ত সামাজিক পৰিস্থিতি আছিল এনে ধৰণৰ। শঙ্কৰদেৱে বেদাচাৰ বহিৰ্ভূত ৰীতি-নীতিক যদি ক’ৰবাত কঠোৰভাৱে নিন্দা কৰিছে তেনেহ’লে তাৰ অৰ্থ এনে বাস্তৱ পৰিস্থিতিৰ আধাৰতহে ব্যাখ্যা কৰিব লাগিব।

বুদ্ধৰ মহাপৰি নিৰ্বানৰ পাছত বৌদ্ধ ধৰ্মৰ কেনেদৰে স্থলন ঘটি বিকৃত হৈছিল সেয়া আমি জানো। হীনমান-মহাযানৰ পৰা সহজযান বা সহজীয়া পছলৈ এক দীৰ্ঘ পৰিক্ৰমা। অসমত ই ৰাতিখোৱা সেৱালৈ সম্প্ৰসাৰিত।

বুদ্ধদেৱক শঙ্কৰদেৱে ‘চতুৰ্বিংশতি অৱতাৰৰ এজন আৰু মাধৱদেৱে দশাৱতাৰৰ এজন বুলি কৈছে। বৌদ্ধ মতাৱলম্বী অঞ্জলনে বামাচাৰী হৈ ধৰ্মৰ ব্যভিচাৰ কৰিছিল। সেই সকলেই বৌধগণ। গুৰুজনাই “বামাণয় শাস্ত্ৰে মুহি আছা সৰ্বজন” বুলি যাৰ কথা কৈছে, সেই সকলক বুদ্ধামাৰ কৰিব বুলি কৈছে।

বিতৰ্কৰ সমাধান :

দোষ কীৰ্ত্তনৰ সমালোচকসকলক নিদি যুক্তি আৰু তথ্যৰে অসমৰ বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মাজত শঙ্কৰদেৱৰ বিশুদ্ধ মত ব্যাপক ৰূপত প্ৰচাৰ কৰা। মিছ’নাৰিসকলে কৰাৰ দৰে তেওঁলোকৰ মাজত সোমাই হৃদয় জয় কৰা। আচাৰসৰ্বস্ব নহৈ বিচাৰসৰ্বস্ব হোৱা। জাত-পাতৰ উদ্ধৃত থকা।■

শ্লেচ্ছ শব্দটোৰ ডেৰ হাজাৰ বছৰীয়া বিবৰ্তন

ড° জিতেন দাস

‘শ্লেচ্ছ’ শব্দৰ বিবৰ্তন-কথা দাঙি ধৰাই মোৰ লেখাটোৰ উদ্দেশ্য। বিনম্রতাৰে ব্যক্ত কৰো যে কাৰোবাক আঘাত কৰা বা ভালৰি বোলোৱা মোৰ এই লেখাটোৰ উদ্দেশ্য মুঠেও নহয়। ইতিহাসৰ তথ্যই যি সত্যতা দাঙি ধৰে, তাকে ইয়াত ব্যক্ত কৰা হৈছে মাথো।

(১) শ্লেচ্ছ : যেতিয়া অৰ্থ আছিল ‘বিদেশী’ : ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দৰ আদিম অৰ্থ ‘বিদেশী’ আছিল — এয়া হৰ্ণলে চাহাবৰ মত। হৰ্ণলেৰ মতৰ উল্লেখ আমি পাওঁ পৰমেশ চৌধুৰী লিখিত Indian Origin of Chinese Nation শীৰ্ষক গ্ৰন্থত (দ্বিতীয় খণ্ড : ১৯৯১ : পৃঃ ১৯০)। এই মতৰ উল্লেখ আছে হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ (১৮৩৫-১৮৯৬) ‘হেমকোষ’ত (প্ৰথম প্ৰকাশ : ১৯০০ খ্ৰীঃ)। ‘হেমকোষ’ কাৰে তেওঁৰ মত সংগ্ৰহ কৰিছে হটন চাহাবৰ লেখাৰ পৰা (পৃঃ ৮৪০)। এনে সমৰ্থনৰ লক্ষণ ৰেখা আছে বুৰঞ্জীবিদ কনকলাল বৰুৱাৰ (১৮৭২-১৯৪০) লেখাত— ‘...Whom the Aryans found when they entered India in the second Millennium B. C. Other tribes that came into India, after the Aryan occupation, whether from the west or from the east, were given generic name, Mleccha, to indicate that they were foreigners, new to India.’-(Studies in the Early History of Assam,- K.L. Baruah; 1973; P. 288)।

এই মতে আৰ্যসকল ভাৰতলৈ অহাৰ পাছতহে শ্লেচ্ছসকলৰ ভাৰত আগমন সংঘটিত হৈছিল। সেয়া দুহেজাৰ বছৰ আগৰ কথা। ইয়াৰ অৰ্থ এই যে শ্লেচ্ছসকল ভাৰতত আৰ্যোত্তৰ লোক আছিল। চমু কথাত, ভাৰতত শ্লেচ্ছসকল আদিত ‘বিদেশী’ আছিল। তেওঁলোক ক’ৰপৰা ভাৰতলৈ আহিছিল, তাৰ সঠিক তথ্য আমাৰ হাতত নাই। আদিকালীন এইসকল ‘বিদেশী’ শ্লেচ্ছক ‘কাটি মাৰি কৰিবা বৃন্দামাৰ’ বুলি ‘কীৰ্ত্তন’ত কোৱা

হোৱা নাই।

(২) শ্লেচ্ছ : যেতিয়া বোলা হৈছিল ‘অসভ্য’ : উপৰিউক্ত হটন চাহাবৰ কথাকে হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দৰ অৰ্থ এনেদৰে দিছে : ‘সং, শ্লেচ্ছ— শ্লেচ্ছ, অশুদ্ধ কথা ক) সংস্কৃত ভাষা নোকোৱা আৰু হিন্দু শাস্ত্ৰৰ মতে নচলা মানুহ, a barbarian, a foreigner, anyone not speaking the Sanskrit or one of the derivative languages, and not conforming to the established usages of the Hindus.’ (Haughton)- (পৃঃ৮৪০)। এই barbarian (অসভ্য) শব্দৰ অৰ্থ ব্যাখ্যা কৰি উপৰিউক্ত পৰমেশ চৌধুৰীয়ে ড° প্ৰতাপ চন্দ্ৰ চৌধুৰীৰ মত গ্ৰহণ কৰি তেওঁৰ গ্ৰন্থখনৰ দ্বিতীয় খণ্ডত লিখিছে যে এয়া গ্ৰীকসকলে অনা-গ্ৰীকসকলক ‘অসভ্য’ বোলাৰ লেখীয়া কথা : “Then Mr. P. C. Choudhury says that ‘mleccha’ is very wide term used by the Aryan Brahmanas to stand for all non-Aryan, much in the same sense as the Greeks used the word ‘barbarians’ for the non-Greek.” – (P.191); কোৱা বাহুল্য যে অনা-গ্ৰীক মানেই ‘অসভ্য’ নাছিল, সেইদৰে সকলো অনা-আৰ্যক ‘অসভ্য’ বোলাটো বাতুলতা মাথোন। প্ৰাক্-আৰ্যকালীন মহীয়ান সিদ্ধ উপত্যকাৰ সভ্যতা নিঃসন্দেহে আৰ্য সভ্যতা নাছিল।

(৩) শ্লেচ্ছ : যেতিয়া আছিল ‘অসুৰ’, ‘নিষাদ’ আৰু ‘বৌদ্ধ-অনুৰাগী’ : হিন্দু ধৰ্মৰ পৰা নিলগাই ৰখা শ্লেচ্ছসকলক এসময়ত ‘অসুৰ’ বোলা হৈছিল আৰু তেতিয়া তেওঁলোক ‘বৌদ্ধ অনুৰাগী’ হৈ পৰিছিল : ‘Naraka was called Asura or a Mleccha as he took to non-Aryan habits or he may have been so called by the compilers of the Puranas because of the inclination toward Buddhism.’ – (The History of Civilisation of the People of Assam’—Dr. P. C. Choudhury; P. 113f)।

উদ্ধৃতিটোৰ তাৎপৰ্য এই যে সেই কালত ‘বৌদ্ধ-অনুৰাগী’ সকলক ভাৰতত আৰ্য ব্ৰাহ্মণৰ দ্বাৰা ‘শ্লেচ্ছ’ বোলা হৈছিল। উক্ত মত প্ৰকাশ কৰাৰ প্ৰায় ডেৰকুৰি বছৰ পাছত নিজৰে আন এক গ্ৰন্থ ‘Assam-Bengal Relations’ত (১৯৮৮) ড° চৌধুৰীয়ে ‘শ্লেচ্ছ’ আৰু ‘নিষাদ’ক এটি আনটিৰ পৰিপূৰক বুলিছে (তেতিয়াৰ দিনত)। ভি. আৰ. আৰ. দীক্ষিতাৰে ‘Indian

Historical Quarterly' ত (XXI; P.29f) আৰু ডি. আৰ. ভাণ্ডাৰকাৰে 'Annals of the Bhandarkar Oriental Research Institute' (Poona; XII; pp. 103-116)ত কৈছে যে প্ৰাচীন ভাৰতীয় সাহিত্যত পূৰ ভাৰতক 'শ্লেচ্ছ দেশ' (Mleccha Land) বোলা হৈছে। 'হেমকোষ'ত থকা 'শ্লেচ্ছ দেশ'ৰ প্ৰসংগ এইখিনিতে প্ৰণিধানযোগ্য : 'যৱন-দেশ, হিন্দু ধৰ্ম নচলা দেশ, a barbarous country' পৃঃ ৮৪০)। কিন্তু পৰৱৰ্তী কালত অসম 'হিন্দুধৰ্ম নচলা দেশ' হৈ থকা নাছিল। ফলত 'শ্লেচ্ছ' শব্দৰ অৰ্থান্তৰ অসমভূমিত সংঘটিত হৈছিল।

(৪) শ্লেচ্ছ : কুৰুক্ষেত্ৰ ৰণৰ সময়ত নিঃসন্দেহে 'সভ্য' বুলি সমাদৃত হৈছিল— নৰক-পুত্ৰ ভগদত্ত কুৰুক্ষেত্ৰ ৰণলৈ গৈছিল আৰু তেওঁক 'শ্লেচ্ছ' বোলা হৈছিল। সেই ৰণত তেওঁৰ খ্যাতি বৈ বৈ গৈছিল : 'He is a well-known figure in the Mahabharata, celebrated as a powerful warrior king 'not inferior to chakra (India) in battle' and also skilled in wielding the chariot. He is called ;the mighty king of the Mlechchas.'- (Mahabharat : Sabha Parva : A Comprehensive History of Assam- Dr. S. L. Baruah; 1985; p. 82)। স্পষ্ট যে নৰকাসুৰ-ভগদত্তৰ দিনৰ পৰা শ্লেচ্ছ-উত্থান আৰম্ভ হৈছিল। কৌৰৱৰাজ দুৰ্যোধনে প্ৰাগজ্যোতিষৰ শ্লেচ্ছকন্যা ভানুমতীক বিয়া কৰাইছিল। মুঠতে শ্লেচ্ছসকলক 'অসভ্য' বোলাৰ দিন উকলি গৈছিল। এয়া 'শ্লেচ্ছ' শব্দৰ প্ৰথম অৰ্থ পৰিৱৰ্তনৰ সময় আছিল। প্ৰসংগতঃ কৈ থ'ব পাৰি যে কুৰুক্ষেত্ৰৰ সময় খ্ৰীঃ পূঃ ৩০০০ ৰ পৰা ২০০খ্ৰীঃৰ মাজত দৌলুপ্যমান হৈ আছে।

(৫) শ্লেচ্ছ : যেতিয়া হিন্দুধৰ্মী হৈ পৰিছিল : নৰক-ভগদত্তৰ কে'বশ বছৰ পাছত কামৰূপৰ শাসন নিজৰ হাতলৈ নিয়া শালস্তম্ভ (৬৫৫-৬৭০ খ্ৰীঃ) শ্লেচ্ছসকলৰ অধিপতি আছিল। তেওঁৰ পৰৱৰ্তী কালৰ ৰজা ৰত্নপালৰ (১০১০-১০৪০) 'বৰগতি শাসন'ত তেওঁক 'শ্লেচ্ছাধিনাথ' বোলা হৈছিল। 'শ্লেচ্ছাধিনাথ' হোৱা সত্ত্বেও তেওঁ আৰ্য ৰীতি-নীতি অৰ্থাৎ হিন্দুত্বৰ ফালে ঢাল খাইছিল আৰু সেইবাবেই তেওঁক 'Hindusied Mlechcha' বোলা হৈছিল। ড° এছ. এল. বৰুৱাৰ পূৰ্বোক্ত গ্ৰন্থ; পৃঃ ১১২। ইয়াৰ ঐতিহাসিক তাৎপৰ্য এয়ে যে তেওঁৰ সময়ৰ পৰা শ্লেচ্ছসকল হিন্দুপন্থী

হোৱাৰ প্ৰক্ৰিয়া আৰম্ভ হৈছিল। লগতে, এই সময়তে 'শ্লেচ্ছ' শব্দৰ সন্মানসূচক অৰ্থ-বিস্তাৰ হৈছিল। কাৰণ তেতিয়াৰে পৰা শ্লেচ্ছসকল 'হিন্দুশাস্ত্ৰৰ মতে নচলা মানুহ' (হেমকোষ) হৈ থকা নাছিল। সেইবাবেও Social History of kamrup শীৰ্ষক গ্ৰন্থত নগেন্দ্ৰ নাথ বসুৱে লিখিব পাৰিছে : 'এই শ্লেচ্ছবিলাক এক বৰকম বামুণ, আন ঠাইত শ্লেচ্ছবিলাক বৰ ঘৃণনীয়; কিন্তু কামৰূপত শ্লেচ্ছ শব্দটো বৰ সন্মানসূচক।' — (অসম সাহিত্য সভাৰ ভাষণাৱলী : তৃতীয় ভাগ : বুৰঞ্জী : ১৯৬১ : পৃঃ ৫৮)। 'সন্মানসূচক' শ্লেচ্ছসকলক 'কাটি মাৰি বৃন্দামাৰ' কৰাৰ কথা 'কীৰ্তন'ত কেতিয়াও কোৱা হোৱা নাই।

(৬) শ্লেচ্ছ : যেতিয়া 'যৱন' ভ্ৰূপক হৈছিল : ৰজা আৰিমত্তৰ (১৩৬৫-১৩৮৫) সময়লৈকে শ্লেচ্ছসকলৰ হিন্দু-বিবৰ্তন-প্ৰক্ৰিয়া চলি আছিল।— (ড° এছ এল বৰুৱা পূৰ্বোক্ত গ্ৰন্থ; পৃঃ ১৭৫)। এই সময়ছোৱাত পূৰ্বৰ 'শ্লেচ্ছ' জনগোষ্ঠীৰ সলনি/লগত আৰু এক নতুন জনগোষ্ঠীৰ অন্তৰ্ভুক্তি হৈছিল। ১১৪৯ শক অৰ্থাৎ ১২২৭ খ্ৰীষ্টাব্দৰ 'গছতল লিপিত' এয়া লিপিবদ্ধ হৈ আছে যে ৰজা বিশ্বসুন্দৰদেৱে (ৰজা পুথুৱে) চন্দ্ৰকান্ত নামৰ লোক এজনক 'শ্লেচ্ছ'সকলে ক্ষতি কৰা শিৱ মন্দিৰ এটাৰ পুনৰ নিৰ্মাণৰ দায়িত্ব দিছিল। এই নৱাগত 'শ্লেচ্ছ' অৰ্থাৎ 'বিদেশী জনগোষ্ঠী'টো মুছলমান সকলৰ বাহিৰে আন কোনো নাছিল-যিসকলৰ অসম আগমন ১২০৬ খ্ৰীষ্টাব্দত সংঘটিত হৈছিল। 'যোগিনীতন্ত্ৰ'ত আন এক 'শ্লেচ্ছ আক্ৰমণ' ('মুছলমান আক্ৰমণ'ৰঃ ১৩১৬ শক : ১৩৯৪ খ্ৰীঃ)ৰ কথা লিপিবদ্ধ হৈ আছে। এই আক্ৰমণ ৰজা আৰিমত্তৰ মৃত্যুৰ (১৩৮৫ খ্ৰীঃ) ন বছৰ পাছত অৰ্থাৎ তেওঁৰ উত্তৰাধিকাৰীৰ দিনত সংঘটিত হৈছিল।— ড° এছ এল বৰুৱাৰ পূৰ্বোক্ত গ্ৰন্থ; পৃঃ ১৭৫)। এই সময়ত 'শ্লেচ্ছ' শব্দটো 'দুষ্কৃতিকাৰী' 'আক্ৰমণকাৰী' আদি অৰ্থৰ বাহক আছিল। স্পষ্ট যে খ্ৰীষ্টীয় চতুৰ্দশ শতিকাত 'শ্লেচ্ছ' শব্দটো পূৰ্বৰ অৰ্থৰ পৰা ভালেখিনি আঁতৰি আহিছিল। শব্দটোৱে তেতিয়া 'যৱন'সকলক সামৰি লৈছিল। 'হেমকোষ'ত 'শ্লেচ্ছদেশক 'যৱন-দেশ' বোলাৰ কাৰণ ইয়াৰ পৰাই হৃদয়ংগম কৰিব পাৰি। (পৃঃ ৮৪০)। লগতে 'হেমকোষ'ত ১৮৯৬ খ্ৰীঃৰ পূৰ্বে দিয়া 'যৱন' শব্দৰ অৰ্থ চাওক : গ্ৰীক, মুছলমান, ইংৰাজ, তুৰস্ক ইত্যাদি বিদেশী শ্লেচ্ছ, -(পৃঃ ৮৪৪)। ঊনবিংশ-বিংশ শতিকাকালীন 'স্বদেশী শ্লেচ্ছ' আৰু

‘বিদেশী ম্লেচ্ছ’ৰ ধাৰণা এটি ইয়াৰ পৰা অনুধাৰন কৰিব পাৰি। এই ধাৰণাৰে ইয়াকো ক’ব পৰা যায় যে আমাৰ দেশত ইংৰাজ এজনকো ‘ম্লেচ্ছ’ বোলা হৈছিল। ‘কীৰ্ত্তন’ত এইসকল ‘ম্লেচ্ছ’ক ‘কাটি মাৰি বৃন্দামাৰ’ কৰাৰ কথা কোৱা হোৱা নাই।

(৭) ম্লেচ্ছঃ তেওঁলোক যেতিয়া ‘কোচ’ হৈছিলঃ আজিৰ পৰা প্ৰায় ডেৰশ বছৰ আগতে ১৮৫৯ খ্ৰীঃত প্ৰকাশিত ‘Tribes and races (Vol.I) শীৰ্ষক গ্ৰন্থৰ গ্ৰন্থকাৰ আৰ.জি. লথাম চাহেবে লিখিছে যে এসময়ত ‘ম্লেচ্ছ’সকল ‘কোচ’ হৈ পৰিছিলঃ ‘The Kocch are the kavach of the Yogini Tantra where they are noticed as Mlekhs, or barbarians; as without doubt, they then were, one and all. They are not all barbarians now...’ (p. 94)। ইয়াৰে শেষৰ বাক্যটো বৰ গুৰুত্বপূৰ্ণঃ সকলো ম্লেচ্ছ তেতিয়া আৰু ‘অসভ্য’ হৈ থকা নাছিল। কোৱা বাহুল্য যে এই ‘অসভ্য’ হৈ নথকা ম্লেচ্ছসকল বা কোচসকলৰ মহাৰাজা নৰনাৰায়ণ (১৫৪০-১৫৮১) আছিল মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ (১৪৪৯-১৫৬৮) পৃষ্ঠপোষক। মহাপুৰুষজনাই এইগৰাকী পৃষ্ঠপোষক মহাৰাজা আৰু তেওঁৰ ‘ম্লেচ্ছ’ তথা ‘কোচ’ গোষ্ঠীৰ লোকসকলক ‘কাটি মাৰি কৰিবা বৃন্দামাৰ’ বুলিব- এয়া ভাবিব নোৱাৰা কথা। ইয়াৰ তাৎপৰ্য এয়ে যে ‘কীৰ্ত্তন’ ৰচনাৰ সময়ত ‘ম্লেচ্ছ’ শব্দৰ অৰ্থ জাতিবাচক নহৈ ‘চলন্ত অভিধান’ত কোৱাৰ লেখীয়াই ‘কদাচাৰী’ (heretic) হৈ পৰিছিল। (পৃঃ ৯১১)। এই সময়তে ‘ম্লেচ্ছ’ৰ ঠাইত ‘মেছ’ শব্দৰ উদ্ভৱ হৈছিল- যি ‘মেছ’ৰ কথা ডব্লিউ. ডব্লিউ. হান্টাৰ চাহেবে ১৮৭৮ খ্ৰীঃত প্ৰকাশিত A statistical Account of Assam শীৰ্ষক গ্ৰন্থত লিপিবদ্ধ কৰিছিলঃ ‘The Mechas are also charis, although they do not acknowledge the relationship...(vol. 2; p. 36)। সম্ভৱতঃ এই বাবেই ১৮৭২ খ্ৰীঃৰ লোকপিয়লত ‘কছাৰী’ আৰু ‘মেছ’সকলৰ জনসংখ্যা পৃথকে পৃথকে উলিয়াইছিলঃ (১) গোৱালপাৰা জিলাত ২২,৭৫৫ গৰাকী কছাৰীৰ বিপৰীতে ২৯,৮৭৭ গৰাকী ‘মেছ’ পোৱা গৈছিল (Vol.2; পৃঃ ৩৭); নগাওঁ জিলাত ৮,৮২৮ গৰাকী কছাৰীৰ বিপৰীতে এজন মাথোন মেছ আছিল (vol. 1; পৃঃ ১৮১); শিৱসাগৰ জিলাত কছাৰী আছিল ১৫,৩২০ গৰাকী আৰু মেছ মাথোন আঠগৰাকী (vol. 1; পৃঃ ২৩৬); লখিমপুৰ

জিলাত কছাৰীৰ সংখ্যা আছিল ১৪,৯৫৯ আৰু মেছৰ মাথোন এজন (vol. 1; পৃঃ ৩০৭)। সেই সময়ত ‘মেছ’সকলে নিজকে কছাৰী বুলি মানিবলৈ টান পোৱাৰ অন্তৰাল-কথা হিচাপে এয়া বিবেচিত হ’ব পাৰে যে তেওঁলোকৰ মাজৰ পৰাই ‘ৰাজন্য মেছ’ জাতিৰ উদ্ভৱ হৈছিলঃ ‘কোচ ৰজাসকলৰ আদি পুৰুষ ডম্বাচু মেছ হাওৰীয়া মেছৰ বংশ-সম্ভূত মহাৰাজ বিশ্বসিংহৰ (১৫১৫-১৫৪০) আদিম ৰাজ্য—যাৰ সীমা আছিল-পূৰ্বত মানাহ, সোনকোষ পশ্চিমত ,উত্তৰে ধৰলগিৰি, দক্ষিণে লৌহিত্য।’ (পূৰ্বোক্ত ‘ভাষণৱলী’; পৃঃ ১৬৬ ১৯৫৫ৰ বুৰঞ্জী অধিবেশনৰ সভাপতি হিচাপে দিয়া ৰূপ নাথ ব্ৰহ্মাৰ ভাষণৰ পৰা উদ্ধৃত)।

চমু কথাত, ৰাজনৈতিক অভ্যুত্থানৰ আপাততে ‘ম্লেচ্ছ’ শব্দৰ শব্দান্তৰ সন্মানীয় ‘মেছ’ হিচাপে হৈছিল। ড⁰ শৰৎচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ (১৮৮৭-১৯৪৪) সংখ্যাত ‘নদৰাম’ (প্ৰকাশঃ ১৯২০) গল্পত এনে এক সন্মানীয়, হৃদয়বান আৰু প্ৰথম বিশ্বযুদ্ধৰ সৈনিক মেছকে আমি লগ পাবোঁ।-শৰৎ চন্দ্ৰ গোস্বামী ৰচনাৱালী; ১৯৮৭; পৃ. ১০০-১০৩)। ড⁰ বাণীকান্ত কাকতি (১৮৯৪-১৯৫২)য়ে তেওঁৰ গৱেষণাগ্ৰন্থ Assamese: Its Formation and Development’ত (১৯৩৫) অনুমান কৰিছে যে ‘সংস্কৃত’ ‘ম্লেচ্ছ’ শব্দৰ পৰা ‘মেছ’ শব্দ ওলাইছেঃ “The Bodo folk who live to the west of the Kamrup district are called Mech by their Hindu neighbours. This word is probably a corruption of the Skt. Mleccha’.- p. 42)।

‘ম্লেচ্ছ’ শব্দটোৰ শব্দান্তৰ যেনেকৈ হৈছে, তেনেকৈ তাৰ অৰ্থান্তৰো ঘটিছে। অসমৰ বিশিষ্ট বুৰঞ্জীবিদ ড⁰ স্বৰ্ণলতা বৰুৱাই সেইবাবেই অতি কম শব্দত ‘ম্লেচ্ছ’ শব্দৰ বিবৰ্তন-কথা এনেদৰে লিপিবদ্ধ কৰিছেঃ ‘Mlechcha : a term applied by the Aryans to the non-Aryans meaning originally, one who did not speak the Aryan language and did not observe the Vedic rituals, that is, a foreigner but later, impure, barbarous and sullied.’ (পূৰ্বোক্ত গ্ৰন্থ, পৃঃ ৬৮৭)।

সামৰণিত ইয়াকে কওঁ যে মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ দ্বাৰা ষোড়শ শতিকাত ৰচিত ‘কীৰ্ত্তন’ পুথিৰ ‘ম্লেচ্ছ’ শব্দৰ অৰ্থবিন্যাস কৰিবৰ পৰত শব্দটোৰ ডেৰ হেজাৰ বছৰীয়া বিবৰ্তন - ধাৰা সম্পৰ্কে জ্ঞাত নহ’লে পদে পদে উজুটি খোৱাৰ সম্ভাৱনাই সৰহ। ■■

‘শ্লেচ্ছ’

শব্দৰ অৰ্থৰ অনুসন্ধান আৰু ভ্ৰান্ত ব্যাখ্যা

কনক চন্দ্ৰ শৰ্মা

সংস্কৃত গ্ৰন্থ আৰু ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দ :

‘শ্লেচ্ছ’ শব্দটো অবাচীন নহয়। ই পূৰ্বৰ পৰাই সংস্কৃত সাহিত্যত প্ৰচলিত হৈ আছে। আনকি, অভিধানত ইয়াক ‘বৈদিক’ শব্দ বুলিও উল্লেখ কৰা হৈছে। বৈদিক সাহিত্য বুলিলে ব্ৰাহ্মণ, সংহিতা, উপনিষদপৰ্যন্ত শাস্ত্ৰবোৰ অন্তৰ্ভুক্ত হয়। ব্যুৎপত্তিগতভাৱে সংস্কৃত ভাষাত ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দটোৰ বিকাশ এনেকুৱা √শ্লেচ্ছ সঅৰ (অচ-ক) পৰা ‘শ্লেচ্ছ’ পুং শব্দ হৈছে। ক্ৰিয়া হ’লে শ্লেচ্ছতি, শ্লেচ্ছয়তি আদি। ইয়াৰ অৰ্থ হ’ল যিসকলে সংস্কৃত ভাষা নকয়, গ্ৰামোক্তিৰে কয়, অব্যক্ত বা অস্ফুট শব্দেৰে কয় বা কুৎসিৎ বাক্য কয়; এই শ্লেচ্ছ শব্দেৰে সেইসকলক বুজায়। আনন্দৰাম বৰুৱাৰ Anglo-Sanskrit অভিধানত কোৱা হৈছে - ‘Properly one who is not a Hindu; ইংৰাজীত প্ৰতিশব্দ দিয়া হৈছে ‘Barbarian’। এই শব্দৰ পৰা ‘শ্লেচ্ছিত’, ‘শ্লেচ্ছিতক’ আদিও হৈছে। ‘মহাভাৰত’ত উল্লেখ আছে— ‘নাৰ্য্যা শ্লেচ্ছন্তি ভাষান্তিঃ’।

এইদৰে ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দৰ প্ৰধান অৰ্থই হৈছে— যিসকলে সংস্কৃত ভাষা নকয় তেওঁলোক অৰ্থাৎ অনা-আৰ্যসকলে, বিদেশৰ জাতিসকলে, কিৰাতসকলে সংস্কৃত ভাষা নকৈছিল, অনা-আৰ্যভাষা কৈছিল, সেইসকলক শ্লেচ্ছ কোৱা হৈছিল। এই কথাখিনি ‘অমৰকোষ’ৰ টীকাৰ পৰা জনা যায়। শব্দটো যে ভাষাকেন্দ্ৰিত আছিল, সেই কথাটো ‘মনুসংহিতা’ৰ এটা শ্লোকৰ পৰা অনুভৱ কৰিব পাৰি। ব্ৰাহ্মণ ক্ষত্ৰিয় আদিৰ মাজত যিসকল জাতি ত্ৰিন্যালোপ আদি দোষত বাহ্যজাতি-ভাবাপন্ন হয়, তেওঁলোক ‘শ্লেচ্ছ’ভাষীয়েই হওক বা আৰ্যভাষীয়ে হওক, তেওঁলোকক দস্যু বোলা হয়। ‘শ্লেচ্ছ বাচঃ চ আৰ্য্যবাচঃ সৰ্বে দস্যৱঃ স্মৃতাঃ’ (১০.৪৫)। দস্যু বুলি কোৱা কথাটো তাৎপৰ্যপূৰ্ণ, কাৰণ অসমীয়া ‘শ্ৰীমদ্ভাগৱত’ত কলিযুগৰ শেষত কল্কি অৱতাৰে দস্যুসকলক নাইকিয়া কৰা কথাটো একাধিকবাৰ

উল্লেখ হৈছে (এই বিষয়ে পিছত কোৱা হ’ব)। বৌধায়ন প্ৰায়শ্চিত্ত’ গ্ৰন্থত কোৱা হৈছে—

“গোমাংস ভক্ষকো যস্ত বিৰুদ্ধং বহুভাষতে।

সৰ্বাচাৰবিহীনশ্চ শ্লেচ্ছ ইতৰভিধীয়তে।।”

(অৰ্থাৎ, গোমাংসভক্ষক বিৰুদ্ধভাষী সৰ্বাচাৰহীন অন্ত্যজ জাতি—

বংগীয় শব্দকোষ : হৰিচৰণ বন্দোপাধ্যায়)

ইয়াৰ পৰা দেখা যায় যে ‘শ্লেচ্ছ’ৰ অৰ্থৰ বিকাশত সৰ্বাচাৰবিহীনতাত গুৰুত্ব আৰোপ কৰা হৈছে। সৰ্বাচাৰহীন হলে তেঁও পাপী, দুষ্ট আদি হয়। আনকি, ‘শুভ্ৰনীতিসাৰ’ত কোৱা হ’ল - ‘স্বধৰ্মাচৰণহীন, নিৰ্দয়, পৰপীড়ক, উগ্র, সততে হিংসাশীল, যথেষ্টাচাৰী’জন বুলি (১.৪৪)। তেওঁলোক বেদবাহ্য, দুৰাচাৰ, পাপৰক্ত, পামৰভেদ। ‘মনুসংহিতা’ৰ মতে, তেওঁলোক তমোগুণবিশিষ্ট বাবে তমোগুণৰ মধ্যম গতিৰ অধিকাৰী (১২.৪৩)। শ্লেচ্ছসকলৰ অধিষ্ঠান ‘আৰ্য্যৱৰ্ত’ নহয়, চাতুৰ্ব্যবস্থাৰহিত স্থান, যাক শ্লেচ্ছদেশ বোলা হয়। অৱশ্যে সি ভাৰতৰ ভিতৰতেই। ‘স জ্ঞেয়ো যজ্ঞীয় দেশঃ শ্লেচ্ছদেশ ততঃ পৰঃ।।’ (মনু - ২.২৩)

এনেকুৱা আৰু বহু উল্লেখ আছে, য’ত শ্লেচ্ছ বুলি কোৱাসকলক বেদাচাৰবিহীন আৰু আৰ্য ভাষা নোকোৱা বুলি সূচিত কৰা হয়। গতিকে, শব্দটোৰ ব্যাপকতা সৰ্বজন স্বীকৃত। ‘মহাভাৰত’ত যযাতিৰ পুত্ৰ অনুৰ সন্তানসকলকো ‘শ্লেচ্ছ’ বুলি কোৱা হৈছে। ‘সুতাঃ অনুস্তো শ্লেচ্ছ জাতয়ঃ’ (‘মহাভাৰত’, ১.৮৫.৩৪)।

আনকি, ‘অত্ৰি সংহিতা’ত এশ্ৰেণীৰ ব্ৰাহ্মণকো শ্লেচ্ছ কোৱা হৈছে - যিসকলে জলাশয়, কুঁৱা, পুখুৰী, সৰোবৰ, বন-উপবন আদিৰ নিশংকভাৱে ৰোধক হৈ পৰে।

গতিকে, ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দই কোনো বিশেষ জাতি-গোষ্ঠী এটাকে সূচোৱা নাই - সি বহু সদাচাৰবিহীন লোকক সামৰি লৈছে।

‘বিষ্ণুপুৰাণ’ত পূৰ্বদেশৰ অধিবাসীসকলক এঠাইত ‘কামৰূপ নিবাসিনঃ’ আৰু এঠাইত ‘কিৰাত’সকল বুলি কৈছে। পূৰ্বদেশত শ্লেচ্ছসকল বুলি কোৱা নাই।

‘শ্লেচ্ছ’ আৰু সংস্কৃত ‘শ্ৰীমদ্ভাগৱত’ : অসমীয়া ভাগৱত

সংস্কৃত ‘শ্ৰীমদ্ভাগৱত’ৰ ১ম স্কন্ধৰ তৃতীয় অধ্যায়ত ভগৱান

মহাশ্লেচ্ছসৰে বোলাইবেক
ধৰাই শ্বেতচন্দ্ৰ দণ্ড।
নিঃসন্ততি কৰি কোপে কঙ্কি হৰি
কৰিবন্তু খণ্ড খণ্ড।। (১২.৫৬)

আকৌ তেখেতে কৈছে :

আতি অনাচাৰী ব্যভিচাৰী অকুলীন
মহাশ্লেচ্ছসৰে ধৰিবেক ৰাজচিন।।(১২.১৬)

দ্বাদশ স্কন্ধ সংস্কৃত ভাগৱতৰ সৈতে শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱ কৃত অসমীয়া ভাগৱতৰ ‘শ্লেচ্ছ’ সম্পৰ্কীয় আৰু কঙ্কি অৱতাৰৰ কথাংশৰ সম্পূৰ্ণ মিল আৰু ভাৱধাৰাৰ সম্পূৰ্ণ সাদৃশ্য আছে। ‘শ্ৰীমদ্ভাগৱত’ৰ মতে, শ্লেচ্ছসকল কোনো এটা মাত্ৰ গোষ্ঠী নহয়— যিসকলৰ পাষণ্ড আচাৰ, যিসকল জাতি আচাৰবিহীন হৈ ক্ৰিয়ালোপৰ দোষত দোষী হৈ পাপী হৈছে বা অন্ত্যজাতি হৈছে— তেওঁলোকহে ‘শ্লেচ্ছ’ আৰু সেইসকলৰ দস্যু মহাশ্লেচ্ছ ৰাজন্যসকলকহে হৰিকপী কঙ্কিয়ে কাটি মাৰি বৃন্দামাৰ কৰিব। অসমীয়া ‘দ্বাদশ স্কন্ধ ভাগৱত’ত কলিযুগৰ শেষত কেনে অধৰ্মৰ পৰিৱেশ হ’ব (ঠিক যেন সাম্প্ৰতিক কালৰ বাস্তৱ বৰ্ণনা), সেই প্ৰাঞ্জল বৰ্ণনাখিনি সবিস্তাৰে সকলোৱে পঢ়িলে ‘শ্লেচ্ছ’ কাক কৈছে, কঙ্কি অৱতাৰৰ প্ৰয়োজনীয়তা আৰু ধৰ্মস্থাপনৰ প্ৰাসংগিকতাৰ কথা সকলোখিনি বোধগম্য হ’ব। গতিকে, ‘কীৰ্ত্তন’ত সন্নিৱিষ্ট (চতুৰ্বিংশতি অৱতাৰৰ)—

“কলিৰ শেষত হৈবা কঙ্কি অৱতাৰ।

কাটি মাৰি শ্লেচ্ছক কৰিবা বৃন্দামাৰ।।”

এই মাত্ৰ দ্বিপদী স্তৱকটোৰে এটা অপব্যাখ্যা বা ভুল বিশ্লেষণ গ্ৰহণযোগ্য হ’ব নোৱাৰে। ‘কীৰ্ত্তন’ৰ এই পদ ব্যাখ্যাৰ বাবে সংস্কৃত আৰু অসমীয়া ‘শ্ৰীমদ্ভাগৱত’ৰ পটভূমি আৰু সৰ্বভাৰততে আজিলৈকে প্ৰচলিত হৈ থকা ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দটোৰ ব্যুৎপত্তি, বিকাশ আৰু ব্যাপকতাৰ আয়তন বিচাৰ কৰিব লাগিব।

অসমৰ প্ৰাচীন ৰাজনৈতিক ইতিহাসৰ ক্ষেত্ৰতো ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দৰ প্ৰয়োগ পৃথকে বিচাৰ আৰু আলোচনা কৰাৰ ইচ্ছা থাকিল, কিন্তু সেই ক্ষেত্ৰতো শব্দটোৰ অৰ্থৰ ক্ষেত্ৰত ভাৰতীয় শাস্ত্ৰৰ প্ৰয়োগ বা ব্যৱহাৰেই আধাৰ হ’ব। ■■

কীৰ্ত্তন-ঘোষা বিতৰ্ক : এটি ষড়যন্ত্ৰ

হেমভাই

প্ৰায় দুসপ্তাহ ধৰি বাহিৰত থকাৰ পিছত দোকমোকালিতে অসম সোমোৱাৰ লগে লগে খুব উৎসাহেৰে এটকা বেছি দি হ’লেও অসমীয়া বাতৰিকাকত এখন হাতত তুলি ল’লোঁ। অসমত কি ঘটিছে-নঘটিছে জানিবলৈ, কিবা এটা ভাল ঘটনা পঢ়িবলৈ পালে ভাল লাগি যায়। প্ৰথম পৃষ্ঠাৰ বাওফালে ৰঙা আখৰেৰে লিখা আছিল— ‘কীৰ্ত্তন ঘোষা আৰু নাম ঘোষাক নিষিদ্ধ ঘোষণা কৰিব লাগে’। দাবী তুলিছে বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজৰ কাৰ্যকৰী সভাপতি জনকলাল বসুমতাৰী আৰু ছাঞ্চুমা খুংগুৰ বিছমুতিয়াৰীদেৱে। পঢ়াৰ লগে লগে মনটো জঁই পৰি যোৱাতে নৰৈ ই হৃদয়তো গভীৰ আঘাট কৰিলে। কিছুদিনৰ আগতে সুদূৰ ৰাছিয়া আৰু চাইবেৰিয়া প্ৰদেশৰ এটা বিশেষ ধাৰ্মিক সম্প্ৰদায়ৰ লোকে কেৱল হিন্দুৰে নহয়, সমগ্ৰ বিশ্বৰ এখন গ্ৰন্থ ‘শ্ৰীমদ্ভাগৱত গীতা’ হিংসা আৰু আতংকবাদক উচটনি দিয়া গ্ৰন্থ, সেয়ে ইয়াক ৰাছিয়াত নিষিদ্ধ কৰিব লাগে বুলি এখন আদালতত গোচৰ তৰিছিল। দেখাত গোচৰটো সহজ-সৰল যেন লাগিলেও ইয়াত যে এক সুদূৰপ্ৰসাৰী ষড়যন্ত্ৰ নিহিত হৈ আছে, সেই কথা বুজিবলৈ কাৰো কাৰণে বেছি সময় নালাগিল। এই বিষয়টোক লৈ বিশ্বৰ বৌদ্ধিক মহলত তোলপাৰ লাগিল। ভাৰত চৰকাৰেও কূটনৈতিক স্তৰত হস্তক্ষেপ কৰিব লগা হ’ল। গীতাৰ জন্ম যদিও ভাৰততে হৈছিল, তথাপি ইয়াত ‘হিন্দু’ শব্দৰ ব্যৱহাৰ হোৱা নাছিল। হিন্দু শব্দটোৱেই সেই সময়ত ওলোৱা নাছিল। ইয়াত ব্যক্তিদৰ্ম আৰু মানৱধৰ্মৰ কথাহে কোৱা হৈছিল। ক’লেও ভাৰতৰ পৰাই উদ্ভূত গীতা শাস্ত্ৰ হিন্দু ধৰ্মৰে মানৱ জাতিক দিব লগা এক অমূল্য উপহাৰ। গীতখন যদি নিষিদ্ধ কৰা হয়, তেন্তে তাৰ ঠাইত কোনখন শাস্ত্ৰ প্ৰক্ষেপিত কৰা হ’ব বা ৰখা হ’ব —এইটোৱেই হ’ল মূল প্ৰশ্ন আৰু

ইয়াতেই আচল কথাটো সোমাই আছে। ইয়াৰ পিছৰ দ্বিতীয় ঘটনাটো হ'ল — জনকলাল বসুমতাৰী আৰু ছাঞ্চুমা খুংগুৰ বিছমুতিয়াৰীৰ। জনকলাল বসুমতাৰী অসমৰ জনগণৰ কাৰণে সৰ্বজনবিদিত নাম নহয়। কিন্তু ছাঞ্চুমা খুংগুৰ বিছমুতিয়াৰী অসমৰ জনতাৰ এটা জনাজাত নাম। কিয়নো অসমৰ চৈধ্যজন সাংসদৰ ভিতৰত তেখেতো এজন। ভাৰতৰ ৰাইজেও শ্ৰদ্ধেয় বিছমুতিয়াৰী ডাঙৰীয়াৰ জানে। জানে এই কাৰণে নহয় যে তেখেতে সমস্ত মানৱ জাতিৰ কাৰণে বা ভাৰতবৰ্ষৰ কাৰণে বা উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ কাৰণে বা অসমৰ কাৰণে কিবা জ্ঞানগৰ্ভ কথা সুন্দৰ সুললিত ভাষাৰে ব্যক্ত কৰে বুলি। কিন্তু জানে তেওঁ পিন্ধা ৰং-বিৰঙৰ পোছাকযোৰৰ আৰু অসমৰ কেৱল এটা সম্প্ৰদায়ৰ কাৰণে চিঞৰি চিঞৰি কথা কয় কাৰণে। শ্ৰোতাই তেওঁৰ কথা শুনি আমোদ লোৱাৰ বাহিৰে তাত বিশেষ একো কৰিব লগা নাথাকে। ছাঞ্চুমা কেৱল বড়ো সমাজৰে প্ৰতিনিধি নহয়, তেখেত অসমৰ প্ৰতিনিধি। বিভিন্ন সমস্যাৰে জৰ্জৰ অসম তথা উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ সমস্যাসমূহৰ সাংসদৰ মাধ্যমে বিশ্বৰ দৰবাৰত অ-বড়োৰ মাজত যি যুগমীয়া আন্তৰিক সম্বন্ধ আছিল, তাকো ভাঙিবৰ কাৰণেহে সদায় যত্ন কৰি গ'ল। মহান বড়োসকলক অ-বড়োসকলৰ পৰা কেনেকৈ বেলেগ কৰিব লাগে, তাৰ চিন্তাতহে তেখেতে সময়বিলাক পাৰ কৰা দেখা গ'ল। তাৰেই জ্বলন্ত উদাহৰণ হ'ল— শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱ আৰু মহাপুৰুষ মাধৱদেৱ বিৰচিত 'কীৰ্ত্তন-ঘোষা আৰু নাম-ঘোষা' নিষিদ্ধ কৰাৰ দাবী উত্থাপন কৰাটো। বিশ্ব বড়ো সন্মিলন এটা সৰু বস্তু নহয়। এফালে বিশ্বত বিয়পি থকা বড়োসকলক সংগঠিত কৰি বড়ো ভাষা-সাহিত্য, কৃষ্টি-সংস্কৃতিক শক্তিশালী কৰা, আনফালে বড়ো জাতিৰ সাহিত্য-সংস্কৃতিত যিখিনি মহান বস্তু আছে তাক বিশ্বত বিলাই দিয়া। এইখিনি কৰিবলৈ যোৱা লোকসকল হ'ব লাগিব গভীৰ জ্ঞান, সুক্ষ্ম বিশ্লেষণাত্মক যুক্তি, দূৰদৃষ্টি আৰু এখন ব্যাপক হৃদয়, গভীৰ ভাষা জ্ঞান, বুৰঞ্জীৰ সম্যক অধ্যয়ন। ছাঞ্চুমা খুংগুৰ বিছমুতিয়াৰী এই আটাইকেইটাৰে অযোগ্য বুলি আজি বিবেচিত হ'ল। যি দুজনা মহাপুৰুষে মুছলমানকে ধৰি সমস্ত জনজাতি-অজনজাতি লোকসকলক লৈ এখন সমতাৰ সমাজ নিৰ্মাণ কৰিবৰ কাৰণে আজীৱন লাগি থাকিল, সেই দুজনা মহাপুৰুষকে

সংকীৰ্ণবাদী বুলি মিথ্যা প্ৰচাৰ আৰু অপপ্ৰচাৰত নিজক লগাই দিলে। ইয়াৰ ভিতৰুৱা উদ্দেশ্য কি হ'ব পাৰে? বড়ো সমাজ বা অ-বড়ো সমাজৰ কাৰণে আৰু কোনো জলন্ত সমস্যা নাছিলনে? তেখেতসকলে 'ম্লেচ্ছ' শব্দৰ অৰ্থ 'মেচ' কৰি পেলালে। বৌদ্ধ শব্দৰ অৰ্থ আজিৰ বৌদ্ধ ধৰ্মাৱলম্বীসকলৰ লগত সাঙুৰি দিলে। কীৰ্ত্তন-ঘোষা আৰু নাম-ঘোষাৰ ক'তো নথকা বড়ো শব্দটোক এনেয়ে টানি আনিলে। কাজিয়া এখন লগাবৰ কাৰণেই টানি-মুনি য'ব-ত'ব পৰা শব্দ আনি ব্যৱহাৰ কৰিলে। তথাগত বুদ্ধকো ভগৱান মনা শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে বৌদ্ধ ধৰ্মাৱলম্বীসকলক ইয়াত 'বৌদ্ধ' বোলা নাই, বৰং বৌদ্ধৰ নাম লৈ পঞ্চ মকাৰেৰে ব্যভিচাৰ কৰা বামাচাৰীসকলক উদ্দেশ্য কৰিহে কৈছে। এই কথা নতুন নহয় সকলোৱে জানে। এইক্ষেত্ৰত এতিয়া শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে কোন অৰ্থত এই শব্দটোৰ ব্যৱহাৰ কৰিলে? ইয়াত কেইবাটাও কথা সোমাই আছে। যিজন ব্যক্তিয়ে মানৱতো মানৱেই, জীৱ-জন্তু, গছ-গছনি, প্ৰকৃতিৰ লগতো সম্বন্ধ স্থাপন কৰি একাত্মতাৰ জীৱন নিজে নিজে জীলে, জগতৰ কাৰণে দিলে—

“কুকুৰ শৃগাল গৰ্দ্ভৰো আত্মাৰাম।
জানিয়া সবাকো পৰি কৰিবা প্ৰণাম।।”

আকৌ—

“ঈশ স্বৰূপে হৰি
সবঘটে বৈথহ
যৈচন গগন বিয়াপি।”

এনেজন লোকে তামবৰণীয়া গ্ৰীক বা মহমেদানসকলক মৰাৰ কথা কেনেকৈ চিন্তা কৰিব পাৰে? নোৱাৰে। যিসকলে বুদ্ধিত খুব আগবাঢ়িল তাৰ কি হ'ল। কিন্তু নিজা জীৱনত পৰম সত্যক অস্বীকাৰ আচৰণ কৰিলে সেইসকলকহে ভৱিষ্যতে কঙ্কি অৱতাৰে কাটি মাৰি বৃন্দামাৰ কৰিব বুলি কৈছে। মেছসকলক দেখিলেই, বড়োসকলক দেখিলেই, মুছলমানসকলক দেখিলেই এফালৰ পৰা কাটি যাব লাগে বুলি শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ অপাৰ লিখনিৰ কোন ঠাইত আছে? শঙ্কৰ-মাধৱৰ লেখনিসমূহ এক এক অপাৰ সমুদ্ৰ। শঙ্কৰদেৱৰ আশ্ৰম চৈধ্যবাৰ ভঙা হ'ল, মাধৱদেৱৰ আশ্ৰম চৌবিছবাৰ ভঙা হ'ল। শেষত তাৰাসবে অসম এৰি ভটিয়াই যাব লগা হ'ল। এনে অৱস্থাতো তাৰাসবে এটা শব্দৰেও আক্ৰমণ নকৰিলে। এনেকুৱা সাম্য

যোগী সহিষ্ণু প্ৰেমময় মহাপুৰুষ লাভ কৰাটো মানৱ জাতিৰ কৰাণে গৌৰৱৰ কথা। শঙ্কৰ-মাধৱৰ লেখনিসমূহক বাকী থকা আয়ুসত বিছমুতিয়াৰী মহোদয়ে নিজৰ প্ৰদেশতেই জন্মগ্ৰহণ কৰি প্ৰেম আৰু মানৱতাৰ বাণী দিয়া মহাপুৰুষ দুজনাৰ সম্যক অধ্যয়ন কৰিলে আমি ভাল পাম। সুদূৰ মহাৰাষ্ট্ৰৰ পৰা আহি অসমীয়া ভাষা শিকি ‘কীৰ্ত্তন-ঘোষা আৰু নাম-ঘোষা’ সমস্ত বিশ্বতে প্ৰচাৰ কৰা সন্ত বিনোৱাজীয়ে যদি এইখিনি কৰিব পাৰিলে, তেন্তে জনপ্ৰতিনিধি বিছমুতিয়াৰীজীয়ে কিয় নোৱাৰিব? যোৱা সহস্ৰাব্দৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ পুৰুষ বুলি বিশ্বই স্বীকৃতি দিয়া মহামানৱ মহাত্মা গান্ধীয়ে যদি মহাপুৰুষ দুজনাৰ ভূৰি ভূৰি প্ৰশংসা কৰিব পাৰে, তেন্তে বিছমুতিয়াৰীয়েনো কিয় নোৱাৰিব? ডক্তৰ ডব্লিউ. এল. স্মিথৰ নিচিনা মানুহে ইণ্ডিয়ান হেজিঅ’গ্ৰাফীত দুয়োজনা মহাপুৰুষক যদি ভূৰি ভূৰি প্ৰশংসা কৰিব পাৰিছে, তেন্তে বিছমুতিয়াৰীজীয়েনো শঙ্কৰী সাহিত্য অধ্যয়নৰ কাৰণে কিছুসময় কিয় দিব নোৱাৰে? যদি তেখেতে শঙ্কৰ-মাধৱৰ ভাষা বুজি নাপায়, তেন্তে পণ্ডিতৰ সহায় লওক। অসমতো বিশ্বস্তৰৰ পণ্ডিত সৌভাগ্যক্ৰমে অনেক আছে। এনে অধ্যয়নৰ পৰা বিছমুতিয়াৰী ডাঙৰীয়াৰ ভৱিষ্যতে লাভেই হ’ব। আন নহ’লেও হৃদয় ভঙাৰ, সম্প্ৰীতি বিনষ্টকাৰী দোষ-পাপৰ পৰা মুক্ত হ’ব পাৰিব।■

বুদ্ধ আৰু কল্কি অৱতাৰৰ তাৎপৰ্য

নাৰায়ণ চন্দ্ৰ গোস্বামী

বুদ্ধাৱতাৰ : এই অৱতাৰটি কীৰ্ত্তনৰ ক্ৰমানুসৰি নৱম আৰু ভাগৱতৰ প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় স্কন্ধৰ মতে ক্ৰমে একবিংশ আৰু ত্ৰয়োবিংশ। অন্যান্য অৱতাৰৰ তুলনাত এই অৱতাৰটি বিতৰ্কিত আৰু গোলমলীয়াবিধৰ। সেই বিষয়ে আমি নানা ঠাইত নানা প্ৰশ্নৰ সন্মুখীন হ’বলগীয়াও হয়। তথাপি সেই বিষয়ে সামান্যভাৱে বিৱৰণ দাঙি ধৰা হ’ল। এই অৱতাৰৰ বিষয়ে বিভিন্ন গ্ৰন্থত বিভিন্ন প্ৰকাৰে, নানা বিশেষণেৰে বৰ্ণনা কৰা হৈছে। সেই গ্ৰন্থবিলাকৰ পৰা উদ্ধৃত কৰা হ’ল। প্ৰথম স্কন্ধ ভাগৱতত কৈছে —

“ততঃ কলৌসং প্ৰবৃত্তে সন্মোহায় সুৰদিষাম্।
বুদ্ধো নান্নাদ জনসুতঃ কীকটেসু ভৱিষ্যতি।।”

—ভাগৱত, ১/৩/২৪

অৰ্থাৎ— তাৰ পাছত কলিযুগত অসুৰসকলৰ মন মুহিবলৈ গয়া প্ৰদেশত অজন পুত্ৰ বুদ্ধ নামেৰে ভগৱানে অৱতাৰ ধাৰণ কৰিব। দ্বিতীয় স্কন্ধত কৈছে—

“দেৱদিষাং নিগম বাত্মানি নিষ্ঠিতানাং
পুৰ্ভিৰ্ম্ময়েন বিহিতাভিৰদৃশ্যতুৰ্ভিঃ।
লোকান ঘ্নতাং মতি বিমোহিত মতি প্ৰলোভং
বেশং বিধায় বহু ভাষাত ঔপধৰ্ম্ম্যে।।”

ভাগৱত, ২/০৭/৩৭

অৰ্থাৎ— বেদ পছত নিষ্ঠাপৰ অসুৰসকলে বেদোক্ত সাধনৰ সহায়ত ‘ময়’ নামৰ অসুৰ শিল্পীৰ দ্বাৰা নিৰ্মিত অদৃশ্য গতিৰ বিবিধপুৰী লাভ কৰি তাৰ সাহায্যত লোক সংহাৰ কৰা দেখি ভগৱানে দৈত্যসকলৰ বুদ্ধি ভ্ৰংসকাৰী পৰম লোভনীয় ছদ্মবেশ ধাৰণ কৰি বুদ্ধৰূপে অৱতাৰ হৈ

নানাবিধ উপধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিব। একাদশ স্কন্ধত কৈছে—

বাঈদেৰ্ৰিমোহয়তি যজ্ঞকৃতোদতৰ্দহান — (১১/৪/২২)

অৰ্থাৎ— ভগৱানে বুদ্ধ ৰূপ ধৰি যজ্ঞৰ অনধিকাৰী অসুৰসকলক নানা বাদেৰে মোহিত কৰিব। অগ্নিপুৰাণত কৈছে—

“পুৰা দেৱাসুৰে বুদ্ধে দৈত্যেদেৱাঃ পৰাজিতাঃ।।

ৰক্ষ ৰক্ষতি শৰণং বদন্তো জগুৰীশ্বৰম্।

মায়ামোহ স্বৰূপোহসৌ শুদ্ধোদন সুতোদভবৎ।।

মোহয়ামাস দৈত্যাংস্তাং স্তাজিতান বেদধৰ্ম্মকম্।

তে চ বৌদ্ধা বভূবুৰ্হি তেভ্যোহন্যে বেদ বৰ্জিতাঃ।।

আৰ্হতঃ সোহভবৎ পশ্চাদাৰ্হতানকৰোৎ পৰাণ।

এবং পাষণ্ডিনোজাতা বেদ ধৰ্ম্মাদি বৰ্জিতাঃ।।

নৰকাৰ্হং কৰ্ম্মচক্ৰংহীযন্ত্যধমাদপি।

সৰ্বে কলিযুগান্তেতু ভৱিষ্যন্তি চ সঙ্কৰাঃ।।”

—অ.পু. ১৬/১-৫

অৰ্থাৎ— পূৰ্বকালত দেৱ-দৈত্যৰ যুদ্ধ হওঁতে দেৱতাসকল দৈত্যৰ হাতত পৰাজিত হৈ ভগৱানৰ ওচৰত গৈ তেওঁৰ শৰণাপন্ন হয় আৰু ‘আমাক ৰক্ষা কৰক, আমাক ৰক্ষা কৰক’ বুলি প্ৰাৰ্থনা কৰে। তেতিয়া মায়ামোহ স্বৰূপ ভগৱানে শুদ্ধোদনৰ পুত্ৰৰূপে অৱতীৰ্ণ হৈ বুদ্ধ নামেৰে প্ৰখ্যাত হয়। তেওঁৰ মায়াত দানৱসকলে বেদধৰ্ম পৰিত্যাগ কৰি বৌদ্ধ হ’ল। এনেদৰে বেদধৰ্ম বৰ্জিত পাষণ্ডসকলৰ সৃষ্টি হয়। তেওঁলোকে সদায় নৰকযোগ্য কৰ্মানুষ্ঠান কৰে। কলিযুগৰ অৱসানত সকলো লোকেই এনেধৰণৰ বেদাচাৰবিহীন সঙ্কৰধৰ্মী হ’ব। গৰুড় পুৰাণৰ ১/৩২ শ্লোকত আছে—

ততঃ কলেস্ত সন্ধ্যান্তে সন্মোহায় সুৰদ্বিয়াম্।

বুদ্ধোন্নান্না জিনসুতঃ কীকটেষু ভৱিষ্যতি।।

অৰ্থাৎ— ভগৱানে কলিযুগৰ শেষত দেৱদেৱী দৈত্যসকলক মোহপ্ৰস্তু কৰিবলৈ মগধদেশত জিনসুত বুদ্ধ নামেৰে অৱতাৰ ধাৰণ কৰিব।

বিষ্ণু পুৰাণৰ ৩/১৭/৯ শ্লোকৰ পৰা ৩/১৮/৩৪ শ্লোকলৈকে মায়ামোহ উৎপত্তি সম্পৰ্কে এটি দীঘলীয়া কাহিনী আছে। তাকে বুদ্ধাৱতাৰ

বুলিও কৈছে। হুদ প্ৰমুখ্যে দৈত্যসকলে দেৱতাৰ দৰে কৰ্ম কৰি তপস্যাদিৰে ক্ৰমোন্নতি লাভ কৰাত দেৱতাসকলৰ কাতৰ অনুৰোধ ৰক্ষা কৰি ভগৱানে মায়ামোহ ৰূপেৰে দৈত্যসকলক সেই কৰ্মৰ পৰা অব্যাহতি দি দেৱতাসকলসক ৰক্ষা কৰে। কাহিনীটো দীঘলীয়া কাৰণে এই প্ৰসংগত উল্লেখ নকৰিলো।

ভাগৱতৰ চতুৰ্থ স্কন্ধৰ উনৈশ অধ্যায়ৰ প্ৰথম শ্লোকৰ পৰা বিয়াল্লিশ শ্লোকলৈকে এটি বিস্তৃত কাহিনী আছে। বিষ্ণু অৱতাৰ পৃথু যজ্ঞানুষ্ঠান প্ৰসংগত সেই কাহিনী সংযোজিত হৈছে। পৃথুৰ যজ্ঞাশ্ব হৰণৰ কাৰণে ইন্দ্ৰই কপট বেশ ধাৰণ কৰাত সেই প্ৰসংগত ভাগৱতে ‘নগ্নৰক্তপটাদিষু’ বাক্য এটি ব্যৱহাৰ কৰিছে। শ্ৰীধৰ স্বামীয়ে এই বাক্যটিৰ ব্যাখ্যা এনেদৰে দিছে যেনে— ‘নগ্নাঃ জৈনাঃ ৰক্ত পটা বৌদ্ধাঃ আদি শব্দেন কাপালিকাদয়শ্চ’ ইত্যাদি। জৈন, বৌদ্ধ, কাপালিকসকলৰ কথা এই প্ৰসংগত উত্থাপিত হোৱা দেখা গৈছে। ইন্দ্ৰই অশ্বাৰহণৰ চেষ্টা কৰি কপট বেশ ধাৰণেৰে যি ছলনা কৰিব খুজিছিল, তাত ব্যৰ্থ হৈ সেই কপটবশ ত্যাগ কৰাত সেই নিন্দিতপাপ কপটাচাৰকে অজ্ঞসকলে দোষ-গুণ বিচাৰ নকৰি তাকে গ্ৰহণ কৰিলে। তাৰে একোটি সম্প্ৰদায়ৰ সৃষ্টি হ’ল আৰু তাকে পাষণ্ড বশ বুলিও কৈছে। ভাগৱতে (৪/১৯/২৩) ‘পাষণ্ড’ শব্দৰ অৰ্থ এনেদৰে কৰিছে—

“যানি ৰূপাণিজগৃহে ইন্দ্ৰোহয় জিহীৰ্ষয়া।

তানি পাপস্য যশুনি লিঙ্গং যশুমিহোচাতে।।”

অৰ্থাৎ— ইন্দ্ৰই অশ্বহৰণৰ ইচ্ছা কৰি যিবোৰ কপট ৰূপ গ্ৰহণ কৰিছিল, সেই সমুদায় পাপৰ যশু বা চিহ্ন বুলি জানিবা। ‘পাপ’ শব্দৰ ‘পা’ আৰু চিহ্নাৰ্থক ‘যশু’— এই উভয়ৰ যোগত ‘পাষণ্ড’ শব্দটিৰ সৃষ্টি হৈছে। সাদ্ৰত তন্ত্ৰত আছে—

“পাখণ্ড শাস্ত্ৰমধিকল্পা সুৰদ্বিষাণাং

কৰ্ত্তা জিনস্য তনয়ো ভগৱান্ গয়াম্।

পাখণ্ড শাস্ত্ৰ বহুলে নিজ বেদ মাৰ্গে

নষ্টে দ্বিজাতিভিৰসং পথি বৰ্তমানে।।” —সা. ত. ২/৬৫

অৰ্থাৎ— জগতকৰ্তা ভগৱানে জিনৰ তনয় হৈ গয়াত দেৱতাসকলৰ

সেৱা-পূজা বিৰোধী শাস্ত্ৰ প্ৰচাৰ কৰিব। পাছত সেই দেৱ বিৰোধী শাস্ত্ৰৰ প্ৰচাৰ নানাপ্ৰকাৰে বাহুল্য হোৱাত ব্ৰাহ্মণসকলে বেদৰ শুদ্ধনীতি এৰি অবাটে চলিব।

পূৰ্বোক্ত পুৰাণ আৰু তন্ত্রাদিত উল্লেখ থকা বুদ্ধাৱতাৰ বিষয়টি বিতৰ্কিত আৰু ধুঁৱলী-কুঁৱলী যেন বোধ হৈছে। ভাগৱতৰ মতে বুদ্ধক 'অজনসূত' অগ্নি পুৰাণৰ মতে 'শুদ্ধোধন সূত' গৰুড় পুৰাণৰ মতে 'জিন সূত', সাত্ৰত তন্ত্ৰৰ মতে 'জিনসূত' ইত্যাদি পৰস্পৰ বিৰোধী কথা কৈছে। ভাগৱতৰ প্ৰথম, দ্বিতীয় আৰু একাদশ স্কন্ধ, গৰুড় পুৰাণ আৰু সাত্ৰত তন্ত্ৰত বুদ্ধাৱতাৰ বিষয়ে ভৱিষ্যৎ বাণীহে কৰিছে। বাকী অগ্নিপুৰাণ, ভাগৱতৰ চতুৰ্থ স্কন্ধ, বিষ্ণু পুৰাণত বুদ্ধাৱতাৰ হৈ যোৱা কথা বৰ্ণনা কৰা হৈছে। অৱশ্যে মৎস্যৱতাৰ, বামনাৱতাৰ আদি কেবাবাৰো হোৱাৰ দৰে হয়তো বুদ্ধাৱতাৰো দুই-তিনিবাৰ হোৱাটো অসম্ভৱ নহয়। পিছে পিতৃৰ নাম-ধাম আৰু অতীত-ভৱিষ্যতৰ বিষয়টি পৃথক হ'লেও বুদ্ধৰ কৰ্ম একেই পোৱা হৈছে। চতুৰ্থ স্কন্ধ ভাগৱতৰ কাহিনী অলপ অমিল। ইন্দ্ৰই কপটভাৱে যজ্ঞাশ্বহৰণ কৰাত ধৰা পৰি সেই কপটৰ মোট সলাই পলায়ন কৰাত সেই কপটৰ মোটেই পাছত জৈন বৌদ্ধ ধৰ্মত পৰিণত হোৱা বুলি আৰু তাকে 'পাষণ্ড' বুলি কৈছে। বাকীবোৰ বিৱৰণ অসুৰসকলক মোহগ্ৰস্থ কৰিবৰ কাৰণে বুদ্ধাৱতাৰ হোৱা দেখুৱাইছে। তাকো বেদ বিৰোধী মতপ্ৰকাশ কৰা বুলি কৈছে।

ভগৱান অৱতাৰ হয় ধৰ্মৰক্ষাৰ কাৰণে আৰু ভাৰতীয় সনাতন ধৰ্ম হ'ল বৈদিক মতৰ অবিৰোধী। তেন্তে বুদ্ধাৱতাৰ যদি ভগৱানৰে হয়, তেন্তে বেদ বিৰোধ মত অসুৰসকলৰ মাজত প্ৰচাৰ কৰাটো অসংগত। ভগৱান কেতিয়াও বেদ-বিৰোধী নহয়, বক্ষকহে। এতেকে আমি এইখিনিতে বিতৰ্কিত বুদ্ধাৱতাৰ বিষয়টো দুটা ভাগত বিভক্ত কৰি সামান্যৰূপে নিষ্পত্তি কৰিব খুজিছো। বিভিন্ন তথ্য অনুসৰি বুদ্ধাৱতাৰক দুভাগত বিভক্ত কৰিব পাৰি। (১) তৎকালিক বা আকস্মিক আৰু (২) স্থায়ীৰূপ। ওপৰত উল্লেখ থকা অসুৰসকলক মোহগ্ৰস্থ কৰিবৰ কাৰণে যি বুদ্ধাৱতাৰ ধাৰণ কৰা হৈছিল, সি তৎকালিক বা আকস্মিক। সেই ৰূপ লোৱাৰ পাছত তেওঁ নিজা ৰূপত বিলীন হৈছিল। আচলতে সেই বুদ্ধ বেদ বিৰোধী নাছিল।

তেওঁ দেৱ ৰিপু দৈত্যসকলক বৈদিক কৰ্মৰ পৰা ব্যাহত কৰি জগত ৰক্ষাৰ কাৰণে বুদ্ধ ৰূপ লৈছিল। ভাগৱতৰ প্ৰথম, দ্বিতীয় স্কন্ধ, গৰুড় পুৰাণ, অগ্নি পুৰাণ, সাত্ৰত তন্ত্রাদিৰ মতে বুদ্ধাৱতাৰ ভৱিষ্যতে হ'বহে। চতুৰ্থ স্কন্ধ, বিষ্ণু পুৰাণে হোৱা বুলি কৈছে। অৱশ্যে কাৰ্যকাৰণ বিশেষে বুদ্ধাৱতাৰ অতীতত দুবাৰ হোৱা আৰু ভৱিষ্যতে হ'বলগা বিষয়টো নুই কৰিব নোৱাৰি। অতীত আৰু ভৱিষ্যতৰ দুয়োটা বুদ্ধাৱতাৰ আকস্মিকৰূপে থাকিব। আনটো স্থায়ী বুদ্ধাৱতাৰ হ'ল — যিটি এতিয়া প্ৰচলিত ধৰ্মৰ মূল আৰু প্ৰধান প্ৰৱৰ্তক মহাপুৰুষ গৌতম বুদ্ধদেৱ। এইজনা গৌতম বুদ্ধৰ লগত তাৎকালিক বুদ্ধৰ কোনো সম্পৰ্ক নাই। অথচ একে মূলৰ পৰাই দুয়োভাগ প্ৰবাহিত হৈছে।

এইখিনিতে অমৰসিংহ কৃত 'অমৰাৰ্থ চন্দ্ৰিকা'ৰ বুদ্ধৰ নাম-প্ৰসংগৰ কথাখিনি উল্লেখনীয়। তাত উল্লেখ থকা বুদ্ধৰ নামবোৰ এনেধৰণৰ — (১) সৰ্বজ্ঞা, (২) সুগত, (৩) বুদ্ধ, (৪) ধৰ্মৰাজ, (৫) তথাগত, (৬) সমন্তভদ্ৰ, (৭) ভগৱৎ, (৮) মাৰজিৎ, (৯) লোকজিৎ, (১০) জিন, (১১) ষড়ভিঞ্জ, (১২) দশবল, (১৩) অদ্বয়বাদিন, (১৪) বিনায়ক, (১৫) মুনীন্দ্ৰ, (১৬) শ্ৰীঘন, (১৭) শাস্ত্ৰ, (১৮) মুনি। এয়া হ'ল প্ৰথমভাগ। দ্বিতীয় ভাগত আছে শাক্যমুনিৰ নামবোৰ যথাক্ৰমে — (১) শাক্যমুনি, (২) শাক্যসিংহ, (৩) সৰ্বাৰ্থসিদ্ধ (সিদ্ধাৰ্থ), (৪) শৌদ্ধোদনি, (৫) গৌতম, (৬) অৰ্কবন্ধু, (৭) মায়াদেৱী সূত ইত্যাদি পূৰ্বোক্ত দুভাগত বিভক্ত নামবোৰ একেজন বুদ্ধতে আৰোপিত হ'ব লাগিছিল। কাৰণ মহাকবি অশ্বঘোষ বিৰচিত 'বুদ্ধচৰিত'ত এই নামবোৰ পোৱা যায়। যি যি কাৰণত বুদ্ধৰ নামবোৰ উৎপত্তি হৈছিল, তাৰ উদাহৰণ এনেধৰণৰ — (১) শুদ্ধোদন ৰজাৰ পুত্ৰ হোৱাৰ কাৰণে শৌদ্ধোদনি, (২) শাক্য বংশৰ কাৰণে শাক্যসিংহ বা শাক্যধিপতি, (৩) মাতৃৰ নাম মায়া দেৱী কাৰণে মায়াদেৱী সূত, (৪) ধৰ্মৰ ৰজা হোৱা হেতু ধৰ্মৰাজ, (৫) সৰ্বকাৰ্য সিদ্ধি হোৱা হেতু সৰ্বাৰ্থসিদ্ধ বা সিদ্ধাৰ্থ, (৬) মাৰক অৰ্থাৎ কামদেৱক জয় কৰা হেতু মাৰজিৎ ইত্যাদি।

তাৎকালিক আৰু স্থায়ী বুদ্ধাৱতাৰ ভাগ দুটা কৰা হৈছে যদিও অগ্নি পুৰাণে প্ৰথমবিধ বুদ্ধক শুদ্ধোদনৰ পুত্ৰ বুলি কৈছে আৰু তেওঁৰ

মায়া মোহগ্ৰস্তত দৈত্যসকলে বেদ ধৰ্ম পৰিহাৰ কৰি পাষণ্ড পথ অৱলম্বন কৰিছে বুলি কৈ এটি বিশেষ অসুবিধাত পেলাইছে। দুয়োটি বুদ্ধাৱতাৰ কাৰ্যকলাপ আকাশ-পাতাল প্ৰভেদ। প্ৰথমবিধৰ কথাখিনি পূৰ্বতে কোৱা হৈছেই। দ্বিতীয়গৰাকী বুদ্ধাৱতাৰ হৈছিল খ্ৰীঃপূঃ ৫৬৩ বছৰৰ নিকটৱৰ্তী সময়ত। হিমালয়ৰ পাদদেশত শাক্য গণৰাজ্যৰ লুম্বিনী নামৰ উদ্যানত গৌতম বুদ্ধৰ জন্ম হয়। পিতৃ শুদ্ধোধন আৰু মাতৃ মায়াদেৱী। তেওঁৰ আচল নাম গৌতম। পাছত বুদ্ধত্ব প্ৰাপ্ত হোৱাত 'বুদ্ধ' নামেৰে প্ৰখ্যাত হৈ পৰে। প্ৰাক্‌বুদ্ধ যুগত ভাৰতীয় আৰ্য হিন্দুৰ মাজত ব্যভিচাৰ চলিছিল। বৈদিক ধৰ্মৰ নামত অনাহক বলি-বিধান হৈছিল। বৈদিক কৰ্মৰ শুদ্ধ ৰূপ এৰি বেদৰ কৰ্ম-কাণ্ডৰ ওপৰত বেছি গুৰুত্ব দি সাম্য আৰু মৈত্ৰীৰ ঠাইত ভোগ-লালসাত মত্ত হৈ, মিছা ধ্যান-ধাৰণাৰ বশীভূত হৈ অহিতকৰ কাৰ্যত নৰলোকত লিপ্ত হৈছিল। হিংসা কৰ্মৰ ভিতৰত পশুবলিৰ উপৰি নৰবলি পৰ্যন্ত কৰি অদৃশ্য বৰ্গপ্ৰাপ্তিৰ আশা কৰিছিল। জ্ঞানপিপাসু আৰু তত্ত্বজিজ্ঞাসু বুদ্ধই এনে ধৰণৰ প্ৰচলিত কু-প্ৰথা, কদাচাৰ, কু-সংস্কাৰবোৰ দূৰ কৰি নৱ সমাজক সংপথলৈ আনিবৰ কাৰণে নিজৰ অমূল্য জীৱন 'সৰ্বজন হিতায় সৰ্বজন সুখায়' উছৰ্গা কৰি এটি সুগম পথৰ সন্ধানত তপস্যাত মগ্ন হ'ল আৰু ধ্যানযোগে বোধিসত্তা লাভ কৰিলে। ধ্যানযোগে বোধ অৰ্থাৎ জ্ঞান লাভ কৰিলে কাৰণে তেওঁৰ প্ৰধান নাম হ'ল 'বুদ্ধ'। গুৰুজনে কীৰ্ত্তনত কল্কি অৱতাৰ প্ৰসংগটোৰ অৱতাৰণা কৰোতে 'বৌদ্ধ' শব্দটো ব্যৱহাৰ কৰিছে। তাত লিখিছে ---

“কলিৰ শেষত হৈবা কল্কি অৱতাৰ।

কাটি মাৰি শ্লেচ্ছক কৰিবা বুদ্ধমাৰ।।

সবাকো বধিবা বৌধগণ যত আছে।

কলিৰ শেষত সত্য প্ৰবৰ্ত্তাইবা পাছে।।”

পূৰ্বোক্ত 'শ্লেচ্ছ' শব্দটো বিশেষণ ৰূপে ধৰিলে বৌদ্ধসকলতে প্ৰযোজ্য হয়। বৌদ্ধসকলক শ্লেচ্ছ বুলি কোৱা হৈছে। ভাগৱত পুৰাণাদিত উল্লিখিত বুদ্ধাৱতাৰ তাৎকালিক বুলি কোৱা হৈছেই। অৱতাৰ পৰিগ্ৰহ কৰাৰ পাছত তেওঁৰ কৰ্ম শেষ কৰি সিমানতে অধ্যায় সামৰণি মৰা হৈছে। আনজন বুদ্ধাৱতাৰ কৰ্ম দীৰ্ঘতম আৰু স্থায়ী। এইজন বুদ্ধ কেতিয়াও

'শ্লেচ্ছ' হ'ব নোৱাৰে আৰু তেওঁৰ প্ৰচাৰিত ধৰ্মক 'বৌদ্ধ ধৰ্ম' বুলি ক'লেও কল্কিৰ সংগ্ৰামত ধৰাশায়ী হোৱা 'বৌদ্ধগণ'ৰ লগত কোনো প্ৰকাৰে সম্পৰ্ক নাই। এইগৰাকী বুদ্ধৰ কৰ্মৰ বিষয়ে গীত গোবিন্দত সুন্দৰৰূপে বৰ্ণোৱা হৈছে। 'বুদ্ধ চৰিত'তো আছেই।

উক্ত 'বৌদ্ধগণ' শব্দটো আচলতে 'বুদ্ধ ধৰ্মী' লোকসকলক উদ্দেশ্য কৰি ব্যৱহাৰ কৰা নাই। এসময়ত বামাচাৰীসকলক 'বৌদ্ধ' নামেৰে নামকৰণ কৰা হৈছিল। ভাৰতত হিন্দু ধৰ্মই বেলেগ এটি ৰূপ লৈছিল। বৈদিক অবৈদিক, আৰ্য-অনাৰ্য আদি ধৰ্ম বিশ্বাসবিলাক গোট খাই এনেকুৱা ৰূপ পৰিগ্ৰহ কৰিছিল যে সেইটোৱেই যেন মহাধৰ্মহে এনে ধাৰণা হৈছিল। অসমো ইয়াৰ পৰা মুক্ত হ'ব পৰা নাছিল। হিন্দু, বৌদ্ধ, শাক্ত, শৈৱ আদি ধৰ্মবোৰত বিকৃত ৰূপ সোমাইছিল। কামৰূপৰ কামাখ্যা, কপিলী উপত্যকাৰ লংকা, ত্ৰিপুৰাৰ নৃপতিসকলৰ অধীনত থকা শ্ৰীহট্ট আদি ঠাইত 'সহজীয়া' নামৰ এটি বিকৃত ধৰ্মৰ অভ্যুদয় হৈছিল। 'যোগিনীতন্ত্ৰ'ত এই ধৰ্মকে 'কৈৰাতজ' ধৰ্ম বোলা হৈছে। ৰাতি খোৱা, গোপীধাৰা, পূৰ্ণধৰীয়া, কেৱলীয়া, কৰণীপতীয়া আদি উপধৰ্মবোৰ ইয়াৰে অন্তৰ্গত। বৌদ্ধ ধৰ্মও বিকৃত হ'ল। বজ্ৰযান পন্থা বৌদ্ধ ধৰ্মৰ ব্যভিচাৰী ৰূপ। পূৰ্বোক্ত গোটেইবোৰ ধৰ্মৰ বিকৃত বা ব্যভিচাৰ ৰূপবিলাকে অসমৰ মানুহৰ মুখত 'বৌদ্ধ ধৰ্ম' হিচাপে খ্যাতি লাভ কৰিলে। 'বৌদ্ধ' মানেই তান্ত্ৰিক, বামাচাৰী পন্থাক বুজাইছিল। শঙ্কৰ-মাধৱদেৱৰ দিনত এইবিধ ধৰ্মই খোপনি পুতি আছিল। ইয়াৰ স্মাৰিক আকৰ্ষণৰ বিৰুদ্ধে তাৰাসকলে যথেষ্ট পুৰুষাৰ্থ কৰি নৰসমাজক শুদ্ধ পন্থালৈ আনিব পাৰিছিল। কথা-গুৰুচৰিতত (সম্পা. উপেন চন্দ্ৰ লেখাৰু পৃষ্ঠা ২০৫) বৌদ্ধ সন্ন্যাসীৰ উৎপাতৰ কথা এটি পোৱা যায়। শঙ্কৰদেৱে এনে ধৰ্মৰ বিৰুদ্ধেই কীৰ্ত্তনৰ 'পাষণ্ড মৰ্দন' ৰচা বুলি কৈছে 'সেই গ্ৰামে দুটা বৌদ্ধমতীয়া টাটকীয়া আছিল। এটি হয় ব্যাধি, বৈদ্য হৈ জাৰে-ফুকে সজ হয়। বস্ত্ৰ, টকা, ধান, উপাধি দিয়ে যায়। এইমতে প্ৰৱৰ্ত্তি আছে। গুৰু শূনি পাষণ্ড মৰ্দনৰ কীৰ্ত্তন কৰি দিলে। ভকতে গাই ফুৰে। ৰ'ব নপাৰি গ'ল গুচি দাতিলে' (কথা গুৰুচৰিত পৃষ্ঠা ৪৫) মহাপুৰুষ মাধৱদেৱেও নাম-ঘোষাৰ যোগেদি সেই অবৈধ ধৰ্মৰ বিৰুদ্ধে মাত মাতিছে, যেনে—

অন্ন যোনি কিছু নকৰে বিচাৰ
জাতিকুল ভৈল ভ্ৰষ্ট।
বৈষ্ণৱৰ বেশ ধৰিয়া ফুৰয়
বেদ পথ কৰি নষ্ট।।
হৰি হৰি হৰি কিনো ভৈল আতি
কৃষ্ণৰ মায়াৰ বল।
হৰি ভকতিৰ পন্থত কপট
পাতিলেক অমঙ্গল।
শাস্ত্ৰৰ বিচাৰ নজানে ভকতি
পৰমার্থ মতিমূঢ়।
হৰি কথা ছলে কৰ্ণত কুমন্ত্ৰ
কহয় কহিয়া গুঢ়।

ইত্যাদি। তদুপৰি—

“হৰিনাম ধ্বজ কৰি বেদপন্থ পৰিহৰি
ফুৰে আতি পাষণ্ড সকল।
ইহ পৰলোক ভ্ৰষ্ট ছয়া পেট পুষি মাত্ৰ
ফুৰিবেক পৰম নিষ্ফল।।”

এই ঘোষাখিনি সাময়িক বা প্ৰাসংগিক বুলি জনা যায়। দুজনা মহাপুৰুষে তেনে ধৰণৰ ব্যভিচাৰী ধৰ্মৰ বিৰুদ্ধে যুজ্জঁ দি জনগণক সুপথে আনিবলৈ অহোপুৰুষাৰ্থ কৰিছিল। প্ৰাক্শঙ্কৰী যুগত এনে কিছুমান পুথি ৰচিত হৈছিল যে যিবোৰ পুথিৰ বাক্য শুনিলে, উদ্ধৃতি দিলে ‘গুচিবে কাণত আঙ্গুলি গাৰি’। সেইবোৰ গ্ৰন্থৰ ভিতৰত যোগিনী তন্ত্ৰ, জ্ঞানার্ণব তন্ত্ৰ, কুলাৰ্ণব তন্ত্ৰ, পুৰোহিত দৰ্পণ আদি গ্ৰন্থও অন্যতম। উক্ত গ্ৰন্থৰ উপদেশ মান্য কৰি একশ্ৰেণী লোকে ব্যক্তিগত স্থাৰ্থ পূৰণৰ কাৰণে আনবোৰক আহিলা হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ লৈ গোটেই সমাজখনকে ধ্বংসৰ মুখলৈ ঠেলি দিলে। গ্ৰন্থকৰ্তাসকলেও ধৰ্ম আৰু সৎ পথলৈ উলটি চোৱা নাছিল। ধৰ্মৰ নামত কৰা এই ব্যভিচাৰবোৰেই পাছলৈ ধৰ্মত পৰিণত হয়গৈ। তাক পালন নকৰাসকলে অধৰ্মী আখ্যা পাইছিল।

এনে ধৰণৰ বীভৎস বৰ্ণনা সেই পুথিবিলাকত আৰু আন আন

পুথিতো আছে। উদ্ধৃতি নিষ্প্ৰয়োজন বুলি ভাবিছো। বিশ্বৰ প্ৰধান ধৰ্মবিলাকত মদ্যপান মহাপাপ বুলি কৈছে। অথচ হিন্দু ধৰ্মৰ বামাচাৰপন্থীসকলৰ মানত সেইবিধ মহাপুণ্যৰ কাম। এই শ্ৰেণীটোকে কোৱা মতে ‘মনু সংহিতা’খন হেনো মানৱ ধৰ্মশাস্ত্ৰ। পিছে তাত কৈছে বোলে— ‘ন মাংস ভক্ষণে দোষো ন মদ্যে ন চ মৈথুনে’ অৰ্থাৎ মাংস ভোজন, মদ্যপান আৰু মৈথুন কৰ্মত দোষ নাই। কোনো কোনো সংহিতাৰ মতে মদ্যপান পঞ্চ মহাপাতকৰ অন্তৰ্গত। আনহাতে যোগিনী তন্ত্ৰত কৈছে বোলে— ‘ন লঙঘয়েৎ পান ধৰ্ম্মং’ (২/৯/১৯) অৰ্থাৎ মদ্যপান উলংঘা কৰিব নাপায়। তদুপৰি তাত কৈছে বোলে হাঁহ, পাৰ, কাছ, গাহৰি— এইবোৰ কামৰূপবাসীয়ে খাবলৈ এৰিলে দুৰ্গতি হ’ব (যো. ৩.২/৯/১৩)।

বামাচাৰী পূজাত শয্যা সাধন, ত্ৰিৰাত, চতুৰ্বাত সাধন, স্বপ্ৰাৱতী বিদ্যা, মধুমতী বিদ্যা, পদ্মাৱতী বিদ্যা, বশীকৰণ বিদ্যা, ত্ৰিমুণ্ডী, পঞ্চমুণ্ডী, সাধন, শাস্তি, বশীকৰণ, স্তম্ভন, বিদ্বেষ-স্মৰণ, উছাটন আৰু নানা বহস্যময়ী প্ৰক্ৰিয়াবোৰেই অসমক চাতি পেলাইছিল। এনেবোৰ কৰ্মকে মহাপুৰুষসকলে বৌদ্ধ তান্ত্ৰিক কৰ্ম বুলি অভিহিত কৰিছিল। যিবোৰ কৰ্মই শুদ্ধ সত্য, ভগৱৎ তত্ত্ব প্ৰক্ৰিয়াৰ বিপৰীতৰূপে সূচায় বা হৰি ভক্তি বিমুখী হয়, সেইবোৰেই বামানয় আৰু সেই বামানয় বা বামাচাৰীসকলকে ‘দেৱদত্ত ভোকত চৰিয়া মুৰাৰি। অধৰ্মীক কাটিবন্ত বিচাৰি বিচাৰি’। কল্কি অৱতাৰ সেই কাৰণেই হ’ব বুলি গুৰুজনে কীৰ্ত্তনত কৈছে। কল্কি অৱতাৰ এতিয়াও হোৱা নাই। চলিত বৈবস্তুত মনুৰ কাৰ্যকালৰ শেষতহে এওঁৰ অৱতাৰ হ’ব বুলি ধাৰণা হয়।■

কীৰ্তন-ঘোষা পুথিত ম্লেচ্ছ আৰু বৌদ্ধ ধৰ্মৰ প্ৰসংগ এক বিদ্যায়তনিক আলোচনা

হেমচন্দ্ৰ শইকীয়া

কেইমাহমানৰ পূৰ্বে বড়ো ইতিহাস সমাজৰ কাৰ্যকৰী সভাপতি জনকলাল বসুমতাৰী আৰু সেই সমাজৰ সচিব প্ৰধান তথা সাংসদ চাঞ্চুমা খুংগুৰ বিছমুতিয়াৰীয়ে শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ ‘কীৰ্তন ঘোষা’ আৰু মাধৱদেৱৰ ‘নামঘোষা’ক নিষিদ্ধ কৰিবলৈ দাবী জনোৱাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত অসমত ব্যাপক প্ৰতিক্ৰিয়া হৈছিল। সেই প্ৰসংগত বি পি এফ বিধায়িনী দলৰ দলপতি তথা পৰিবহন আৰু পৰ্যটন মন্ত্ৰী চন্দন ব্ৰহ্মাই এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ মন্তব্য কৰে। তেওঁ কয়-“যিকোনো মহৎ গ্ৰন্থ বা অমূল্য ধৰ্মপুথিত যদি কিবা শব্দ-বাক্যৰ অৰ্থক লৈ মতান্তৰো থাকে তেনেহ’লে গভীৰ অধ্যয়ন, বিশ্লেষণ, গৱেষণা, নৃতাত্ত্বিক পৰ্যালোচনা আদি দিশ চালি-জাৰি চাইহে মতামত দিয়াটো উচিত বুলি আমি অনুভৱ কৰো’ (অসমীয়া খবৰ, ২১-০৬-১২)।

‘কীৰ্তন-ঘোষা’ত সন্নিৱিষ্ট ‘ম্লেচ্ছ’ শব্দটো মূলতে সংস্কৃত ভাষাৰ শব্দ। ‘ম্লেচ্ছ’ শব্দটোৰ প্ৰথম উল্লেখ পোৱা যায় ‘শতপথ ব্ৰাহ্মণ’ত। এই শব্দটোৱে আদিতে শুদ্ধকৈ সংস্কৃত ভাষা ক’ব নোৱাৰা আৰ্যভাষীসকলকে বুজাইছিল। ‘ভাৰতীয় বিদ্যা ভৱন’ৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত তথা ৰমেশ চন্দ্ৰ মজুমদাৰৰ দ্বাৰা সম্পাদিত ‘The History and Culture of the Indian People’ (Vol-I) গ্ৰন্থখনত লিখা হৈছে- ‘The name Mlechchha, found in the Satapatha Brahmana, is used in the sense of a barbarian in speech who uses “he’lavo” for “he’rayah”. This shows that these barbarians were Aryan speakers who employed a prakrit form of

speech” (4th Imp., 1965, P. 265). আনহাতে উক্ত গ্ৰন্থৰ মতেই ব্ৰাহ্মণৰ ঔৰষত শূদ্ৰ বৰ্ণৰ স্ত্ৰীৰ গৰ্ভজাত সন্তানক ‘ম্লেচ্ছ’ আখ্যা দিয়া হৈছিল- ‘Mlechchhs, were according to ancient traditional views a mixed race of Aryan origin from a Brahmana male and a Surda female’ (P. 318). ক্ৰমান্বয়ে ‘ম্লেচ্ছ’ শব্দটোৰ অৰ্থৰ পৰিৱৰ্তন ঘটে আৰু এই শব্দটোৱে আৰ্য সভ্যতাৰ বাহিৰত থকা অৰ্থাৎ চতুৰ্বৰ্ণ ব্যৱস্থাৰ বাহিৰত থকা লোকসকলক নিৰ্দেশ কৰিবলৈ ধৰিলে। ঐতিহাসিক ৰমিলা থাপাৰে ‘ম্লেচ্ছ’ৰ অৰ্থ এনেদৰে লিখিছে- ‘This word originally referred to those who were unable to speak Sanskrit correctly, and later to those who were outside the pale of caste society and therefore regarded as impure’ (The Penguin History of Early India, 2003,p.114). বিখ্যাত সমাজ বিজ্ঞানী শ্যামচৰণ ডুবেয়ে কৈছে যে ‘ম্লেচ্ছ’ শব্দটোৱে ভাৰতলৈ অহা বিদেশী জাতিসমূহক বুজাইছিল। অধ্যাপক ডুবেৰ ভাষাৰে- “.....the Greeks, Scythians, Parthians, Shakas, Kushans, and Huns..... were aliens and therefore originally treated a Mlechchhas” (Indian Society, 2000, P. 7). সেই একে অৰ্থতে পৰৱৰ্তী সময়ত মুছলমানসকলকো ‘ম্লেচ্ছ’ বুলি কোৱা হৈছিল। অধ্যাপক এছ. আবিদ হুছেইনে কৈছে- “The term mlechcha, originally coined for the Gurjars and Huns was now (মধ্যযুগত) used for Muslims” (The National Culture of India, 2003, P. 76). ঐতিহাসিক ড° ডি. মহাজনৰ মতেও মধ্যযুগত আক্ৰমণকাৰী মুছলমানসকলক ‘ম্লেচ্ছ’ বুলি আখ্যা দিয়া হৈছিল (Ancient India, 2003, P. 165)। অন্য এজন বিখ্যাত ঐতিহাসিক এ.এল. বাচামে লিখিছে যে ‘ম্লেচ্ছ’ শব্দটোৱে আৰ্য সভ্যতাৰ বাহিৰত থকা যিকোনো জাতিৰ লোককে বুজাইছিল। তেওঁ কৈছে- ‘The word commonly used for outer barbarians of whatever race or colour’ (The Wonder That Was India, 1st Indian Reprint, 2007,P.145).

‘মনুস্মৃতি’(২/২৩)ৰ মতে যিখন দেশ যজ্ঞৰ উপযোগী নহয় এই দেশখনকে ম্লেচ্ছ দেশ বুলি কোৱা হয়। দয়ানন্দ সৰস্বতীৰ ব্যাখ্যাৰ মতে- ‘আৰ্য্যাবৰ্ত্ত ভিন্ন অন্য দেশক দস্যুদেশ আৰু ম্লেচ্ছ দেশ বোলে’ (‘সত্যার্থ প্ৰকাশ’, অষ্টম-সমুদ্বাসঃ, অনুবাদকঃ পদ্মেশ্বৰ কাকতি, প্ৰথম সংস্কৰণ,

১৯৭৫, পৃঃ ২৭০)। আনহাতে বিষ্ণুস্মৃতি (৮৪/৪)ৰ মতে-‘চতুৰ্ণৰ ব্যৱস্থা যি দেশত নাই সেই দেশেই ম্লেচ্ছ দেশ, তাৰ অতিৰিক্ত দেশেই আৰ্য্যৱৰ্ত্ত।’ মনুস্মৃতিৰ মতে আৰ্য্যৱৰ্ত্তৰ সীমা হৈছে-‘পূব সমুদ্ৰৰ পৰা পশ্চিম সমুদ্ৰলৈ, উত্তৰে হিমালয়ৰ পৰা দক্ষিণে বিষ্ণ্যাচললৈকে ব্যাপ্ত হৈ থকা দেশখনকে পণ্ডিতসকলে আৰ্য্যৱৰ্ত্ত বুলি কয়। এই আৰ্য্যৱৰ্ত্তৰ বাহিৰে যিবিলাক দেশ আছে তাকেই ম্লেচ্ছ দেশ বোলা হয়’ (মনুস্মৃতি, ২/২২)। মুঠতে, প্ৰাচীন কালত যিখন দেশ বৰ্ণাশ্ৰম ধৰ্ম ব্যৱস্থাৰ অনুসৰি শাসিত নহয় সেই দেশকে ম্লেচ্ছ দেশ বোলা হৈছিল আৰু তেনে দেশৰ লোকসকলক ম্লেচ্ছ আখ্যা দিয়া হৈছিল। সেই অৰ্থতে প্ৰাচীন কামৰূপ আৰু বংগদেশক ‘ম্লেচ্ছ’ দেশ বোলা হৈছিল। ড° প্ৰতাপ চন্দ্ৰ চৌধুৰীয়ে লিখিছে- “We have noted that the early Vedic literature speaks of Eastern India as a *mleccha* country and does not seem to refer to the introduction of the Aryan culture into Assam’ (*The History of Civilization of the People of Assam to the Twelfth Century A.D, 3rd Edn., 1987, P. 102*). ড° বি.এন. পুৰীয়েও কৈছে- ‘Pragjyotisha and Kamarupa are two terms noticed in ancient literature and in inscriptions. ... The Ramayan and the Mahabharata ascribe this Kingdom as outside the pale of Aryan culture’ (*Studies In Early History and Administration In Assam, 1968, p.2*) ড° লীলা গগৈৰ মতে ৰামায়ণ-মহাভাৰতত সেয়েহে ‘এই দেশৰ বাসিন্দাক ম্লেচ্ছ, কিৰাত, চীন আদি আখ্যা দিয়া হৈছে’ (*অসমৰ সংস্কৃতি, পঞ্চম সংস্কৰণ, ১৯৯৪, পৃঃ ২৩*)। প্ৰাচীন কামৰূপ আৰ্য সভ্যতাৰ বাহিৰত থকাৰ বাবেই মহাভাৰতত কামৰূপৰ ৰজা ভগদত্তক ম্লেচ্ছাধিপতি অৰ্থাৎ ম্লেচ্ছৰাজ বোলা হৈছে। কিন্তু ভগদত্ত নিজে আৰ্য আছিল। তাৰউপৰি পাল বংশৰ দ্বিতীয়জন ৰজা ৰত্নপাল(খ্ৰীঃ ১০১০-১০৪০) ৰ তাম্ৰ-ফলকত শালস্তম্ভ বংশী ৰজাসকলক ম্লেচ্ছ বুলি উল্লেখ কৰা হৈছে আৰু শালস্তম্ভ বংশৰ প্ৰথমজন ৰজা অৰন্তীবৰ্মাক ‘ম্লেচ্ছাধিনাথ’ আখ্যা দিয়া হৈছে।

ম্লেচ্ছৰ প্ৰসংগত ‘কালিকা পুৰাণ’ৰ ৮১তম অধ্যায়ত এটা কাহিনী আছে। সেই কাহিনীৰ মতে শিৱই তেওঁৰ গণসকলৰ লগতে দেৱী উগ্ৰতাৰা আৰু অপৰাজিতাক লগত লৈ কামৰূপৰ পৰা দ্বিজাতিৰ লোকসকলক খেদোৱাৰ দিহা কৰিলে। তেতিয়া বশিষ্ঠ মুনিয়ে সন্ধ্যাচলত ধ্যান কৰি আছিল।

উগ্ৰতাৰাই বশিষ্ঠ মুনিকো খেদাব বিচৰাত বশিষ্ঠ মুনিয়ে এনেদৰে শাপ দিয়ে- ‘হে দেৱী ! আমি মূনি, তথাপি তুমি আমাক খেদাবলৈ ধৰিছা, সেইকাৰণে তুমি মাতৃগণসহ বামাচাৰে পূজ্যা হ’বা। তোমাৰ গণবিলাক মদ-মত্ত-চিত্তে ম্লেচ্ছৰ দৰে ভ্ৰমণ কৰি ফুৰিছে কাৰণে এই সকল এই কামৰূপ ক্ষেত্ৰত ম্লেচ্ছ হৈ থাকিব। আমি শম-দম সম্পন্ন তপোধন মূনি, মহাদেৱো যে বিচাৰশূন্য হৈ আমাক খেদাব বিচাৰিছে, সেই কাৰণে তেৰোঁ ম্লেচ্ছপ্ৰিয় আৰু অস্থি-ভস্ম ধাৰণ কৰি ইয়াত অৱস্থান কৰিব’ (*কালিকা পুৰাণ, ৮১/২০-২৩*)। ইয়াৰ ফলতে বোলে কামৰূপ পীঠত গণবিলাক ম্লেচ্ছ হ’ল, উগ্ৰতাৰা বামা হ’ল আৰু মহাদেৱো ম্লেচ্ছৰত হোৱাৰ লগতে এই সিদ্ধক্ষেত্ৰ কামৰূপ বেদ-মন্ত্ৰহীন আৰু চতুৰ্ণৰহিত হৈ পৰিল (*কালিকা পুৰাণ, ৮১/২৭-২৮*)। যি কি নহওক, কালিকা পুৰাণৰ দৃষ্টিৰে চালেও ম্লেচ্ছ শব্দটোৱে কোনো এটা বিশেষ জনগোষ্ঠীক বুজোৱা নাই, এই শব্দটোৱে সামগ্ৰিকভাৱে প্ৰাচীন কামৰূপৰ সকলো বাসিন্দাকে বুজাইছে। ইয়াৰ পৰা বুজিব পৰা যায় যে ‘ম্লেচ্ছ’ শব্দটোৱে কোনো এটা নিৰ্দিষ্ট জাতি বা জনগোষ্ঠীক নুবুজায়। অৱশ্যে কালক্ৰমত অসমীয়া ভাষাত ম্লেচ্ছ শব্দটোৰ অৰ্থ সলনি হ’ল। অসমীয়া ভাষাত এই শব্দটোৱে অনাচাৰী, বৰ্বৰ, অধৰ্মী, লেতেৰা- এনে অৰ্থ বুজাবলৈ ধৰিলে।

শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ ৰচনাৰাজি বিশ্লেষণ কৰিলে দেখা যায় যে গুৰুজনাই উক্ত দুয়োটা অৰ্থতে ‘ম্লেচ্ছ’ শব্দটো ব্যৱহাৰ কৰিছে। কিন্তু কোনো কাৰণতে বড়ো জনগোষ্ঠীৰ অন্তৰ্গত কেৱল ‘মেচ’সকলক বুজাবলৈ ‘ম্লেচ্ছ’ শব্দ ব্যৱহাৰ কৰা নাই। শংকৰদেৱে লিখিছে-

“কিৰাত কছাৰি খাছি গাৰো মিৰি
যৱন কংক গোৱাল।
অসম মুলুক ৰজক তুৰুক
কুবাচ ম্লেচ্ছ চণ্ডাল।।
আনো যত নৰ কৃষ্ণ সেৱকৰ
সঙ্গত পৱিত্ৰ হয়।
ভকতি লভিয়া সংসাৰ তৰিয়া
বৈকুণ্ঠ সুখে চলয়।।”

মূল ভাগৱতৰ এটা শ্লোকৰ আধাৰত লিখা এই উক্তিৰ যোগে

গুৰুজনাই বুজাইছে যে আৰ্য বৰ্ণব্যৱস্থাৰ বাহিৰত থকা যিকোনো জনগোষ্ঠীৰ লোকেই ভক্তি ধৰ্ম গ্ৰহণ কৰি মোক্ষ লাভ কৰিব পাৰে। ইয়াত ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দটোৱে আৰ্য সভ্যতাৰ বাহিৰৰ জনগোষ্ঠীসমূহক বুজাইছে আৰু তেৰাই ভক্তি ধৰ্মৰ মাধ্যমেৰে উক্ত সকলো জনগোষ্ঠীক একতাৰ ডোলেৰে বান্ধি মানৱতাৰ আধাৰত এখন বৰ্ণবৈষম্যহীন তথা শ্ৰেণীবিহীন বৃহৎ সমাজ গঠনৰ পৰিকল্পনা কৰিছিল। তাৰাই আকৌ কৈছে—

“কুকুৰকো খায় হেন শ্লেচ্ছ সৰ্বো
হৰি নাম লৱে মাত্ৰ।
এতেকে তেখনে সিসৰো হোৱয়
যজ্ঞ কৰিবাৰ পাত্ৰ।” (ভাগৱত)

কুকুৰ খোৱা লোকসকলক সংস্কৃতত ‘শ্বপচ’ বুলি কোৱা হয় আৰু সেই জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলক অতি নীহকুলীয়া বুলি ধৰা হয়। আৰ্য সভ্যতাৰ বাহিৰত থকাৰ বাবে ‘শ্বপচ’ সকলকো ‘শ্লেচ্ছ’ৰ শাৰীত ধৰা হৈছিল। কিন্তু শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱে তেনে ‘শ্লেচ্ছ’সৰেও হৰিনাম ল’লে ‘যজ্ঞ কৰিবাৰ পাত্ৰ’ হয় বুলি কোৱাটোও মন কৰিবলগীয়া কথা। গুৰুজনাই আকৌ কীৰ্ত্তনতো কৈছে—

“কুকুৰক খায় হেন শ্লেচ্ছগণে।
সিয়ো শুদ্ধ হোৱে হৰি কীৰ্ত্তনে।”

এইবিলাক উক্তিৰ পৰা স্পষ্টকৈ বুজিব পৰা যায় যে গুৰুজনাই সকলো স্তৰৰ, সকলো জনগোষ্ঠীৰ লোকক ভক্তি ধৰ্মৰ আওতাৰ ভিতৰত সামৰি লৈছিল।

এতিয়া প্ৰশ্ন হ’ল - শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱে কীৰ্ত্তনত ‘কাটি মাৰি শ্লেচ্ছক কৰিবা বৃন্দামাৰ’ বুলি কিয় লিখিলে? তাৰ উপৰি ‘সৱাকো বধিবা বৌদ্ধ গণ যত আছে’ বুলি কিয় লিখিলে? ইয়াত ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দটোৱে বৰ্বৰ, ব্যভিচাৰী, অনাচাৰী লোকসকলক বুজাইছে আৰু সেই ব্যভিচাৰী তথা অনাচাৰী লোকসকল অৰ্থাৎ ‘শ্লেচ্ছ’সকল হৈছে ‘বৌদ্ধ গণ’। এই প্ৰসংগতে এটা কথা উল্লেখ কৰা উচিত হ’ব যে শংকৰদেৱে তৎকালীন সমাজৰ অনাচাৰী-ব্যভিচাৰী লোকসকলক সংস্কাৰ কৰাৰ এটা কৌশল লৈছিল। সেই কৌশলটো হৈছে, তেৰাই মৃত্যুৰ পিছত যমৰ যাতনাৰ ভয় দেখুওৱাই বা ভয়ানক নৰক

যাতনাৰ ভয় দেখুওৱাই সেই সময়ৰ অনাচাৰী তথা ব্যভিচাৰী লোকসকলক সংপথলৈ আনিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল- গুৰুজনাৰ বচনাৰাজি বিশ্লেষণ কৰি চালে সেই কথা বুজা যায়। সেয়েহে তেৰাই সেই সময়ৰ কামৰূপত ব্যাপকভাৱে প্ৰচলিত থকা অত্যন্ত অশ্লীল আৰু ভয়ানক তাম্বিক বৌদ্ধ ধৰ্মৰ কবলৰ পৰা সমাজখন উদ্ধাৰ কৰিবৰ বাবেই ভগৱানে কলি যুগৰ শেষত কল্কি অৱতাৰ গ্ৰহণ কৰি তেনে ব্যভিচাৰী ‘বৌদ্ধ গণ’ক বধ কৰাৰ ভয় দেখুৱাই তেওঁলোকক সংপথলৈ আনিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল আৰু সেই ক্ষেত্ৰত তেওঁ সফলতাও লাভ কৰিছিল। অৱশ্যে বিষুৰ কল্কি অৱতাৰ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱৰ নিজা কল্পনা নহয়। যি কি নহওক, শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱে তাম্বিক বৌদ্ধ ধৰ্মৰ বিৰুদ্ধে কিয় তীব্ৰ সংগ্ৰাম গঢ়ি তুলিছিল সেই কথা বুজিবলৈ বৌদ্ধ ধৰ্মৰ ইতিহাসৰ বিষয়ে ঠোৰতে আলোচনা কৰা প্ৰয়োজন হ’ব।

এটা কথা সৰ্বজনবিদিত যে বুদ্ধদেৱৰ পৰৱৰ্তী কালত বৌদ্ধ ধৰ্ম প্ৰধানকৈ দুটা ভাগত বিভক্ত হয়- হীনযান আৰু মহাযান। মহাযান পন্থাই সংস্কৃত ভাষা গ্ৰহণ কৰি বাস্তৱতে মূল বৌদ্ধ ধৰ্মৰ পৰা বহু দূৰলৈ আঁতৰি যোৱাৰ বিপৰীতে ক্ৰমান্বয়ে ব্ৰাহ্মণ্য ধৰ্মৰ ওচৰ চাপি আহিল। ড° দেৱীপ্ৰসাদ চট্টোপাধ্যায়ই লিখিছে- ‘The plain fact, however, was that the Mahayan represented a complete departure from the spirit of original Buddhism’ (*Indian Philosophy : A Popular Introduction, 7th End., 1993., P.151*). তাৰ ফলস্বৰূপেই বৌদ্ধ ধৰ্মৰ অৱনতি আৰম্ভ হয়। কালক্ৰমত মহাযান পন্থাৰ পৰাই বজ্ৰযান আৰু সহজযান পন্থাৰ উদ্ভৱ হয়। এই বজ্ৰযান পন্থাৰ আচাৰ-নীতি অতি ভয়ানক আৰু অশ্লীল আছিল। স্বামী বিবেকানন্দই লিখিছে-“বৌদ্ধ ধৰ্মৰ সৰ্বৰ প্ৰাণীত দয়া, ইয়াৰ অপূৰ্ব নীতি-তত্ত্ব আৰু নিত্য আত্মাৰ অস্তিত্ব লৈ চিৰন্তন বিচাৰ সত্ত্বেও সমগ্ৰ বৌদ্ধ ধৰ্মৰ ৰূপ প্ৰাসাদ চূৰ্ণ-বিচূৰ্ণ হৈ পৰিল আৰু চূৰ্ণ হোৱাৰ পিচত যি ভগ্নাৱশেষ থাকিল, সি অতি বীভৎসময়। বৌদ্ধ ধৰ্মৰ অৱনতিৰ ফলত যিবোৰ বীভৎস বিষয়ৰ আৱিৰ্ভাৱ হ’ল, তাক বৰ্ণনা কৰিবৰ মোৰ সময়ো নাই, প্ৰবৃত্তিও নাই। অতি বীভৎস অনুষ্ঠান পদ্ধতিসমূহ, অতি ভয়ানক অশ্লীল গ্ৰন্থ- যি মানুহৰ হাতেৰে আৰু কেতিয়াও লিখা হোৱা নাই বা মানৱ মস্তিষ্কই যাক কেতিয়াও কল্পনা কৰা হোৱা নাই, অতি ভীষণ পাশবিক অনুষ্ঠান পদ্ধতি - যি আৰু

কেতিয়াও ধৰ্মৰ নামত চলা নাই-এই সকলোবোৰেই অবনত বৌদ্ধ ধৰ্মৰ সৃষ্টি” (‘ভাৰতবৰ্ষৰ ঋষি-মুনিসকল’, অনুবাদঃ মহাদেৱ শৰ্মা, ১৯৬৪, পৃঃ ৩৩৩)। এই সময়ছোৱাতে বহু আগম শাস্ত্ৰ ৰচনা কৰা হয় যিবোলাকৰ লগত মূল বৌদ্ধ ধৰ্মীয় দৰ্শনৰ কোনো সম্পৰ্ক নাছিল। ড° আৰ. এন. শালেটোৰে (Saletore) লিখিছে- “The Buddhist Agamas seem to have come into existence on the decline of Buddhism. They were written in a kind of barbaric Sanskrit, being a hotch-potch of mysticism, sorcery and erotics, with sickening orgies, without any Buddhist religious or philosophical background” (‘Encyclopaedia of Indian Culture, vol-IV, New Delhi, 1984, P.1444). এই তান্ত্ৰিক বৌদ্ধ ধৰ্ম (বজ্ৰযান)ৰ লগত হিন্দু তন্ত্ৰ এক হৈ সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্ষতে বিয়পি পৰিল আৰু সপ্তম-অষ্টম শতিকাত ইয়াৰ প্ৰাবল্য বৃদ্ধি পালে।

উক্ত বজ্ৰযানীসকলৰ আচাৰ-নীতিৰ সন্দৰ্ভত কনকলাল বৰুৱাই লিখিছে- “In actual practice the Vajrayana system was against religion and morality. It defined **nirvana** as **mahasukha** and explained the condition of the Bodhi-mind in nirvana as in the embrace of woman. It permitted indulgence in the five **makaras** (**madya, mamsa, matsya, mudra, maithuna**) and advocated the path to gain emancipation through the agencies of women.Religion and morality were at the lowest ebb when this system flourished in India..... When the lowest depth was reached, there came a revolt” (‘Reading in the History and Culture of Assam; Kamrupa Anusandhana Samiti, 1984, P.15). আনহাতে ড° এছ. আৰ. গোয়েলে বজ্ৰযান পন্থাৰ আচাৰ-নীতিৰ সন্দৰ্ভত কৈছে- “The Vajrayana Sadhakas were taught that excreta, urine etc. are not different from any good food; nor any woman, whether mother or a sister or other’s wife or girl of low caste from any enjoyable woman” (‘A Religious History of Ancient India; Vol. One, 1984, P. 348). মুঠতে বজ্ৰযান পন্থাত সম্পৰ্কৰ কোনো বাচ-বিচাৰ নকৰাকৈ স্ত্ৰী-পুৰুষৰ মিলনত অৰ্থাৎ ‘নাৰী সাধনা’ত সৰ্বাধিক গুৰুত্ব দিয়া হয়। ঐতিহাসিক আৰ. এছ. শৰ্মাৰ গৱেষণাৰ পৰাও

জানিব পাৰোঁ- ‘Sexual union came to be seen as union with the supreme divine being. According to the Vajrayani tantricks, supreme knowledge, which amounted to supreme bliss, could be realized through the sexual union of male and female’ (India’s Ancient Past, 4th Imp., 2008, P. 293). তাৰ উপৰি এ. এল. বাচামে বজ্ৰযানৰ আচাৰ-নীতিৰ সন্দৰ্ভত লিখিছে- ‘The meditations of the Vajrayana were often psychopathic. In the sexual rites of tantric Buddhism all taboos were lifted. Even incest was permitted, for what was sin to the ignorant was virtue to the initiate. Drinking of alcohol, meat-eating, killing of animal, and sometimes even of human beings - every imaginable sin-were practised at the tantric covens” (The Wonder That Was India; 1st Indian Reprint, P.281). তান্ত্ৰিক বৌদ্ধ ধৰ্মৰ লগত হোৱা সংমিশ্ৰণৰ পৰিণতিতে শাক্ত ধৰ্ম আৰু শৈৱ ধৰ্ম বামাচাৰী পন্থালৈ ৰূপান্তৰিত হয়। কেৱল সেয়ে নহয়, এনে পন্থাসমূহৰ লগত চীনদেশৰ তাও ধৰ্ম(চীনাচাৰ)ৰো সংমিশ্ৰণ ঘটিল। বৌদ্ধৰ বজ্ৰযান পন্থা, হিন্দুৰ শাক্ত ধৰ্ম আৰু চীনদেশৰ তাও ধৰ্ম(চীনাচাৰ)ৰ মাজত থকা সাদৃশ্যৰ সন্দৰ্ভত চীন দেশৰ পণ্ডিত Huang Xichuan (Dy. Director, The Institute of South Asian Studies, Beijing University)-এ লিখিছে “....in its last stage Buddhism mixed with Hinduism; in other words, Vajrayana mixed with Saktah. Both in theory and practice Chinese Taoism has some thing common with Saktah. For instance, Sakta attributes the creation of the world to the union of the male and female; and Chinese Taoism to the union of Ying and Yang. Both these religions worship the female, and both put emphasis on bodily and spiritual practices. Among the practices of Sakta there is ‘double body’ (maithuna or sexual union); and among the practices of Taoism there is the ‘art of sexual intercourse” (‘Freedom of Progress & Society’, Edited by: R.Balasubramanian and Sibajiban Bhattacharya, 1st Edn., 1986, p.132-133). আনকি এনে যৌনাচাৰকেন্দ্ৰিক আচাৰ-অনুষ্ঠানসমূহৰ প্ৰভাৱৰ পৰা বৈষ্ণৱ ধৰ্মও

সাৰি নগ'ল। তাৰ পৰিণতিতে ভাৰতৰ ধৰ্মীয়-সামাজিক অৱস্থা ভয়ংকৰ হৈ পৰিছিল আৰু ধৰ্মৰ নামত কেৱল ব্যাভিচাৰহে চলিবলৈ ধৰিলে। আদি শংকৰাচাৰ্যই এই তান্ত্ৰিক বৌদ্ধ ধৰ্ম অৰ্থাৎ বজ্ৰযানৰ কবলৰ পৰা ভাৰতবৰ্ষখন মুক্ত কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল আৰু সেই ক্ষেত্ৰত সফলো হৈছিল। কিন্তু প্ৰাচীন কামৰূপ আৰু বংগদেশত শংকৰাচাৰ্যৰ বিশেষ প্ৰভাৱ নপৰিল। তাৰ ফলস্বৰূপে শংকৰদেৱৰ সময়লৈ কামৰূপত বজ্ৰযান পন্থাই ব্যাপকভাৱে প্ৰসাৰতা লাভ কৰিলে। ড° মহেশ্বৰ নেওগৰ মতে –“কামৰূপ বিশেষকৈ বজ্ৰযানীসকলৰ লীলা-খেলাৰ ঠাই হৈ পৰিছিল” (‘অসমৰ ধৰ্মৰ বুৰঞ্জীঃ আক্ষাৰ আৰু পোহৰ, ১৯৮৮, পৃঃ ৬)। এই বজ্ৰযানৰ প্ৰভাৱত পৰি কামৰূপৰ অধিকাংশ লোক ব্ৰহ্মচৰ্য তথা সদাচাৰবিহীন হৈ পৰিছিল। প্ৰাচ্যবিদ্যাৰ্ণৱ নগেন্দ্ৰ নাথ বসুৱে লিখিছে—“At that time most of the people of Kamrupa followed the religion of the *mleccha*, *sadasara* and *brahmacharya* being unknown to them’ (*The Social History of Kamrupa, Vol-Two, 1st Edn, p-57*). আনকি সেই সময়ৰ অসমৰ ব্ৰাহ্মণসকলো ‘শ্লেচ্ছ’ত পৰিণত হৈছিল আৰু সেয়েহে চিলাৰায়ে গৌড়দেশৰ ৰজাক কেইঘৰমান উত্তম ব্ৰাহ্মণ বিচাৰি এনেদৰে কোৱাটোও তাৎপৰ্যপূৰ্ণ কথা—

“মোৰ দেশে ভট্টাচাৰ্য্য নাহিকো পণ্ডিত।

যত যত লোক আছে শ্লেচ্ছৰ চৰিত।।”

(বৃহৎ ৰাজবংশাৱলী)

আনহাতে ব্ৰাহ্মণ পণ্ডিত কবি ৰাম সৰস্বতীয়ে ব্যাসাশ্ৰম পুথিত সেই সময়ৰ ব্ৰাহ্মণসকলৰ কি দুৰৱস্থা হৈছিল তাৰ বৰ্ণনা এনেদৰে দিছে—

“মহাপাপমতি লোক হৈব দুৰাচাৰ।

বিপ্ৰসৱে বৌধশাস্ত্ৰ কৰিবে প্ৰচাৰ।।

কৰিবে জীৱিকা সিটো টাটক আচৰি।

অধৰ্মকে ধৰ্ম কৰিবেক উচ কৰি।।”

মণিৰাম দেৱানেও লিখি গৈছে— ‘মাত্ৰ তাহাদেৰো নাম মাত্ৰ হিন্দু ব্ৰাহ্মণ। একবাৰ স্নান কৰিত, শুচি অশুচি বিচাৰ ছিল না।..... প্ৰায় সকল লোকেই বৌধাচাৰি হৈয়া লোকসকল নষ্ট’ প্ৰাপ্ত হৈছিল (বুৰঞ্জী বিবেক ৰত্ন,

১ম প্ৰকাশ, পৃঃ ৬)। আনকি সাহিত্যৰথী বেজবৰুৱায়ে কৈছে যে তান্ত্ৰিক ধৰ্মৰ প্ৰভাৱত পৰি ‘ব্ৰাহ্মণসকল লোভী অনাচাৰী হৈ বেদবিহিত ব্ৰাহ্মণ্য কৰ্মাদিৰ পৰা ভ্ৰষ্ট হৈ পৰিছিল’ (বেজবৰুৱা প্ৰস্থাবলী ১ম খণ্ড, ২য় প্ৰকাশ, পৃঃ ২৪৫)।

মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে আলোচ্য উক্তিটোৰ যোগে ‘অধৰ্মকে ধৰ্ম’ বুলি প্ৰচাৰ চলোৱা উক্ত সকলো ‘বৌধাচাৰি’ বা বৌধ টাটকীয়া লোককে ‘শ্লেচ্ছ’ বুলি আখ্যা দিছিল, কোনো বিশেষ জনগোষ্ঠীক তেওঁ ‘শ্লেচ্ছ’ বুলি কোৱা নাছিল। মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱে এই তান্ত্ৰিক বৌদ্ধ ধৰ্ম অৰ্থাৎ বজ্ৰযান পন্থা তথা শাস্ত্ৰ ধৰ্মৰ কবলৰ পৰা সমাজখন মুক্ত কৰিবৰ বাবে তীব্ৰ আন্দোলন গঢ়ি তুলিছিল। শঙ্কৰদেৱে ‘কীৰ্ত্তন’ত সেই শ্ৰেণীৰ বৌদ্ধৰ কথাহে কৈছে, মূল বৌদ্ধ ধৰ্মৰ কথা কোৱা নাই। শঙ্কৰদেৱে বট্টা প্ৰাপক বৈষ্ণৱ পণ্ডিত নাৰায়ণ চন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে কীৰ্ত্তনত ব্যৱহৃত ‘বৌদ্ধগণ’ শব্দটোৰ ব্যাখ্যাত লিখিছে—“উক্ত ‘বৌদ্ধগণ’ শব্দটো আচলতে ‘বুদ্ধধৰ্মী’ লোকসকলক উদ্দেশ্য কৰি ব্যৱহাৰ কৰা হোৱা নাই। এসময়ত তান্ত্ৰিক বামাচাৰীসকলক ‘বৌদ্ধ’ নামেৰে নামকৰণ কৰা হৈছিল। বজ্ৰযান পন্থা বৌদ্ধ ধৰ্মৰ ব্যাভিচাৰী ৰূপ। পূৰ্বোক্ত গোটেইবোৰ ধৰ্মৰ বিকৃত বা ব্যাভিচাৰ ৰূপবিলাক অসমৰ মানুহৰ মুখত ‘বৌদ্ধ ধৰ্ম’ হিচাপে খ্যাতি লাভ কৰিলে। ‘বৌদ্ধ’ মানেই তান্ত্ৰিক, বামাচাৰী পন্থাক বুজাইছিল। শঙ্কৰ-মাধৱদেৱৰ দিনত এইবিধ ধৰ্মই খোপনি পুতি আছিল’ (শ্ৰীনাৰায়ণ চন্দ্ৰ গোস্বামী প্ৰবন্ধাৱলী, দ্বিতীয় খণ্ড, প্ৰথম সংস্কৰণ, ২০০৯, পৃঃ ৭২)। ড° সূৰ্য কুমাৰ ভূঞাৰ মতে ‘বৌধাচাৰি’সকলকে ‘বোধ’ বুলি কোৱা হৈছিল আৰু এই ‘বোধ’সকলৰ লগত বৌদ্ধ ধৰ্মাৱলম্বীসকলৰ কোনো সম্পৰ্ক নাছিল। ড° সূৰ্য কুমাৰ ভূঞাৰ ভাষাৰে— “In Assam, the Vajrayanic and Tantric forms were labelled under one head- Bauddhachara, which consisted of nightworship, promiscuous gathering and eating. ..

The continuance of this Bauddhachara was regarded as a menace to the purer form of Hinduism; and the Vaishnava reformers of Assam, beginning from Sankardeva, 1449-1568, waged a holy crusade to restore the worship of one God, Vishnu. The adherents of Bauddhachara were called Bodha, though they

were miles apart from the code of righteous conduct- right thought, right speech and right action- preached by the Blessed Lord Sakyamuni Gautam Buddha” (*Studies in the History of Assam, 1965, P. 6-7*). আনহাতে ড° মহেশ্বৰ নেওগেও একে মত পোষণ কৰি লিখিছে- “শঙ্কৰদেৱৰ সময়ত নিশ্চয় বামাচাৰীসকলৰ প্ৰাদুৰ্ভাৱ বেছি হৈছিল আৰু সেইসকলকহে মহাপুৰুষে বৌদ্ধ বুলি চিনাক্ত কৰিছে। কিন্তু প্ৰকৃত অৰ্থত সেয়া ভগৱান বুদ্ধৰ পৰিত্ৰ ধৰ্ম নহয়- যি ধৰ্ম হয়তো সেই যুগত ভাৰতবৰ্ষৰ পৰাই সম্পূৰ্ণ অন্তৰ্হিত হোৱাৰ অৱস্থা। আনহাতে, বজ্ৰযানী আদি নিজকে বৌদ্ধ বুলি পৰিচয় দিয়া লোকৰ সংখ্যাও অৱহেলা কৰিবলগীয়া বিধৰ নাছিল। আনসকলে তেওঁলোকৰ ধৰ্মৰ নানা ব্যভিচাৰ লক্ষ্য কৰি তাক পাষণ্ড বা পাখণ্ড (এটা ধৰ্মমত বুজোৱা পাৰিভাষিকৰূপে) বুলিছিল” (*উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃঃ ৭*)। একে প্ৰসংগতে ড° সত্যেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মাই কৈছে- “The description given by Sankardeva tends to imply that during his own time there were people in the society who followed a degenerated Buddhist Tantricism of Vajrayana form.Such people were indulging in a lot of immorality without having any respect of food and sex. They were all heretics seeking only sexual gratification. There was only an occult debased Buddhism and not the noble faith propagated by the compassionate Buddha. with the propagation of the new-Vaisnavism the debased Buddhism lost its ground” (*The Comprehensive History of Assam, Vol.III, Edited by : H.K. Barpujari, 1994, P.241-242*). ড° নগেন্দ্ৰ নাথ আচাৰ্যই শঙ্কৰদেৱৰ সমকালীন অসমৰ ধৰ্মীয় জগতৰ বৰ্ণনা দি লিখিছে- “The debased forms of later Buddhism known as the Vajrayana and Sahajia were at first succeeded by Saktism... The Saktism and Tantricism mingled with pseudo-Buddhistic culture were the predominating religion of ancient Kamrupa. ... At such a critical juncture of Assam’s history Sankardeva came as a deliverer” (*The History of Medieval Assam, Reprint, 1984, P. 260-262*). আনহাতে কনকলাল বৰুৱাৰ মতে- ‘পঞ্চদশ শতিকাৰ কামৰূপত শঙ্কৰদেৱৰ সময়লৈ সিহঁত হীনাচাৰ প্ৰথা অবাধেই চলাই আছিল, কিন্তু শঙ্কৰদেৱে তান্ত্ৰিক বামাচাৰী মাৰ্গৰ বিৰুদ্ধে এনেভাৱে জনমত জগাই তুলিছিল

যে, পূৰ্বতে দেখা-দেখিকৈ চলোৱা মাৰ্গৰ বামাচাৰীসকলে সিহঁতৰ মাৰ্গ এৰি পেলোৱাৰ বাধ্য হৈছিল’ (*প্ৰাচীন কামৰূপৰ বুৰঞ্জী, প্ৰথম প্ৰকাশ, ১৯৯১, পৃঃ ১৯৮*)। ড° লীলা গগৈয়েও লিখি গৈছে- ‘কথা গুৰুচৰিত’ত শঙ্কৰদেৱে বৌদ্ধ টাটকীয়া লগ পোৱাৰ কথা উল্লেখ কৰিছে। ৰাম সৰস্বতীৰ ‘ব্যাসাশ্ৰম’ আৰু ‘বংশীগোপালদেৱৰ চৰিত’ পুথিতো তান্ত্ৰিক বৌদ্ধ ৰীতি-নীতিৰ কথা উল্লেখ কৰিছে। শঙ্কৰদেৱে নিজেই বৌদ্ধসকলক বেদবিৰোধী বামপন্থী বুলি কীৰ্তনত মন্তব্য কৰিছে। কামৰূপকে ধৰি তিব্বত, নেপাল, ভূটান, চিকিমত মহাযান পন্থাই গা-কৰি উঠে, কিন্তু শঙ্কৰদেৱৰ একশৰণ নামধৰ্মৰ প্ৰভাৱত বৌদ্ধ ধৰ্ম সম্পূৰ্ণৰূপে লোপ পায়” (*অসমৰ সংস্কৃতি, ৫ম সংস্কৰণ, ১৯৯৪, পৃঃ ১৭৩*)। এই প্ৰসংগত পণ্ডিতপ্ৰবৰ কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈৰ মতো উপৰোক্ত পণ্ডিতসকলৰ লগত মিল দেখা যায়। কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈৰ ভাষাৰে- “কীৰ্তন পুথিত বৌদ্ধ শাস্ত্ৰক বামানয় বোলা হৈছে। এই বৌদ্ধশাস্ত্ৰ কিন্তু মূল বৌদ্ধশাস্ত্ৰ নহয়। বৌদ্ধ সম্প্ৰদায়ৰ মহাযান, হীনযান আৰু বজ্ৰযান বুলি তিনিটা ভাগ আছে। ইয়াৰ ভিতৰত বিশেষকৈ বজ্ৰযানত নানা তান্ত্ৰিক মত আৰু আচাৰ পোৱা যায়।বুদ্ধদেৱৰ পাছত বৌদ্ধধৰ্মৰ নানা পৰিবৰ্তন হয়।যি কি হ’ক, হিন্দু আৰু বৌদ্ধ উভয় তন্ত্ৰত কিছুমান আপত্তিজনক কথা আছে। এই কাৰণেই বৈষ্ণৱসকলে তান্ত্ৰিক আচাৰ ভাল নাপাইছিল। শঙ্কৰদেৱে তেওঁৰ সমসাময়িক বৌদ্ধধৰ্মৰ কথা কৈছে মাথোন, মূল পালি ত্ৰিপিটক তেওঁ অধ্যয়ন কৰিছিল বুলি আমাৰ বোধ নহয়” (*‘কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰচনা সম্ভাৰ’, দ্বিতীয় তাণ্ডৰণ, ২০০১, পৃঃ ৩০৩*)।

ওপৰৰ পৰ্যালোচনাৰ পৰা আমি এটা সিদ্ধান্তত উপনীত হ’ব পাৰোঁ যে মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে ‘কীৰ্তন’ পুথিত উল্লেখ কৰা ‘বৌদ্ধ গণ’ শব্দটোৱে বুদ্ধদেৱে প্ৰৱৰ্তন কৰি যোৱা বৌদ্ধ ধৰ্মাৱলম্বী লোকসকলক বুজোৱা নাই। কীৰ্তন পুথিখনক নিষিদ্ধ কৰিবলৈ দাবী উত্থাপন কৰা বড়ো ইতিহাস সমাজৰ মাননীয় বিষয়ববীয়াসকলে ঐতিহাসিক বিচাৰ-বিশ্লেষণেৰে বিষয়টো হৃদয়ংগম কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিব বুলি আমি আশাবাদী। ■■

বৌধ আৰু ম্লেচ্ছ প্ৰসংগত

লীলাকান্ত মহন্ত

মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱ গুৰুজনাৰ একনিষ্ঠ সেৱক মাধৱ পুৰুষে নাম ঘোষাত মৎস, কুৰ্ম আদি অৱতাৰৰ লগতে বুদ্ধ অৱতাৰকো ঈশ্বৰ ৰূপত স্বীকৃতি দিছে। বুদ্ধ ধৰ্মৰ অৱস্থান অতিকৈ প্ৰাচীন। তাৰ প্ৰমাণ ভাস্কৰ বৰ্মাৰ ৰাজত্ব কালত চীনৰ মহাযানী বৌদ্ধ পৰিব্ৰাজক হিউৱেনচাং ৬৪৩ খৃঃ মানত কামৰূপলৈ অহাৰ কথা পোৱা যায়। কিন্তু কালক্ৰমত সপ্তম শতিকাৰ শেষ ভাগৰ পৰা বৌদ্ধ ধৰ্মৰ নতুন ৰূপ ব্ৰজযানৰ জন্ম হয়। এই তান্ত্ৰিক বৌদ্ধ মতত “অদ্বৈত দৰ্শন, ইন্দ্ৰজাল বিদ্যা শৃঙ্গাৰ তত্ত্বৰ লগত বৌদ্ধ ধৰণ-ধাৰণা সামান্যভাৱে মিহলি কৰি এক অদ্ভুত মিশ্ৰণ” তৈয়াৰ কৰা হৈছিল। ইয়াৰ মূল ভেটি “মহাসুখবাদ”। এই মহাসুখবাদেই ব্ৰজযানক অনৈতিক পথেদি আগবঢ়ালে। ব্ৰজযান, সহজযান আৰু কালচক্ৰযান বৌদ্ধ ধৰ্মৰ পিছৰ যুগৰ ভাগ। তাৰ উপৰি মন্ত্ৰযান, ভদ্ৰযান, তন্ত্ৰযান আদি সৰুসুৰা যানো আছে। এই সকলোৰে মূল ব্ৰজযান। বৈদ্যপাদ নামেৰে এজন ব্ৰাহ্মণ সাধকে এজনী চণ্ডালী যোগিনীৰ পৰা মহামুদ্ৰাসিদ্ধি লাভ কৰি পিছত কামৰূপৰ অৱধূত যোগী ৰত্নশীলক শিক্ষা দিয়ে বুলি লামা তাৰানাথে লিখিছে।

মুঠতে তান্ত্ৰিক বৌদ্ধ ধৰ্মৰ লীলা ক্ষেত্ৰৰূপে কামৰূপ বিখ্যাত হৈ পৰিছিল। এই তান্ত্ৰিকতাৰ বহুতো আচাৰ হিন্দুতন্ত্ৰেৰে মিহলি হৈ ইন্দ্ৰজালিকতা আদিৰ ভয়াবহ সৃষ্টি কৰিছিল। বৌধ বতাহ পানীয়ে নৱবৈষ্ণৱ ধৰ্মক কেনেকৈ কোৱাইছিল তাৰ উদাহৰণ —

“বৌধ আৰু বৌধ মতীয়া টাটকীয়া”

শঙ্কৰদেৱৰ কীৰ্ত্তন-ঘোষাৰ দ্বিতীয় কীৰ্ত্তনটিতে আমি তেওঁৰ সমসাময়িক বৌদ্ধসকলৰ আচাৰৰ সন্ধান পাবোঁ—

“বুদ্ধ অৱতাৰে বেদ পশু কৰি ছন্ন।
বামানয় শাস্ত্ৰে মুহি আছা অঞ্জুজন।।
নিচিন্তে চৰণ নাম নলৱে তোন্মাৰ।
সদায়ে প্ৰমত্ত লোক পাষণ্ড আচাৰ।।
কলিৰ শেষত হৈবা কল্কি অৱতাৰ।
কাটি মাৰি ম্লেচ্ছক কৰিবা বুদ্ধামাৰ।।
সবাকো বধিবা বৌদ্ধগণ মত আছে।
কলিৰ শেষত সত্য প্ৰৱৰ্ত্তাইবা পাছে।।”

এই সম্পৰ্কত একালৰ গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ স্বনামধন্য উপাচাৰ্য কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈয়ে এটি টোকাত লিখিছে :-

“বুদ্ধদেৱৰ পাছত বৌদ্ধ ধৰ্মৰ নানান পৰিৱৰ্ত্তন হয়। তাত নানা তান্ত্ৰিক মত আৰু আচাৰ সোমায়। হিন্দুতন্ত্ৰ আৰু বৌদ্ধ তন্ত্ৰৰ বৰ ঘনিষ্ঠ সম্বন্ধ। পুৰণি হিন্দু তন্ত্ৰ “জ্ঞানার্ণৱ”ৰ এঠাইত বৌদ্ধ দৰ্শন পূজনীয় বুলি উল্লেখ কৰা আছে। সি যি কি নহওক, হিন্দু আৰু বৌদ্ধ তন্ত্ৰ উভয়তে কিছুমান আপত্তিজনক কথা আছে। এই কাৰণেই বৈষ্ণৱসকলে তান্ত্ৰিক আচাৰ ভাল নাপাইছিল। কীৰ্ত্তন পুথিৰ বৌদ্ধ মতক “বামানয়” বোলাৰ কাৰণ এয়ে। শঙ্কৰদেৱে তেওঁৰ সমসাময়িক বৌদ্ধ মতৰ কথা কৈছে মাথো..... এই বামমৰ্গত সুৰাপান, সম্ভোগ সকলো বিধেয়। এই বাম মৰ্গৰ লগত বৌদ্ধ ধৰ্মৰ সংযোগ স্থাপিত হোৱাৰ বাবে বৌদ্ধ মতক পৰৱৰ্ত্তী যুগত অনেকে আক্ৰমণ কৰিছে।

শঙ্কৰদেৱৰ চৰিততো সেই সময়ৰ “বৌধ”ৰ উল্লেখ পোৱা যায়। শঙ্কৰদেৱে “লুইত পাৰ হৈ বেলগুৰি ধুৱাহাটা গ্ৰামত বহিলহি। সেই গ্ৰামে দুটা বৌধ মতীয়া টাটকীয়া আছিল। এটা হয় ব্যাধি, এটা হয় বৈদ্য। হৈ জাৰে ফুকে, সজ হয়। বস্ত্ৰ টকা, ধান, উপাধি দিয়ে যায়। এই মতে প্ৰৱৰ্ত্তি আছে গুৰু শুনি “পাষণ্ড মৰ্দন” কৰি দিলে। ভকতে গাই ফুৰে। ৰ'ব নপাৰি গ'ল গুচি দাতিলে। এনে বৌদ্ধ বাজীকৰৰ সন্ধান ৰাম সৰস্বতীৰ “ব্যাসাশ্ৰম” পুথিতো পোৱা যায়। কলিৰ ব্ৰাহ্মণৰ বৰ্ণনাত ৰাম সৰস্বতীয়ে লিখিছে—

“বৌদ্ধ শাস্ত্ৰে কৰিবেকতৰ্ক বাদচয়।

হৰি ভকতক দুখ দিবে দুৰাশয়।।

অন্যায় অসত্য কৰি জীৱিকা আৰ্জিব।

কতো কতো বৈষ্ণৱৰ বৈশ্বক ধৰিব।।
 মহাব্ৰতে শ্লেচ্ছ সকলৰ মন ভুলি।
 কহিবেক গ্ৰাম্যগীত গোপ্য জ্ঞান বুলি।।
 যেন টাটকীয়া সৰে টাটক কৰয়।
 তাকে লৈয়া ঘৰে ঘৰে ফুৰিবে নিশ্চয়।।
 দিবেক উৰুলি ভেৰী ফুঙ্কি টান কৰি।
 পিন্ধিবেক ফোঁটাক ভঙ্গি ভাৱ কৰি।।
 মহাপাপ মতি হৈব লোক দুৰাচাৰ।
 বিপ্ৰসবে বোধ শাস্ত্ৰ কৰিবে প্ৰচাৰ।।
 কৰিবে জীৱিকা সিটো টাটক আচৰি।
 অধৰ্ম্মকে ধৰ্ম্ম কৰিবেক উচ্চ কৰি।।”

ৰমানন্দ দ্বিজৰ বংশী গোপাল চৰিততো আছে— বংশী গোপালদেৱে উজনিত সম্পূৰ্ণ প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰাৰ আগলৈকে ‘বোধ’ হতৰ উপদ্ৰৱ সহ্য কৰিব লগা হৈছিল। বিয়াৰ ভাৱ এৰি পোনতে তেওঁ বৈষ্ণৱ ভাৱ অৱলম্বন কৰোতেই বোধই আছকাল দিবলৈ ধৰিলে—

“ই দেশত কতো কতো ভকত আছয়।
 ব্যভিচাৰ মতে দেখো সবে প্ৰৱৰ্ত্তই।।
 অন্নযোনি আচাৰ বিচাৰ কিছু নাই।
 প্ৰবৃত্তিক চাহিলে পাষণ্ড সমুদায়।।”

এইসকল বৌদ্ধ পাষণ্ডচাৰী। বংশী গোপালে কাঁহীকুছিত সত্ৰ পাতি শৰণ ভজন দিয়া দেখি তাত ব্যাঘাট ওপজাবলৈ বোধই যত্ন কৰিছিল, বিহ খুৱাই মাৰিবলৈকো চাইছিল। এজন বোধৰ নাম এই চৰিতত আছে বাসুদেৱ বোধ।

তদুপৰি শঙ্কৰ গুৰুজনাৰ বিপক্ষে অপবাদ অনাত তাৰ উত্তৰ স্বৰূপে উত্তৰ আৰু বোধৰ ব্যাখ্যা :-

Ref: Sankardeva and his times By Dr. M.S. Neog. Page 360. chapter xii- “Social implications of Sankardeva’s Bhakti movement” :-

An attempt is often made in some quarters to describe Sankara as a social revolutionary, who aside all caste barri-

ers and perched a faith, banished from the srutis and smrities. Lakhmi Nath Bezbowa sought to discredit such an extreme view of the matter, when he said :- Sankardeva and Madhabdeva were no visionaries or revolutionaries. Their aim was to purify Hinduism from within. It will help me to understand the matter if we examine the charges, brought against sankara by the interested parties on different occasions It was variously alleged –(i) that he interdicted people from worshipping Durga, Siva and all deities other than Vishnu (ii) as against Blood scarifice (iii) being a Sudra he studied Bhagawata purana (iv) : became a guru of Brahmana etc. etc.

These were the main charges which could reasonably levelled against the saint. But there were other allegations, against which Sankara is represented by these early biographers as pleasing not guilty or which could legitimately be described as were exaggerations.

It was said that Vedic rites, general religious duties (Nitya Naimittika), funeral rites and fire scarifices in marries were set at naught by Sankara and that this was nothing less than taking to the Baudha (pseudo- Buddhist) ways . when such reports were made to the kosh court of Koch Bchar, Kanthabhusans of Maguri, Naranarayan’s priest, stated that his father-in-law, Ramrama , used to conduct sraddha ceremonies of Sankara’s father in which Brahmana priest were given feast and fees....

সেইদৰেই ‘শ্লেচ্ছ’ সম্পৰ্কে বিভিন্ন পণ্ডিত আৰু শাস্ত্ৰীয় মত কেইটামান উদ্ধৃতি দিয়া হ’ল :

বেঙ্গলী সাহিত্যৰ এজন সুপ্ৰসিদ্ধ লেখক বঙ্কিমচন্দ্ৰ চট্টোপাধ্যায়দেৱে কৈছে যে— এটা সময়ত কাপৰুম ৰাজ্য অতি বিজুত আছিল। সেই সময়ত প্ৰাচীন কামৰূপত কীচক নামে এটা শ্লেচ্ছ জাতিৰ দ্বাৰা পৃথু ৰাজ্য আক্ৰান্ত হৈছিল। সেই লোকসকল শ্লেচ্ছ হিচাবে চিহ্নিত হৈছিল। তেওঁলোক এনে কদাচাৰী আৰু অস্পৃশ্য আছিল যে স্পৰ্শৰ ভয়ত প্ৰাচীন কামৰূপৰ পৃথু ৰজাই পানীত পৰি জপিয়াই আত্মহত্যা কৰিছিল। কীচক নামৰ এই জাতি গোষ্ঠীটো সেই অঞ্চলত শ্লেচ্ছ হিচাবে গণ্য হৈছিল। আকৌ জয়দেৱৰ গীত গোবিন্দমত

শ্লেচ্ছৰ কথা এনেদৰে কৈছে—

“শ্লেচ্ছনিবহুনিধনে কলয়সি কৰবালম্
ধুমকেতুমিব কিমপি কৰালম্
কেশৰধৃত কঙ্কি শৰীৰ
জয় জগদীশ হৰে”

জয়দেৱৰ শ্ৰীগীত গোবিন্দম্ৰ এই শ্লোকাংশৰ অৰ্থ হ'ল- হে কঙ্কি শৰীৰধাৰী কেশৰ, তুমি যুগৰ অন্তত শ্লেচ্ছসকলক ধ্বংস কৰাৰ বাবে নিজৰ হাতত অসি ধাৰণ কৰি ধুমকেতুৰ দৰে অৱতীৰ্ণ হোৱা, গতিকে হে জগদীশ, তোমাৰ জয় হওক। সন্ন্যাসীসকলৰ দৃষ্টিত ইংৰাজসকলেই আছিল শ্লেচ্ছ। পৰম্পৰা সদাচাৰ সনাতন সংস্কৃতিৰ বিপৰীতে অৱস্থান কৰা লোকেই শ্লেচ্ছ। “বিষ্ণুসংহিতাৰ” মতে “চাতুৰ্ণ্য ব্যৱস্থানং যস্মিন দেশে ন বিদ্যতে” অৰ্থাৎ যি দেশত চতুৰ্ণ্য ব্যৱস্থা নাই, সেয়াই শ্লেচ্ছৰ দেশ। (অৰ্থাৎ ব্ৰাহ্মণ, ক্ষত্ৰিয়, বৈশ্য, শূদ্ৰ এই চাৰিবৰ্ণ য'ত নাই)। মনু সংহিতাৰ মত অনুসৰি বৰ্ণাশ্ৰম বহিৰ্ভূত জাতি হ'ল শ্লেচ্ছ।

ড° মহেশ্বৰ নেওগদেৱে তেখেতৰ গৱেষণা গ্ৰন্থ “Sankaradeva and His Times” - পৃঃ ৩৭০(Edt. 1965) ত শ্লেচ্ছ সম্পৰ্কে বিৱৰি কৈছে—

Ramanda Drija realises the significance of one of the chief achievement of Sankara when he says. “Kamarupa is a Mleccha country and Krishna has incarnated here this time as sankaraThe greatly impure Mlecchas now perform Naama- kirtana and in case attain to Vaikuntha”. In sankara's vaishnavism the Non-Hindu population of the country found an attractive portal into Hinduism, and thought it they entered a clean and disciplined way of individual and social life.

The old ways of unclean food, clothing and general behaviour were replaced by cleanliness and decency. The Mlecchas were no longer Mlecchas after their conversion. They were to be counted only as members of the holy fraternity. Then again there was to be made no distinction between Vishnu and Vaishnavas. Once three bhaktas, who belong to

the Saloi caste, went to haridevas place at Maneri. They were given food to eat, and harideva asked his wife to clean the ground, where the saloi guests dined. On the Brahmana's ladie's refusing to do it, Haridev did the cleansing with his own hands and said- “tore katha nohi bhal ai, hari bhakatak bola Saloi “. The words are not good now that thou callest votaries of hari Saloi.

এইদৰেই শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰ গুৰুজনা তথা তাৰাৰ অনুগামীসকলে সকলো জাতি- উপজাতিকে সমভাৱেৰে সমাদৰ কৰি এক বৃহৎ অসমীয়া জাতি গঢ়িলে। আনকি ড° সত্যেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মাদেৱে তেখেতৰ “Neo-Vaishnavite Movement and the Sattra Institution of Assam” ৰ ১৫৭ পৃষ্ঠাত কৈছে— The earliest attempt to bring the backward tribes into the fold of Vaishnavism was made by Sankaradeva himself who accepted Gobindo, a Garo, joyhari, a Mikir, chandkhan, a Muslim as his deciples.

ইমানেই মহান আদৰ্শৰে বৃহত্তৰ অসম গঢ়ি গ'ল—সেইজনা প্ৰাতঃস্মৰণীয় শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱ গুৰুজনা।■■

কীৰ্ত্তন-ঘোষা নিষিদ্ধকৰণ :

অসমৰ সমাজ জীৱনৰ প্ৰতি এক সাংঘাতিক আঘাত

ভীমকান্ত কোঁৱৰ

মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে শ্ৰীমদ্ভাগৱতৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি একশৰণ নামধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিছে। একশৰণ নামধৰ্মৰ মূল শাস্ত্ৰ কীৰ্ত্তন-ঘোষা পুথিখনৰ ২৭ (সাতাইছ) টি খণ্ডৰ ভিতৰৰ ২ টি খণ্ডই মূল ১২ শ স্কন্ধ ভাগৱত শাস্ত্ৰৰ পৰা পোনপটীয়াকৈ লোৱা। কীৰ্ত্তন-ঘোষাৰ দ্বিতীয় স্থানৰ 'নাম-অপৰাধ' খণ্ডটি পদ্মপুৰাণৰ স্বৰ্গ খণ্ডৰ পৰা লৈছে। কীৰ্ত্তন-ঘোষাৰ তৃতীয় স্থানৰ 'পাষণ্ড মৰ্দন' খণ্ডটিত দ্বাদশস্কন্ধ ভাগৱতৰ বাৰেয়োটা স্কন্ধৰ পৰা লোৱা কথাৰ লগত পদ্মপুৰাণৰ উত্তৰ খণ্ডৰ বৃহৎ সহস্ৰনাম, বৃহল্লাবদীয় পুৰাণ, বিষ্ণু-ধৰ্মোত্তৰ আগম আৰু সূত-সংহিতাৰ কথা সংযোগ কৰি ৰচনা কৰিছে।

কীৰ্ত্তন-ঘোষাৰ প্ৰথম খণ্ডটি 'চতুৰ্বিংশতি অৱতাৰ'ত ভগৱানে সন্ত-সাধুসকলৰ পৰিত্ৰাণৰ কাৰণে, দুষ্কৃতিকাৰীসকলক বিনাশ কৰিবৰ বাবে যুগে যুগে অৱতাৰ ধাৰণ কৰাৰ কথাৰে ভগৱানৰ ২৪ (চৌবিছ) টি অৱতাৰৰ কথা বৰ্ণনা কৰিছে। এই চৌবিছটি অৱতাৰৰ কথা ভাগৱতৰ প্ৰথম স্কন্ধৰ তৃতীয় অধ্যায়ত বৰ্ণিত ২২ অৱতাৰ আৰু সেইদৰে ভাগৱতৰ ২য় স্কন্ধৰ ৭ম অধ্যায়ত বৰ্ণিত ২৪ অৱতাৰৰ বৰ্ণনাৰ পৰা মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে নিজৰ মতেৰে চৌবিছ অৱতাৰৰ ক্ৰম সজাইছে। মহাপুৰুষজনাই সজোৱা ক্ৰমমতে প্ৰথম দহটি অৱতাৰ এনে ধৰণৰ— মৎস্য, কুৰ্ম, বৰাহ, নৰসিংহ, বামন, পৰশুৰাম, শ্ৰীৰাম, হনুমাণ, বুদ্ধ, কল্কি। কীৰ্ত্তন-ঘোষাৰ প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় কীৰ্ত্তনত এই দহ অৱতাৰ বৰ্ণিত হৈছে। দ্বিতীয় কীৰ্ত্তনৰ ১৪ সংখ্যক পদজনৰ পদকেইফাঁকি হ'ল—

“কলিৰ শেষত হৈবা কল্কি অৱতাৰ।
কাটি মাৰি শ্লেচ্ছক কৰিবা বৃন্দামাৰ।।

সৱাকো বধিবা বৌদ্ধ গণ যত আছে।

কলিৰ শেষত সত্য প্ৰৱৰ্ত্তাইবা পাছে।।” ১৪।।

‘গীত গোবিন্দ’ কাব্যত বাংলাৰ কবি ৰবি জয়দেৱে একে দশম অৱতাৰ কল্কি অৱতাৰ সম্পৰ্কত কৈছে—

“শ্লেচ্ছ-নিবহ-নিধনে কলয়সি কৰবালম্।

ধুমকেতুমিবি কিমপি কৰালম্।।

কেশব ধৃত-কল্কি শৰীৰ জয় জগদীশ হৰে।।” ১৪

এই শ্লোকটিৰ গদ্য-কবিতাৰ ভাঙনিত অনুবাদকে (নৃপেন্দ্ৰকৃষ্ণ চট্টোপাধ্যায়) কৈছে—

“শ্লেচ্ছতে ভৱে গিয়েছে ধৰণী,

সেই শ্লেচ্ছদেৱ নিধনেৰে জন্যে

আজ তুমি ধুমকেতুৰ মতন

এসেছ কৰাল তৱবাৰি নিষ্কাষিত কৰে।

কল্কিবুপধাৰী হে কেশব,

হে জগদীশ, হে হৰি,

তোমাৰি হউক জয়।।” ১৪।।

ইয়াকে কথাবে কৈছে— ‘দশ-অৱতাৰ বৰ্ণনাৰ শেষ শ্লোকে জয়দেৱ অনাগত কল্কি অবতাৰেৰে উল্লেখ কৰেছে। পুৰাণে ভবিষ্যৎ বাণী কৰা আছে, কলিয়ুগে যখন পৃথিৱী অনাচাৰী শ্লেচ্ছদেৱ দ্বাৰা পৰিপূৰ্ণ হয়ে যাবে, তখন পৃথিৱীকে পুনৰায় পাপমুক্ত কৰাৰ জন্যে ভগৱান নিষ্কাষিত তৱবাৰি হাতে কল্কিবুপে দেখা দেবেন।’

মূল ভাগৱতৰ দ্বিতীয় স্কন্ধৰ সপ্তম অধ্যায়ৰ ৩৮ সংখ্যক শ্লোকত ভগৱানৰ কল্কি অৱতাৰৰ কথা কৈছে। যথা :

ৰ্যহ্যালয়েদপি সতাং ন হৰেঃ কথাঃ স্যুঃ।

পাখণ্ডিনো দ্বিজজনা বৃষলা নৃদেৱাঃ।।

স্বাহাস্বধাৰযড়িতি স্ম গিৰো ন যত্ৰ শাস্তা

ভৱিষ্যতি কলেৰ্ভ গৱান্যুগাস্তে।।”—ভাগৱত ২/৭/৩৮

অৰ্থাৎ যেতিয়া সন্ত-সজ্জনসকলৰ গৃহতো হৰিৰ কথা চৰ্চা নহ'ব, তিনিয়ো দ্বিজ জাতি পাষণ্ডী হ'ব আৰু শাসনকৰ্তা ৰজাবিলাক শূদ্ৰ হ'ব তথা যেতিয়া স্বাহা স্বধা, ৰযট্ — এই শব্দবিলাক শুনিবলৈ পোৱা নাযাব,

তেতিয়া কলি যুগৰ অন্তত কলিযুগৰ পৰম দণ্ডদাতাৰূপে ভগৱানে কঙ্কি অৱতাৰ ল'ব।

মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে কীৰ্ত্তন-ঘোষাৰ পদত শ্লেচ্ছ আৰু বৌদ্ধ (বৌধ) একে অৰ্থতে প্ৰয়োগ কৰিছে। ইয়াত শ্লেচ্ছ শব্দই পাপী, অধাৰ্মিক, ভ্ৰষ্ট, ত্ৰুৰ, নিৰ্দয়, পতিত, অসৎ, কুকৰ্মী, শুদ্ধাচাৰবিহীন, মিথ্যা ধৰ্মাচৰণকাৰী, অখাদ্য খাদক, ছল-বঞ্চনাকাৰী লোকক বুজাইছে। আনহাতে শাক্যসিংহ বুদ্ধদেৱক বিষুণ্ড অৱতাৰ বুলিছে। বুদ্ধ অৱতাৰত বেদপস্থ অৰ্থাৎ বেদৰ যি খণ্ডত দেৱতাৰ যজ্ঞত অবাধ পশুবধৰ বিধান আছে, সেই খণ্ডক নিন্দা কৰি খণ্ডন কৰিলে, অহিংসা ধৰ্ম প্ৰৱৰ্ত্তন কৰিলে। বুদ্ধদেৱে ঈশ্বৰৰ অস্তিত্বৰ কথা, ক'তো পোনপটীয়াকৈ নক'লে। খ্ৰীষ্টাব্দ প্ৰথম শতাব্দীত বৌদ্ধ ধৰ্মত নাগাৰ্জুনৰ জৰিয়তে মহাযান প্ৰথাৰ জন্ম হয় আৰু অষ্টম শতাব্দীত ই তাত্ত্বিকতাত পৰিণত হয়। দশম শতাব্দীত তাত্ত্বিক বহস্যবাদী বৌদ্ধ ধৰ্মই বজ্ৰযান নাম লৈ কামৰূপত সোমায় আৰু কামৰূপৰ সেই সময়ৰ আদিবাসী আৰু পৰ্বতীয়া লোকৰ কৌলিক ধৰ্মৰ লগত মিহলি হৈ সহজীয়া পন্থাত পৰিণত হয়। এই সহজীয়া পন্থাই অসম কামৰূপত ভয়ংকৰ বহস্যবাদী গুপ্ত ধৰ্মৰ ৰূপ ধাৰণ কৰে। এনেবোৰ ভয়ংকৰ গুপ্তধৰ্ম আচৰণকাৰীসকল শ্লেচ্ছই নহয় মহাশ্লেচ্ছ।

মহাপুৰুষে এই ভয়ংকৰ স্থলিত লোকসকলক লক্ষ্য কৰিয়েই 'শ্লেচ্ছ' আৰু 'বৌদ্ধগণ' শব্দ প্ৰয়োগ কৰিলে। এতিয়া কথা হ'ল— মানুহৰ আয়ুসৰ লেখেৰে সত্য যুগৰ আয়ুস কাল ১৭ লাখ ২৮ হেজাৰ বছৰ, ত্ৰেতা যুগৰ ১২ লাখ ৯৬ হেজাৰ বছৰ, দ্বাপৰ যুগৰ ৮ লাখ ৬৪ হেজাৰ বছৰ আৰু কলি যুগৰ ৪ লাখ ৩২ হেজাৰ বছৰ।

এই কলিযুগৰ বৰ্ত্তমানলৈকে ৫ হেজাৰ অতিক্ৰম হৈছে— (কুৰুক্ষেত্ৰৰ যুদ্ধ তথা পৰীক্ষিতৰ ৰাজ্য অন্ত পৰাৰ পৰা) কলি যুগৰ এতিয়াও ৪ লাখ ২৭০০০ বছৰ বাকী আছে। তেতিয়ালৈকে বিশ্বসংসাৰ তথা পৃথিৱীৰেই কি গতি হয় ঠিকনা নাই, তেনেস্থলত এতিয়াৰ সাংসদ, সভাপতি-সম্পাদক তথা আমি অন্য সাধাৰণ প্ৰজাবোৰে অসহিষ্ণু কথাৰে ৰণ তৰি পৰস্পৰৰ মাজত ভাতৃঘাতী সংঘৰ্ষৰ সৃষ্টি হ'ব পৰা পৰিৱেশ সৃষ্টি কাৰৰ কিবা যুক্তি আছেনে বাৰু ? কিমধিকমিতি। ■■

অন্য এক কুচক্ৰৰ শঙ্কৰদেৱনিগ্ৰহ'

ড° জগত চন্দ্ৰ কলিতা

বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সম্বন্ধ নামৰ অনুষ্ঠান এটাই আয়োজন কৰা আলোচনা চক্ৰত মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ কীৰ্ত্তন-ঘোষাত থকা 'শ্লেচ্ছ' আৰু 'বৌদ্ধ' শব্দ দুটাৰ ব্যৱহাৰত আপত্তি দৰ্শাই কোকৰাঝাৰ সমষ্টিৰ সাংসদ চান্দুচুমা খুংগুৰ বিচমুটিয়াৰীদেৱে গ্ৰন্থখন নিষিদ্ধ কৰিবলৈ তোলা দাবীৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত বড়ো সাহিত্য সভা, বিটিচি প্ৰধান হাথামা মহিলাৰী সমন্বিতে অসমৰ ভালেমান সংগঠন আৰু বিশিষ্ট ব্যক্তিয়ে তীব্ৰ প্ৰতিবাদ কৰাৰ পিচতো, তেনে দাবী কিমান অসংগত, অযুক্তিকৰ তাক প্ৰতিপন্ন কৰিবলৈ সমগ্ৰ অসমৰ পণ্ডিতমণ্ডলীয়ে তথ্যসহকাৰে অসংখ্য যুক্তি প্ৰদৰ্শন কৰাৰ পিচতো বিচমুটিয়াৰীদেৱে নিজৰ অসংগত দাবীটো প্ৰত্যাহাৰ কৰা নাই। কেইদিনমান পিছত সাংবাদিক মেল এখনত বিচমুটিয়াৰীদেৱে নিজৰ দাবীটোত অটল আছে বুলি ঘোষণা কৰাৰ সময়ত তেখেতৰ হৈ যুক্তি প্ৰদৰ্শন কৰা দেখা গ'ল জনকলাল বসুমতাৰী নামৰ এগৰাকী ব্যক্তিক। সেইদিনাৰ কথাখিনি শুনাৰ পিচত শ্ৰোতাসকলৰ এনে অনুমান হ'ল যেন কীৰ্ত্তনপুথি নিষিদ্ধ কৰাৰ দাবীটো জনকলাল বসুমতাৰীদেৱৰহে, বিচমুটিয়াৰীদেৱৰ মুখেৰে তাক প্ৰকাশ কৰা হৈছে। ১ আগষ্ট ২০১২ তাৰিখৰ আমাৰ অসম কাকতৰ মুকলি মঞ্চ শিতানত 'কীৰ্ত্তনঘোষা আৰু 'নামঘোষা' বিতৰ্কৰ সমাধান বিচাৰি শীৰ্ষক জনকলাল বসুমতাৰীদেৱৰ যিটো লেখা প্ৰকাশ পালে সেইটোৱে পূৰ্বৰ অনুমান সঁচা বুলি প্ৰমাণ কৰিলে।

লেখাটোত বসুমতাৰীদেৱে প্ৰথমেই "ড° জিতেন দাসৰ কীৰ্ত্তনৰ সময়লৈ শ্লেচ্ছ শব্দটোৰ ডেৰ হাজাৰ বছৰীয়া বিৱৰ্ত্তন আটাইতকৈ হাস্যকৰ"

১. এই লেখাটো আমাৰ অসম কাকতৰ ১ আগষ্ট, ২০১২ তাৰিখৰ সংখ্যাত প্ৰকাশিত জনকলাল বসুমতাৰীৰ লেখা এটাৰ প্ৰতিবাদত লিখি প্ৰকাশৰ বাবে পঠোৱা হৈছিল যদিও কাকতখনে লেখাটো প্ৰকাশ নকৰিলে।

বুলি কৈ তেখেতসকলৰ দাবীৰ বিপৰীতে যুক্তি প্ৰদৰ্শন কৰা বিদ্বৎমণ্ডলীৰ যুক্তিবোৰক তাক্ষিল্য কৰি উৰুৱাই দিছে কোনো যুক্তি নিদিয়াকৈ, কোনো তথ্য নিদিয়াকৈ। অৰ্থাৎ বসুমতাৰীদেৱে প্ৰথমেই এই ঘোষণা কৰি লৈছে যে মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ বিৰুদ্ধে তেখেতে যুক্তিপ্ৰুফ জেকেট পিন্ধি যুদ্ধত নামিছে গতিকে কোনো পণ্ডিতৰ কোনো যুক্তিয়ে তেখেতৰ মন মগজুত প্ৰৱেশ কৰাৰ কোনো সম্ভাৱনা নাই। তাৰপিচতে “যুক্তিৰে বিতৰ্কত বিষয়টোৰ সমাধা বিচাৰিবলৈ গৈ নানা পণ্ডিতৰ পৰস্পৰবিৰোধী মতবাদলৈ নগৈ” বসুমতাৰীদেৱে “মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ স্বৰচিত শ্ৰীমদ্ভাগৱত আৰু কীৰ্ত্তনত সন্নিৱিষ্ট পদ কেইটাতো” বিতৰ্কটোৰ সমাধান বিচাৰাৰ সিদ্ধান্ত কৰি বিপক্ষৰ পণ্ডিতসকলক জনাইছে - “সংস্কৃত মই দশমমানলৈ পঢ়িছিলো। ইয়াৰ অনুবাদত বিপক্ষৰ বিদগ্ধ পণ্ডিতসকলে হাঁহি উৰুৱাতকৈ ইয়াৰ অৰ্থ সম্যক অনুধাৱন কৰে যেন।” (তেখেত নিজে কিন্তু বিপক্ষৰ সেই বিদগ্ধ পণ্ডিতসকলৰ যুক্তিবোৰক তাক্ষিল্য কৰি ভালকৈয়ে হাঁহি লৈছে।)

বিপক্ষৰ পণ্ডিতসকলক, লগতে সমগ্ৰ মানৱ সমাজক তেখেতে দিয়া অৰ্থ অনুধাৱন কৰি শঙ্কৰদেৱ এগৰাকী খলনায়ক আছিল বুলি মানি ল'বলৈ আহ্বান জনাই বসুমতাৰীদেৱে প্ৰথমে শ্ৰীমদ্ভাগৱত মহাপুৰাণৰ প্ৰথম স্কন্ধৰ তৃতীয় অধ্যায়ত বুদ্ধ আৰু কঙ্কি অৱতাৰৰ বিষয়ে লিখা শ্লোকদুটা (ততঃ কলৌ সম্প্ৰবৃত্তে সন্মোহায় সুৰদ্বিষাম। বুদ্ধো নাম্নাজনসুতঃ কীকটেযু ভৱিষ্যতি।। ২৪ অথাসৌ যুগসঙ্ঘায়াং দস্যুপ্ৰায়েষু ৰাজসু। জনিতা বিষুয়শসো নাম্না কঙ্কিৰজগৎপতিঃ।।২৫) আৰু জয়দেৱৰ গীতগোৱিন্দৰ পৰা বুদ্ধদেৱ সম্পৰ্কে লিখা শ্লোক এটা। [নিন্দাস যজ্ঞৱিধেৰহ হশ্ৰুতি জাতম। সদয় হৃদয়দৰ্শিত পশু যাতম।। (১/৯)] উদ্ধৃত কৰিছে আৰু “শঙ্কৰদেৱে এই দুয়োখন শাস্ত্ৰৰ পৰা ফালৰি কাটি উদ্দেশ্যপ্ৰণোদিতভাৱে বামানয় শাস্ত্ৰ পাৰাণ্ড আচাৰৰ প্ৰৱৰ্তকৰূপে আৰ্য্য অষ্টাঙ্গিক মাৰ্গৰ উদ্ভাৱক কৰুণাৰ মূৰ্ত্তি ভগৱান বুদ্ধক আচাৰ্য্যৰ কাঠগড়াত থিয় কৰাইছে” বুলি গুৰুজনাৰ বিৰুদ্ধে অবাস্তৱ অভিযোগ এটা আনিছে কীৰ্ত্তন-ঘোষাৰ এই পদকেইটা লিখাৰ অপৰাধত -

“বুদ্ধ অৱতাৰে বেদপস্থ কৰি ছন্ন।

বামানয় শাস্ত্ৰে মুহি আছা অজ্ঞজন।।

নিচিন্তে চৰণ নাম নলৱে তোন্নাৰ।

সদায়ে প্ৰমত্ত লোক পাৰাণ্ড আচাৰ।।১৩।।

কলিৰ শেষত হৈবা কঙ্কি অৱতাৰ।

কাটি মাৰি শ্লেচ্ছক কৰিবা বৃন্দমাৰ।।

সৱাকো বধিবা বৌদ্ধগণ যত আছে।

কলিৰ শেষত সত্য প্ৰৱৰ্তাইবা পাছে।।”১৪।।— কীৰ্ত্তন-ঘোষা

বসুমতাৰীদেৱে মহাপুৰুষগৰাকীৰ বিৰুদ্ধে উত্থাপন কৰা অভিযোগ হয় তেখেতে অসাৱধানভাৱে কৰা পৰ্যালোচনাৰ ফল অথবা গভীৰ শঙ্কৰদেৱ বিদ্বেষ, বৈষ্ণৱবিদ্বেষৰ প্ৰকাশ। বসুমতাৰীদেৱে “শঙ্কৰদেৱে এই দুয়োখন শাস্ত্ৰৰ পৰা ফালৰি কাটি” অহা বুলি যিটো অভিযোগ আনিছে তাৰ কথাকে প্ৰথমে বিচাৰ কৰা যাওঁক। মূল ভাগৱতৰ আধাৰতে মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱে কীৰ্ত্তনঘোষাৰ বিভিন্ন খণ্ড ৰচনা কৰিছে যদিও গীতগোৱিন্দ গ্ৰন্থৰ পৰা তেৰাই কোনো বিষয়বস্তু সংগ্ৰহ কৰা বুলি ক'তো পোৱা নাযায় আৰু সেয়া সম্ভৱো নহয়, কাৰণ বৈষ্ণৱ শাস্ত্ৰ হ'লেও গীতগোৱিন্দ কাব্যৰ আদৰ্শৰ লগত শঙ্কৰদেৱৰ আদৰ্শৰ অমিল বহুত। তেনেস্থলত জয়দেৱৰ গীতগোৱিন্দ কাব্যৰ পৰা শঙ্কৰদেৱ আঁতৰি অহা বুলি বসুমতাৰীয়ে ক'বলৈ যোৱাটো এটা সম্পূৰ্ণ অৱাস্তৱ কথ। আনহাতে, ভাৰতীয় বৈষ্ণৱ পৰম্পৰাত বিষুৰ অৱতাৰসমূহৰ বৰ্ণনা কেৱল মদ্ভাগৱত মহাপুৰাণ আৰু গীতগোৱিন্দতে নহয় বেছিভাগ বৈষ্ণৱ সাহিত্যতে আছে। আনকি মদ্ভাগৱত মহাপুৰাণৰে ১ম স্কন্ধৰ তৃতীয় অধ্যায়ৰ উপৰি ২য় স্কন্ধৰ ৭ম অধ্যায়, ৬ষ্ঠ স্কন্ধৰ ৮ম অধ্যায় আৰু ৯ম স্কন্ধৰ ৪র্থ অধ্যায়ত বিষুৰ অৱতাৰসমূহৰ বৰ্ণনা আছে। আনহাতে এই অৱতাৰসমূহৰ বৰ্ণনা সকলো শাস্ত্ৰতে একে নহয়। এই বিষয়ে বিখ্যাত পণ্ডিত দীনেশ চন্দ্ৰ চিৰকাৰে Early History of Vaishnavism নামৰ প্ৰবন্ধত লিখা কথাখিনি উল্লেখনীয় “ Traditions as to the number of avatars varied and the later lists of the avatars, though the usual number ten is generally adhered to, very often offer different names. A passage of the late Narayaniya section of the Mahabharata (XII.349. 37) mentions only four avatars, viz. Boar, Dwarf, Man-lion, and Man (i.e. Vasudeva-Kishna). The Matsya Purana (XLVII.237-48), which also gives a list of ten incarnations, states that there were three divine avatars, viz. Narayania, Narasimha, and Vamana, besides seven human avatars, viz. Dattatreya, Mandhatri, Rama-Jamadagnya, Rama-Dasharathi,

Veda-Vyasa, Buddha, and Kalki. The above section also occurs in the Vayu Purana (XCVIII.71-104); but there the name of Krishna replaces that of Buddha. The Harivamsa (I.41) quotes another list of ten incarnations which omits Matsya, Kurma, one of the Ramas, and Buddha to make room for Lotus, Dutta (Dattatreya), Keshava, (Krishna), and Vyasa (cf. also the Brahma Purana, CCXIII). There are no less than four lists of the Avatars in the Bhagavata Purana (I.3; II.7; VI.8; XI.4); but they are different from one another. One of these lists (I.3) admits that the incarnations are really innumerable (cf. the Avatara theory of the Gita), but mentions Brahma, Varaha, Narada, Nara and Narayana, the philosopher Kapila, Dattatreya, Yajna, the Jaina Tirthankara, Rishabha, the ancient king Prithu, Matsya, Kurma, the physician Dhanvantari, Mohini, Narasimha, Vamana, Rama-Jamadagnya, Veda-Vyasa, Rama-Dasharathi, Rama-Haladhara, Krishna, Buddha, and Kalki. The Agni-Purana (II-XVI; see also the Varaha-Purana, XXXIX-XLVIII) states that the incarnations including the past and future ones are really innumerable, but describes only ten Avatars including Buddha and Kalki, while the Garuda-Purana (I.202) mentions no less than 19 Avatars (called murtis), viz. Matsya, Trivikrama, Vâmana, Narasimha, Rama, Varaha, Narayana, Kapila, Datta, Hayagriva, Makaradhvaja, Narada, Kurma, Dhanvantari, Shesha, Yajna, Vyasa, Buddha, and Kalki. (The Cultural Heritage Of India Vol. 4, 1993 ed. Haridas Bhattacharyya, PP. 132)”

আনহাতে গুৰুজনাৰ ধৰ্ম ভাগৱত-গীতা কেন্দ্ৰীক হ'লেও তেৰাৰ সাহিত্যসমূহৰ বেছিভাগৰে বিষয়বস্তু মূল ভাগৱতৰ পৰা সংগ্ৰহ কৰা হ'লেও তেখেতৰ ধৰ্মীয় আদৰ্শৰ সতে মিল থকা অন্যান্য ভালেমান বৈষ্ণৱ ভাৱাত্মক গ্ৰন্থৰ পৰাও তেৰাই বিষয়বস্তু বা তথ্য আহৰণ কৰিছিল? “পদ্মপুৰাণৰ স্বৰ্গ খণ্ডত। নিৰূপি আত্ম কলি ধৰ্ম যত।।, ‘নাৰদৰ বাণী শিলৰ ৰেখা। বৃহৎ নাৰদী বিচাৰি দেখা।।’ ‘তথাপি যদি চিত্ত নেদা ঠাৰি। পদ্মপুৰাণত চায়ো বিচাৰি।।’, ‘বৃহৎ সহস্ৰ নামত আছে। নপাইলে আত্মাক নিন্দিবা পাছে।।’, ‘আত্মাৰ বোলে পতিয়ন নাই। দেখিয়ো সূত সংহিতাক চাই।।’ আদি কীৰ্ত্তনঘোষাত থকা

পদবোৰে তাৰ প্ৰমাণ দিয়াৰ উপৰি শঙ্কৰী সাহিত্যৰ গৱেষকসকলে সেই কথা তথ্যসহকাৰে ভালেমান গ্ৰন্থত লিপিবদ্ধ কৰি থৈছে। সেইবোৰ অধ্যয়ন নকৰাকৈ বসুমতাৰীদেৱে ভাগৱতৰ শ্লোকত নথকা ‘কাটি মাৰি শ্লেচ্ছক কৰিবা বৃন্দামাৰ’ আৰু ‘সবাকো বধিবা বৌদ্ধগণ যত আছে। কলিৰ শেষত সত্য প্ৰবৰ্ত্তাইবা পাছে।।’ - এই পদখিনি লিখাৰ অপৰাধত ৫৬৪ বছৰ আগতে জন্মা, অসমীয়া জাতি গঠনত সবাতোকৈ বেছি অবিহণা যোগোৱা, আধুনিক অসমৰ সমগ্ৰ বিদ্বৎ মণ্ডলীয়ে জাতিৰ জনক বুলি একমুখে স্বীকাৰ কৰা মহাপুৰুষগৰাকীক আচামীৰ কাঠগড়ালৈ চোচোৰাব বিচাৰিছে। কিন্তু অন্যই নেজানিলেও বসুমতাৰীদেৱে জানে যে বিষ্ণুৰ অৱতাৰৰ প্ৰসঙ্গত শ্লেচ্ছ শব্দটোৰ উল্লেখ অকল মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱেই কৰা নাই। বসুমতাৰীদেৱে নিজেই যিখন গ্ৰন্থৰ পদ উদ্ধৃত কৰি শঙ্কৰদেৱক অপৰাধী সজাবলৈ গৈছে সেই গীতগোবিন্দৰ অৱতাৰ বৰ্ণনতে দেখোন বিষ্ণুৱে কঙ্কি অৱতাৰত ‘শ্লেচ্ছনিৰহনিধনে’ আৰু ‘শ্লেচ্ছাম্ মুচ্ছয়তে’ বুলি দুবাৰকৈ কোৱা হৈছে। আমোদজনক কথাটো হ’ল বসুমতাৰীদেৱে বুদ্ধদেৱ সম্পৰ্কে লিখা গীতগোবিন্দৰ যিটো পদ উদ্ধৃত কৰি শঙ্কৰদেৱক অপৰাধী সজোৱাৰ পৰিকল্পনা কৰিছে তাৰ ঠিক পৰৱৰ্তী পদটোত আৰু সেইটোৰ পৰা দুটা বাদ দি আন এটা পদত আছে বিষ্ণুৱে কঙ্কিৰূপে শ্লেচ্ছ দমন কৰাৰ কথা। মূল ভাগৱত আৰু কীৰ্ত্তনৰ উক্ত পদকেইটাৰ লগত প্ৰাসঙ্গিক অৰ্থাৎ বিষ্ণুৰ অৱতাৰ সম্পৰ্কে লিখা জয়দেৱৰ গীত-গোবিন্দৰ পদখিনি শ্ৰদ্ধেয় পাঠকসকলৰ জ্ঞাতাৰ্থে ইয়াত উদ্ধৃত কৰি দিয়া হ’ল -

“নিন্দাস যজ্ঞৰিধেৰহ হশ্ৰুতি জাতম্।

সদয় হৃদয়দৰ্শিত পশু যাতম্।।

কেশৰ ধৃতবুদ্ধশৰীৰ জয় জগদীশ হৰে।।৯।।

শ্লেচ্ছনিৰহনিধনে কলয়তি কৰবালং।

ধুমকেতুৰি কিমপি কৰালম্।।

কেশৰ ধৃতকঙ্কিশৰীৰ জয় জগদীশ হৰে।।১০।।

শ্ৰীজয়দেৱকৰেবিদমুদিতমুদাৰং।

শৃগু সুখদং শুভদং ভৱসাৰম।।

কেশৰ ধৃতদশবিধৰূপ জয় জগদীশ হৰে।।১১।।

বেদানুদ্ধৰতে জগন্নিবহতে, ভূগোলমুদ্বিততে,

দৈতন দাৰয়তে, বলিম্ ছলয়তে, ক্ষত্ৰক্ষয়ম্ কুবৰ্তে,
শৌলন্ত্যম্ জয়তে, হলম্ কলয়তে, কাৰুণ্যম্ অতশ্বতে,
শ্লেচ্ছাম্ মুচ্ছয়তে, দশাকৃতিকৃতে কৃষণয় তুভ্যম্ নমঃ।।”

বসুমতাৰীদেৱে দুটা শব্দৰ প্ৰয়োগত আপত্তি দৰ্শাই মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ বিৰুদ্ধে এক অতি নিদাৰুণ অভিযোগ আনিছে আৰু সেই দুটাৰ অন্যত্ৰ প্ৰয়োগৰ বিষয়ে পাঠকক পতিয়ন নিয়াবলৈ দুখন গ্ৰন্থৰ পৰা উদ্ধৃতি দিছে। গীতগোৱিন্দ কাব্যৰ পৰা উদ্ধৃতি দিওঁতে তেখেতে একেটা অষ্টপদীতে ইমান ওচৰা-উচৰিকৈ থকা সেই দুয়োটা শব্দৰ এটা দেখিলে আনটো নেদেখিলে কিয়? নেদেখাৰ কাৰণটো হ’ল – পিছৰ শব্দটোৰ উল্লেখ কৰিলেই তেখেতসকলে শঙ্কৰদেৱৰ বিৰুদ্ধে ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দ প্ৰয়োগৰ অপৰাধত ৰুজু কৰা ভুৱা গোচৰটো পোনচাটেই নাকচ হৈ যায়। পাঠকক আভুৱা ভাৰিবলৈ আনকি বসুমতাৰী ডাঙৰীয়াই গীতগোৱিন্দৰ উদ্ধৃত তিনি শাৰীৰ (৯ নম্বৰ) শ্লোকটোৰো শেষৰ শাৰীটো বাদ দিছে। কাৰণ সেই শাৰীটোতয়ে বুদ্ধক বিষুৰ্ণ এটা অৱতাৰ বুলি কোৱা আছে।

উদ্ধৃত শ্লোকখিনিৰ অসমীয়া অনুবাদ নকৰি কলিন জন হল্কস্বেই কৰা ইংৰাজী কাব্য অনুবাদ ইয়াত উদ্ধৃত কৰি দিয়া হ’ল –

“kind as Buddha, you refused’
To take the sacrificial life’
‘of animals despite our customs:
Conqueror of the world, Hari!
‘In Kalki’s body you became
A sword to scourge the foreign people,
Comet-like in fire, Keshava;
Conqueror of the world, Hari!

You, in a decad form, Keshava,
Are the comfort of our life,
Hear the poet Jayadeva,
Conqueror of the world, Hari!

To he who bore the world, who raised the Vedas,
Bali, demon and Kshatriyas killed:

Pulastaya’s victor, compassion’s spreader, wielder

Of the plough and scourge of foreign races:
Krishna, your ten faces: reverence.”

(Jayadeva’s Gita-Govinda, Tr. Colin John Holcombe, 8-9)

আমি অসমীয়া অনুবাদৰ পৰিৱৰ্তে পশ্চিমীয়া পণ্ডিত এগৰাকীয়ে কৰা ইংৰাজী অনুবাদ দিয়াৰ অন্যতম কাৰণটো হ’ল আমাৰ বসুমতাৰীদেৱে বিকৃত কৰা ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দটোৰ অৰ্থনো পশ্চিমীয়া পণ্ডিত এগৰাকীয়ে কেনেকৈ দিছে তাক চোৱাটো। পাঠকসকলে চাওক পণ্ডিতগৰাকীয়ে এঠাইত শব্দটো foreign people বুলি আৰু আনঠাইত foreign races বুলি অনুবাদ কৰিছে। মন কৰিব এই পণ্ডিতগৰাকী বিদেশী হৈও, বিধৰ্মী হৈও বিদেশীক নিজৰ ভজনীয় দেৱতাই নিধন কৰিব বুলি লিখা গ্ৰন্থ এখন গভীৰ অধ্যয়ন কৰি অনুবাদ কৰিছে, সেই গ্ৰন্থখন নিষিদ্ধ কৰিবলৈ দাবী জনোৱাটো দূৰৰে কথা। এইখিনিতে উদ্ধৃত কাব্যংশৰ শেষৰ শাৰী চাৰিটাৰ ড^০ ৰাধাকৃষ্ণনে “2500 Years of Buddhism” গ্ৰন্থৰ আগকথাত কৰা ইংৰাজী অনুবাদখিনিও উদ্ধৃত কৰা হ’ল তেখেতেনো ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দটোৰ কি অৰ্থ দিছে তাক জানিবৰ বাবে

“Who upheld the Vedas, supported the universe, bore up
the world,
destroyed the demons, deceived Bali, broke the force of
the Kshatriyas,
conquered Ravana, made the plough, spread mercy,
prevailed over aliens, homage, O Krishna who took the
ten forms. (2500 years of buddhism, 1997, pp.xiii)

দেখা গ’ল ৰাধাকৃষ্ণনৰ দৰে পণ্ডিতেও বসুমতাৰীৰ দলে বিচাৰি পোৱা শ্লেচ্ছ শব্দৰ অদ্ভূত অৰ্থটো বিচাৰি পাবলৈ সক্ষম নহৈ Alien (অৰ্থাৎ অচিনাকী, অগ্ৰহণীয়, অপ্ৰিয়) অৰ্থহে কৰিলে। শব্দটোৰ অন্যত্ৰ ব্যৱহাৰ সম্পৰ্কে ভালেকেইগৰাকী বিজ্ঞ ব্যক্তিয়ে তথ্যপূৰ্ণভাৱে বাতৰি কাকতসমূহত ইতিমধ্যে আলোচনা আগবঢ়াইছে আৰু সেইবোৰৰ পৰা এইটো সম্পূৰ্ণৰূপে পৰিষ্কাৰ হৈছে যে ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দ বিভিন্ন ক্ষেত্ৰত কিছু ভিন্ন অৰ্থত ব্যৱহাৰ হৈ আহিছে যদিও অসমৰ মেচসকলক বুজাবৰ বাবে শব্দটো কোনোৱে কতো ব্যৱহাৰ কৰা নাই। যিহেতু মহাপুৰুষজনাই বিষুৰ্ণ দশাৱতাৰ বৰ্ণনা প্ৰসঙ্গত ব্যৱহাৰ

কৰা ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দটোক লৈ বিতৰ্কটো আৰম্ভ কৰা হৈছে সেই বাবে আমি একে প্ৰসঙ্গত গীতগোবিন্দ কাব্যত ব্যৱহৃত শব্দটোৰ উল্লেখ কৰিলো আৰু এতিয়া শ্ৰীনৰসিংহপুৰাণত থকা একে বিষুৱে অৱতাৰৰ প্ৰসঙ্গত বচিত প্ৰাসঙ্গিক শ্লোককেইটা উদ্ধৃত কৰিম। পুৰাণখনিৰ ৫৪ অধ্যায়ত থকা শ্লোককেইটা এনেধৰণৰ -

কলিকালেন ৰাজেন্দ্ৰ নষ্টে ধৰ্মে মহীতলে।
বুদ্ধিংগতে তথা পাপে ব্যাধিসম্পিডিতে জনে।।২।।
দেৱৈঃ সম্প্ৰাৰ্থিতো বিষুঃ ক্ষীৰাকৌ স্ততিপূৰ্বকম্।
সাম্ভলাখ্যে মহাগ্ৰামে নানা জনসমাকুলে।।৩।।
নান্না বিষুয়শঃপুত্ৰঃ কক্ষী ৰাজা ভৱিষ্যতি।
অশ্বমাৰুহ্য খড়েগেন শ্লেচ্ছানুৎসাদয়িষ্যতি।।৪।।
শ্লেচ্ছান্ সমস্তান্ ক্ষিতিনাশভূতান্ হত্বা
স কক্ষী পুৰোষোত্তমাংশঃ।
কৃত্বা চ যোগং বহুকাঞ্চনাখ্যং সংস্থাপ্য
ধৰ্মে দিৱমাৰুৰোহ।।৫

(শ্ৰীনৰসিংহপুৰাণ, ৮ম সংস্কৰণ, কোড ১১১৩, গীতাপ্ৰেস)

(হে ৰজা, যেতিয়া কলিৰ প্ৰভাৱত পৃথিৱীত ধৰ্ম নাশ হ’ব, পাপ বাঢ়ি যাব আৰু সকলো মানুহ নানা প্ৰকাৰৰ ৰোগত আক্ৰান্ত হ’ব, তেতিয়া দেৱতাসকল ক্ষীৰসাগৰৰ পাৰলৈ গৈ ভগৱান বিষুকে স্ততিপূৰ্বক প্ৰাৰ্থনা কৰিব। তাৰ পিচত ভগৱানে বহুসংখ্যক লোকেৰে পৰিপূৰ্ণ ‘সাম্ভল’ নামৰ মহান গাঁওখনত বিষুয়শৰ পুত্ৰৰূপে অৱতাৰ গ্ৰহণ কৰি ‘কক্ষি’ নামৰ বিখ্যাত ৰজা হ’ব। তাৰ পিচত ঘোঁৰাত উঠি হাতত তৰোৱাল লৈ শ্লেচ্ছসকলক নাশ কৰিব। এইদৰে ভগৱান বিষুৱে অংশাৱতাৰ কক্ষিয়ে ভূমণ্ডল ধ্বংসকাৰী সমস্ত শ্লেচ্ছক সংহাৰ কৰিব, ‘বহুকাঞ্চন’ নামৰ যজ্ঞ কৰি ধৰ্ম সংস্থাপন কৰিব (আৰু তাৰ পিচত) স্বৰ্গলৈ গতি কৰিব)।

পুৰাণখনিৰ এইখিনি কথাই মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱক “কলিৰ শেষত হৈবা কক্ষি অৱতাৰ। কাটি মাৰি শ্লেচ্ছক কৰিবা বৃন্দামাৰ।।” - এই পদখিনি লিখাৰ বাবে বসুমতাৰীদেৱে দিয়া অপবাদৰ পৰা মুক্ত কৰিবৰ বাবে যথেষ্ট যদিও হিন্দু শাস্ত্ৰসমূহৰ অৱতাৰবাদৰ মূল তত্ত্বটো বিধৃত হোৱা গীতাৰ বিখ্যাত শ্লোকটো এই প্ৰসঙ্গত উল্লেখনীয় -

যদ্য যদাহি ধৰ্মস্য গ্লানিৰ্ভৱতি ভাৰত।
অভ্যুত্থানমধৰ্মস্য তদাত্মানম্ সৃজাম্যহম্।।
পৰিত্ৰাণায় সাধুনাং বিনাসায়ং চদুষ্কৃতাং।
ধৰ্মসংস্থাপনাত্থায় সন্ত্ৰামি যুগে যুগে।। (৪ৰ্থ অধ্যায়, ৭)

(হে ভাৰত, যেতিয়াই পৃথিৱীত ধৰ্মৰ গ্লানি আৰু অধৰ্মৰ অভ্যুত্থান হয় তেতিয়াই ঈশ্বৰে নানাৰূপে অৱতাৰ ধাৰণ কৰি সাধুসৱক ৰক্ষা কৰে, দুষ্কৰক নাশ কৰে আৰু তেনেকৈ ধৰ্মৰ সংস্থাপন কৰে।)

শ্ৰীমদ্ভাগৱত মহাপুৰাণ, শ্ৰীমদ্ভাগৱদগীতা, নৰসিংহপুৰাণ আদি মূল বৈষ্ণৱ হিন্দু শাস্ত্ৰসমূহত থকা মতেই কীৰ্ত্তন-ঘোষাৰ ‘চতুৰিংশতি অৱতাৰ’ৰ ঘোষা চাৰিটাত ঈশ্বৰৰ বিভিন্ন অৱতাৰৰ কথা বৰ্ণনা কৰা হৈছে আৰু বুদ্ধদেৱকো ঈশ্বৰে এটা অৱতাৰ বুলি কোৱা হৈছে। বুদ্ধ আদি ২৪টা অৱতাৰ ধাৰণ কৰা সেইজনা ঈশ্বৰতে শঙ্কৰদেৱে শৰণ লৈছে আৰু আনকো সেইজনাতে শৰণ ল’বলৈ বিনম্ৰ উপদেশ দিছে। যিগৰাকী বুদ্ধক শঙ্কৰদেৱে নিজৰ ভজনীয় ঈশ্বৰে এটা অৱতাৰ বুলি স্বীকৃতি দি ঈশ্বৰত্ব আৰোপ কৰিলে সেইগৰাকী শঙ্কৰদেৱেই বুদ্ধক “..... আচামীৰ কাঠগড়াত থিয় কৰাইছে” বুলি বসুমতাৰীদেৱে নিদাৰুণ অভিযোগ আনিছে।

বসুমতাৰীদেৱে হয়তো এই প্ৰসঙ্গত মহাপুৰুষৰ “সৱাকো বধিবা বৌদ্ধগণ যত আছে। কলিৰ শেষত সত্য প্ৰৱৰ্তাইবা পাছে।।১৪।।” এই পদফালিলৈ আঙুলিয়াব। এই পদফালিক লৈ অৱশ্যে অনেকৰ মনত সংশয় জন্মা দেখা যায়। জন্মিবৰ কথাই। যিগৰাকী বুদ্ধক শঙ্কৰদেৱে নিজৰ ভজনীয় ঈশ্বৰে এটা অৱতাৰ বুলি স্বীকৃতি দি ঈশ্বৰত্ব আৰোপ কৰিলে সেই বুদ্ধৰ অনুগামীসকলক সেই ঈশ্বৰেই অন্যৰূপত অৱতাৰ ধাৰণ কৰি বিনাশ কৰিব বুলি কিয় কোৱা হ’ল? এই প্ৰসঙ্গত আমি বৌদ্ধ ধৰ্মৰ বিষয়ত গভীৰ অধ্যয়নেৰে পুষ্ট পৃথিৱীৰ কেইগৰাকীমান পণ্ডিতৰ লেখনিৰে সমৃদ্ধ এখনি গ্ৰন্থৰ পৰা গুৰুত্বপূৰ্ণ দফা এটা উদ্ধৃত কৰিব বিচাৰিছোঁ। ভাৰত চৰকাৰৰ তথ্য আৰু সম্প্ৰচাৰ বিভাগৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত প্ৰফেচাৰ পি, ডি বাপতদেৱে সম্পাদনা কৰা “2500 Years of Buddhism” নামৰ এই গ্ৰন্থখনিত অনাগৰিক গোৱিন্দদেৱে লিখা “Tantric Buddhism” নামৰ প্ৰবন্ধত এই কথাখিনি আছে—

“Allied to this branch of esoteric Buddhism, there is a still

later phase of Vajrayana which, apart from original principles on which the purer or brighter side was based, became mixed up with popular cults and assumed, among the lower classes of society a darker and objectionable form. Corrupt practices like the use of five ma-karas, i.e. words beginning with the letter 'ma', such as madya (wine), mamsa (flesh), matsya (fish), mudra (woman) and maithuna (sexual intercourse), were encouraged and practices even by men who were supposed to be leading a religious life. In Vajrayana works like the Sri-samaja (also called the Guhya-samaja), the Sadhana-mala, the Jnana-siddhi, etc., we find that the violation of those very five rules which formed the basis of Buddhist Discipline, is recommended. For instance, in the Guhya-samaja, murder, falsehood, theft and intercourse with women are recommended. Can the Buddha ever be imagined to have sanctioned such things?

Nevertheless, this cult gained very wide currency in the eastern parts of India. Vikramasila was a centre of Tantric learning which gradually spread to Bengal, Assam and Orissa. All sane people revolted against these corrupt practices which contributed in no small measure to the decline of Buddhism.” (পৃষ্ঠা-৩১৩)

এই প্ৰসঙ্গত ডিম্বেশ্বৰ নেওগদেৱ (১৯৯৬) ‘যুগনায়ক শঙ্কৰদেৱে’ গ্ৰন্থত লিখিছে— “গৌতম বুদ্ধৰ নিৰ্মল অহিংসা ধৰ্ম প্ৰায় আছিয়াতে বিয়পি পৰিছিল যদিও, তেওঁৰ নিজ জন্মস্থান কৰ্মস্থান ভাৰতবৰ্ষত সি অতি সৰহকাল শুদ্ধভাৱে থাকিবলৈ নাপালে। খ্ৰীষ্টীয় নৱম শতিকাত শঙ্কৰাচাৰ্য্যই হিন্দু ধৰ্মৰ প্ৰাধান্য পুনৰ্ভিত্তি কৰিবলৈ যত্ন কৰা কালত কামৰূপত বৈদিক পণ্ডিত কুমাৰিলা ভট্টৰ দৰে তান্ত্ৰিক আৰু বৌদ্ধ পণ্ডিতৰ নাম জ্বলি আছিল। শঙ্কৰাচাৰ্য্যৰ আন্দোলনৰ ফলত বৌদ্ধ ধৰ্ম দেখাত লুপ্তপ্ৰায় হয় সাঁচা, কিন্তু এখন দাপোণ ভাগি শতখন হোৱাৰ দৰে সি মহাযান, হীনযান, কালচক্ৰযান, সহজযান, বৌদ্ধ তান্ত্ৰিক আদি নানা ধৰ্ম-সম্প্ৰদায়ত বিভক্ত হয়, আৰু এওঁলোকৰ ভিতৰত তান্ত্ৰিক ক্ৰিয়া আৰু শক্তি উপাসনা আদি সোমোৱাত তেওঁলোকৰ যোগেদি দেশত নানান আচাৰ প্ৰৱৰ্তিত হ’ল। এইবোৰ সম্প্ৰদায়ৰ ভিতৰত বজ্ৰযান অসমত প্ৰধান; আৰু ‘সাধনমালা’, ‘গুহ্যসমাজ’ আৰু

‘গুহ্যসিদ্ধি’ প্ৰভৃতি পুথিৰ যোগে তাৰ মত দেশত প্ৰচাৰিত হয়।” (পৃষ্ঠা-২৮৩)

মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ জন্ম খ্ৰীষ্টীয় পঞ্চদশ শতিকাত। তাৰাই লগ পোৱা বৌদ্ধধৰ্মী লোকসকল এনে ‘তান্ত্ৰিক ক্ৰিয়া আৰু শক্তি উপাসনা’ মিশ্ৰিত হৈ ভয়ঙ্কৰভাৱে বিকৃত হোৱা বৌদ্ধধৰ্মটোৰ অন্তৰ্ভুক্ত। এনে এক বিকৃতিপ্ৰাপ্ত বৌদ্ধধৰ্ম আৰু কেচাইখাইতী গোসানীৰ আবগত নৰবলি পৰ্যন্ত দিয়া বিকৃত হিন্দু ধৰ্মই প্ৰাধান্য লাভ কৰা সেই সময়ৰ উত্তৰপূৰ্বাঞ্চলৰ মানৱসমাজখনক বক্ষা কৰিবৰ বাবেইতো শঙ্কৰদেৱ, মাধৱদেৱে অহোপুৰুষাৰ্থ কৰি জীৱন পাত কৰিলে। পঞ্চদশ শতিকাৰ অসমৰ সেই অনাচাৰী বৌদ্ধসকলক লগ পোৱা, গীতাৰ ‘যদাযদাহি ধৰ্মস্য...’ বাণীত বিশ্বাসী, ধৰ্মসংস্কাৰক শঙ্কৰদেৱে পৰমব্ৰহ্ম ঈশ্বৰে অৱতাৰ ধৰি ‘সবাকো বধিবা বৌদ্ধগণ যত আছে’ বুলি লিখাত কিবা অস্বাভাৱিকতা থাকিব পাৰেনে? আকৌ হিন্দু ধৰ্ম শাস্ত্ৰ মতে, হিন্দু ধৰ্ম বিশ্বাসমতেও শঙ্কৰদেৱে লিখা এই কথা কোনো ধৰণে অযুক্তিকৰ নহয়, বৰঞ্চ সেয়াই শাস্ত্ৰসমূহৰ সিদ্ধান্ত। ত্ৰেতাযুগত ৰামচন্দ্ৰ ৰূপে অৱতাৰ ধৰি বিষুৱে তাৰকা ৰাক্ষসীৰ পৰা ৰাৱণলৈকে অজস্ৰ অসুৰ বধ কৰাৰ কাহিনী আছে। নিজৰ কাহিনীত এজন ডেকাৰ দ্বাৰা এগৰাকী নাৰী হত্যা কৰোৱা, ৰাৱণৰ দৰে এগৰাকী ব্ৰাহ্মণক হত্যা কৰোৱা বাল্মীকিক বসুমতাৰীদেৱে কোনখন আদালতত বিচাৰ কৰাই শাস্তি বিহিব? মহাভাৰতত ৰথৰ সাৰথি হৈ বিষুৱে পূৰ্ণাৱতাৰ শ্ৰীকৃষ্ণই মৰমৰ অৰ্জুনৰ দ্বাৰা নিজৰ পিতামহ ভীষ্মৰ দৰে ত্যাগী, ধাৰ্মিক পুৰুষক, নিজৰ জ্যেষ্ঠ ভ্ৰাতৃ কৰ্ণৰ দৰে মহাদানী পুৰুষক হত্যা কৰোৱাৰ লগতে শিশুকালৰ পৰা পুতনাকে ধৰি অজস্ৰ অসুৰ, অত্যাচাৰী লোকক বধ কৰাৰ কাহিনী আছে। ইমানবোৰ হত্যাৰ কাহিনী সৃষ্টি কৰা ব্যাসদেৱক বসুমতাৰীদেৱে কোনখন জেলত ৰাখি কোনখন ফাঁটীকাঠত নিজে জন্মদ হৈ ফাঁটী দিব? ভাগৱতৰ দ্বাদশ স্কন্ধত আছে ঈশ্বৰৰ পূৰ্ণ অৱতাৰ শ্ৰীকৃষ্ণই বৈকুণ্ঠ প্ৰয়াণৰ আগে আগে অহঙ্কাৰত জ্ঞানশূণ্য হৈ পৰা নিজ যদুবংশক ঋষিৰ দ্বাৰা অভিশাপ দিয়াই কেনেকৈ নিৰ্মূল কৰি থৈ গৈছে, দশম স্কন্ধত আছে নিজ মাতুল অত্যাচাৰী কংসৰজাক কেনেকৈ বধ কৰিছে, সপ্তম স্কন্ধত আছে নিজৰ পৰম ভক্ত প্ৰহ্লাদৰ পিতৃক কেনেদৰে বধ কৰিছে আৰু এই কাহিনীবোৰ শঙ্কৰদেৱে ভাগৱতত অনুবাদ কৰাৰ উপৰিও কীৰ্ত্তনঘোষাতো একোটা খণ্ড হিচাপে ৰচনা কৰিছে। আমি যদি ভাৰতীয় চিন্তা চেতনাক বিশ্বাস

কৰো, আমি যদি শ্ৰীমদ্ভাগৱতত বিশ্বাস কৰো, আমি যদি শ্ৰীমদ্ভগৱদ্গীতাত বিশ্বাস কৰো তেন্তে সেইবোৰ গ্ৰন্থৰ মতে ঈশ্বৰে অৱতাৰ ধাৰণ কৰে দুষ্কৃতিগৰাকীক বিনাশ কৰি ধৰ্মৰ গ্লানি দূৰ কৰিবৰ কাৰণেই। সেইগৰাকী ঈশ্বৰে বুদ্ধৰূপে অৱতাৰ ধাৰণ কৰি শিকাই থৈ যোৱা অহিংসা, সংযম, প্ৰেম, কৰুণাৰ ধৰ্মটোক পঞ্চমকাৰৰ ধৰ্মত পৰ্যবসিত কৰাসকলক শাস্তি দিব বুলি বা বধ কৰিব বুলি কোৱাত ভুল হ'ব নোৱাৰে। অৱশ্যে আমি যদি শ্ৰীমদ্ভগৱদ্গীতা নিষিদ্ধ কৰিবলৈ আদালতৰ দুৱাৰত উপস্থিত হোৱা ৰাচিয়া আদি দেশৰ সেইসকল পৰধৰ্ম নিন্দুকৰ অনুগামী হওঁ তেতিয়া কথাটো সুকীয়া। তেতিয়া বসুমতাৰীৰ উপদেশ মতে অকল কীৰ্ত্তনঘোষাৰ '২য় কীৰ্ত্তনৰ ১৩ আৰু ১৪ নং পদটো সকলোৰে মঙ্গলৰ কাৰণে, স্থায়ী শাস্তি-সম্প্ৰীতি স্থাপনৰ খাতিৰত অচিৰে মচি পেলোৱাৰ ব্যৱস্থা' কৰিলেই নহ'ব, গীতা ভাগৱতকে ধৰি গীতগোৱিন্দলৈকে আটাইবোৰ বৈষয় গ্ৰন্থকে পুৰি চাৰখাৰ কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগিব।

বসুমতাৰীদেৱে আকৌ কীৰ্ত্তনৰ ১৪ নম্বৰ পদকেইটাৰ জানিয়ে নে নেজানিয়ে অন্য ধৰণেও বিকৃত ব্যাখ্যা আগবঢ়াইছে এনেদৰে - মহাপুৰুষে "ম্লেচ্ছক কাটি মাৰি বৃন্দামাৰ কৰি, বেদ পথ ছনকাৰী বৌদ্ধগণক বধ কৰি কলিৰ শেষত সত্য প্ৰৱৰ্তাৰলৈ কঙ্কি অৱতাৰক আগতীয়াকৈ স্তুতিযোগে আহ্বান জনাইছে”। সাধাৰণ অসমীয়া মানুহে এই পদকেইফাকি পঢ়ি বুজি পায় যে এইকেইটা অনুজ্ঞা (Imperative) ভাৱৰ বাক্য নহয়, ভৱিষ্যৎ কালৰ নিৰ্দেশক ভাৱ (Declarative mood) ৰ বাক্যহে। ('ইবা' যুক্ত (আধুনিক অসমীয়াৰ 'ইব') সমাপিকা ক্ৰিয়াবোৰ অসমীয়া ভাষাৰ ভৱিষ্যৎকালৰ ক্ৰিয়াহে। পুৰণি অসমীয়া ভাষাত অনুজ্ঞা ভাৱৰ বাক্যৰ কৰ্তা ২য় পুৰুষৰ হ'লে ক্ৰিয়াপদত -আ (কৃষ্ণৰ বহস্য জন্ম শুনা সৰ্ব্বজনে) - হা, (কৰাহা নিস্তাৰ), -ইয়ো (কহিয়া ছেদিও সংশয় যত) আদি বিভক্তিহে যোগ হয়।) অৰ্থাৎ ইয়াত ঈশ্বৰৰ প্ৰতি কোনো আদেশ-অনুৰোধ নাই। খণ্ডটোৰ ঘোষাকেইটাত ঈশ্বৰে কেতিয়া কি কি ৰূপে অৱতাৰ ধাৰণ কৰি কি কি কাম কৰিলে আৰু ভৱিষ্যতে কি কি ৰূপে কি কি অৱতাৰ ধৰি কি কি কাম কৰিব তাৰ বিৱৰণহে দিয়া হৈছে। মুঠতে পদখিনিত বসুমতাৰীদেৱে কোৱা মতে কঙ্কিঅৱতাৰক কোনো স্তুতি জনোৱাই হোৱা নাই। ওপৰৰ আলোচনৰ পৰা দেখা গ'ল ধৰ্মীয় অসহিষ্ণুতাৰ বশৱৰ্তী হৈ বসুমতাৰীদেৱে অসমীয়া সাহিত্যৰ মৌচাক স্বৰূপ কীৰ্ত্তনঘোষা

গ্ৰন্থখনিৰ এনে বিকৃত ব্যাখ্যা কৰিবলৈ গৈছে।

মহাপুৰুষৰাকীক অপদস্থ কৰিবৰ বাবে বসুমতাৰীদেৱে মূল ভাগৱত পুৰাণৰ ২য় স্কন্ধৰ ৪ৰ্থ অধ্যায়ৰ -

‘কিৰাত-হুনাক্স পুলিন্দ পুঙ্কসা আভীৰ কংকা যৰনাঃ খসাদয়ঃ

যেহন্যে'চ পাপা যদপাশ্ৰয়াশ্ৰয়াঃ শুদ্ধতি তস্মৈ প্ৰভবিস্থেৰে নমঃ’

এই শ্লোকটোৰ মহাপুৰুষে কৰা নিম্নোক্ত অনুবাদখিনিকো বাচি লৈছে—

কিৰাত কছাৰী খাচি গাৰো মিৰি

যৰন কঙ্ক গোৱাল।

অসম মূলুক

ৰজক তুৰুক

কুৰাচ ম্লেচ্ছ চণ্ডাল।।৫৩

আনো পাপী নৰ

কৃষ্ণ সেৱক

সঙ্গত পৰিত্ৰ হয়।

ভকতি লভিয়া

সংসাৰ তৰিয়া

বৈকুণ্ঠে সুখে চলয়। —ভাগৱত, ২য় স্কন্ধ

এই পদকেইটাত মহাপুৰুষে মূলত থকা কেইটামান জাতিৰ নাম সলনি কৰিছে আৰু তাকে কৰাৰ অপৰাধত বসুমতাৰীদেৱে শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ দৰে এগৰাকী মহাপুৰুষৰ বিৰুদ্ধে ‘কুঅভিসন্ধিৰ আশ্ৰয় লৈ অনুবাদ কৰা’, ‘শঙ্কৰদেৱৰ অনুবাদ দেখেদেখকৈ সাম্প্ৰদায়িকতা দোষদুষ্ট’, ওপৰত উল্লেখ কৰা জাতিসমূহক ‘অপৰিত্ৰ (পাপী নৰ) আখ্যা দি নিজকে কাল্পনিক উচ্চ ভূঞা বংশৰ বুলি জাহিৰ কৰি শঙ্কৰদেৱে নিজৰ অসংস্কৃত মনৰ পৰিচয় দিয়া’, প্ৰাচীন প্ৰাগজ্যোতিষ, আহোম, কোঁচ-মেচ আৰু কছাৰী ৰাজ্যত ৰাজপাট খোৱা মংগোলীয় (কিৰাত) জনগোষ্ঠীৰ সভ্যতা ধ্বংস কৰি আৰ্য হিন্দু সভ্যতাৰ জয়-জয়কাৰ ঘোষণা কৰাৰ স্বার্থত শঙ্কৰদেৱে জালিয়াতিৰ আশ্ৰয় লোৱা অসং উদ্দেশ্য জলজল পটপটকৈ ওলাই পৰা’ আদি ভিত্তিহীন অভিযোগবোৰ আনিছে অতি অশালীন আৰু নিন্দনীয় ভাষাৰে।

মূলভাগৱতৰ জাতিসমূহৰ কেইটামান নাম সলোৱা অপৰাধত মহাপুৰুষ এগৰাকীক অভিযুক্ত কৰি এনে কঠোৰ শাস্তি বিহিব বিচৰা বসুমতাৰীদেৱে তলৰ কথাখিনি বিবেচনা কৰক।

মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱে ভাগৱতৰ লগতে ৰামায়ণ আদি অন্যান্য সংস্কৃত

গ্ৰন্থৰ যিখিনি অনুবাদ কৰিছে সেইবোৰৰ কতোৰে মূলৰ আক্ষৰিক অনুবাদ কৰা নাই, ভাবানুবাদহে কৰিছে। তাৰো আকৌ যিবোৰ বিষয় বা ভাৱ তেখেতৰ আদৰ্শৰ সতে খাপখোৱা সেইবোৰ ভক্তিতত্ত্বমূলক উপদেশ আদিৰ সংযোজন কৰি দীঘলীয়াকৈ অনুবাদ কৰিছে আৰু খাপ নোখোৱাবোৰ হয় অতি চমুকৈ অনুবাদ কৰিছে অথবা তেনে অংশবোৰ অনুবাদেই কৰা নাই। শঙ্কৰী সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ বিশিষ্ট গৱেষক ড° মহেশ্বৰ নেওগৰ এই সম্পৰ্কীয় মন্তব্য গুৰুত্বপূৰ্ণ। তেখেতে লিখিছে— “ৰামায়ণৰ উত্তৰাকাণ্ড আৰু ভাগৱতৰ বিবিধ খণ্ডৰ ক্ৰমিক ভাঙনি কৰোঁতে কাহিনীৰ ঐক্যৰ প্ৰতি সাধাৰণতে বিশেষ লক্ষ্য ৰখা হোৱা নাই; কাৰণ সিবিলাকত মূলৰ প্ৰধান কথাখিনিৰ পুনৰুক্তিহে বিশেষ লক্ষণীয়। প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় স্কন্ধ ভাগৱতৰ ভাঙনি কৰোঁতে শঙ্কৰদেৱে মূলৰ কথাখিনিৰ এটি চমু বিশ্লেষণ মাত্ৰ দিবলৈ যত্ন কৰা যেন লাগে।” (অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা, ১৯৮৬, পৃষ্ঠা-৮৪) অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী প্ৰণেতা ড° সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাদেৱে বৈষ্ণৱ সাহিত্যৰ লক্ষণৰ বিশ্লেষণ কৰি লিখিছে— “অনুবাদকসকলে য’তে সুবিধা পাইছে স্থানীয় পৰিৱেশ সৃষ্টি কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছে; ঘৰ-বাৰী, বিবাহাদি উৎসৱ, খাদ্যবস্ত্ৰ, অলঙ্কাৰ, বাদ্যযন্ত্ৰ, গছ-গছনি, পশু-পক্ষী আদিৰ বিৱৰণ প্ৰসঙ্গত অসমীয়া পৰিৱেশ পোৱা যায়। নীৰস, তত্ত্বগধুৰ আৰু দুৰ্বোধ্য দাৰ্শনিক কথা যিমানদূৰ সম্ভৱ সৰল আৰু চমু কৰাৰ প্ৰচেষ্টা দেখা যায়। দাৰ্শনিক তত্ত্ব ঠাইত ভক্তিপ্ৰধান উপদেশ নীতি-আৰু প্ৰাৰ্থনাৰ ওপৰত বেছি গুৰুত্ব দান কৰিছে।” (অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত)

সংস্কৃত ভাষাৰ গ্ৰন্থসমূহ প্ৰাক্তীয় ভাষাসমূহলৈ অনুবাদ কৰোঁতে ভাৰতবৰ্ষৰ সকলো অনুবাদকে যোগ-বিয়োগৰ স্বাধীনতা লৈছে। তাৰ বাবে কোনো সমালোচকে কোনো ভাঙনিকাৰক অপৰাধী সজোৱা নাই। কাৰণ ৰামায়ণ, মহাভাৰত, ভাগৱত আদি সংস্কৃত গ্ৰন্থসমূহ বুৰঞ্জী (History) নহয়, মহাকাব্য (Epic) আৰু ধৰ্মতত্ত্বমূলক গ্ৰন্থহে। দ্বিতীয় স্কন্ধ ভাগৱতৰ ৪ৰ্থ অধ্যায়ৰ ১৮সংখ্যক শ্লোকটোত কেইটামান আৰ্য্যভিন্ন জাতিৰ নাম দিয়া হৈছে যিকেইটা সেই সময়ত হয় নতুনকৈ হিন্দু ধৰ্ম-সংস্কৃতিৰ অন্তৰ্ভুক্ত হৈছে অথবা হ’বলৈ বাকী আছে। সেই জাতিকেইটাৰ নামোক্ত কৰি ভাগৱত বচোঁতাই এই কথাটো প্ৰতিপন্ন কৰিব বিচাৰিছে যে ভক্তি ধৰ্মত জাতি-অজাতিৰ বিচাৰ নাই। এক পৰম ঈশ্বৰ কৃষ্ণৰ চৰণত নিষ্কামভাৱে ভক্তি কৰিলে সমাজৰ

তথাকথিত উচ্চ-নীচ সকলো জাতিৰ মানুহে সেই ঈশ্বৰৰ কৃপা লাভ কৰে। অধিক কি পাপীলোকসকলেও যদি ঈশ্বৰক একান্তভাৱে ভক্তি কৰে তেওঁলোকেও সেই ঈশ্বৰৰ কৃপা লাভ কৰিব পাৰে। জাতিভেদৰ নিৰর্থকতা আৰু ভক্তিধৰ্মৰ সাৰ্বজনীনতাৰ কথা প্ৰকাশ কৰিবলৈ গৈ মূল ভাগৱতৰ ৰচকে সেইসময়ৰ সমাজত নিম্ন বুলি অৱহেলিত জাতিকেইটাৰ নাম উল্লেখ কৰিছে। সেই জাতিসমূহক তুচ্ছ তাক্সিল্য কৰিবৰ বাবে নহয়। সম্পূৰ্ণ একে উদ্দেশ্যেৰে উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ পটুৱেৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি ধৰ্মীয় সাহিত্য ৰচা মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱে এই অঞ্চলৰ কেইটামান জাতিৰ নাম উল্লেখ কৰিছে যিকেইটা শঙ্কৰদেৱৰ দিনত হয় নতুনকৈ হিন্দুধৰ্ম গ্ৰহণ কৰা, অথবা গ্ৰহণ নকৰা অথবা হিন্দু হৈও হিন্দুৰ দ্বাৰা নীচ বুলি অৱহেলিত হৈ থকা জাতি। মূলত থকা কিৰাত জনগোষ্ঠীৰ বাহিৰে অন্যকেইটা জনগোষ্ঠী সম্পৰ্কে এই অঞ্চলৰ পাঠকসকলে জনাৰ সম্ভাৱনা কম থকা বাবে শঙ্কৰদেৱে সেইকেইটাৰ পৰিৱৰ্তে এই অঞ্চলৰ তদ্ৰূপ জাতিকেইটামানৰ নাম সন্নিবিষ্ট কৰিছে পাঠকক ভক্তিধৰ্মৰ শ্ৰেষ্ঠতা আৰু জাতিভেদৰ নিৰর্থকতা উপলব্ধি কৰোৱাৰ লক্ষ্যৰে। ভাৰতীয় সভ্যতাৰ কলঙ্কস্বৰূপ জাতিভেদ আৰু অস্পৃশ্যতা দূৰীকৰণ প্ৰতিটো ভাৰতীয় সংস্কাৰমূলক আন্দোলনৰে অন্যতম লক্ষ্য হৈ আহিছে। ব্ৰাহ্মণ্যবাদৰ উত্থানে ভাৰতীয় সমাজত জাতিভেদৰ যি বিষবৃক্ষ ৰোপন কৰিলে সিয়ে ভাৰতীয় সমাজখনক আজিলৈকে পঙ্গু কৰি ৰাখিছে। আধুনিক কালৰ মহাত্মা গান্ধীৰ দৰে নেতাসকলে বৃটিছৰ বিৰুদ্ধে আন্দোলন কৰিবলৈ গৈ বেছিভাগ সময় কষ্ট কৰিবলগীয়া হৈছিল এই অস্পৃশ্যতা দূৰীকৰণৰ বাবে। মনকৰিবলগীয়া ভাৰতীয় সমাজ এই দুৰাৰোগ্য ৰোগত আক্ৰান্ত হৈছিল ভাগৱত পুৰাণ ৰচিত হোৱাৰ অন্ততঃ দুই-তিনিশতিকা আগতে। এই পুৰাণসূৰ্য্য ভাগৱত ৰচনাৰ সময়ত (ভাগৱতগ্ৰন্থ ৰচনাৰ সময় সঠিকভাৱে ক’ব পৰা নগ’লেও পণ্ডিতসকলে খ্ৰীষ্টীয় ষষ্ঠ শতিকাৰ পিচত এই গ্ৰন্থ ৰচিত হোৱা বুলি অনুমান কৰে।) এই ৰোগে ধ্বংসাত্মক ৰূপ ধৰি সচেতন আৰু উদাৰ ভাৰতীয়সকলক চিন্তিত কৰি তুলিছিল যাৰ প্ৰতিচ্ছবি এই পুৰাণৰ উপৰি সেই সময়ত ৰচিত অনেক গ্ৰন্থত পোৱা যায়। কিন্তু সংস্কৃত ভাষাত ৰচিত ভাগৱতাদি গ্ৰন্থৰ অস্পৃশ্যতা দূৰীকৰণৰ সেই মহান উদ্দেশ্য সফল নহ’ল সৰ্বসাধাৰণে সেই ভাষা বুজি নোপোৱা বাবেই। ফলত সেই ৰোগে অধিক ভয়াবহ ৰূপ ধাৰণ কৰি হিন্দু সমাজখনত ব্যাপক গৰাহখহনীয়াৰ সৃষ্টি কৰে দ্বাদশ-ত্ৰয়োদশ

শতিকাৰ পৰা। নিম্ন আৰু অস্পৃশ্য বুলি তথাকথিত উচ্চ হিন্দুসকলে শ শ বছৰ ধৰি অৱহেলা কৰি অহা অসংখ্য হিন্দু, ইচলাম ধৰ্মলৈ ধৰ্মান্তৰিত হ'বলৈ আৰম্ভ কৰে এই সময়ৰ পৰাই। অস্পৃশ্যতা ব্যাধিৰ লগতে অন্য অনেক কুসংস্কাৰেৰে ভৰি পৰা হিন্দু ধৰ্মক সংস্কাৰ নকৰিলে সি ৰক্ষা পৰাটো অসম্ভৱ হৈ উঠিছিল আৰু তেনে পটভূমিতে চতুৰ্দশ, পঞ্চদশ শতিকাত সৰ্বভাৰত জুৰি বৈষ্ণৱ আন্দোলন আৰম্ভ হৈছিল। উপনিষদসমূহৰ সাৰস্বৰূপ গীতা-ভাগৱতৰ আধাৰত হিন্দু ধৰ্মৰ সংস্কাৰ কৰিব বিচৰা এই সংস্কাৰকসকলৰ বাবে অস্পৃশ্যতা ব্যাধি দূৰ কৰাটো সৱাতোকৈ বেছি প্ৰয়োজনীয় অথচ প্ৰত্যাহ্বানজনক কথা হৈ উঠিছিল। সেই সময়ৰ সংস্কাৰক সকলে এইটোও সঠিকভাৱে অনুধাৱন কৰিব পাৰিছিল যে গীতা, ভাগৱতাদি মহান গ্ৰন্থৰ মহান বাণীসমূহ জনসাধাৰণে বুজি পোৱা অৰ্থাৎ সেইসময়ৰ প্ৰাস্তীয় ভাষাসমূহলৈ অনুবাদ কৰিলেহে তেখেতসকলৰ উদ্দেশ্য সফল হ'ব। এনে পটভূমিত ৰচিত শঙ্কৰদেৱ আদি বৈষ্ণৱ সংস্কাৰকামী সাহিত্যিকসকলৰ গ্ৰন্থত বিভিন্ন শাস্ত্ৰীয় যুক্তি আৰু কাহিনীৰে উচ্চ-নীচৰ ভিত্তিহীনতা, অযৌক্তিকতা প্ৰদৰ্শন কৰি তাক দূৰ কৰিবৰ আন্তৰিক আৰু সচেতন প্ৰযত্ন লক্ষ্য কৰা যায়। মহাপুৰুষৰ 'ভক্তি প্ৰদীপ'ত থকা 'সুশীল ব্ৰাহ্মণ আৰু চণ্ডালিনী সংবাদ কথা', 'নাৰদ চাণ্ডালিনী সংবাদ' আদি তেনে কাহিনীৰ উৎকৃষ্ট উদাহৰণ। সমাজে যুগ যুগ ধৰি অস্পৃশ্য বুলি গণ্য কৰি অহা চণ্ডাল জাতিৰ মহিলা এগৰাকীৰ প্ৰতি মহাপুৰুষৰ নাৰদ চৰিত্ৰই কেনে শ্ৰদ্ধা প্ৰদৰ্শন কৰিছে তাক চাওঁক। কৃষ্ণভক্ত চাণ্ডালিনীক লগ পাই নাৰদে কৈছে—

“তোক দৰশনে ভৈলো আমিযো উদ্ধাৰ।।৯২।।
সমস্ত বেদৰ তত্ত্ব তপ্তিঃ আছ জানি।
তইসি উত্তম জাতি তই মহাজ্ঞানী।।
তীৰ্থক পৱিত্ৰ কৰে ইটো কোন চিত্ৰ।
তোৰ দৰশনে হোৱে জগত পৱিত্ৰ।।৯৩।।
এতেক বোলন্তে উপজিল প্ৰেমভাৱ।
চাণ্ডালীক বোলন্ত মুনি আতি নম্ৰভাৱ।।
জগতৰে পূজ্য ভৈল ইটো কোন কথা।
মোহোৰ বন্দনী তই জানিবি সৰ্বথা।।” ৯৪।।

অকল সিমানেই নহয়, নাৰদৰ দৰে নমস্য ঋষিয়ে চাণ্ডালিনীক প্ৰদক্ষিণ কৰি প্ৰণিপাত জনাইছে—

“বুলিলা প্ৰশংসা বাণী আনো অসংখ্যাত।
প্ৰদক্ষিণে চাণ্ডালীক কৰি প্ৰণিপাত।।” —ভক্তি-প্ৰদীপ)

জাতিভেদৰ অন্তঃসাৰশূণ্যতা প্ৰকাশ কৰাৰ উদ্দেশ্যে লিখা এনে অসংখ্য পদেৰে মহাপুৰুষৰ লিখনি ঠাহ খাই আছে—

যিটো চণ্ডালৰ কায় বাক্য মনে
সদায় সুমৰৈ হৰি।

আছে বাহুব্ৰত যিটো ব্ৰাহ্মণৰ
সিসে শ্ৰেষ্ঠ আত কৰি।।” —কীৰ্ত্তন

“চণ্ডালে কৰিছে হৰি কীৰ্ত্তন।
বুলিয়া নিন্দে যিটো অঞ্জজন।।
তাক সন্তোষণ যিজনে কৰে।
আজন্মৰ পূণ্য তেখনে হৰে।।
বিষ্ণুৰ গুণ নামে অলঙ্কৃত।
অন্ত্যজো যিবা কৰি আছে গীত।।
তাক নিন্দা কৰে যিটো কুমতি।
পূণ্যক নাশি যায় অধোগতি।।” —কীৰ্ত্তন

“নলাগে দেৱ দ্বিজ ঋষি হুইবে।
নলাগে সন্তৃত শাস্ত্ৰ জানিবে।।
যক্ষ ৰক্ষ দৈত্য ব্ৰজ নিৱাসী।
পক্ষী মৃগগণ চণ্ডালো আসি।।
একান্তে কৰিয়া হৰি ভকতি।
মহাসুখে পাইৰে পৰম গতি।।” —কীৰ্ত্তন

কাক বুলি হৰি কথা হৰিৰ কীৰ্ত্তন কিবা
যিটো সৰে একোৱে নজানে।
স্ত্ৰী শূদ্ৰ অন্ত্যজাতি তাকো শিক্ষা দিবা মাতি
ধৰিবে সিসৰে অহো প্ৰাণে।।”

— নিমি -নৱসিদ্ধ সংবাদ, ৩৩৩)

মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ লগতে সমগ্ৰ ভাৰতৰ বৈষ্ণৱ আন্দোলনৰ গুৰি

ধৰ্মোতাসকলৰ এই মহান উদ্দেশ্যৰ তাৎপৰ্য্য উপলব্ধি ভাৰতৰ প্ৰাচীন ইতিহাসৰ অধ্যয়ন অবিহনে সম্ভৱ নহয়। এই বৈষ্ণৱ আন্দোলন সম্পৰ্কে ড° সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাদেৱৰ ‘অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত’ গ্ৰন্থৰ পৰা কিছুকথা উদ্ধৃত কৰা হ’ল - “খ্ৰীষ্টীয় পঞ্চদশ শতিকাৰ আশে-পাশে সময়খিনি কেৱল অসমৰ কাৰণেই যুগান্তকাৰী নহয়, সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্ষৰ কাৰণেই আলোড়নকাৰী। এই আলোড়ন সৃষ্টি কৰিছিল সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্ষ জুৰি হোৱা নৱবৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ আন্দোলনে। ইউৰোপত ৰেনেছাঁ অৰ্থাৎ নৱজাগৰণৰ ইতিহাসৰ লগত যেনেকৈ মাৰ্টিন লুথাৰৰ প্ৰোটেষ্টাণ্ট ধৰ্মৰ প্ৰৱৰ্তন আৰু প্ৰাচীন গ্ৰীক-লেটিন ক্লাচিকেল সাহিত্য আৰু কলাৰ পুনৰ অধ্যয়নৰ প্ৰভাৱ জড়িত হৈ আছে, তেনেকৈ প্ৰায় একে সময়তে বৈষ্ণৱ আন্দোলন আৰু ভক্তিধৰ্মক কেন্দ্ৰ কৰি ভাৰতত সাংস্কৃতিক পুনৰ্ভূদয় ঘটিছিল। বৌদ্ধ ধৰ্মৰ পতনৰ পিচত হিন্দুধৰ্মই ভাৰতত আকৌ একাধিপত্য লাভ কৰিলে যদিও, নানা ধৰ্মবিশ্বাস, নানা সম্প্ৰদায়, নানা সাধন-পদ্ধতি আৰু নানা আচাৰ-প্ৰণালীৰ উদ্ভৱ হৈ খেলিমেলি অৱস্থাৰ সৃষ্টি হয়। প্ৰাচীন উপনিষদ, বেদান্ত, গীতা আদিত থকা একেশ্বৰবাদৰ আদৰ্শ পাহৰি গৈ বহু দেৱতাৰ সৃষ্টি হয়, আন্তৰিক পৰিশুদ্ধি আৰু অধ্যাত্মবাদৰ ঠাইত বাহ্যিক ক্ৰিয়া অনুষ্ঠানে প্ৰতিপত্তি লাভ কৰে আৰু প্ৰেম, মৈত্ৰী, দয়া, কৰুণা, সমদৃষ্টিৰ ঠাইত ভেদাভেদ ভাৱে ঠাই ল’লে। তাৰ উপৰি তান্ত্ৰিক ধৰ্মৰ নামতো বহুতো তামসিক কাৰ্য্যও অনুষ্ঠিত হ’বলৈ ধৰে। ধৰ্মচৰ্চা আৰু শাস্ত্ৰচৰ্চা বৰ্ণবিশেষৰ একচেতিয়া অধিকাৰৰূপে পৰিগণিত হয়। ফলত জনসাধাৰণ আদৰ্শভ্ৰষ্ট হৈ পৰে। এনে অৱস্থাৰ উন্নতি সাধন-কল্পেই প্ৰাচীন একেশ্বৰবাদৰ আদৰ্শ আৰু অহিংসা, কৰুণা, প্ৰেম আৰু ঐকান্তিক ভক্তিৰ আদৰ্শ জনসাধাৰণৰ সমুখত দাঙি ধৰা হয় বৈষ্ণৱ ভক্তিমাৰ্গৰ যোগেদি।’ (পৃষ্ঠা ৯৩-৯৭)

পৰিতাপৰ কথা তেনে মহান উদ্দেশ্য লৈ সৃষ্টি কৰা পদকেইটাৰ অপব্যাখ্যা কৰি বসুমতাৰীদেৱে এগৰাকী মহান মানৱতাবাদী পুৰুষক নিৰ্মমভাৱে আক্ৰমণ কৰি অপমান কৰিলে আৰু তাৰ যোগেদি সেই মহাপুৰুষৰ লক্ষ লক্ষ অনুগামীকো অপমান কৰাৰ ধৃষ্টতা কৰিলে।

বসুমতাৰীদেৱৰ অভিযোগ অনাৰ পদ্ধতিও আশ্চৰ্যজনক। তেখেতৰ এই মন্তব্যটো চাওঁক - “যাৰ যত শাঁখ সিন্দুৰ, তাকে পাতে ভোকোৰা এন্দুৰ। শঙ্কৰদেৱে এই জাতিমালাৰ জগা-খিচৰিত ‘কুৱাচ’ আৰু ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দৰযোগে কোঁচ আৰু মেচ সকলোকে বুজাইছে, ই ধ্ৰুৱ সত্য। (ড° মহেশ্বৰ নেওগ

ৰচনাৱলীৰ ‘পুৰণি অসমীয়া সমাস (সমাজ) আৰু সংস্কৃতিঃ প্ৰথম খণ্ডঃ পাতনিঃ জাতি-জনজাতি, সত্ৰাঞ্জলিঃ তয় সংখ্যাঃ ইন্দ্ৰেশ্বৰ গোস্বামী আদিৰ দ্বাৰা সমৰ্থিত)।।” কোনো যুক্তি নিদিয়াকৈ কেইগৰাকীমান পণ্ডিত আৰু তেখেতসকলে লিখা কিতাপৰ নাম (তাকো ভুলকৈ) উল্লেখ কৰিয়ে বসুমতাৰীদেৱে এটা ভিত্তিহীন কথাক ‘ধ্ৰুৱ সত্য’ বুলি গাৰ বলেৰে প্ৰতিষ্ঠা কৰিব খুজিছে। নিজৰ সমৰ্থনত শঙ্কৰদেৱৰ বিৰুদ্ধে আকৌ নামো উল্লেখ কৰিছে কাৰ? ড° মহেশ্বৰ নেওগৰ; যিগৰাকীয়ে মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ জীৱন আৰু কৃতি সম্পৰ্কে গৱেষণা কৰি ডক্টৰেট ডিগ্ৰী পোৱাৰ উপৰি গোটেই জীৱন অন্য গৱেষককো সেই বিষয়ে গৱেষণা কৰাত সহায় কৰি শঙ্কৰী ধৰ্ম-সংস্কৃতি সৰ্বভাৰতীয় পৰ্য্যায়ত প্ৰতিষ্ঠা কৰাত মুখ্য ভূমিকা ল’লে। যাৰ যত শাঁখ সিন্দুৰ, তাকে ভোকোৰা এন্দুৰ পতা এগৰাকী ব্যক্তিৰ জীৱন আৰু কৃতি সম্পৰ্কে আজীৱন সাধনা কৰিবলৈ মহেশ্বৰ নেওগ আদি পণ্ডিতসকলৰ মূৰৰ বিকৃতি ঘটিছিল বুলি বসুমতাৰীয়ে প্ৰমাণ কৰিব খুজিছে নেকি? অৱশ্যে বসুমতাৰীদেৱৰ দৰে মানুহৰ বাবে সেয়া অসম্ভৱো নহয়। কাৰণ তেখেতৰ লেখাটোৰে তেখেতে প্ৰকাৰান্তৰে “৬০০ বছৰ প্ৰচণ্ড প্ৰতাপেৰে ৰাজপাট খোৱা আহোমসকল (অসম), মঙলদৈৰ পৰা কোঁচবেহাৰ পৰ্যন্ত ৰাজত্ব কৰি স্বয়ং শঙ্কৰদেৱ-মাধৱদেৱ আৰু গোঁসাই, মহন্তসকলক ধৰ্ম চৰ্চাৰ কাৰণে পৰিৱেশ সৃষ্টি কৰোঁতা আশ্ৰয়দাতা মেছ-কোঁচবিলাক”ক মুৰ্খ বুলি প্ৰমাণ কৰি চৰম অপমান কৰিব খুজিছে। কিয়নো সেই সেই “জাতিক অপৱিত্ৰ (পাপী নৰ) আখ্যা দি নিজকে কাল্পনিক উচ্চ বংশৰ বুলি জাহিৰ কৰি শঙ্কৰদেৱে নিজৰ অসংস্কৃত মনৰ পৰিচয় দিয়া” বুলি তেওঁলোকে আজি চাৰে পাঁচ শ বছৰ ধৰি গমেই নেপালে বুলি বসুমতাৰীৰ কথাৰ পৰা প্ৰতিপন্ন হ’ল। আনকি সেই সেই জাতিৰ এনে ঘোৰ শত্ৰু শঙ্কৰদেৱৰ “প্ৰতিখন সত্ৰৰ বাবে হাজাৰ হাজাৰ নিষ্কৰ ধৰ্মোত্তৰ মাটি দান কৰি আহোমসকল নিজে সৰ্বস্বান্ত হ’ল” বুলিও বসুমতাৰীদেৱে ব্যক্তিগত ক্ষমতাৰে প্ৰমাণ পত্ৰ এখনি দিলে।

বসুমতাৰীদেৱ, ইতিহাস সচেতন ব্যক্তি হিচাপে আপুনি নিশ্চয়কৈ জানে যে কোচৰজা নৰনাৰায়ণ আৰু তেখেতৰ ভাতৃ চিলাৰায় দুয়ো সেই কালৰ পৰা আজিলৈকে ভাৰতৰ উচ্চ শিক্ষাৰ কেন্দ্ৰ হৈ থকা বাৰাণসীত থাকি সংস্কৃত ভাষাত শিক্ষা লাভ কৰা বিদ্বান লোক আছিল। মহাৰাজ নৰনাৰায়ণ এনে বিদ্যোৎসাহী লোক আছিল যে অসমীয়া ভাষালৈ (সেই সময়লৈ

ভাষাটোৰ নাম অসমীয়া হোৱা নাছিল) মহাভাৰত মহাকাব্য অনুবাদ কৰিবৰ বাবে ৰামসৰস্বতীৰ ঘৰলৈ গৰু নে ম'হৰ গাড়ীত ভৰ্তি কৰি পুথিপাজি পঠিয়াই দিছিল আৰু কবিগৰাকীৰ ভৰণপোষণৰ দায়িত্ব লৈছিল। চিলাৰায়ে আকৌ নিজে জয়দেৱৰ 'গীতগোৱিন্দ' কাব্যৰ 'সাৰৱতী' নামৰ টীকা লিখিছিল। মহাৰাজ নৰনাৰায়ণেও 'মল্লদেৱী অভিধান' নামৰ এখন অভিধান লিখিছিল বুলি শুনা যায় যিখন এতিয়া পাবলৈ নাই। এনে বিদ্বান লোক দুগৰাকীয়ে তেখেতসকলৰ জাতিটোক 'পাপী নৰ' আখ্যা দিয়া শঙ্কৰদেৱকে নিজৰ ৰাজহাউলীত উচ্চ সন্মান দি ৰাখি তেখেতসকলৰ নিজৰ জাতিটোকে অপমান কৰি সাহিত্য ৰচিবলৈ সুবিধা কৰি দিছিল বুলি আপুনি ক'লে কোনোৱাই বিশ্বাস কৰিব পাৰিবনে?

আপুনি তাতকৈও ভালকৈ জানে যে আহোম ৰজাসকলৰ ভিতৰত সংস্কৃত ভাষাৰ বৰ ডাঙৰ পণ্ডিত নাছিল যদিও আধুনিক যুগৰ কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ আদি আহোমলোকসকলতো বিশ্ববিখ্যাত সংস্কৃতজ্ঞ পণ্ডিত আছিল। লীলা গগৈয়ে গৱেষণালব্ধ জ্ঞানেৰে লিখা 'অসমৰ সংস্কৃতি' নামৰ গ্ৰন্থখনকে পঢ়ি বৰ্তমান অসমৰ মহাবিদ্যালয়, বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে অসমীয়া সংস্কৃতিৰ জ্ঞান লয়। এটা যুগতকৈও অধিক কাল তৰণ গগৈয়ে অসমৰ মুখ্যমন্ত্ৰী হৈ আছে। তাৰ আগতে হিতেশ্বৰ শইকীয়া মুখ্যমন্ত্ৰী আছিল (তাৰ আগতে কোচ ৰাজবংশী (মেচ) সম্প্ৰদায়ৰ শৰৎ সিংহদেৱ মুখ্যমন্ত্ৰী আছিল)। ড° হীৰেন গোহাঞিৰ দৰে চিন্তাবিদ, হোমেন বৰগোহাঞিদেৱৰ দৰে বুদ্ধিজীৱীসকলৰ কথা নকলোৱেইবা। ইমানবোৰ নামজ্বলা সংস্কৃতজ্ঞ, শাস্ত্ৰজ্ঞ, ৰাজনীতিজ্ঞ, আইনজ্ঞ, বুদ্ধিজীৱী পণ্ডিতেও শঙ্কৰদেৱৰ এনে কাৰ্যৰ বিৰোধিতা নকৰি নিজ জাতিটোক বিশ্বাসঘাতকতা কৰো বুলিয়ে শঙ্কৰদেৱৰহে গুণগান গাই থাকিল নে? আৰু বসুমতাৰীদেৱৰ যুগৰ মানুহ হৈও লক্ষ লক্ষ আহোম, কোচ, বড়ো-কছাৰী সম্প্ৰদায়ৰ মানুহে শঙ্কৰদেৱৰ একশৰণ হৰিনাম ধৰ্মতে প্ৰৱৰ্তি থাকি নিজ জাতিক ধ্বংস কৰাত শঙ্কৰদেৱক সহায় কৰি আছেনে?

বসুমতাৰীদেৱ, আপুনিতো নিজেই কৈছে যে বুদ্ধদেৱ 'আৰ্য্য অষ্টাঙ্গিক মাৰ্গৰ উদ্ভাৱক'। বুদ্ধদেৱৰ সেই আৰ্য্য অষ্টাঙ্গিক মাৰ্গৰ ধৰ্মই ভাৰতৰ বাহিৰত চীন, জাপান, কোৰিয়া আদিত প্ৰচাৰ হৈ সেই সেই দেশৰ গৰিষ্ঠ সংখ্যক

লোকৰ ধৰ্ম হৈ পৰিছে কেইবাশতিকা পূৰ্বেই। আজি আধুনিক পৃথিৱীৰ মহাশক্তি পৰিণত হোৱা এইবোৰ দেশৰ লোকসকলকো মঙ্গোলীয় প্ৰজাতিৰ হৈ 'আৰ্য্য অষ্টাঙ্গিক মাৰ্গৰ' ধৰ্ম গ্ৰহণ কৰাৰ অপৰাধত আপুনি মুৰ্খ সজাব নে?

মহাশয়, আপুনি জনা উচিত - আৰ্য্যসকলৰ নেতৃত্বত ভাৰতবৰ্ষত যি সংস্কৃতি গঢ় লৈ উঠিছিল সিয়ে সময়ত হিন্দু ধৰ্ম নামে জনাজাত হৈছিল। কিন্তু হিন্দু ধৰ্ম, হিন্দু সংস্কৃতি কেৱল আৰ্য্যসকলৰ ধৰ্ম-সংস্কৃতি নহয়। আৰ্য্য, মঙ্গোলীয়, অষ্ট্ৰিক, দ্ৰাবিড় আটাইবোৰ নৃগোষ্ঠীৰ উপাদানৰ সংমিশ্ৰণত হিন্দু ধৰ্ম গঢ় লৈছে। পৰৱৰ্তী যুগত হিন্দু ধৰ্মৰ মুখ্য উপাসনা পদ্ধতি হৈ পৰা 'পূজা' আৰ্য্যভিন্ন দ্ৰাবিড় সকলৰ অৱদান। পূজাত ভজনীয় দেৱতালৈ ফুল-তুলসী আগবঢ়োৱা আদি নিয়মৰ লগতে 'পূজা' শব্দটো পৰ্য্যন্ত দ্ৰাবিড়সকলৰহে অৱদান। ঋকবেদে এজন অসুৰ বুলি উল্লেখ কৰা দ্ৰাবিড়মূলীয় কৃষ্ণই পৰৱৰ্তী সময়ত উপনিষদৰ যোগেদি গীতা-ভাগৱতত পৰমব্ৰহ্ম, পৰমেশ্বৰ ৰূপে সৰ্বজন স্বীকৃত হৈছে। সেই কৃষ্ণক একমাত্ৰ ভজনীয় দেৱতাৰূপে লৈ গঢ় লৈ উঠা সৰ্বভাৰতীয় নৱবৈষ্ণৱ আন্দোলন বাৰু অকল আৰ্য্য হিন্দুৰ আন্দোলন বা সেই ধৰ্ম অকল আৰ্য্য হিন্দুৰ ধৰ্ম কেনেকৈ হ'ল যিটো ধৰ্ম শঙ্কৰদেৱে অসমৰ আৰ্য্যভিন্ন লোকসকলক জাপি দিব খোজা বুলি আপুনি অভিযোগ আনিলে? আপোনাৰ যদি সত্য অৱেষণৰ প্ৰতি অকনমানো আগ্ৰহ আছে তেন্তে তলত উদ্ধৃত হিন্দুধৰ্ম বা ভাৰতীয় সংস্কৃতি সম্পৰ্কীয় ড° সুনীতি কুমাৰ চেটাৰ্জীয়ে লিখা মূল্যবান কথাখিনি অনুধাৱন কৰাৰ চেষ্টা কৰক।

“Certain philosophical ideas, in their fundamental conceptions, also appears to be Austric. The kinsmen of the Indian Austrics outside India, particularly in Polynesia, have the idea of *mana*, or the divine essence, which permeates individual objects and beings and the whole universe even. The later Hindu conception of the Brahman pervading the universe, in being both transcendent and immanent, possibly had, as one of its main bases, this idea of *mana*, which can be reasonably expected to have been current among the primitive Austrics of India. There is strange agreement of the Indian theory of creation with those of Polynesians, Maoris, and others which describe the evolution of

the material world from the unformed primeval basis of darkness and non-existence. We have also to note that the conception of the universe as a gigantic egg (Brahmanda, the mystic egg of the supreme spirit) as well as the notion of the supreme spirit incarnating Itself (Avatara) in animal bodies (Fish, Tortoise and Boar), certain mythological and romantic tales such as that of Satyavati who had a fishy body odour (Matsyagandha), the computation of days and months by the phases of the moon (Thithis) all have their analogues among the Polynesian Austrics....”

“Some of the fundamental practices and Brāhmanical Hinduism, as opposed to Vedism like the worship of Siva and Uma, Vishnu and Sri, and the ideas and practice of Yoga philosophy as well as mysticism, appear to have been derived from the Dravidian-speaking mediterranean people settled in India. The Dravidian sense of the mystic found its expression both in their ritual of worship and in their discipline of yoga as a path for union with the dead by means of a ceremonial, on which is based the later Hindu practice of Sraddha...”

“Hindu culture, particularly in the sphere of religion, is a variegated fabric of many-coloured threads, and the harmony of the diverse colours is capable of analysis and consideration separately. ... Mother India is the repository of a composite culture, of which the vehicle of expression is the Aryan language, but the contributions brought by the Nishadas, the Kiratas and the Dravidas are as important as those of the Aryans. This composite culture is the ocean in which several rivers have mingled their waters.” (The Cultural Heritage of India, vol-1, 1993 : 78–79)

শেষত যুক্তিহীন, ভিত্তিহীন এনেবোৰ কথাৰে অসমীয়া জাতিৰ প্ৰাণপ্ৰতিষ্ঠাতা মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱক অতি নিৰ্মমভাৱে অপমান কৰি অসমীয়া সমাজখনত এক বিভ্ৰান্তি অনাৰ যি অপচেষ্টা আপুনি কৰিছে তাৰ আমি তীব্ৰ প্ৰবাদ জনাইছোঁ আৰু ভৱিষ্যতে তেনে কাৰ্য্যৰ পৰা বিৰত থাকিবলৈ বিনম্ৰ অনুৰোধ জনাইছোঁ। ■■

বংগীয় ম্লেচ্ছ কথা

ড° প্ৰশান্ত চক্ৰৱৰ্তী

বাংলা সাহিত্যৰ সুপ্ৰসিদ্ধ ঔপন্যাসিক-প্ৰাবন্ধিক বংকিমচন্দ্ৰ চট্টোপাধ্যায়ে ‘বাল্মীকীৰ ইতিহাসেৰ ভগ্নাংশ/কামৰূপ-ৰঙ্গপুৰ’ শীৰ্ষত নিবন্ধত লিখিছে— ‘এক সময়ে এই কামৰূপ ৰাজ্য অতি বিস্তৃত হইয়াছিল। পূৰ্বে কৰতোয়া ইহাৰ সীমা ছিল; আধুনিক আসাম, মণিপুৰ, জয়ন্তা, কাছাড়া, ময়মনসিংহ, শ্ৰীহট্ট, ৰঙ্গপুৰ, জলপাইগুড়ি ইহাৰ অন্তৰ্গত ছিল। পৃথু ৰাজ্যৰ ৰাজধানী তল্মানামে নদীতীৰে, চাকলা ও বোদা পৰগণা বৈকুণ্ঠপুৰেৰ মধ্যস্থলে ছিল। অদ্যাপি তাহাৰ ভগ্নাবশেষ আছে। কথিত আছে, কীচক নামে এক ম্লেচ্ছ জাতিৰ দ্বাৰা পৃথু ৰাজ্য আক্ৰান্ত হইল। ম্লেচ্ছৰ স্পৰ্শৰ ভয়ে তিনি এক সৰোবৰেৰ জলে অবগাহন কৰিলে। তথায় নিমজ্জনে তাঁহাৰ প্ৰাণ বিনষ্ট হয়। (বঙ্গদৰ্শন/১২৮৯ বংগাব্দ/জ্যৈষ্ঠ)

এই উদ্ধৃতিৰ পৰা অনুমান কৰা যায়— ‘ম্লেচ্ছ’ হিচাপে চিহ্নিত লোক এনে কদাচৰী আৰু অস্পৃশ্যৰূপে বিবেচিত হৈছিল যে তেওঁলোকৰ স্পৰ্শৰ ভয়ত প্ৰাচীন কামৰূপৰ পৃথু ৰজাই পানীত জঁপিয়াই আত্মহত্যা কৰিছিল। দ্বিতীয় কথা, ‘কীচক’ নামেৰে পৰিচিত এক জাতিগোষ্ঠী এই অঞ্চলত ‘ম্লেচ্ছ’ হিচাপে গণ্য হৈছিল।

‘বঙ্গদৰ্শন’ পত্ৰিকাৰ ১২৮৭ বংগাব্দ/চৈত্ৰ সংখ্যাত ‘আৰ্য্যীকৰণ’ নামৰ এটি নিবন্ধত বংকিমচন্দ্ৰই অসমৰ প্ৰাচীন চুতীয়া জাতিগোষ্ঠীৰ একাংশক আৰ্য্য তথা ‘হিন্দু’ চুতীয়া’ ৰূপে চিহ্নিত কৰিছে। তেওঁৰ মতে— হিন্দু সংস্কৃতিৰ বিপৰীতে যে সংস্কাৰ অব্যাহত আছিল, তাক ‘ম্লেচ্ছ’ৰূপে গণ্য কৰা হয়। অৰ্থাৎ যিসকলে আৰ্য-সনাতন-হিন্দু পৰম্পৰা, ৰীতি-নীতি-বিধান, সুসংস্কাৰ আদিক বহন কৰা নাই— অৰ্থাৎ যিসকলৰ জীৱনধাৰা

অসংস্কৃত-অমার্জিত আৰু কদাচাৰেৰে ভৰা, তেওঁলোকই ‘শ্লেচ্ছ’।

বংকিমচন্দ্ৰৰ ‘আনন্দমঠ’ উপন্যাসৰ সংস্কৃত আৰু বাংলা মিশ্ৰিত জাতীয় ভাবোদ্দীপক বিখ্যাত ‘বন্দে মাতৰম্’ গীতটিৰ কথা সকলোৱে জানে। কিন্তু সেই উপন্যাসত সংস্কৃত ভাষাত আৰু এটি গীত আছে। তাত আছে—

“শ্লেচ্ছনিবহনিধনে কলয়সি কৰবালম্
ধূমকেতুমিব কিমপি কৰবালম্
কেশৱ ধৃতকঙ্কিশৰীৰ
জয় জগদীশ হৰে।”

এই গীতটি গ্ৰহণ কৰা হৈছে জয়দেৱৰ ‘শ্ৰীগীতগোবিন্দম্’ গ্ৰন্থৰ প্ৰথম সৰ্গ ‘সামোদ-দামোদৰ’ৰ পৰা। ইয়াত কোৱা হৈছে — হে কঙ্কিশৰীৰধাৰী কেশৱ! তুমি (যুগৰ অন্তত) শ্লেচ্ছসকলক ধ্বংস কৰাৰ বাবে নিজৰ হাতত অসি (তলোয়াৰ) ধাৰণপূৰ্বক ধূমকেতুৰ দৰে অৱতীৰ্ণ হোৱা, গতিকে হে জগদীশ, তোমাৰ জয় হওক।

‘আনন্দমঠ’ উপন্যাসত সন্ন্যাসী-বিদ্ৰোহৰ কথা আছে। বংগদেশৰ এদল সন্ন্যাসীয়ে (‘সন্তানদল’ নামেৰে খ্যাত) ইংৰাজসকলৰ বিৰুদ্ধে যি যুঁজ কৰিছিল, তাৰেই কাহিনী ইয়াত বৰ্ণিত হৈছে। উপন্যাসৰ তৃতীয় খণ্ডৰ নৱম পৰিচ্ছেদত তয়াময়া ৰণত দহ সহস্ৰ সন্ন্যাসী-সন্তানদলে সন্মিলিত কণ্ঠত গাইছিল— ‘জয় জগদীশ হৰে/শ্লেচ্ছনিবহনিধনে কলয়সি কৰবালম্।’ তাৎপৰ্যপূৰ্ণ কথা হ’ল, সেই সন্ন্যাসীসকলৰ দৃষ্টিত ইংৰাজসকলেই আছিল ‘শ্লেচ্ছ’ আৰু শ্লেচ্ছসকলক যিদৰে কঙ্কিৰূপী ঈশ্বৰে নিধন কৰিব বুলি শাস্ত্ৰত কোৱা হৈছে তেনেদৰে নিধন কৰাই কাম্য বুলি এই ৰণসংগীতত আহ্বান-জনোৱা হৈছে। ‘আনন্দমঠ’ৰ মূল উপজীব্যই হ’ল বাহিৰৰ বিধৰ্মী কাদাচাৰীসকলে আহি সনাতন ভাৰতবৰ্ষক দখল কৰিছে— দেশমাতৃকা আজি বিপন্ন, গতিকে পৰম্পৰা-সদাচাৰ-ঐতিহ্যৰ পৰিপন্থী ‘শ্লেচ্ছ’সকলৰ বিৰুদ্ধে সশস্ত্ৰ সংগ্ৰাম কৰা। অৰ্থাৎ পৰম্পৰা-সদাচাৰৰ বা সনাতন সংস্কৃতিৰ বিপৰীতে যিসকলৰ অৱস্থান, তেওঁলোক সকলোৱেই ‘শ্লেচ্ছ’। সেয়েহে উপন্যাসৰ শেষ অধ্যায়ত সন্ন্যাসী-নেতা সত্যানন্দই ইংৰাজসকলৰ লগত পৰাজিত হোৱাৰ মনোবেদনা ব্যক্ত

কৰিছে এইদৰে— “তিনি উপস্থিতা, মাতৃৰূপা জন্মভূমি প্ৰতিমাৰ দিকে ফিৰিয়া জোড়হাতে বাষ্পনিৰুদ্ধস্বৰে বলিতে লাগিলেন, ‘হায় মা!’ তোমাৰ উদ্ধাৰ কৰিতে পাৰিলাম না— আবার তুমি শ্লেচ্ছৰ হাতে পড়িবে।”

সত্যানন্দৰ এনে বিলাপ শুনি চিকিৎসকৰূপী এজন মহাপুৰুষে কৈছে— ‘সত্যানন্দ কাতৰ হইও না। ইংৰেজ ৰাজা না হইলে সনাতনধৰ্মেৰ পুনৰুদ্ধাৰেৰ সম্ভাৱনা নাই। ... তেত্ৰিশ কোটি দেৱতাৰ পূজা সনাতন ধৰ্ম নহে, সে একটা লৌকিক অপকৃষ্ট ধৰ্ম; তাহাৰ প্ৰভাবে প্ৰকৃত সনাতন ধৰ্ম—শ্লেচ্ছৰা যাহাকে হিন্দুধৰ্ম বলে— তাহা লোক পাইয়াছে।’

বংকিমচন্দ্ৰই সনাতন সদাচাৰী নৈষ্ঠিক পৰম্পৰাৰ বিপৰীত মাৰ্গত থকাসকলক ‘শ্লেচ্ছ’ৰূপে গণ্য কৰিছিল বুলি আমি ক’ব পাৰোঁ। এই যাৱতীয় তথ্যৰ পৰা এটা কথা পৰিষ্কাৰ যে অসমৰ নিৰ্দিষ্ট কোনো জনগোষ্ঠীক ‘শ্লেচ্ছ’ হিচাপে চিহ্নিত কৰাৰ বাস্তৱসন্মত কোনো উপায় নাই। কিয়নো ইংৰাজসকলকো ‘শ্লেচ্ছ’ বুলি বংগদেশত কোৱা হৈছিল।

হৰিচৰণ বন্দোপাধ্যায়ৰ ‘বঙ্গীয় শব্দকোষ’ (সাহিত্য অকাডেমি/২০১১) নামৰ অভিধানত ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দটোক বৈদিক মূলীয় বুলি কোৱা হৈছে (✓শ্লেচ্ছ লঅ (অচ্)-ক)। ইয়াৰ অৰ্থ দিয়া হৈছে— ‘অব্যক্তভাষী’ অৰ্থাৎ যিজনে সংস্কৃতত কথা ক’ব নাজানে। দ্বিতীয় অৰ্থ হ’ল— অনাৰ্য জাতি অথবা বৈদেশিক জাতি। আৰু কোৱা হৈছে— ‘স্বধৰ্মাচৰণহীন নিৰ্দয় পৰপীড়ক উগ্র সতত-হিংসাশীল যথেষ্টাচাৰী জন (শুভ্ৰনীতি সাৰ/১.৪৪)। ইয়াত আনকি এচাম ব্ৰাহ্মণকো ‘শ্লেচ্ছ’ বুলি কোৱা হৈছে— ‘বাপীকূপতডগসৰোবৰ আৰু সাধাৰণভোগ উপবনেৰ নিঃশঙ্কভাবে ৰোধক ব্ৰাহ্মণ’ (অত্ৰিসংহিতা/৩৭৩)। আন এটা অৰ্থত কোৱা হৈছে— ‘বেদবাহ্য দুৰাচাৰ জন’। বংগৰ কাশীৰাম দাসৰ মহাভাৰতত আছে— ‘নমঃ কঙ্কি শ্লেচ্ছবিনাশায়’ (পৃ.৭১১)। মধ্যযুগৰ বংগদেশত আনকি মুছলমান সম্প্ৰদায়ৰ এচাম লোকক ‘শ্লেচ্ছ’ বুলি ইংগিত দিয়াৰ তথ্য পোৱা যায়। ‘চৈতন্য চৰিতামৃত’ (কৃষ্ণদাস কবিরাজ গোস্বামী বিৰচিত) গ্ৰন্থৰ এটা শ্লোক এনেধৰণৰ— ‘শ্লেচ্ছজাতি শ্লেচ্ছসেবী কৰি শ্লেচ্ছকৰ্ম’। মহাভাৰতত যযাতিসুত অনুৰ পুত্ৰসকলক ‘শ্লেচ্ছ’ বুলি কোৱা হৈছে—

‘অনোন্ত্ৰ ম্লেচ্ছজাতযঃ (১.৮৫.৩৪)। ‘অমৰকোষ টীকা’ গ্ৰন্থত কোৱা হৈছে—‘চতুৰ্ণ্যব্যবস্থাস্থিত স্থান/শিষ্টাচাৰহীন ভাৰতবৰ্ষৰ অন্তদেশ’ হ’ল ম্লেচ্ছদেশ। ‘বিষ্ণুসংহিতা’ত এনেদৰে আছে— ‘চতুৰ্ণ্যব্যবস্থানং যস্মিন্ দেশে ন বিদ্যতে’। অৰ্থাৎ যি দেশত চতুৰ্ণ্য-ব্যৱস্থা নাই, সেয়াই ম্লেচ্ছদেশ। মনুসংহিতা’ত ‘ম্লেচ্ছ’ শব্দটোৰ উল্লেখ আছে (দ্ৰ. সুৰেশচন্দ্ৰ বন্দোপাধ্যায় সম্পাদিত/আনন্দ পাবলিশাৰ্চ)। তাত আছে— বৰ্ণাশ্ৰম-বহিৰ্ভূত জাতি হ’ল ‘ম্লেচ্ছ’। মনুয়ে লিখিছে, যিবোৰ অঞ্চলত কৃষ্ণবৰ্ণীয়া হৰিণাই বিচৰণ কৰে, তাৰ বাহিৰৰ অঞ্চল হ’ল ম্লেচ্ছদেশ। টীকাকাৰে লিখিছে— ‘ম্লেচ্ছ শব্দে বোকাৱা পায়স প্ৰভৃতি দেশবাসী লোক; সিংহলাদি দেশেৰ বৰ্ণাশ্ৰমহীন মানুহ।’ ‘মনুসংহিতা’ৰ দশম অধ্যায়ৰ ৪৪ আৰু ৪৫ নং শ্লোকত কোৱা হৈছে—

‘পৌন্দ্ৰকাশেচৌদ্ৰবিড়াঃ কাশ্বোজা যবনাঃ শকাঃ।

পাৰদাঃ পত্নুবাশ্চীনাং কিৰাতা দৰদাঃ খশাঃ।।

মুখবাহুৰূপজ্জনাং যা লোকে জাতয়ো বহিঃ।

ম্লেচ্ছবাচশ্চাৰ্যবাচঃ সৰ্বে তে দস্যবঃ স্মৃতাঃ।।’

অৰ্থাৎ - পৌন্দ্ৰক, ঔদ্ৰ, দ্ৰবিড়, কাশ্বোজ, যবন, শক পাৰদ, পত্নুব, চীন, কিৰাত, দৰদ, খশ, (ব্ৰহ্মাৰ) মুখ, বাহু উৰ্দ্ধয় আৰু পদযুগলৰ পৰা জাত (ব্ৰাহ্মণাদি চতুৰ্ণ্যৰ) বহিৰ্ভূত যিসকল জাতিগোষ্ঠী, সেইসকল - ম্লেচ্ছভাষাভাষী বা আৰ্যভাষাভাষী হওক। দস্যু হিচাপে চিহ্নিত।

উল্লিখিত তথ্যৰপৰা এটা কথা সহজে অনুমান কৰা যায়, মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে ‘ম্লেচ্ছ’ শব্দটোক অসমৰ নিৰ্দিষ্ট কোনো জাতিগোষ্ঠীৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি লিখা নাছিল। ‘কীৰ্ত্তন ঘোষা’ক যদি নিষিদ্ধ ঘোষণা কৰা হয়, তেন্তে তাৰ আগত বেদ, মহাভাৰত, মনুসংহিতা, শ্ৰীগীতগোবিন্দম্ আদি গ্ৰন্থকো একোটা অভিযোগত অভিযুক্ত কৰিব লাগিব। দ্বিতীয়তে সুদূৰ পাৰস্য, সিংহলৰ জাতিগোষ্ঠীৰ পৰা ইংৰাজ বা মধ্যযুগৰ একাংশ বংগীয় মুছলমান আদি জনগোষ্ঠীকো ‘ম্লেচ্ছ’ বুলি চিহ্নিত কৰাৰ পিছত কেৱল অসমৰ এটা নিৰ্দিষ্ট জনগোষ্ঠীৰ এচাম ব্যক্তিয়ে কিদৰে ক’ব পাৰে যে আমাক ‘ম্লেচ্ছ’ বুলি হেয় প্ৰতিপন্ন কৰা হৈছে।

শেষত এটি সাম্প্ৰতিক দৃষ্টান্ত। শ্ৰীশ্ৰীঠাকুৰ অনুকূলচন্দ্ৰৰ অনুগামী

‘সৎসংগী’ সকলে প্ৰায়েই শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰ গুৰুজনাৰ ‘কলিৰ শেষত বোন্দামাৰ’ পংক্তিকেইটা উদ্ধৃতি হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰি কয়— ‘কাটি-মাৰি’ৰ অৰ্থ শাৰীৰিক নিধনযজ্ঞ নহয়। কদাচাৰৰ পৰা মুক্ত কৰি সদাচাৰলৈ অনাটোহে আত্মাৰ বিনাশ, কুসংস্কাৰৰ বিনাশ বা অজ্ঞানতাৰ বিনাশ। এই বিনাশৰ অৰ্থ হত্যালাীলা নহয়। যিসকলে এতিয়াও কদাচাৰ আৰু সন্তোষসংসী আচৰণৰ মাজেৰে জীৱন নিৰ্বাহ কৰে - এনে এদিন আহিব যিদিনা নৰৰূপী কোনো ঈশ্বৰপুৰুষে মানুহৰ জীৱনশৈলীৰ পৰা এই অমানিশাৰ বিলুপ্তি ঘটাই, আত্মাৰ বিনাশ কৰি সুসংস্কাৰৰ প্ৰদান কৰি ম্লেচ্ছতাৰ অৱসান ঘটাব। পৃথিৱীৰ ইতিহাসত এনে অসংখ্য ‘ইতিহাস-পুৰুষ’ (কবি জীৱনানন্দৰ ভাষাত) আগতেও আহিছে, আৰু আহিব। যেনে - যীচু, মহম্মদ, শ্ৰীকৃষ্ণ, বুদ্ধ, শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰ। অনাচাৰৰ পয়োভৰৰ দিনত যিজন আহিব প্ৰকৃতপক্ষে তেওঁৱেই ‘কঙ্কি’।

সৎসংগীসকলৰ এই ব্যাখ্যাই অন্ততঃ এটা মাংগলিক দিশ উন্মোচন কৰে যে গুৰুজনাই কোনো হত্যা-নিধনকাৰী অৱতাৰৰ আৰিৰ্ভাৱ কামনা কৰা নাছিল। বৰং তাৰাই জগতৰ মংগলযজ্ঞৰ এজন পৰম কাৰুণিকৰ আহ্বান কৰিছিল।■

কীৰ্ত্তন-ঘোষা, নাম-ঘোষা নিষিদ্ধকৰণ! এক মৰসাহ

গোলাপ বৰবৰা

অসমৰ বাতৰি কাকতৰ বুকুত আগজাননী নোহোৱা এক প্ৰস্তাৱ-মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ 'কীৰ্ত্তন ঘোষা' আৰু শ্ৰীশ্ৰী মাধৱদেৱৰ 'নাম ঘোষা' দুয়োখনিকে নিষিদ্ধ কৰাৰ প্ৰস্তাৱ তুলি অসমৰ জনপ্ৰিয় বাতৰি কাতত যোগে ইতিমধ্যে প্ৰচাৰ কৰে বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজৰ সচিব প্ৰধান তথা সাংসদ চাঞ্চুমা খুংগুৰ বিছমুতিয়াৰী আৰু উক্ত সংগঠনৰ কাৰ্যকৰী সভাপতি জনকলাল বসুমতাৰীয়ে। উক্ত পৰিত্ৰ গ্ৰন্থ দুখনি তৎকালীনভাৱে নিষিদ্ধ হ'ব লাগে বুলি সংবাদ মেলৰ জৰিয়তে প্ৰস্তাৱ তোলাৰ কাৰণ হ'ল আজিৰ পৰা ৫০০ বছৰতকৈ অধিক কালতে ৰচিত এই দুইখন পুথিতে ভূমিপুত্ৰ তথা কেইটামান বিশেষ জনগোষ্ঠীৰ প্ৰতি বেয়া তথা হয় ভাৱ পোষণ কৰি আৰু ঘৃণাসূচক পদ পয়াৰ ৰচনা কৰি সংশ্লিষ্ট জনগোষ্ঠীক চৰম অৱমাননা কৰা হৈছে। সেয়ে এই আধুনিক কালৰ সদা-সতৰ্ক ইতিহাস বিশ্লেষক দুগৰাকীয়ে কীৰ্ত্তন ঘোষা আৰু নাম ঘোষাত জাতি-বিদ্বেষৰ শব্দ সম্ভাৱ দেখি, চাই, বুজি (?) এক জনগোষ্ঠীয় সৰ্ববিশুদ্ধ ইতিহাস ৰচনাৰ স্বার্থতেই হয়তো নেদেখাজনক দেখুৱাই, নপঢ়াজনক পঢ়াৰ প্ৰেৰণা জগোৱাৰ এই কাৰ্যসূচী হাতত লোৱা দেখি, কীৰ্ত্তন নাম ঘোষা শিকনিৰ নিঃকিন অনুগামী হৈ আমিও নগৈ নগাঁৱৰ বাতৰি দিওঁতাৰ প্ৰতি তীব্ৰপ্ৰতিবাদী একলম আগবঢ়ালো।

আমাৰ শাস্ত্ৰই কৈয়ে আছে -'আপুনি বয়স হ'লে হৈ'ব ভাল,' সেইদৰে গুৰুজনাই কৈছে -'বিচাৰি শাস্ত্ৰত পাইবা এহিসে যুগুতি' গতিকৈ দুজনা মহাপুৰুষৰ কীৰ্ত্তন, নাম ঘোষা আসমীয়া জাতিৰ হিয়াৰ আমঠু,

শিৰৰ মুকুট আৰু বাঙুয় মূৰ্তি। ধৰ্ম শাস্ত্ৰত উল্লেখ থকাৰ দৰে ব্ৰহ্মাদেবেও ওলটাই-পালটাই তিনিবাৰ পৰ্যন্ত বেদ বিচাৰ কৰি চোৱাৰ দৰেই আমাৰ অসমৰে দুয়োগৰাকী বিশিষ্ট ইতিহাসবিদে (?) এনেদৰে কীৰ্ত্তন-ঘোষা, নাম ঘোষা বিচাৰ-বিশ্লেষণ কৰি নিষিদ্ধকৰণৰ তৎকালীন প্ৰস্তাৱ লৈ দাঙিকতাৰে প্ৰচাৰ মাধ্যমলৈ এৰি দিয়াৰ আগতে অন্ততঃ নিজৰ জ্ঞান গৰিমাক বিগত পাঁচশ বছৰীয়া ঐতিহাসিক গবেষণাৰে বিচাৰ কৰি উচিত -অনুচিত প্ৰশ্ন তোলা হ'লে অসমীয়া জাতিৰে সমাদৰ পাত্ৰ হ'লহেঁতেন। দুৰ্ভাগ্যৰ বিষয় — 'নাজানে শাস্ত্ৰৰ নয় যেহি আম সেহি কয়', বোলা নামঘোষাৰ পদফাঁকি পঢ়া হ'লে হয়তো উনৈছত বা বলাৰ দৰে হঠাৎ সৰ্বজাস্তা ইতিহাসবিদ তথা দৰদী সমাজ বিজ্ঞানীৰূপে পৰিচিত নহ'লহেঁতেন। ইয়াৰ ফলশ্ৰুতি সৌভাগ্যনে-দুৰ্ভাগ্য, ইয়াৰ নিৰ্ণয় সময়েই দিব।

জাতি-বিন্যাসৰ কথা, ভিন্ন ভিন্ন জাতি জনগোষ্ঠীৰ কথা তাহানিৰ বেদ-মহাকাব্য, পুৰাণ, ভাগৱত, মনুস্মৃতিকে আদি কৰি বিভিন্ন ধৰ্মশাস্ত্ৰ আৰু আধুনিক কালৰ সংবিধানকে ধৰি প্ৰাসংগিক গ্ৰন্থসমূহৰ পাতত কোনো লুক-ঢাক নকৰাকৈ বিস্তৃত ব্যাখ্যা দাঙি ধৰা হৈছে। চাৰি আশ্ৰমৰ নিৰ্ধাৰণ, কৰ্মপদ্ধতি আচাৰ- সংহতি হয়তো ভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ বহুজনৰ হাতে হাতে পাব। ভাৰতীয় সভ্যতা সংস্কৃতি তথা বিভিন্ন ধৰ্মীয় আচৰণ আৰু জাতিগোষ্ঠীৰ স্থিতি সম্পৰ্কে সময়ে সময়ে ৰচিত সংস্কৃত ভাষাৰ গ্ৰন্থৰাজি মছন কৰি ঋষি-মুনি প্ৰমুখ্যে সন্ত-মহন্ত সাধু-সন্ন্যাসী মহাপুৰুষসকলে তাৰেই আধাৰত সমাজ জীৱনক পৰিশীলিত কৰি তুলি ভাৰতীয় সভ্যতাৰ জয়গান গাই আহিছে। সেইদৰেই সৰ্বকালৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ কলাকাৰ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ কাপেৰে নিগৰি অহা অসমৰ মৌচাকস্বৰূপ, তাৰাৰ বাঙুয় মূৰ্তি কীৰ্ত্তন-ঘোষা কল্পতৰুৰূপে কালোত্তীৰ্ণ হৈ আজিও আছে, আগলৈও আভগন অমৰণ হৈ থাকিব। সেইদৰে আত্মা-পৰমাত্মাৰ আনন্দ প্ৰদায়ক কাব্যিক ছন্দ ৰীতি সমৃদ্ধ পৰিমল অসম ব্যঞ্জনাবে পৰিপূৰ্ণ মাধৱ পুৰুষৰ নাম-ঘোষা এই পৰিত্ৰ গ্ৰন্থ দুভাগে সংস্কৃতিৰান অসমীয়া জাতিৰেই সামগ্ৰিক পৰিচিতিৰ প্ৰতিফলন ঘটাই আহিছে, ঠিক যেন —

'কল্পতৰু বৃক্ষ যেন সৰ্বাতো সমান।

মাগস্তা জনক দেয় সেই ফলদান।'

এনেহেন ‘সৰ্বজন সুখায়, সৰ্বজন হিতায়’, জ্ঞান-গৰিমাৰ অমৃত তত্ত্ব প্ৰদায়ক ব্ৰাহ্মণ চণ্ডালৰ কুল নিবিচাৰি, ধ্যান-ধাৰণাৰে পূৰ্ণ, নালাগে ভক্তিত দেৱ-দ্বিজ ঝৰি ছইব বুলি উদাত্ত ঘোষণা দিয়া, ‘সবাকো মানিবা তুমি বিষুও বুদ্ধি কৰি’, ‘পৰৰ ধৰ্মক নিহিংসিবা কদাচিত’, ‘কিৰাট, কছাৰী’, খাছী, গাৰো, মিৰি, যৰন, কংক গোৱাল’কে ধৰি চৌষষ্ঠি-পয়ষষ্ঠি চতুৰংগ জাতিক একে ঠাই কৰি বৰ অসমৰ ধৰ্ম-সংস্কৃতিৰ বৰভেটি বান্ধি যোৱা আৰু নোহো জানা আমি চাৰি জাতি চাৰি আশ্ৰমী’ বুলি বলিষ্ঠ ঘোষণা দি সবকে সমন্বয় সম্প্ৰীতি সত্ত্বাৰনাৰে সাবটি দৰি অস্পৃশ্যতা আৰু সাম্প্ৰদায়িক ভেদ নীতিক দূৰতে বিদূৰ কৰি এইখন তুলনাবিহীন অসম গঢ়ি যোৱা শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰ-মাধৱ যুগান্তকাৰী অৱদানসমূহৰ মাজত আজি গোন্ধ পালে জাতি বিধ্বংসী বিষবাষ্পৰ, এই দুয়োগৰাকী বিশিষ্ট সন্তানে। হয়! অসম সন্তান — ! কেনে বিপৰ্যয় জ্ঞানৰ বিচাৰ! বুদ্ধিহত বৌদ্ধিক সন্তান : নহয় জানো বাৰু?

এনে দুগৰাকী সন্তানক আৰু বুজনি দিয়াৰ সময় নাই নিজেই বুজক। আমাৰ প্ৰশ্ন—

১। শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰ-মাধৱৰ এই দেশত বড়ো ভাই-ভনীসকলৰ বাহিৰে আৰু কোনো অন্য জনগোষ্ঠীৰ সতি-সন্তান নাই যি নিজকে বাৰু ভূমিপুত্ৰ বোলাৰ অধিকাৰ পোৱা নাই?

২। বুদ্ধ, বৌদ্ধ, ধৰ্ম, বৌদ্ধগণ আদি শব্দৰ উল্লেখ কেতিয়া ক’ত কেনে অৰ্থৰ প্ৰকাশ কৰে, ‘বোধ’ শব্দই কি অৰ্থ প্ৰকাশ কৰে, বৌদ্ধগণৰ লগত ‘বামাঘয়ে শাস্ত্ৰে মুহি আছে সৰ্বজন’ আদি চতুৰ্বিংশতি অন্তৰত কেনে পৰিৱেশ, কোন যুগ সন্ধিত প্ৰয়োগ ঘটিল তাক সংস্কৃত শাস্ত্ৰক পঢ়ি, টীকা-ভাষ্য বিচাৰ কৰিহে অৰ্থ বুজি সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰা উচিত নাছিল জানো?

৩। সংস্কৃত ভাষাত ব্যৱহৃত ‘বিদ’ ধাতুত পৰা প্ৰত্যয় যুক্ত হৈ ‘বেদ’ শব্দ নিষ্পন্ন হ’লেও যেনেদৰে ‘অহং বেদ, শুক বেদ, বিদুৰো বেদ বা ন বা বোলোতে বেদে কি অৰ্থ কৰে আৰু বিদ ধাতুৱেই বেলেগ প্ৰত্যয়ান্ত হৈ শব্দ নিষ্পন্ন হৈ চাৰিভাগে অৰ্থ বুজাবলৈ যাঁওতে আপুনি বিভ্ৰান্ত নহ’বনে?

৪। শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ দেশত ভীমবৰ দেউৰী, পদ্মশ্ৰী বংবং তেৰাং, য়েচে দৰজে ঠংচি, বিষুও ৰাভা, জ্যোতি প্ৰসাদ আগৰৱালা, শঙ্কৰদেৱৰ দিনৰ চান্দ সাই, পৰমানন্দ, পাছৰ কালৰ ইন্দ্ৰশ্বৰ পেণ্ডুকে ধৰি আমি থাওকতে উল্লেখ কৰা কিঞ্চিৎ মাত্ৰ উদাহৰণৰ এনে ধৰণৰ লোকসকল বাৰু কীৰ্ত্তন-নাম ঘোষাৰ জেহাদ ঘোষণাত জীৱন্তে দক্ষ হোৱা, ঘৰ-বাৰী এৰা আদিৰ দৰে দুৰ্ভাগ্যজনক কিবা পৰিস্থিতিত সৰ্বস্বান্ত হোৱাৰ লোমহৰ্ষক অথবা ঐতিহাসিক দলিল আছে নেকি? এইসকল আছে ক’ত? কীৰ্ত্তন-নাম ঘোষাৰ জাতি ধ্বংসী প্ৰদেশতে নহয় জানো? আৰু এই দুগৰাকী অসমত নে বায়ু মণ্ডলত? মন্ত্ৰী চন্দন ব্ৰহ্ম, ৰেখাৰাণী দাস বড়ো, প্ৰমিলা ৰাণী ব্ৰহ্ম, বিহান দৈমাৰী আদি এইসকল বা ক’ত?

৫। ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাৰ পৰা যোৱা শঙ্কৰ-মাধৱৰ কীৰ্ত্তন নাম ঘোষাৰ জাতি-জনগোষ্ঠীৰ বিধ্বংস বতৰাই (?) বৰাক উপত্যকাত প্ৰৱেশ কৰাৰ কিবা আগজাননী আপোনালোকে কেনেকৈ কোন সময়ত পাইছিল তাৰ কিবা প্ৰতিধ্বনি লোৱাৰ আছিলে নিদৰ্শন?

৬। ভাতৃঘাতী প্ৰৰোচনাত এই চেতনা জগাই তোলাৰ পিছফালে যদি কিবা কাৰক আছে, তেন্তে সেই শক্তিক আজি ‘লাঠি’ কৰিছে সিয়েই জানো কালিলৈ আপোনালৈ ‘যাঠি’ হৈ নুঘুৰিবনে?

৭। স্মৰণযোগ্য, কীৰ্ত্তন ঘোষা, নাম ঘোষা কোনে নিষিদ্ধ কৰে? কাৰ এনে শক্তি (?) অসম থাকিলে অসমীয়া থাকিব। কীৰ্ত্তন ঘোষা, নাম ঘোষা থাকিব অসমীয়াৰ প্ৰাণ শক্তি হৈ, সেয়ে এনে প্ৰস্তাৱ প্ৰলাপৰ নামাস্তৰ মাথোঁ।

৮। সৰ্বশেষ ব্যৱস্থা ল’ব লাগিব — তাহানিৰ চাৰিবেদৰ কিছু কিছু ভাগ, মহাভাৰত, ৰামায়ণ, পুৰাণ, মনুসংহিতাকে ধৰি স্মৃতি শাস্ত্ৰবোৰৰ মাজে মাজে জাতি-জনগোষ্ঠী সম্পৰ্কে থকা বিভিন্ন আপত্তিজনক ব্যাখ্যা সিদ্ধান্তবোৰ নিষিদ্ধ কৰি তৎপশ্চাত কীৰ্ত্তন নাম ঘোষাত হাত দিয়ক, এয়াই আচল কথা।

এনেবোৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিয়াৰ বাবে সাজু হোৱাৰ আগতেই, ৰাজনৈতিক তালিবাৰিৰ বশৱৰ্তী নহৈ, অদৃশ্য শক্তিৰ ভোগবাদী প্ৰৰোচনাত নৃত্য কৰি বৃহত্তৰ অসমীয়া সমাজৰ সামগ্ৰিক শান্তি, সম্প্ৰীতি সং ভাৱনাৰ

উত্তৰণ ঘটোৱাৰ লক্ষ্যত বাট বুলি যোৱাৰ সংকল্প লৈ অসমীয়া জাতিক পৰোক্ষভাৱে কৰা অপমান আৰু সূৰ্যমুখী আদৰ্শৰ উদ্গাতা, সৰ্বজন পূজিত বন্দিত শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱৰ প্ৰতি প্ৰদৰ্শন কৰা অভব্য অৱমাননা আৰু অসমীয়া জাতিৰ শিৰৰ মুকুট কীৰ্ত্তন ঘোষাৰ আৰু নৱনীত স্বৰূপ নাম ঘোষাক নিষিদ্ধকৰণ জাতীয় অমার্জিত শব্দ প্ৰয়োগ কৰি যি ক্ষমাৰ অযোগ্য অপৰাধ কৰিছে তাৰ বাবে অনুশোচনাৰে দণ্ড হৈ অসমীয়া জাতিৰ ওচৰত ক্ষমা খোজক। পৰম গুৰুজনাক অন্তৰেৰে বুজি চাওক, অৱশ্যে তাৰাই কৃপা কৰিব। আশা কৰিছো অসমীয়া জাতিৰে এগৰাকী এগৰাকী দুগৰাকী সন্তান হৈ কৃত কৰ্মৰ বাবে ক্ষমা প্ৰাৰ্থী হ'ব অতি কম সময়তেই। আৰু আশা কৰিছো, কীৰ্ত্তন নাম ঘোষাকেই নহয় দুজনা মহাপুৰুষ অৱদানখিনিক ভালকৈ চিনি বুজিবলৈ যত্ন কৰি 'আনো যত লোক কৃষ্ণ সেৱকৰ' অনুগামী হৈ নিজেও তৰক আৰু আনকো তৰাওক। স্মৰণ কৰা ভাল-অসমীয়া জাতি যেতিয়ালৈকে বিশ্বৰ জীতি সত্তাৰ এক ক্ষুদ্ৰ অংশ হৈ থাকিব, তেতিয়ালৈকে আমি থাকিম কীৰ্ত্তন নাম ঘোষাৰ আদৰ্শ সম্বলিত শিকনি গ্ৰহণ কৰি। আহক, আমি কীৰ্ত্তন-নাম ঘোষাৰ মহতী বাণী গাই গাই বৰাক-ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ সোঁতেৰে উজাওঁ এই আশাৰে গুৰুজনাৰ আশিস মাগিলোঁ।■

শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ কীৰ্ত্তন-ঘোষাৰ বাদানুবাদ সম্পৰ্কে

ছবিলাল উপাধ্যায়

জগতগুৰু শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে উত্তৰ-পূব ভাৰতত প্ৰতিষ্ঠা কৰা ধৰ্ম হ'ল বৈষ্ণৱ ধৰ্ম। এই ধৰ্মটোৱেই হ'ল একশৰণ ভাগৱত ধৰ্ম। ১৫-১৬ শতিকাৰ অসমৰ নৱবৈষ্ণৱ আন্দোলনৰ প্ৰৱৰ্তক বুলি শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰ দেৱকেই কোৱা হয়। তেখেতেই এই নৱবৈষ্ণৱ ধৰ্মটো অসমৰ জনসমাজক বিলাই দিছিল। লগতে অসমৰ ইমূৰৰ পৰা সিমূৰলৈকে প্ৰচাৰ কৰি ফুৰিছিল। ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ উদ্দেশ্যে বহুতো অক্ষীয়া নাট, কাব্য আদি ৰচনা কৰাৰ উপৰিও সংস্কৃত ভাষাত লিখা ভাগৱত আৰু অন্য পুৰাণৰ ভাঙনি কৰি সাহিত্য, সংস্কৃতি, কলা আদিৰে সমগ্ৰ অসম (উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চল)ক নদন-বদন কৰিছে বুলি ন-দি কব পাৰি। গুৰুজনাৰ ৰচনাৰাজিয়ে যুগযুগান্তৰ পোহৰাই থাকিব ইয়াত কোনো সন্দেহ নাই। প্ৰায়ে চাৰে পাঁচশ বছৰ কাল ধৰি কলঙ্কিত নোহোৱাকৈ থকাৰ পিছত আজি দুৰ্ভাগ্যবশতঃ “শ্লেচ্ছ” শব্দ প্ৰয়োগ হোৱাৰ কাৰণে পৱিত্ৰ কীৰ্ত্তন পুথিৰ ওপৰত কালিমা সনাৰ প্ৰচেষ্টা কৰাৰ কাৰণে বৰ্তমান সমাজত এক প্ৰকাৰ তোল-পাৰ লাগিছে। কীৰ্ত্তন-ঘোষাৰ ওপৰত দোষাৰোপ কৰা শ্লোক দুটা হ'ল—

“বুদ্ধ অৱতাৰে বেদ পথ কৰি ছল্ল।

বামানয় শাস্ত্ৰে মুহি আছা সৰ্বজন।।

নিচিন্তে চৰণ নাম নলৱে তোমাৰ।

সদায়ে প্ৰমত্ত লোক পাষণ্ড আচাৰ।।১৩

কলিৰ শেষত হৈবা কঙ্কি অৱতাৰ।

কাটি মাৰি শ্লেচ্ছক কৰিবা বৃন্দামাৰ।।

সৱাকো বৰ্ধিবা বৌদ্ধগণ যত আছে।

কলিৰ শেষত সত্য প্ৰৱৰ্ত্তাইবা পাছে।”১৪

—চতুৰ্বিংশতি অৱতাৰ বৰ্ণন, পৃষ্ঠা- ৫

উপৰিউক্ত শ্লোকৰ ভিতৰত থকা “শ্লেচ্ছ” শব্দ আৰু “কাটিমাৰি শ্লেচ্ছক কৰিবা বৃন্দামাৰ” ফাকিটোয়েই হৈছে বাদানুবাদৰ আচল গুৰি। “শ্লেচ্ছ” শব্দৰ বিভিন্ন পণ্ডিত তথা ভাষাবিদ সকলে নিজৰ-নিজৰ শব্দকোষ বা অভিধানত প্ৰায়েই একেধৰণৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰা দেখা যায়। কেইটামান উদাহৰণ স্বৰূপে এনেদৰে উনুকিয়াব খুজিছো — “শ্লেচ্ছ” - অসদাচাৰী লোক, অনাৰ্য জাতি বিশেষ, অহিন্দু যৱন (A non-Aryan tribe of ancient India, a non Hindu, a Greek Settler of India) অশুদ্ধ কথা, সংস্কৃত ভাষা নোকোৱা, হিন্দু শাস্ত্ৰৰ মতে নচলা মানুহ, অনাৰ্য, বৰ্ণাশ্ৰম ধৰ্মক পালন নকৰা লোক, বিদেশী ইত্যাদি-ইত্যাদি। কেতিয়াবা অৰ্থ সঙ্কোচ আৰু অৰ্থ বিস্তাৰ হোৱাটো স্বাভাৱিক, কিছুমান ক্ষেত্ৰত কাম-কৰ্মৰ ওপৰতো অৰ্থৰ পৰিভাষা বেলেগ বেলেগ হোৱা দেখা যায়।

“শ্লেচ্ছ” শব্দই বেদ, পুৰাণ আৰু মহাভাৰতৰ দিনৰ পৰাই চলি অহা বিশেষ জনগোষ্ঠীক বুজায় বুলি উল্লেখ কৰা পোৱা যায়। সাধাৰণতে বেদৰ নিয়ম-নীতি নমনা বিলাকক শ্লেচ্ছ বুলি কোৱা হৈছিল। অৰ্থাৎ চাৰিবিৰ্ণৰ বাহিৰৰ জনসাধাৰণকে কোৱা হৈছিল। শ্লেচ্ছ শব্দ প্ৰয়োগ শ্ৰীমদ্ভগৱত গীতাতো কৰা হৈছে। ভগৱান শ্ৰীকৃষ্ণই কৰ্তব্যবিমুখ কুন্তীপুত্ৰ অৰ্জুনক কৈছে—

কুতস্ত্বা কশ্মলমিদং বিষমে সমুপস্থিতম্

অনাৰ্যজুষ্টমস্বৰ্গ্যমকীৰ্তিকৰমৰ্জুন।।২

—অধ্যায়-২, শ্লোক-২

অৰ্থাৎ হে অৰ্জুন! এনে অসময় আৰু সঙ্কটৰ (যুদ্ধৰ) মাজত তোমাৰ অজ্ঞানতা আৰু কাপুৰুষালি (ভয়াতুৰতা) কেনেকৈ হ’লঙ্গ তোমাৰ এই অনাৰ্য আচৰণ, যিটো স্বৰ্গপ্ৰাপ্তিৰ হেতু অৱৰোধ আৰু অপযশকাৰক হ’ব পাৰে। এনে বীৰ পুৰুষত কেনেকৈ এই তুচ্ছ মোহ উপস্থিত হ’ল? মহাভাৰতত কামৰূপৰ ৰজা ভগদত্তক শ্লেচ্ছাধিপতি বোলা হৈছে। অৰ্থাৎ তেওঁ শ্লেচ্ছ দেশৰ ৰজা আছিল। তিমনেই নহয়, অনেক পণ্ডিতৰ মতে প্ৰাচীন কামৰূপেই শ্লেচ্ছদেশ আছিল আৰু ইয়াত ৰাজত্বকৰা আৰু বসতি কৰা সকলোকে শ্লেচ্ছ বুলি কোৱা

হৈছিল।

মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ সময়ত সমাজৰ লোক প্ৰায়েই আচাৰনিষ্ঠ নাছিল কাৰণে তেখেতে সমাজ সংস্কাৰ কৰাৰ মানসেৰে আৰু ধৰ্মমুখী কৰাৰ উদ্দেশ্যেৰে নাম কীৰ্ত্তনৰ প্ৰচলন কৰিছিল। নামঘৰ সত্ৰ আদিৰ সুব্যৱস্থা কৰি শিক্ষা-দীক্ষাৰ ব্যৱস্থাও কৰিছিল। শঙ্কৰদেৱৰ সময়ৰ মানুহ বা সমাজৰ আচৰণ বা চাল চলন এনে ধৰণৰ আছিল বোলে—

“মদং মাংসং তথা মৎস্যং মুদ্রা মৈথুনমেবচ” এই পঞ্চ ‘ম’কাৰৰ ভিতৰতে সমাজ আবদ্ধ আছিল বুলি উল্লেখ পোৱা যায়। গতিকে শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে তেনে মানুহকেই “শ্লেচ্ছ” বুলি কৈছিল, যিসকলে দেৱ-দেৱীক তথা বেদ-বেদাঙ্গক মনা নাছিল।

সংস্কৃত ভাষাত লিখা ভাগৱত অনুবাদ কৰোতে মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে নিজাকৈ এইদৰে সুমুৱাই দিছে বুলি উল্লেখ কৰা পোৱা যায়।

“কিৰাত কছাৰী খাচী গাৰো মিৰি

যৱন কঙ্ক গোৱাল

অসম মুলুক

ৰজক তুৰুক

কুৰাচ শ্লেচ্ছ চণ্ডাল।।”

গুৰুজনাৰ কীৰ্ত্তন ঘোষাত সন্নিবিষ্ট কৰা বাণীসমূহ তেখেতৰ নিজা উক্তি নহয় বুলি তেখেতে উল্লেখ কৰিছে,

“নকৰিবা নিন্দা মোক মহন্তে

আছিল শাস্ত্ৰ বাৰাণসী হন্তে

তাহাকে চাই নিবন্ধিলো পদ

হৰি হৰি বুলি তৰা আপদ।।”

—নাম অপৰাধ, শ্লোক-৩৮, পৃষ্ঠা-১৭

গতিকে গুৰুজনাৰ পৱিত্ৰ গ্ৰন্থত অন্তৰ্ভুক্ত হোৱা শব্দ বা শ্লোকসমূহৰ ওপৰত বাদানুবাদ অথবা দোষাৰোপ কৰাটো উচিত নহয় বুলি আমি ভাবো। শঙ্কৰ গুৰুৱে কোনো ধৰ্মক বা জাতিক নিন্দা কৰা নাই। আৰু তেখেতৰ ভক্ত বা শিষ্য সকলেও কোনো শ্লেচ্ছ বুলি হয় জ্ঞান কৰা নাই ‘পৰ ধৰ্মক নিহিংসিবা’ বাণীয়ে তাকেই প্ৰতিপন্ন কৰিছে। তেৰাসকলৰ মূলমন্ত্ৰও এইটোয়েই আছিল বুলি ক’ব পাৰি। উক্ত-ধৰ্ম চৰ্চাৰ ক্ষেত্ৰত দেৱতা, ব্ৰাহ্মণ অথবা ঋষি হোৱাৰ

কোনো আৱশ্যক নাই। আৰু প্ৰয়োজন নাই বিস্তৰ শাস্ত্ৰ অধ্যয়ন কৰি মহাপণ্ডিত হোৱাৰ। সাধাৰণতেও ভকত হোৱাত, ভক্তি-ধৰ্ম চৰ্চা কৰাত বাধা নাই। হৰিৰ নাম কায়-বাক্য-মনে ল'লেই হ'ব বুলি পাষণ্ড মৰ্দনত গুৰুজনাই এইদৰে কৈছে—

“নলাগে দেৱ দ্বিজ ঋষি হৈবে।

নলাগে সমস্ত শাস্ত্ৰ জানিবে।।

মিছাতে মৰে আন কৰ্ম কৰি।

হোৱন্ত ভকতিতে তুষ্ট হৰি।।” —শ্লোক-৪৯, পৃষ্ঠা-২৭

শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ উদ্দেশ্য নৱবৈষ্ণৱ আন্দোলনৰ মূল আধাৰ ভক্তিবাদক প্ৰচাৰ কৰাটোয়েই আছিল। কিন্তু বৰ্ণগত প্ৰথাৰ সংস্কাৰবোৰ অন্ধভাবে মানি চলাৰ তেখেত পক্ষপাতী নাছিল। তেখেতৰ পূৰ্বসূৰী শ্ৰীভট্টই ‘বৰ্ষপ্ৰদীপ’ত এনেদৰে কৈছে—

“বিষ্ণুৱালয় সমীপস্থান

বিষ্ণুসেৱাৰ্থে আগতান

চণ্ডালান্ পতিতান্ ৰাপি

স্পৃষ্টৱা স্নানম্ নআচৰেৎ।’

—কীৰ্ত্তন-ঘোষা আৰু নাম ঘোষ, পাতনি, মেদিনী চৌধুৰী, ১৯৮৩
অৰ্থাৎ বিষ্ণু সেৱাৰ অৰ্থে মন্দিৰৰ কাষলৈ অহা চণ্ডাল বা পতিতক চুলে গা নুধুলেও চলে, কাৰণ—

“কৃষ্ণ কথাত যিটো ৰসিক

ব্ৰাহ্মণ জন্ম তাৰ লাগে কিংক

স্মৰোক মাত্ৰ হৰি দিনে ৰাতি।”

ইয়াৰ দ্বাৰা বুজা যায় যে ভগৱানৰ কৃপা পাবলৈ হ'লে কায়-মন-বচন শুদ্ধ আৰু পৱিত্ৰ হোৱাটো নিতান্ত প্ৰয়োজন।

এতিয়া আহো ১৪ সংখ্যক পদলৈ। কলিযুগৰ শেষত কল্কি অৱতাৰ আবিৰ্ভাৱ হ'ব বুলি অধিকাংশ হিন্দুৱে বিশ্বাস কৰে। কলিযুগ কেতিয়া অন্ত পৰিব তাৰ কোনো সীমা ৰেখা নাই, কাৰণ মহাসঙ্কলিত এতিয়াও কলিৰ প্ৰথমচৰণ বুলি উল্লেখ আছে। উদাহৰণাৰ্থে “শ্ৰীশ্বেত বৰাহ কল্পে বৈৱস্ব মন্বন্তৰে অষ্টাবিংশতিতমে কলিযুগে কলি প্ৰথমচৰণে জম্বুদ্বীপে ভাৰতবৰ্ষে

ভৰত খণ্ডে আৰ্যাবৰ্ত্তান্তৰ্গত কামখ্যাক্ষেত্ৰে (ৰামক্ষেত্ৰে) পৰশুৰামশ্ৰমে দণ্ডকাৰণ্যদেশে গোদাৱৰ্যাঃ শ্ৰীশালিবাহনশাকে বৌদ্ধাৱতাৰে”। কলিযুগৰ আৰম্ভণি কিছুমান পণ্ডিত প্ৰৱৰ্ত্তন মতে খৃঃ পূঃ ৩১৩৯-৩১০২ উল্লেখ কৰা পোৱা যায়। গতিকে কলিযুগ শেষ হ'বলৈ এতিয়াও চাৰিলাখ সাতাইশ হাজাৰ বছৰ বাকী থকাৰ কথা ১৪ জুলাই ২০১২ ‘আমাৰ অসম’ নামৰ সংবাদপত্ৰত শ্ৰীচন্দ্ৰকান্ত দাস ডাঙৰীয়াই উল্লেখ কৰা পোৱা যায়। শ্ৰীদাস ডাঙৰীয়াই উল্লেখ কৰা মতে পূজ্য শ্ৰীচন্দ্ৰশেখৰেন্দ্ৰ সৰস্বতী স্বামী ভাৰতী বিদ্যাভৱন ১৯৯৫, বুলি হিন্দু ধৰ্ম গ্ৰন্থৰ উদ্ধৃতি দি লিখিছে। মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে লিখামতে কলিৰ শেষত কল্কি অৱতাৰে ম্লেচ্ছ, লগতে বৌদ্ধ সকলকো ধ্বংস কৰিব। ইয়াকে লৈ বিতৰ্কৰ সীমা অতিক্ৰম কৰিছে। গুৰুদেৱে সমাজক বিশৃঙ্খল বা বিপথে পৰিচালনা কৰাৰ কাৰণে সাহিত্য ৰচনা কৰা নাই, বৰঞ্চ সমাজৰ কল্যাণৰ উদ্দেশ্য আগত ৰাখিয়েই সাহিত্য ৰচনা কৰা হৈছিল বুলি সকলো মানুহে বিশ্বাস কৰি আহিছে আৰু ভবিষ্যতেও কৰিব।

থূলমূলকৈ কবলৈ গ'লে “ম্লেচ্ছ” বুলি ক'লে পাৰশ্য দেশৰ লোককে বুজায় বুলি কিছুমান শব্দকোষত উল্লেখ আছে। অথবা আৰ্যাবৰ্তৰ বাহিৰত থকা লোক। পুৰাণত উল্লেখ কৰা মতে হিমালয় আৰু বিশ্ব্য পৰ্বতৰ মাজভাগৰ ভূখণ্ডকে আৰ্যাবৰ্ত বুলি কোৱা হয়। তেনেকৈ “যৱন” বুলি ক'লে পশ্চিমৰ পৰা ভাৰতলৈ অহা অহিন্দু জাতিক, অৰ্থাৎ য়ুনান বা মিছৰ দেশৰ মানুহক বুজায়। “ম্লেচ্ছ” আৰু “মেচ”ৰ অৰ্থ একে নহয়। “মেচ” শব্দই বড়ো-কছাৰী জাতিৰ এটা ঠাল (A branch of the great Bodo Tribe) ক বুজায়। নেপালতো বড়ো-কছাৰী আছে, তাত তেওঁলোকক ‘মেচে’ বুলি কোৱা হয়।

অৱশেষত কলা, সংস্কৃতি আৰু সাহিত্যৰ অক্লান্ত সাধক জগতগুৰু শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ ৰচনাৰাজিয়ে নিষ্কলঙ্কিতহৈ যুগযুগান্তৰ পৃথিৱীৰ ইমূৰৰ পৰা সিমূৰলৈকে সুনীল আকাশৰ জোন-বেলিৰ দৰে পোহৰাই থাকক এয়ে আমাৰ কামনা। জয়তু জগতগুৰু।■■■

(এই ৰচনা যুগুতাওঁতে বিভিন্ন গ্ৰন্থ আৰু পত্ৰ-পত্ৰিকাৰ পৰা সহায় লোৱা হৈছে। গতিকে সকলো লেখক আৰু সম্পাদকবৃন্দৰ প্ৰতি কৃতজ্ঞতা থাকিল)

জনপ্ৰতিনিধিৰ অহমিকা আৰু আবেগপ্ৰৱণ অসমীয়া

পদ্মেশ্বৰ কাটনী

বৈজ্ঞানিকসকলে প্ৰমাণ কৰিছে যে মানৱ হৃৎপিণ্ডই দিনে ৮৬,৪০০ বাৰ স্পন্দন কৰে। হাওঁফাওঁ-এ ২১,৬০০ বাৰ স্পন্দন কৰে। আমাৰ স্নায়ুকোষ ১০০ বিলিয়ন নিউৰণৰ সমষ্টি, যাক চিন্তাকোষ বোলে। এজন সৰল ব্যক্তিৰ মনত দিনে প্ৰায় ৫০,০০০ বিভিন্ন চিন্তাই ক্ৰিয়া কৰে। সেইখিনিতেই মানুহৰ মনক 'নিয়ন্ত্ৰিত আৰু অনিয়ন্ত্ৰিত মন'ৰ ধাৰণাৰে আখ্যায়িত কৰিব পাৰি। কোৱা হয় আন্তৰিকতাবিহীন ধৰ্মৰ কোনো স্থিতি নাই। আধ্যাত্মিকতাবাদ, ধৰ্মীয় পৰম্পৰা আদিৰ দ্বাৰা মানৱ চেতনাৰ চিন্তাকোষবোৰে কোনো সময়ত আন্তৰিকতাবিহীন ধৰ্মৰ স্থিতিৰে প্ৰকট হ'বলৈ ধৰে আৰু তেতিয়াই আনিয়ন্ত্ৰিত মনৰ পৰিচয় ঘটে।

ভাগৱতৰ প্ৰথম স্কন্ধত কোৱা হৈছে— মন শুদ্ধ কৰাৰ বাবে বেদাধ্যয়ন, তপ, যজ্ঞ দান, তীৰ্থস্নান, ব্ৰত উপবাস আদি অনেক উপায় শাস্ত্ৰই বিধান কৰিলেও এনেবোৰ উপায়ে মানুহৰ চিত্ত সম্পূৰ্ণৰূপে শুদ্ধ কৰিব নোৱাৰে। কিয়নো মানৱীয় মনৰ উত্তৰণ ঘটাব মনস্তাত্ত্বিক ধাৰণাসমূহ অধিক বিকশাই তোলোতে কৌটিকলীয়া পৰম্পৰাক নস্যাত্ কৰিও মানুহ অতি শ্ৰেষ্ঠ হোৱাৰ প্ৰতিযোগিতা চলে। তেনে এক অশুভ ক্ষণতেই মানৱ মনৰ অনিয়ন্ত্ৰিত ৰূপটো প্ৰকট হয় বুলি ভবাৰ স্থল আছে।

সমাজ এখন পূৰ্ণাঙ্গ ৰূপত ধৰি ৰাখিব পৰাকৈ বৰ্জনীয়, অবৰ্জনীয় বাচ-বিচাৰ কৰি চলাটো আমাৰ সকলোৰে কৰ্তব্য। বৰ্জনীয়খিনিৰ নিজ চৰিত্ৰ বজাই ৰাখি অৰ্জনীয়খিনি সমাজত বিয়পাই দিয়াটোৱে প্ৰকৃতিৰ নিয়ম, অত্যাধুনিকতাৰ প্ৰলেপ থকা যেন অনুমান হোৱা সামাজিক প্ৰেক্ষাপটতো

তাক স্বীকাৰ কৰি লোৱা হৈছে। বোধহয় হৈও থাকিব। তাতে ধৰ্মীয় আবেগ-অনুভূতিৰ কথাই সুকীয়া। বিশেষকৈ অসমীয়াৰ আবেগপ্ৰৱণ মনক বুজাটো বৰ টান। আজিৰ চৌবিশ ঘণ্টীয়া ৰূপটো কালিলৈ নাথাকিবও পাৰে, লাগে মাথোঁ ক্ষণিত উত্তেজনা। ধৰ্মীয় দিশবোৰ বৰ দুৰ্বল। মানুহৰ বিশ্বাস, অবিশ্বাস, সঁচা, মিছা আদি ধাৰণাবোৰ ধৰ্মীয় 'বিগ বেংক'ৰ পৰাই উৎপত্তি। তাতে আকৌ বিপৰীতমুখী ভাৱাৱেগৰ দ্বাৰা পৰিচালিত হ'লে তাৰ কথাই বিপৰীত মাত্ৰা পোৱাটো স্বাভাৱিক।

অসমৰপৰা নিৰ্বাচিত অসমৰ বায়ু-পানী সেৱন কৰি ডাঙৰ-দীঘল হোৱা এছ.কে. বিছমুতিয়াৰীৰ ক্ষেত্ৰতো একেই অৱস্থা। 'শঙ্কৰ বিভাট' লিখি এসপ্তাহতে নাম বৰ্জনজনাই থকা শ্ৰীকান্ত দেৱশৰ্মা নামৰ এজন লোকে শঙ্কৰদেৱৰ দৰ্শনক ৰেইন কোট পিন্ধাই কোটিৰ ঘৰত থকা শঙ্কৰদেৱৰ আদৰ্শ আৰু দৰ্শন বিশ্বাসীলোকক বিপৰ্য্যথ পৰিচালিত কৰিব বিচৰা ধাৰণাৰ লগতে ময়ূৰ বৰা নামৰ এজন লেখকে শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱ সঙ্ঘৰ কাৰ্য-কলাপৰ পক্ষপাতদুষ্ট ভাৱে আলোকপাত কৰি লিখা গ্ৰন্থখনৰ যি বিতৰ্কই অসমীয়াৰ জনজীৱন গৰম কৰি তুলিছিল, তাৰ পৰা ফলাফল কি হ'ল বা নহ'ল সেয়া সকলোৱে জানে। সেয়া এক বৌদ্ধিক বিতৰ্কৰ বিষয় বৌদ্ধিকতা (!)ৰ মাজতে সীমাবদ্ধ থাকিব।

মাথোঁ ইমানেই ক'ব পাৰি যে বিতৰ্কৰ খাতিৰত বিতৰ্ক কৰাতকৈ যুক্তিপূৰ্ণভাৱে কৰা বিতৰ্কই মানুহৰ অধ্যয়নৰ স্পৃহা বঢ়োৱাৰ লগতে জ্ঞান দিয়ে। সেই বুলি শ্ৰীকান্ত দেৱশৰ্মাৰ তীৰ্থক লিখনিসমূহৰ বিৰোধিতা কৰাৰ চলেৰে ভাৱাৰ্থ প্ৰকাশ কৰি, সেইবোৰ পঢ়ুৱৈৰ হাতত তুলি দিয়া আৰু তেনে লিখনিৰ সাৰ-পানী যোগাই পাঠকৰ পঢ়াৰ বেছি সুবিধা কৰি দিয়া কথাটো মানি ল'ব নোৱাৰি। গঠনমূলক বিতৰ্কই মানুহক সচেতন কৰে, ই সমাজৰ বাবে মঙ্গলজনক। কিন্তু তুলুঙা বিতৰ্কই সাম্প্ৰদায়িক বিষয়াপ্প বিয়পোৱাত সহায়হে কৰে।

এইবাৰৰ বিতৰ্কৰ মাত্ৰাই সুকীয়া, কিয়নো অসমীয়া জাতিৰ কাণ্ডাৰী পিতৃস্বৰূপ মহাপুৰুষজনাৰ লিখনিৰ ভাৱাৰ্থ নিজাববীয়াকৈ বিকৃতভাৱে অনুধাৱন কৰি, প্ৰচাৰ কৰি এক নিৰ্দিষ্ট জনগোষ্ঠীক বৃহত্তৰ অসমীয়া সমাজখনৰ পৰা আঁতৰাই নিয়াৰ যড়যন্ত্ৰ চলিছে বোধহয়। এজন সাংসদৰ সকলো ধৰ্মীয়

নীতি, শ্লোক আদি বিষয়ত জ্ঞান থাকিব লাগিব বুলি ভাৰতীয় তথাকথিত ধনবলী, বাহুবলী ৰাজনীতিত কোনো কথা নাই। থাকিব নোৱাৰে বা নালাগেও। (?) যদিহে ধৰ্মীয় জ্ঞানৰ বাধ্যবাধকতাক অৰ্হতা বুলি ধৰি লোৱা হয় তেতিয়া সংবিধান সংশোধনৰ কথা আহি পৰিব। বিছমুতিয়াৰী ডাঙৰীয়াই কীৰ্ত্তন-ঘোষাৰ পদফাৰি গূঢ়াৰ্থ অনুধাৱন নকৰিব পাৰে বা ধৰ্মীয় অহমিকাত থাকি অপব্যাখ্যা দিব পাৰে, তাত কোনো অস্বাভাৱিকতা নাই। কিন্তু বিভিন্ন লোকে বসবাস কৰা অসম বা ভাৰতভূমিত জনপ্ৰতিনিধি এজনৰ অন্তঃসাৰশূন্যতা সম্পূৰ্ণৰূপে প্ৰতিফলিত হৈছে। তাতে জনপ্ৰতিনিধিৰ সৰ্বজনপ্ৰিয়তা, সৰ্বধৰ্মীৰ প্ৰতি সহনশীলতাৰ যি মনোভাব থাকিব লাগে সেয়া দুখলগা ধৰণে নাই বুলি প্ৰকট হৈছে। যিটো আমাৰ মূলকৰ ৰাজনীতিক নেতা-মন্ত্ৰীৰ ক্ষেত্ৰত সন্তীয়া ৰূপত দেখা যায়। পশ্চিমবংগৰ প্ৰাক্তন মুখ্যমন্ত্ৰী বুদ্ধদেৱ ভট্টাচাৰ্যই ৰবীন্দ্ৰ সংগীত সলসলীয়াকৈ গাব পাৰিলে বুলি আমাৰ মন্ত্ৰী নেতাই পাৰিব বুলি ভবাটো ভুল। কোনোবা মন্ত্ৰীয়ে ভূপেন্দ্ৰ সংগীত গায়, কোনোৱে নাচিছে (অসংগতভাৱে) তাকে চাই আমি দাঁত নিকটাই হাঁহিব লাগিব, বাঃ বাঃ দিব লাগিব; নেতা মন্ত্ৰীৰ চৰ্বিত চৰ্বন কৰিব লাগিব। কাৰণ এটাই, তেওঁলোক আমাৰ নেতা। বিছমুতিয়াৰীৰ ক্ষেত্ৰতো একেই সংকীৰ্ণতা দেখা পোৱা গ'ল, য'ত তেওঁক উদ্ধাৰৰ বাবে সদন্তে আগবাঢ়ি আহিল বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজ। এলেকা ভিত্তিত ৰাজনৈতিক কৰ্মকাণ্ডত জড়িত থকা ব্যক্তি এজনে নিজৰে নিৰ্বাচক মণ্ডলীক শ্ৰেণী বিভাগ কৰি (তাকো ধৰ্ম ভিত্তিক) এজন সৰ্বকালৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ আধ্যাত্মিক মহাপুৰুষৰ সাললীল ৰচনাৰাজিক পদ দলিত কৰিব বিচৰা কাৰ্য অতি গৰ্হিত বুলি বিবেচনা কৰিব পাৰি। সন্তীয়া ৰাজনৈতিক বিতৰ্কৰ উদ্দ্বলৈ গৈ তেখেতৰ সাজো-পাজো বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজে জ্ঞানগৰ্ভ আলোচনাৰ আহ্বানেৰে ব্যাখ্যা বিচৰাহেঁতেন জনপ্ৰতিনিধিগৰাকীৰ লগতে তেওঁৰ কান্ধত বন্দুক থৈ গুলী ফুটাই আঁতৰৰপৰা খিলখিলাই থকা ইতিহাস সমাজৰ স্বয়ম্ভু কাণ্ডৰীসকলৰ প্ৰতি শঙ্কৰী ভক্তসকলৰ অনুৰাগ অপাৰ হ'লহেঁতেন। কিন্তু বাস্তৱ দৰ্শনৰ পৰা আঁতৰি মাটি খান্দিলেও এঙাৰ এটাও পাবলৈ নোহোৱা ধৰ্মগুৰুজনাৰ বহুল প্ৰচাৰিত ধৰ্মপুথিৰ বিকৃত আলোচনা আৰম্ভ কৰি তেওঁলোকে সুস্থ পৰম্পৰাৰ পথত হেঙাৰ হৈ ঠিয় দিয়াৰ লগতে একপক্ষীয় বিতৰ্কৰ সূচনা কৰিলে। অসমৰ বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঠন

প্ৰক্ৰিয়াত বিন্দুমাত্ৰও অৱদান নথকা কেইজনমান ৰাজনৈতিক ভাবাদৰ্শ বিশ্বাসী নেতা সমৰ্থকৰ মত সমগ্ৰ বড়োভাইসকলৰ মত নহয়। নহয় ইটো মত সমগ্ৰ বড়ো জাতীয় সংঠনসমূহৰ। স্বধৰ্মৰ প্ৰতি উদাসীন তথা পৰমৰ্ধৰ প্ৰতি ইৰ্ষণীয় স্বভাৱৰ চূড়ান্ত প্ৰতিফলনেই এই কীৰ্ত্তন বিতৰ্কৰ ঘাই উপজীব্য। নহ'লেনো হাজাৰোধিক বছৰৰ আগৰ আধ্যাত্মিক দৰ্শনক ইমান স্থূল মানসিকতাৰে ভেঙুচালি কৰিব পাৰেনে ?

এতিয়াৰ বিতৰ্ক সম্পূৰ্ণ একপক্ষীয় হৈছে বুলি কোৱাৰ স্থূল আছে। লগতে কম পৰিমাণে হ'লেও সাম্প্ৰদায়িক বিষবাপ্প বিয়পোৱাত সহায়ক হ'বই ধুকপ, কিন্তু বিছমুতিয়াৰীক সহায়ৰ হাত আগবঢ়োৱা বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজে তেওঁলোকৰ অনভিজ্ঞতাৰ পৰিচয় দি যি ধৰণে বিছমুতিয়াৰীৰ কান্ধত থৈ বন্দুক ফুটাইছে সেইটোহে লক্ষণীয়া বিষয়। কীৰ্ত্তনৰ নিৰ্দিষ্ট পদ দুটাৰ বাহিৰে আনসমূহ পদৰ ব্যাখ্যা দিয়াৰ পৰা বিছমুতিয়াৰী বিৰত থাকিব কিয় ? এইটো নিঃসন্দেহে ক'ব পাৰি যে ৰাজনৈতিক বাধ্যবাধকতাত পৰি বিছমুতিয়াৰীয়ে কাইলৈকে তেওঁৰ মন্তব্য প্ৰত্যাহাৰ কৰিলে (!) তেওঁক সমৰ্থন কৰাসকলে উপযুক্ত তথ্য প্ৰমাণেৰে ধৰ্মীয় বিদ্বেষী মনোভাব প্ৰতীয়মান কৰিব পাৰিবনে ? আমি কীৰ্ত্তনৰ ভাবাৰ্থ নতুনকৈ উলিয়াই ৰাজনৈতিক নেতাৰ লগত চুপতি মৰাৰ পৰিৱৰ্তে বিছমুতিয়াৰী নিৰ্বাচনী প্ৰচাৰৰ বাবে হ'লেও অসমৰ চাৰিচুক ঘূৰা নাই তথা অসমৰ বৃহত্তৰ জাতি গঠন প্ৰক্ৰিয়াটোত তেওঁৰ অৱদান কিমান ? নিৰ্বাচনী ৰাজনীতিত যিকোনো উপায়েৰে নিৰ্বাচনত জিকা নেতা এজনৰ ওজনেৰে গুৰুজনাৰ অমৰ সৃষ্টিক তুলনা কৰি বাতুলতাৰ পৰিচয় দিবলৈ চেষ্টা কৰাতকৈ যুক্তিনিষ্ঠাৰে পতিনয়নযোগ্য আলোচনাৰে কীৰ্ত্তন-ঘোষাৰ সেই ব্যাখ্যাসমূহ বিভিন্ন ধৰ্মৰ মাজত প্ৰচাৰ কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰিলেই তথাকথিত অপপ্ৰচাৰমূলক ব্যাখ্যাৰ দ্বাৰা ধৰ্মীয় বিভেদ সৃষ্টি কৰিব বিচৰা এচাম এজেণ্টৰ মুখা খোল খাব আৰু সামাজিক সম্পৰ্কও অটুট থাকিব। সেয়ে নহ'লে দায়বদ্ধতাহীন আৰু জ্ঞানহীন আৰু ৰাজনীতি কৰা এচাম সুবিধাবাদী ৰাজনৈতিক নেতাৰ কবলত পৰি বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঠন প্ৰক্ৰিয়া ব্যাহত হ'ব। অন্য এটা কথা, বড়ো ভাইসকলৰ মাজেৰে হিন্দু বিদ্বেষীসকলে মহাপুৰুষজনাৰ ঘোষাৰ পদভাগি চাঞ্চুমা খুংগুৰ বিছমুতিয়াৰীৰ মুখত দি নিজে নিৰাপদ দূৰত্বত অৱস্থান কৰাৰ কাৰণ কি ? ইয়াৰ দ্বাৰা সংবিধানৰ

বিৰোধিতাবে তথা পৃথক বড়ো ৰাজ্যৰ দাবীত হাতত অস্ত্ৰ তুলি লোৱা, পৰৱৰ্তী সময়ত যি উপায়েৰে নহওক গণতান্ত্ৰিক নিৰ্বাচনত ভাগলৈ বড়ো জাতিৰ ত্ৰাণকৰ্তাৰ ৰূপত শাসন চলোৱা BPFৰ দ্বাৰা ঘোষণা কৰাব পাৰিলেই তথাকথিত ধৰ্ম বিদ্বেষী বড়ো ভাইসকলক ব্যৱহাৰৰ যোগেদি সস্তীয়া পস্থা এটা লোৱা যেনহে অনুভৱ হয়। যদি সেয়াই সঁচা হয় তেতিয়া এনে ধৰ্মীয় বিদ্বেষী চক্ৰটোৱে প্ৰতিক্ৰিয়াশীল আৱেগপ্ৰৱণ যুক্তিৰে কেৱল ভোটৰ অংকৰে জনপ্ৰিয়তা আৰ্জিব বিচৰা ৰাজনৈতিক নেতাৰ কান্ধত বন্দুক থৈ সহজ-সৰল জাতি-জনগোষ্ঠীক ধৰ্মৰ গুঢ়াৰ্থ অনুধাৱন কৰিবলৈ সুবিধা নিদিয়াকৈ অধৰ্মীয় জয়যাত্ৰা অব্যাহত ৰখাৰ পূৰ্বামাত্ৰাই সম্ভাৱনা আছে। যিটো মাজুলীত গীৰ্জা প্ৰতিষ্ঠা কৰি আমাৰ জাতি-ভাইসকলক ধৰ্মাস্তৰিত কৰি ইতিমধ্যে প্ৰমাণ কৰি দিছে। চাঞ্চুমাক বাদ দিলেই কথাটো স্পষ্ট। আমি তেতিয়াহে ল্লেচ্ছ হ'ম যেতিয়া সুস্থ ধৰ্মীয় পৰম্পৰাক বিদ্ৰূপ কৰিম, আমি তেতিয়াহে ল্লেচ্ছ হ'ম যেতিয়া সংকীৰ্ণতাৰে মহাপুৰুষজনাৰ অমোঘ সৃষ্টিৰাজিক কলুষিত কৰিম তথা অসামাজিক দৃষ্টিভঙ্গীৰে চাম আৰু চাবলৈ বাধ্য কৰাম। এইটো সকলোৱে মনত ৰখা ভাল যে আনক হয় প্ৰতিপন্ন কৰিবলৈ চেষ্টা কৰি নিজে খ্যাতিমান হোৱাৰ ধৃষ্টতা ইতিহাস বৰ্জিত। স্বয়ং ৰাজৰোযত পৰা সত্বেও শঙ্কৰদেৱে তু শব্দ এটাও ৰাজ শাসকৰ প্ৰতি ব্যৱহাৰ নকৰি কেৱল ধৰ্ম স্থিতিহে দোহাৰিছিল। গতিকে বড়ো ইতিহাস সমাজ আৰু ইয়াৰ সমৰ্থকসকলে জনপ্ৰতিনিধি এজনৰ মুখত ধৰ্মীয় অপব্যখ্যা দিয়াতকৈ ইতিহাসৰ যুক্তিনিষ্ঠ বিশ্লেষণেৰে বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঠন প্ৰক্ৰিয়াত বলিষ্ঠ ভূমিকা লোৱাটোহে আদৰণীয় হ'ব। তদুপৰি, ধৰ্মাস্তৰতাৰ সংকীৰ্ণতাৰপৰা ওলাই আহি জাতি-জনগোষ্ঠীৰ আৱেগ-অনুভূতিক উতনুৱা কৰি সস্তীয়া ৰাজনৈতিক মুনাফা লাভৰ বাবে কোনোবাই কৰা চেষ্টা ব্যাহত কৰাৰ দায়িত্ব আমি নিজেই কান্ধ পাতি ল'ব লাগিব। এইক্ষেত্ৰত সংকীৰ্ণ ৰাজনীতিৰ উৰ্ধলৈ গৈ ৰজাঘৰীয়া পৃষ্ঠপোষকতাত ধৰ্মনিৰপেক্ষ চৰিত্ৰ ৰক্ষা কৰাৰ চেষ্টাও থাকিব লাগিব। ■■

কীৰ্ত্তন-ঘোষা বিতৰ্ক আৰু সমাধান

টীকাৰাম উপাধ্যায়, 'নিৰ্ভীক'

ধৰ্মৰ গ্লানি আৰু অধৰ্মৰ প্ৰাদুৰ্ভাৱ হ'লেই এখন দেশৰ এটা জাতিৰ জাতীয় জীৱনত সম্পূৰ্ণভাৱে নেতৃত্ব সংকট হয়। যি সময়ত অসমত বাস কৰা খিলঞ্জীয়া সমাজ জীৱন সামাজিক ব্যভিচাৰ অনেক ধৰণৰ গ্লানি কু-সংস্কাৰ অন্ধবিশ্বাসৰ চিন্তাধাৰাই এক প্ৰকাৰ কলুষিত কৰি ৰাখিছিল আৰু জাত-পাতৰ ভেদাভেদে সমাজখনক এক অন্ধকাৰ যুগলৈ ঠেলি লৈ গৈছিল সেই সময়তে ১৪৪৯ খৃষ্টাব্দত এক নতুন জ্যোতিষ্কৰ আবিৰ্ভাৱ ঘটিছিল সেই জ্যোতিষ্কই আছিল শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱ। মধ্য যুগৰ শেষ ডোখৰত বিশাল আৰু পৱিত্ৰ ভাৰত ভূমিৰ বুকুত ইমূৰৰ পৰা সিমূৰলৈ নৱ-বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ যি প্ৰৱল হেন্দোলনি উঠিছিল, তাৰেই ফলস্বৰূপ ভাৰতৰ অধিকাৰিণি প্ৰাদেশিক ভাষাত বৈষ্ণৱ সাহিত্যই গঢ় লৈছিল আৰু নৱ-বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ আন্দোলনে সেই কালত ক্ৰম বৰ্দ্ধমান ভাৰতীয় সংস্কৃতিৰ গতিপথ অতি প্ৰশস্ত আৰু উজ্জ্বল কৰি তুলিছিল। খ্ৰীষ্টীয় ত্ৰয়োদশ শতিকাৰ পৰা সপ্তদশ শতিকাৰ ভিতৰত বিভিন্ন বৈষ্ণৱ-গুৰু কবিসকলৰ প্ৰভাৱ বা যত্নত ভাৰতৰ বিভিন্ন অঞ্চলত বিষুণ্ডক্তি প্ৰচাৰমুখী সাহিত্যৰ সৃষ্টি হয়। সেই সকলৰ ভিতৰত বংগদেশৰ চৈতন্যদেৱ (খ্ৰীঃ ১৪৮৬-১৪৩০) মহাৰাষ্ট্ৰৰ নামদেৱ (খ্ৰীঃ ১২৭০-১৩৫০) জ্ঞানেশ্বৰ (খ্ৰীঃ ১২৭১-১৩৬৬) আৰু তুকাৰাম (খ্ৰীঃ ১৬০৮-১৬৪৯) গুজৰাটৰ মীৰাবাই (খ্ৰীঃ ১৫শ শতিকা) উত্তৰ ভাৰতৰ কবীৰ দাস, তুলসী দাস আৰু সুৰদাস (১৪শ-১৬শ শতিকা) উৰিষ্যাৰ বলোৰাম দাস, জগন্নাথ দাস আৰু সৰলা দাস (১৫শ-১৬শ শতিকা) আৰু অসমৰ শঙ্কৰদেৱ (১৪৪৯-১৫৬৮) আৰু মাধৱদেৱ (১৪৮৯ - ১৫৯৬) উল্লেখযোগ্য।

মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ যত্ন আৰু প্ৰভাৱত পঞ্চদশ শতিকাৰ শেষৰ ফালৰ পৰা বিষুণ্ড উপাসনাৰ উক্ত বহুমান স্ৰোতাটো ক্ৰমে প্ৰৱল হয়। সকলো দেৱতাতকৈ বিষুণ্ড বা ভাগৱত শাস্ত্ৰোক্ত কৃষ্ণই শ্ৰেষ্ঠ আৰু তেওঁক নৱবিধা ভক্তি নিবেদনেই জীৱনৰ একান্ত লক্ষ্য-প্ৰধানভাৱে ইয়াকেই জনসাধাৰণক বুজাবৰ উদ্দেশ্য তেওঁ সৰ্বভাৰতীয় বৈষ্ণৱ গ্ৰন্থ মধুকোষৰ পৰা বিষয় মধু আহৰণ

কৰে। পুৰাণ সাহিত্যৰ শেষ তম সৃষ্টি - শ্ৰীমদ ভাগৱত পুৰাণ কিয়নো ই—

“নিগম কল্পতৰোগলিতং ফলং

শুক মুখাদমুত দ্ৰৱ সংযুতম্।

পিবত ভাগৱতং বসমালয়ং,

মুহুৰহোৰসিকা ভুৱি ভাবুকাঃ।।” —ভাগৱত, ১/১/৩

গুৰুজনাই শ্ৰীমদ ভাগৱত পুৰাণৰ নিজেই অধিকাংশৰ পদ্যানুবাদ কৰে আৰু ভক্তিবস প্ৰধান উপযুক্ত বিষয়বোৰ অৱলম্বন কৰি সেইটোৰ আধাৰতে গীত-নাট কাব্য আদিও ৰচনা কৰে। ভাগৱতৰ বিষুে ভক্তিৰ ধাৰাই শঙ্কৰদেৱৰ সাহিত্যিক জীৱনক পৰিপ্লাৱিত কৰিছিল। বৈষ্ণৱ যুগৰ প্ৰায়বোৰ সাহিত্যৰ মাজেদি আধ্যাত্মিকতাৰ সোঁত সৱল দুৰ্বল ভাৱে বৈ আছে যদিও শঙ্কৰ মাধৱৰ সাহিত্যতেই অধিক স্পষ্ট আৰু শক্তিশালী। শঙ্কৰদেৱৰ উদাৰ-দৃষ্টিভংগী আৰু বিশ্বজনীন চিন্তাধাৰাই বিশ্ব ভাতৃত্ববোধ গঢ়াৰ ক্ষেত্ৰত এক নতুন মাত্ৰা প্ৰদান কৰিছিল। নিকা সমাজ গঢ়াৰ আদৰ্শৰে ভাৰতবৰ্ষৰ আন আন প্ৰান্তৰ লোকসকলক অনুপ্ৰাণিত কৰিব পাৰিছিল। এয়া আমাৰ বাবে পৰম গৌৰৱৰ কথা। ক’বলৈ গ’লে অসমৰ বৌদ্ধিক আৰু সাংস্কৃতিক উন্নয়নৰ বাট-কটীয়া তথা মূল চালিকা শক্তি আছিল শঙ্কৰদেৱ। আমি দেখি অহা, শুনি অহা সামাজিক অৱক্ষয় মানৱীয় প্ৰমূল্যবোধৰ দীনতা গোষ্ঠী সংঘৰ্ষ অনেকানেক অশান্তি অপ্ৰীতিৰে জৰাজীৰ্ণ আৰু অস্থিৰ কৰি ৰখা অসম মাতৃক ৰক্ষা কৰাৰ ক্ষেত্ৰত পৰিপূৰ্ত্ত তথা বহুবৰ্ণিত অসমীয়া জাতি গঢ়োতা শঙ্কৰদেৱৰ আদৰ্শ বৰ্তমান অতি প্ৰাসংগিক হৈ পৰিছে। এখন পৱিত্ৰ আৰু শান্তিময় পৃথিৱীক মানুহে বিচৰা বাস্তৱ ৰূপ দিবৰ বাবে গুৰুজনাৰ নীতি আদৰ্শ তেৰাৰ আধ্যাত্মিক চিন্তা ধাৰাৰে আমি এক গোট হৈ মনোনিবেশ কৰাৰ এতিয়া সময় সমাগত। গুৰুজনাক কেৱল ধৰ্ম প্ৰচাৰক বুলি যদি আমি ক’ব বিচাৰো তেন্তে নিশ্চয় ভুল কৰা হ’ব। তেখেত আছিল বহুমুখী প্ৰতিভাৰ এক অসাধাৰণ ব্যক্তিত্বৰ ব্যক্তি অথবা মহাপুৰুষ। তেখেতৰ প্ৰতিভাত সমগ্ৰ অসমীয়া জাতিৰ ভাষা সাহিত্য সংস্কৃতি সমাজ জীৱন বহলভাৱে জিলিকি উঠিছিল। সুস্থ, সৱল-মননশীল সমাজ এখন গঢ়ি থৈ যোৱা এই মহান পুৰুষগৰাকীৰ আদৰ্শৰাজি, বাণী, লেখা আদি নেপালী, হিন্দী, বঙালী, উড়িয়া, কানাড়ী, গুজৰাটী, পঞ্জাবী আদি ভাৰতীয় আৰু ইংৰাজী আদি বিদেশী ভাষালৈ অনূদিত কৰি

বিশ্ব সাহিত্যৰ আকাশত জিলিকাই তুলিবলৈ অসমৰ সচেতন সাহিত্যিক গৱেষক পণ্ডিতবৰ্গ তথা অন্যান্য সাহিত্যিক আৰু সাংস্কৃতিক প্ৰতিষ্ঠান সমূহেই অনতি পলমে আগ-ভাগ লোৱা উচিত হ’ব। ঐতিহাসিক দৃষ্টিভংগীৰে চাবলৈ যোৱা যায় যদি ষোল্ল শতিকাতেই গুৰুজনাই এখন স্বাৱলম্বী বৰ অসম গঢ়াৰ চিন্তা কৰিছিল। সাহিত্য সংস্কৃতি ধৰ্মৰ লগতে সত্ৰ তথা নামঘৰক কেন্দ্ৰবিন্দু কৰি অনেক কাৰ্য্যসমূহ সম্পন্ন কৰিছিল তেতিয়া সত্ৰ নামঘৰ সমূহ ভকত বৈষ্ণৱসকলৰ বাবে বিশ্ব বিদ্যালয়স্বৰূপ আছিল। কৰ্মবিমুখ হোৱা তেখেতে কেতিয়াও বিচৰা নাছিল। আমি যদি মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ কৰ্ম আৰু লিখনিৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত তেখেতক বৈজ্ঞানিক দৃষ্টিভংগীৰে বিচাৰ কৰোঁ তেন্তে তেখেতৰ কৰ্মৰ এই কথা মনত ৰাখিব লাগিব। আজিৰ পৰা প্ৰায় চাৰে পাঁচশ বছৰ পূৰ্বতে ৰচনা কৰা সাহিত্য তথা কৰ্মৰাজিৰ বাস্তৱতা পৰ্য্যালোচনা কৰোঁতে সেই সময়ৰ মানুহৰ জ্ঞান ভাণ্ডাৰত থকা তথ্যপাতিৰ প্ৰসংগও আহিব লাগিব। আন এটা দৰ্কাৰী কথা হ’ল মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱে বিভিন্ন বিষয়ৰ পুথিবোৰ প্ৰণয়ন কৰিছে। ভাৰতীয় শাস্ত্ৰৰ সমুদ্ৰ মগ্নন কৰিছে। এইটোও জনা কথা যে, প্ৰাচীন ভাৰতীয় শাস্ত্ৰৰ সংখ্যা ইমানেই বেছি যে কোনো মানুহে সকলোবোৰ শাস্ত্ৰ অধ্যয়ন কৰিছোঁ বুলি ক’ব নোৱাৰে। কেৱল সময়ৰ অভাৱৰ বাবেই নহয় শাস্ত্ৰবোৰৰ দুস্প্ৰাপ্যতাও ইয়াৰ মূল কাৰণ। ছপাশাল নথকাৰ বাবেই একোখন গ্ৰন্থৰ নকল কিস্বা অধ্যয়ন কৰিবলৈ সুবিধা নাছিল। তথাপিও প্ৰাচীন কালত পণ্ডিত সকলে তদানীন্তন কালত সংগৃহীত তথ্যৰ আধাৰত শাস্ত্ৰ অথবা গ্ৰন্থবোৰ লিখিছিল বাবে তেখেতসকলক কিছু হ’লেও বৈজ্ঞানিক মানসিকতা সম্পন্ন বুলিবই লাগিব। ঠিক গুৰুজনাইও একেই পদ্ধতিকেই অৱলম্বন কৰা বুলি ক’লে বঢ়াই কোৱা নহ’ব যেন লাগে। অৱশ্যে শঙ্কৰগুৰুৱে ভগৱান এজনেই বুলি কোৱা কথাও কিছুলোকে অন্য ধৰণে চিন্তা কৰে যদিও কিছুমান প্ৰাচীন ৰীতি-নীতিৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধা জনোৱাৰ নামতে হওঁক, মাক্ৰাতা যুগৰ কিছুমান এলাক্ষুকলীয়া আচাৰ-নীতিকে যুক্তিৰে বিচাৰ বিশ্লেষণ নকৰাকৈ পূৰ্ব পুৰুষৰ পৰম্পৰা বুলি বুকুত সাৱটি থাকিব বিচাৰে বাস্তৱ অৰ্থত সেই সকলেই হৈছে মৌলবাদী। কিয়নো তেওঁলোকে পৰিবৰ্তন বা সংস্কাৰ নিবিচাৰে। তেওঁলোকে সমাজখন স্থিতিশীল কৰি ধৰি ৰাখিব বিচাৰে। এই কথা সৰ্বজনবিদিত যে স্থিতিশীল সমাজ বৰ বিপদজনক। আনকি ডঃ সৰ্বপল্লী ৰাধা কৃষ্ণণেও তেওঁৰ

“The present Crisis of faith” নামৰ গ্ৰন্থখনত লিখি গৈছে— “A stagnant society is a dangerous one. True modernism is independence of mind and not slavery to the past. We can not foreward if we are already looking backwards. History is not static, time is a great innovator. We have to fight social evils which are crippling our lives. Habits, Prejudices, vested interests are to be broken down. Great issues and small minds cannot go together.”

ভাৰতত সংৰক্ষণশীল আৰু সংস্কাৰক সকলৰ মাজৰ সংঘাত বুদ্ধদেৱৰ দিনৰে পৰা চলি আহিছে। পৰম্পাগত আচাৰ-নীতিৰ পৰা আমাৰ সমাজখন মুক্ত কৰিবৰ বাবে বহুতো ধৰ্মীয় সংস্কাৰ আন্দোলনেও হৈছে। এনে সংস্কাৰ আন্দোলনবিলাক নোহোৱা হ’লে হিন্দু জাতিটোয়েই চিন্ন-বিচিন্ন হ’লহেতেন।

বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজৰ সচিব প্ৰধান চাঞ্চুমা খুংগুৰ বিছমুতীয়াৰীয়ে মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ ৰচিত কীৰ্ত্তনঘোষাক নিষিদ্ধ কৰিব লাগে বুলি দাবী উত্থাপন পৰা বিষয়ৰ ওপৰত আমি স্পষ্টভাৱে ক’ব বিচাৰোঁ যে মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱে বিশ্বৰ কোনো এক ব্যক্তি বা জাতিক বুজাবলৈ স্নেহ শব্দ ধৰ্মীয় গ্ৰন্থখনত সন্নিবিষ্ট কৰা নাছিল আৰু স্নেহ নামৰ শব্দটো গুৰুজনাই নিজেও সৃষ্টি কৰা নাছিল এই কথা সকলোৰেই বিদিত যে পূৰ্বতে উল্লেখ কৰাৰ দৰে গুৰুজনাই বহুতো প্ৰাচীন গ্ৰন্থ অধ্যয়ন কৰাৰ লগতে সেইবোৰক মছন কৰি কীৰ্ত্তন ঘোষাত স্নেহ শব্দ প্ৰয়োগ কৰিছিল।

ভাৰতীয় হিন্দু ধৰ্মাৱলম্বীসকলৰ অতি বিশ্বাসৰ পৰিত্ৰ ধৰ্মগ্ৰন্থ শ্ৰীমদ ভাগৱততো স্নেহ শব্দ থকাৰ উপৰিও ব্ৰহ্ম বৈৰত্ৰ্য পুৰাণ, নৃসিংহ পুৰাণ, মহাভাৰত আদি গ্ৰন্থসমূহত স্নেহ শব্দ প্ৰয়োগ কৰা দেখা যায়। প্ৰকৃততে হিন্দু ধৰ্ম গ্ৰন্থৰ প্ৰণেতা সকলে সেই সময়ত ধৰ্ম বিদেবী আসুৰিক শক্তি ভাৱাপন্ন লোকসকলক বুজাবলৈ স্নেহ শব্দটো প্ৰয়োগ কৰিছিল আৰু সেই শব্দৰ প্ৰয়োগ আজিও হৈ আছে। মহাভাৰতত উল্লেখ থকা চন্দ্ৰ বংশীয় অনু নামৰ ব্যক্তিৰ বংশধৰসকলকো স্নেহ বুলি কোৱা হৈছে। গুৰুজনাই স্নেহ শব্দ প্ৰয়োগ কৰি যদি কোনো জাতিক বুজাইছে তেতিয়াহ’লে উল্লেখিত ধৰ্ম গ্ৰন্থসমূহত প্ৰয়োগ হোৱা স্নেহ শব্দটো তাৰ সমুচিত উত্তৰ। তাৰ বাবে শ্ৰীমদ্ভাগৱত পুৰাণ, ব্ৰহ্ম বৈৰত্ৰ্য পুৰাণ, নৃসিংহ পুৰাণ, মহাভাৰত আদি গ্ৰন্থৰাজিকো নিষিদ্ধ কৰাৰ চিন্তা কৰিবলগীয়া হ’ব। মহাভাৰতৰ সভাপৰ্বত প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ বা

প্ৰাচীন কামৰূপক স্নেহ মণ্ডল বুলি উল্লেখ কৰা দেখা যায়।

গুৰুজনাৰ ৰচনা ৰাজি বিশ্লেষণ কৰি চালে ভাৱ হয় তেৰাই সেই সময়ত কামৰূপত ব্যাপকভাৱে প্ৰচলিত থকা অত্যন্ত অশ্লীল আৰু ভয়ানক তান্ত্ৰিক বৌদ্ধধৰ্মৰ কবলৰ পৰা সমাজখন উদ্ধাৰ কৰিবৰ বাবে ভগৱানে কলি যুগৰ শেষত কল্কি অৱতাৰ লৈ তেনে ব্যাভিচাৰীসকলক বধ কৰিব বুলি ভয় দেখুৱাই তেওঁলোকক সৎ পথলৈ আনিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে তান্ত্ৰিক বৌদ্ধ ধৰ্মৰ বিৰুদ্ধে কয়ী তীৱ্ৰ সংগ্ৰাম গঢ়ি তুলিছিল সেই কথা বুজাবলৈ বৌদ্ধ ধৰ্মৰ ইতিহাসৰ বিষয়ে চমুকৈ আলোচনা কৰা প্ৰয়োজন হ’ব বুলি মই ভাবো। বুদ্ধ দেৱৰ পৰৱৰ্তী কালত বৌদ্ধ ধৰ্ম প্ৰধানকৈ দুটা ভাগত বিভক্ত হয়ঃ হীনযান আৰু মহাযান। মহাযান পন্থাই সংস্কৃত ভাষা গ্ৰহণ কৰি বাস্তৱত মূল বৌদ্ধ ধৰ্মৰ পৰা বহুত দূৰলৈ আঁতৰি যোৱাৰ বিপৰীতে ক্ৰমাগ্ৰয়ে ব্ৰাহ্মণ ধৰ্মৰ ওচৰ চাপি অহা কথা ড° ডি.পি. চট্টোপাধ্যায়ে ‘Indian Philosophy: A Popular Introduction’ নামৰ কিতাপখন লিখিছে। The plain fact, however was that the Mahayan represented a complete departure from the spirit of original Buddhism তাৰ ফলস্বৰূপেই বৌদ্ধ ধৰ্মৰ অৱনতি আৰম্ভ হয় আৰু কালক্ৰমত উল্লেখিত মহাযান পন্থাৰ পৰাই বজ্ৰযান পন্থা উদ্ভৱ হয়। এই বজ্ৰযান পন্থাৰ আচাৰ-নীতি অতি ভয়ানক আৰু অশ্লীল আছিল। সিবিলাকত কোনো বাচ-বিচাৰ নকৰাকৈ স্ত্ৰী-পুৰুষৰ মিলনত অৰ্থাৎ নাৰী সাধনাতে অধিকভাৱে গুৰুত্ব দিছিল। ইতিহাস বিদ ড° আৰ. এছ শৰ্মাৰ “India’s Ancient Past” নামৰ গ্ৰন্থৰ পৰা কিছু কথা জানিব পাৰি “Sexual Union came to be seen as union with the supreme divine being according to the Vajrayani tantricks supreme knowledge which amounted to supreme bliss could be realized through the sexual union of male and female.” সেই সময়ত বহুত শাস্ত্ৰ ৰচনা কৰা হয়। যি বিলাকৰ লগত মূল বৌদ্ধ ধৰ্মৰ দৰ্শনৰ কোনো সম্পৰ্ক নাছিল। Dr. R.N. Satorএ তেওঁৰ Encyclopaedia of Indian culture ত এনেধৰণে লিখিছে— “The Buddhist agamas seen to have come into existence on the decline of Buddhism. They were written in a kind of barbaric Sanskrit being a hotch potch of mysticism sorcery and erotics with sickomening orgies, withou any Buddhist religious

ones or philosophical background” আনহাতে ডঃ এছঃ আৰ গৌৰেলে A religious History of Ancient India কিতাপত কৈছে— “The Vajrayana Sadhakas were taught that excreta urine etc are not different from any good food; nor any woman whether mother or a sister or others wife or girl of low caste from any enjoyable woman.” তান্ত্ৰিক বৌদ্ধ ধৰ্মৰ (বজ্ৰযান) ৰ লগত হিন্দু তান্ত্ৰিক এক হৈ সমগ্ৰ ভাৰততে বিয়পি পৰিল আৰু সপ্তম শতিকাৰ পৰা অষ্টম শতিকালৈকে ইয়াৰ প্ৰাৰম্ভ্য সম্পূৰ্ণভাৱে বৃদ্ধি পাইছিল। ডাঃ এ.এল. বাচামে তেওঁৰ “The wonder that was India” নামৰ কিতাপত লিখিছে “The Meditations of the Vajrayan were often psychopathic in the sexual rites of tantric Buddhism all taboos were lifted. Even incest was permitted for what was sin to the ignorant was virtue to the initiate. Drinking of alcohol, meat eating killing of animal and sometimes even of human beings every imaginable sin were practised at the tantric covens.” সেই সময়ত বৌদ্ধৰ বজ্ৰযান পন্থ হিন্দুৰ শক্তি আৰু শৈৱ ধৰ্ম তথা চীন দেশৰ তাওঁ ধৰ্মৰ মাজত থকা সাদৃশ্য সন্দৰ্ভত বৌদ্ধৰ চীন দেশৰ পণ্ডিত Huang Xichun (Dy Director, The institute of South Asian studies, Beijing University) য়ে লিখিছে “In the last stage Buddhism mixed with Hinduism in other words vajrayana mixed with sakta both in theory and practice chinese Taoism has something common with Sakto. For instance Sakto attributes the creation of the world to the union of the male & female and both put emphasis bodily and spiritual practices among the practices of Sakto there is double body. Freedom of progress & Society.” আদি শংকৰাচাৰ্য্যই এই তান্ত্ৰিক বজ্ৰযানৰ কৰলৰ পৰা ভাৰতবৰ্ষক মুক্ত কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল আৰু এই ক্ষেত্ৰত সফলও হৈছিল। কিন্তু বহু যত্ন কৰিও তেতিয়াৰ কামৰূপ আৰু বংগদেশত তেওঁ ফলৰতি হ’ব নোৱাৰিছিল। বজ্ৰযান তান্ত্ৰিক প্ৰভাৱত কামৰূপৰ অধিকাংশ লোক সদাচাৰ বিহীন হৈ পৰাৰ কথা। The Social History of Kamrup নামৰ গ্ৰন্থখনত ডঃ নগেন্দ্ৰ নাথ বসুয়ে এনে ধৰণে উল্লেখ কৰিছে “At that time most of the people of Kamrup followed the religion of the mlechha, Sadachara and brohma charya

being unknown to them” অৰ্থাৎ সেই সময়ত ব্ৰাহ্মণ সকলেও স্লেচ্ছ চৰিত্ৰত উপনিত নোহোৱাকৈ থকা নাছিল। স্বামী বিবেকানন্দই তেওঁৰ ‘ভাৰতৰ ঋষি-মুনিসকল’ গ্ৰন্থত লিখিছে - বৌদ্ধ ধৰ্মৰ সকলো প্ৰাণীৰ ওপৰত দয়া, ইয়াৰ অপূৰ্ব নীতি, তত্ত্ব আৰু নিত্য আত্মাৰ অস্তিত্ব লৈ চিৰন্তন চিন্তা থকা স্বত্বেও সমগ্ৰ বৌদ্ধ ধৰ্মৰ ৰূপ অথবা অবয়ব চূৰ্ণ-বিচূৰ্ণ হৈ পৰিল। আৰু চূৰ্ণ-বিচূৰ্ণ হোৱাৰ পিছত যিটো ভগ্নাৱশেষ থাকিল সেইটোও অতি বিভৎসৰ বিষয়ৰ আৱিৰ্ভাৱ কৰিলে। বজ্ৰযান পন্থা সন্নিবিষ্ট কৰা পদ্ধতিও অতি ভয়ানক আৰু অশ্লীল। যি মানুহৰ হাতেৰে কেতিয়াও লিখা হোৱা নাই বা মানুহৰ মস্তিষ্কই কেতিয়াও কল্পনা কৰিব নোৱাৰাৰ বিষয়ে অতি ভীষণ পাশৰিক পদ্ধতি যিটো কোনো ধৰ্মৰ নামত অৱলোকন নহয়। উক্ত বজ্ৰযানী সকলৰ আচাৰ-নীতি সন্দৰ্ভত বুৰঞ্জীবিদ কনকলাল বৰুৱাই তেওঁৰ “Reading in the History and culture of Assam; (Kamrupa Anusandhana Samiti (1984)ত লিখিছে - In actual practice the Vajrayana system was against religion and morality. It defined nirvana as mahasukha and explained the condition of the Bodhi-mind in as in the embrace of woman. It permitted indulgence in the five makaras (Madya, mamsa, matsga, mudra, maithuna) and advocated the path to gain emancipation through the agencies of woman.... Religion and morality were at the lowest ebb when this system flourished in India. when the lowest death are reached, there came a revolt. মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱ বিৰচিত কীৰ্ত্তন ঘোষা আৰু নামঘোষাৰ দ্বিতীয় খণ্ডৰ ১৪ নং শ্লোকৰ বিৰুদ্ধে বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজৰ তৰফৰ পৰা প্ৰতি উত্থাপিত কৰিছিল যদিও ই ভিত্তিহীন বুলি মই ভাবো। কাৰণ কীৰ্ত্তন ঘোষাত ১৩নং শ্লোকটো সংযোজন নকৰাকৈ ১৪নং শ্লোকটো সম্পূৰ্ণ হ’ব নোৱাৰে। শ্লোকটো ইয়াত উদ্ধৃত কৰা হ’ল—

“বুদ্ধ অৱতাৰে বেদপথ কৰি ছন্দ।

বামানয় শাস্ত্ৰে মুহি আছা অঞ্জজন।।

নিচিন্তে চৰণ নাম নলৰে তোন্ধাৰ।

সদায়ে প্ৰমত্ত লোক পাষণ্ড আচাৰ।।

কলিৰ শেষত হৈবা কল্কি অৱতাৰ।

কাটি মাৰি স্লেচ্ছক কৰিবা বৃন্দামাৰ।।

সবাকো বৰ্ধিবা বৌদ্ধ গণ যত আছে।
কলিৰ শেষত সত্য প্ৰবৰ্ত্তাইবা পাছে।।”

ওপৰৰ শ্লোকৰ পৰা একেবাৰে স্পষ্ট হৈ গৈছে যে কোনো জাতি বা জনগোষ্ঠীক ‘শ্লেচ্ছ’ বুলি কোৱা হোৱা নাই। বুদ্ধৰ পিছত বজ্ৰযানী পন্থাৰ কুৎসিত কাৰুকাৰ্য্য, ধৰ্ম বিৰোধী নিন্দনীয় অপৰাধমূলক কামত লিপ্ত থকা লোক সকলকহে ‘শ্লেচ্ছ’ বুলি গুৰুজনাই উল্লেখ কৰিছে। প্ৰাচীন কামৰূপ ৰাজ্যত বাস কৰা ‘কিৰাত’ নামৰ জনজাতি লোকসকল বড়ো মাত্ৰ নাছিল। বড়ো সাহিত্য সভাৰ ঢেকীয়াজুলি অধিবেশনত উলিওৱা ‘বান ৰজা’ নামৰ স্মৃতি গ্ৰন্থত ... বিভিন্ন ভাষাত প্ৰায় ২২খন কিতাপ অধ্যয়ন কৰি লিখা প্ৰবন্ধত প্ৰায় ১২টাহে জনগোষ্ঠীক কিৰাতৰ ভিতৰত অন্তৰ্ভুক্ত হোৱা কথা সদৰি কৰিছে। মই অধ্যয়ন কৰা কোনো গ্ৰন্থতেই বড়ো সমুদায়ক ‘শ্লেচ্ছ’ বুলি অভিহিত কৰা দেখা নাই। ইতিহাসবিদ ৰায় বাহাদুৰ কে. এল. বৰুৱাৰ ‘আৰলী হিষ্ট্ৰি অৱ আছাম’ ডাঃ জৰ্জ আৱাহাম গ্ৰিয়ৰ্ছনৰ ‘লেংগুইষ্টিক ছাৰ্ভে অৱ ইণ্ডিয়া’ ড° বাণীকান্ত কাকতিৰ ‘আছামিচ ইটচ্ ফৰ্মেছন এণ্ড ডেভেলপমেণ্ট’ ড° সুনিত্তি কুমাৰ চেটাৰ্জীৰ ‘কিৰাত জনকৃতি’ এছ. এল. বৰুৱাৰ ‘এ কম্প্ৰিহেনছিভ হিষ্ট্ৰী অৱ আছাম’ ইত্যাদি গ্ৰন্থত থকা শব্দ বিলাকত ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দ পোৱা যায় যদিও কোনো জাতিক বুজোৱা নাই। তদুপৰি বড়ো সাহিত্য সভাৰ সভাপতি ড° কামেশ্বৰ ব্ৰহ্মাই তেওঁৰ ‘ছছিয়েল এছ পেকটচ্ অৱ দি বড়ো’ নামৰ গ্ৰন্থত শ্লেচ্ছ কোন তাক স্পষ্ট ভাৱে লিখাৰ পিছত বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজৰ তৰফৰ পৰা আপত্তি কৰাৰ কোনো স্থল নাই। ■■

সন্দৰ্ভ গ্ৰন্থসমূহ :

1. শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ সাহিত্য প্ৰতিভা, ড° হৰিনাম শৰ্মা দলৈ, শান্তিপুৰ, নলবাৰী, অসম।
2. অসমৰ ধৰ্ম বুৰঞ্জীঃ আন্ধাৰ আৰু পোহৰ, ড° মহেশ্বৰ নেওগ।
3. The present crisis of faith, by Dr. S. Radhakrishnan.
4. Indian Philosophy : A popular Introduction, by Dr. D.P. Chattopadhyaya.
5. Indias Ancient Past, by Dr. R.S. Sarmah.
6. That was India, by Dr. A.L. Basam.
7. Freedom of progress and Society, by Dr. Haung Xichuam.
8. The Social History of Kamrup, by Dr. Nagendra Nath Basu.
9. Reading in the History and Culture of Assam : Kamrupa Anusandhana Samiti - 1984, Dr. K.L. Baruah.
10. Linguistic Survey of India - Dr. George Abraham Grierson.

কীৰ্ত্তন-ঘোষাত

‘শ্লেচ্ছ’ প্ৰসঙ্গ আৰু সমাধান

জীৱকান্ত নাথ

ধ্ৰুপদী গ্ৰন্থ কীৰ্ত্তন-ঘোষা মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ অমৰ আত্মাৰ এক অমৰ কৃতি। কীৰ্ত্তন-ঘোষা কেৱল এখন ধৰ্মশাস্ত্ৰই নহয়, লগে লগে ই এখনি এটি যুগক ধৰি ৰখা কালজয়ী সামাজিক বুৰঞ্জী। আজি পাঁচশ বছৰে কীৰ্ত্তন-ঘোষায়ে সাহিত্যৰসিকসকলক, সমালোচকসকলক আৰু ভক্তসমাজক ৰুচি-অভিৰুচি অনুসৰি হৃদয়ৰ তাগিদা পূৰণ কৰি আহিছে। কালে ইয়াৰ প্ৰভাৱ ম্লান কৰিব পৰা নাই। এয়া ধ্ৰুপদী সাহিত্যৰ লক্ষণেই। ৰামায়ণ-মহাভাৰতৰ দৰেই ৰসজ্ঞসকলৰ কাৰণে কীৰ্ত্তন-ঘোষা হিয়াৰ আমঠু স্বৰূপ।

কবি-সাহিত্যিকে সাহিত্য সৃষ্টি কৰে পাঠকৰ বাবে। লেখক আৰু পাঠকৰ মাজত সহৃদয়তা স্থাপন নহ’লে সাহিত্যিকৰ সাহিত্য সৃষ্টিৰ উদ্দেশ্য আৰু কষ্ট অথলে যায়। পাঠকে লেখকৰ উদ্দেশ্য হৃদয়ঙ্গম কৰিব নোৱাৰিলে দুয়োপক্ষৰ মাজৰ সাঁকোডাল বিদ্বিত হয়। লেখকৰ কথাবস্তৰ অভিজ্ঞা অথবা ব্যঞ্জিত ভাব বোধগম্য নহ’লে পাঠক সমালোচকে বিকৃতার্থ কৰি সমাজক বা আন পাঠকক বিপথে পৰিচালিত কৰে। বিকৃত সমালোচনাৰ দ্বাৰা সাধাৰণ শ্ৰেণী পাঠক বিভ্ৰান্ত হয়। বিশ্বৰ বহু বিখ্যাত লেখকৰ বিখ্যাত গ্ৰন্থৰ ক্ষেত্ৰত যিদৰে এনে কথা প্ৰযোজ্য হোৱা দেখা যায়, তেনেদৰে মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ ক্ষেত্ৰতো এনে পৰিঘটনা মাজে-সময়ে ঘটি থকা দেখিবলৈ পোৱা যায়। এই প্ৰসঙ্গত কীৰ্ত্তন-ঘোষাত শঙ্কৰদেৱে প্ৰয়োগ কৰা ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দটোৰ কথাই উনুকিয়াব পাৰি। কোকৰাঝাৰ সংসদীয় সমষ্টিৰ সাংসদ চাঞ্চুমা খুংগুৰ বিচমুতিয়াৰী আৰু

‘বিশ্ব বড়ো ইতিহাস সমাজ’ ৰ কেইজনমান ব্যক্তিয়ে ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দটোৰ সম্পৰ্কত বাতৰি কাকতত দিয়া অপব্যাখ্যাই অসমৰ বিদগ্ধ সমাজক ব্যথিত কৰিছে। তেওঁলোকৰ ব্যাখ্যামতে ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দটোৱে বড়ো জনগোষ্ঠীৰ এটি ঠাল ‘মেচ’সকলক বুজাইছে আৰু এই ‘মেচ’সকলক ধবংস কৰিবৰ বাবে শঙ্কৰদেৱে কল্লিকৰ্পী ভগৱানক আহ্বান জনাইছে। সেয়েহে ‘কীৰ্ত্তন-ঘোষা’ৰ দৰে মহৎ গ্ৰন্থখন নিষিদ্ধকৰণৰ দাবী তুলিছে। যিটো এটা নাভূত-নাশ্ৰুত অভিযোগ।

এটা কথা মনকৰিবলগীয়া যে সফল সাহিত্যিকসকলে সাধাৰণতে তেওঁলোকৰ সাহিত্যকৰ্মৰ মাজতে প্ৰশ্নৰ বা সমস্যাৰ অৱতাৰণাৰে তাৰ সমাধানৰ পথো নিৰূপণ কৰি যায়। সমাজ বিজ্ঞানী, সংস্কাৰধৰ্মী সাহিত্যিক শঙ্কৰদেৱেও তাৰাৰ মহৎ কালজয়ী সাহিত্যকৰ্মৰ মাজত যিবোৰ সামাজিক সমস্যাৰ উত্থাপন কৰিছে, লগে লগে তাৰ সমাধানৰ পথো নিৰূপণ কৰি গৈছে। অৰ্থাৎ প্ৰশ্ন উত্থাপন কৰি উত্তৰ দি সমস্যাৰ মৰিমূৰ কৰি গৈছে। অনুসন্ধিৎসু পাঠকৰ বাবে এনে কথা সহজে অনুমেয়।

কীৰ্ত্তন-ঘোষা গ্ৰন্থখনিত শঙ্কৰদেৱে ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দটো চাৰিটা খণ্ডৰ পাঁচটা স্থানত উল্লেখ কৰা পৰিলক্ষিত হয়— এই চাৰিটা খণ্ড হ’ল ক্ৰমাৱয়ে চতুৰ্বিংশতি অৱতাৰ, পাষণ্ড-মৰ্দন, কালযৱন বধ আৰু ভাগৱত তাৎপৰ্য্য।। শঙ্কৰদেৱে কাব্যগ্ৰন্থ ‘কীৰ্ত্তন-ঘোষা’ৰ ভিতৰতে নাটকীয় গুণেৰে সংস্কৃত নাটকৰ পঞ্চসন্ধিৰে ‘শ্লেচ্ছ’ প্ৰসংগৰ অৱতাৰণা কৰি সমাধানৰ পথ নিৰূপণ কৰিছে। শঙ্কৰদেৱে প্ৰথমতে ‘চতুৰ্বিংশতি অৱতাৰ’ত ভগৱন্তই ‘কল্কি’ অৱতাৰ ধাৰণ কৰি ‘শ্লেচ্ছ’ শব্দটি উত্থাপনেৰে কেৱল ‘শ্লেচ্ছ’সকলক বধ কৰা কাহিনীৰে ‘মুখ’ সন্ধিত বীজ ৰোপন কৰিছে। ইয়াত সমস্যাটো পাঠক শ্ৰেণীতাৰ বাবে দাঙিহে ধৰিছে—

“কলিৰ শেষত হৈবা কল্কি অৱতাৰ।

কাটি মাৰি শ্লেচ্ছক কৰিবা বৃন্দামাৰ।।”১৪।।

—চতুৰ্বিংশতি অৱতাৰ, দ্বিতীয় কীৰ্ত্তন

অৰ্থাৎ কলিকালৰ অন্তত ভগৱন্ত মহাপ্ৰভুয়ে কল্কি নামৰ এটি বিশেষ অৱতাৰ গ্ৰহণ কৰি ‘শ্লেচ্ছ’সকলক কাটি-মাৰি ধ্বংস কৰিব। ‘শ্লেচ্ছ’নো কোনসকল, কাক বুজাইছে, সেই কথাৰ উত্তৰ ইয়াত পাবলৈ নাই। ‘মুখ’

সন্ধি স্বৰূপ ‘চতুৰ্বিংশতি অৱতাৰ’ত ৰোপিত বীজ অঙ্কুৰিত হৈ প্ৰতিমুখ সন্ধি ‘পাষণ্ড মৰ্দন’ত ডাল-পাত মেলি ঠন ধৰি উঠিছে। অৰ্থাৎ ‘শ্লেচ্ছ’নো কোন— এই কথাটো গ্ৰন্থকাৰে ‘পাষণ্ড-মৰ্দন’ত স্পষ্ট কৰি দিছে—

“ব্ৰহ্মবধী গুৰুবধী যতেক।

পিতৃ-মাতৃবধী পাপী অনেক ।।

কুকুৰ খায় হেন শ্লেচ্ছগণে।

সিও শুদ্ধ হোৱে হৰি কীৰ্ত্তনে।।”১১৭।।

—পাষণ্ড-মৰ্দন, তৃতীয় কীৰ্ত্তন

ব্ৰহ্ম বধ, গুৰু বধ, নিজৰ পিতৃ-মাতৃ হত্যাটকৈ আৰু নীচ অধম কৰ্ম জগতত নাই। খাদ্যৰ ভিতৰতো সকলো খাদ্য গ্ৰহণীয় হ’ব নোৱাৰে। কুকুৰৰ দৰে বিষ্ঠা খোৱা জীৱ-জন্তুক ভক্ষণ কৰাজন সকলোৰে বাবে নিন্দনীয়। গতিকে, শঙ্কৰদেৱৰ দৃষ্টিৰে এইসকল অশিষ্ট, মহাপাপী, প্ৰাকৃত আৰু অসংস্কৃত মনৰ। এনে অনাচাৰ কৰ্মত লিপ্ত হোৱাসকল গৰ্হিত লোক আৰু এইসকলেই ‘শ্লেচ্ছ’। ‘পাষণ্ড-মৰ্দন’ খণ্ডটোত এনে ‘শ্লেচ্ছ’সকলকে কল্কি ৰূপী বিষুয়ে বধ কৰিব বুলি ব্যক্ত কৰিছে। বৰ্তমানো অসমৰ সমাজ জীৱনত নীতি বহিৰ্ভূত কৰ্ম কৰাজনক ‘শ্লেচ্ছ’টো অভিধাৰে নিন্দা কৰা শুনা যায়। গতিকে, শঙ্কৰদেৱে কোনো জটিলতাৰ মাজত প্ৰৱেশ নকৰি ‘শ্লেচ্ছ’ৰ সংজ্ঞা স্পষ্ট ভাষাৰে প্ৰকাশ কৰিছে।

‘পাষণ্ড মৰ্দন’ত ডাল-পাত মেলা গছজোপাই ‘গৰ্ভ’ আৰু ‘বিমৰ্ষ’ সন্ধি স্বৰূপ ‘কালযৱন বধ’ত তাৰ স্বভাৱ বিস্তাৰিত ৰূপত প্ৰকাশ কৰিছে আৰু কাহিনীৰ গতি উচ্চস্থানত আৰোহণ কৰি ক্ৰমাৱয়ে মন্ত্ৰৰ গতিৰে পৰিণতিৰ ফালে আগবাঢ়িছে—

“সেহি সময়ত যৱনৰ মহাৰাজ।

লগে লৈয়া সাজি শ্লেচ্ছ তিনিকোটি প্ৰজা।।

.....

তিনিকোটি শ্লেচ্ছ বেটিলেক মথুৰাক।

দেখি সচকিত ভৈলা যত যদুজাক।।

দেখি বলো সমে আলোচন্তু দামাদৰ।

মিলিল প্ৰমাদ দদা যাদৱ বংশৰ।।”১৩৩৪।।

—কালযৱন বধ, প্ৰথম কীৰ্ত্তন

Thanks

Uploaded by

**the Literature Branch of
Srimanta Sankaradeva Sangha**

ধন্যবাদ

শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱ সঙ্ঘৰ
সাহিত্য শাখা সমিতিৰ দ্বাৰা উপলব্ধ